รายงานการติดตามผลการพัฒนา ในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

ระดับภาค

ภาคเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคกลาง

ภาคใต้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

มิถุนายน 2547

คำนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งได้ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2544 เป็นต้นมานั้น ได้จัดทำขึ้นภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติ ที่ได้รวมพลังร่วมกันระดมความคิด กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสังคมไทย และร่วมจัดทำรายละเอียดของแผนฯ โดยยึดหลัก ***"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง"*** เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน

ในการผลักดันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดทำแผนระดับต่างๆ ให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 อาทิ แผนเฉพาะเรื่องรายสาขา แผนระดับพื้นที่ และแผนระดับชุมชน สำหรับการผลักดันแผนพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคให้เกิดผลในทางปฏิบัติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคขึ้น ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ขณะเดียวกันการมีระบบบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) ก็ได้นำไปสู่การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดในทิศทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลาครึ่งแผนฯ แล้ว สำนักงานฯ จึงเห็นความจำเป็นที่จะมีการติดตามประเมินผลการพัฒนาตามแผนฯ โดยให้ความสำคัญกับ ***"การติดตามผลการพัฒนาภาคในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9"*** เพื่อประเมินสถานการณ์เปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาค ว่าสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคได้มากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งติดตามความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานที่สำคัญในพื้นที่ระดับภาค ว่าเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคหรือไม่ อย่างไรบ้าง

สำนักงานฯ จึงได้จัดทำรายงานฉบับนี้ขึ้น ซึ่งได้ประมวลและสังเคราะห์จากการสัมมนาเรื่อง ***"การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ระดับภาค"*** ที่ได้จัดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ รวม 4 ภาค ในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน 2547 โดยนับเป็นกระบวนการระดมความคิดเห็นของทุกภาคส่วนในสังคมในระดับพื้นที่ต่อเนื่องจากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบผลการพัฒนาภาคและมีส่วนร่วมตรวจสอบและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาภาคให้สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่ เพื่อสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในภาคได้อย่างแท้จริง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ

มิถุนายน 2547

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สรุปสำหรับผู้บริหาร ก-ซ

บทนำ : การติดตามประเมินผลการพัฒนาภาค

1. ความเป็นมา 1
2. วัตถุประสงค์หลัก 3
3. ขอบเขตการติดตามประเมินผล 4
4. ขั้นตอนและวิธีการติดตามประเมินผล 7

บทที่ 1 : สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาระหว่างภูมิภาค

1. สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างภาค 1-1
2. สถานการณ์ด้านสังคมระหว่างภาค 1-11
3. สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาค 1-22
4. บทสรุป 1-24

บทที่ 2 : ผลการพัฒนาภาคเหนือในระยะครึ่งแผนฯ 9

1. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคเหนือ 2-1
2. ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 2-11
3. ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคเหนือในระยะต่อไป 2-16

บทที่ 3 : ผลการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะครึ่งแผนฯ 9

1. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3-1
2. ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 3-11
3. ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะต่อไป 3-15

บทที่ 4 : ผลการพัฒนาภาคกลางในระยะครึ่งแผนฯ 9

1. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคกลาง 4-1
2. ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 4-11
3. ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคกลางในระยะต่อไป 4-15

บทที่ 5 : ผลการพัฒนาภาคใต้ในระยะครึ่งแผนฯ 9

1. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคใต้ 5-1
2. ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 5-12
3. ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคใต้ในระยะต่อไป 5-16

ภาคผนวก

ภาคผนวก ① : ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายภาค

ภาคผนวก ② : ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายภาค กลุ่มจังหวัด และจังหวัด

ภาคผนวก ③ : ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ

ภาคผนวก ④ : ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคผนวก ⑤ : ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคกลาง

ภาคผนวก ⑥ : ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคใต้

ภาคผนวก ⑦ : รายงาน : การสำรวจความคิดเห็นผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่อง การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ระดับภาค

สารบัญตารางภาคผนวก 1

หน้า

ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รายภาค

ตารางที่	1	สัดส่วนและการขยายตัวการผลิตในระดับภาคเทียบกับประเทศ ณ ราคาคงที่	1-1
ตารางที่	2	โครงสร้างและอัตราการขยายตัวของสาขาเศรษฐกิจสำคัญจำแนกรายภาค	1-1
ตารางที่	3	สัดส่วนการผลิตและอัตราการขยายตัวภาคเกษตรกรรมจำแนกรายภาคเทียบกับประเทศ	1-1
ตารางที่	4	สัดส่วนการผลิตและอัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมจำแนกรายภาคเทียบกับประเทศ	1-2
ตารางที่	5	สัดส่วนการผลิตและอัตราการขยายตัวของการค้าจำแนกรายภาคเทียบกับประเทศ	1-2
ตารางที่	6	สัดส่วนการผลิตและอัตราการขยายตัวของการธนาคารจำแนกรายภาคเทียบกับประเทศ	1-2
ตารางที่	7	สัดส่วนการผลิตและอัตราการขยายตัวการคมนาคมขนส่งและสื่อสารรายภาคเทียบกับประเทศ	1-3
ตารางที่	8	กำลังแรงงาน การมีงานทำ และการว่างงาน ของประเทศ	1-3
ตารางที่	9	สัดส่วนกำลังแรงงาน การมีงานทำและการว่างงานจำแนกรายภาค	1-3
ตารางที่	10	จำนวนและสัดส่วนผู้มีงานทำจำแนกตามสาขาการผลิต	1-4
ตารางที่	11	สัดส่วนกำลังแรงงานที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปต่อกำลังแรงงาน	1-4
ตารางที่	12	สัดส่วนผู้ประกันตนต่อกำลังแรงงาน	1-4
ตารางที่	13	ผลิตภาพแรงงานรวม	1-5
ตารางที่	14	ผลิตภาพแรงงานจำแนกตามสาขาการผลิต	1-5
ตารางที่	15	สัดส่วนคนจนต่อประชากรของแต่ละภาค	1-5
ตารางที่	16	สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้และดัชนีความแตกต่างทางรายได้	1-6
ตารางที่	17	การกระจายรายได้ระหว่างภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรจำแนกรายภาค	1-6
ตารางที่	18	ความแตกต่างระหว่างค่าจ้างตามภูมิภาคและพื้นที่	1-6
ตารางที่	19	อัตราการเจ็บป่วยของประชากร	1-7
ตารางที่	20	ร้อยละประชากรที่ป่วย จำแนกตามกลุ่มโรคที่ป่วยสูงสุด 5 อันดับแรก	1-7
ตารางที่	21	จำนวนผู้ป่วยทางสุขภาพจิตต่อประชากร 100,000 คน	1-7
ตารางที่	22	อัตรามารดาตายต่อเกิดมีชีพ 100,000 คนและอัตราเด็กตายต่อเกิดมีชีพ 1,000 คน จำแนกเป็นรายภาค พ.ศ. 2540-2545	1-8
ตารางที่	23	สัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่ออกกำลังกายต่อประชากรทั้งหมดเฉลี่ยต่อปี	1-8
ตารางที่	24	สัดส่วนของกลุ่มประชากรอายุ 11 ปี ขึ้นไปที่สูบบุหรี่ต่อกลุ่มประชากรทั้งหมดของภาคต่าง ๆ จำแนกตามเพศ	1-9

หน้า

ตารางที่	**25**	จำนวนและร้อยละของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่ดื่มสุรา	1-9
ตารางที่	**26**	สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ	1-9
ตารางที่	**27**	สัดส่วนทรัพยากรทางการแพทย์ต่อประชากร จำแนกตามภาค พ.ศ.2541-2545	1-10
ตารางที่	**28**	อัตราการเรียนรู้ของคนไทย ปี 2539-2545	1-10
ตารางที่	**29**	จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2533-2543	1-10
ตารางที่	**30**	อัตราการเข้าเรียนเบื้องต้นและการเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศ จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2539-2545	1-11
ตารางที่	**31**	อัตราการเข้าเรียนตามช่วงวัยในแต่ละระดับการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ปี 2542 - 2545	1-11
ตารางที่	**32**	อัตราการเข้าเรียนสุทธิและการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนมัธยมปลายจำแนกสาขา ปี 2542 ถึงปี 2545	1-11
ตารางที่	**33**	คะแนนทดสอบระดับชาติในวิชาสำคัญของนักเรียนแต่ละระดับชั้นปี 2539-2544	1-12
ตารางที่	**34**	อัตราการจดทะเบียนสมรส	1-12
ตารางที่	**35**	อัตราการจดทะเบียนหย่า	1-13
ตารางที่	**36**	สัดส่วนครอบครัวอบอุ่นในเขตชนบท	1-13
ตารางที่	**37**	สัดส่วนครัวเรือนที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	1-13
ตารางที่	**38**	สัดส่วนครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง จำแนกตามภาค	1-14
ตารางที่	**39**	สัดส่วนครัวเรือนที่มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ ปี 2541-2545	1-14
ตารางที่	**40**	สัดส่วนคดีอาชญากรรมและคดียาเสพติดจำแนกตามภาค	1-14
ตารางที่	**41**	อัตราการตายด้วยอุบัติภัย ต่อประชากร 100,000 จำแนกตามภาค	1-15
ตารางที่	**42**	การมาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	1-15
ตารางที่	**43**	สัดส่วนผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งและไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (จปฐ.)	1-16
ตารางที่	**44**	สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร	1-16
ตารางที่	**45**	สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนร่วมกิจกรรมสาธารณะ	1-17
ตารางที่	**46**	พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยจำแนกตามรายภาคระหว่างปี พ.ศ. 2504-2541	1-17
ตารางที่	**47**	พื้นที่ป่าชายเลน ป่าชุมชนและป่าเศรษฐกิจจำแนกตามภาคต่างๆ	1-17
ตารางที่	**48**	มาตรฐานของกรมควบคุมมลพิษในการจัดแบ่งประเภทของน้ำผิวดิน	1-18
ตารางที่	**49**	ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ (DO) และปริมาณสารอินทรีย์ (BOD) ในแหล่งน้ำสำคัญของประเทศ	1-18
ตารางที่	**50**	ระดับความดังของเสียงริมถนนในเขต กทม. และเมืองหลักของ	1-19
ตารางที่	**51**	ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็ก (น้อยกว่า 10 ไมครอน) และปริมาณก๊าซโอโซนในอากาศของเมืองหลักในภาคต่างๆ	1-19

สารบัญตารางภาคผนวก 2

หน้า

ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจรายภาค กลุ่มจังหวัด และจังหวัด

ตารางที่ 1 : ผลิตภัณฑ์ประเทศ (Gross Domestic Products) ณ ราคาคงที่ 2-1

ตารางที่ 2 : ผลิตภัณฑ์ภาค(Gross Regional Product : GRP) ณ ราคาคงที่ : ภาคเหนือ 2-2

ตารางที่ 3 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (กลุ่มล้านนา) : เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน 2-2

ตารางที่ 4 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 1) : ตาก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ 2-3

ตารางที่ 5 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 2) : กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร อุทัยธานี 2-3

ตารางที่ 6 : ผลิตภัณฑ์ภาค(Gross Regional Product : GRP) ณ ราคาคงที่ : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2-4

ตารางที่ 7 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (กลุ่มที่ 1) : หนองคาย หนองบัวลำภู เลย อุดรธานี 2-4

ตารางที่ 8 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (กลุ่มที่ 2) : กาฬสินธุ์ นครพนม มุกดาหาร สกลนคร 2-5

ตารางที่ 9 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (กลุ่มที่ 3) : ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด 2-5

ตารางที่ 10 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 1) : ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ 2-6

ตารางที่ 11 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 2) : ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี 2-6

ตารางที่ 12 : ผลิตภัณฑ์ภาค(Gross Regional Product : GRP) ณ ราคาคงที่ : ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) 2-7

ตารางที่ 13 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (กลุ่มที่ 1) : นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง 2-7

ตารางที่ 14 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (กลุ่มที่ 2) : ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี 2-8

ตารางที่ 15 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ :กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (กลุ่มที่ 1) : กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี 2-8

ตารางที่ 16 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (กลุ่มที่ 2) : ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร 2-9

ตารางที่ 17 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (กลุ่มที่ 3) : ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี สมุทรปราการ สระแก้ว 2-9

หน้า

ตารางที่ 18 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก : จันทบุรี ชลบุรี ตราด ระยอง 2-10

ตารางที่ 19 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กรุงเทพมหานคร 2-10

ตารางที่ 20 : ผลิตภัณฑ์ภาค(Gross Regional Product : GRP) ณ ราคาคงที่ : ภาคใต้ 2-11

ตารางที่ 21 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคใต้ (กลุ่มที่ 1) : ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี 2-11

ตารางที่ 22 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคใต้ (กลุ่มที่ 2) : ตรัง นครศรีธรรมราช พัทลุง 2-12

ตารางที่ 23 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคใต้ (กลุ่มที่ 3) : กระบี่ พังงา ภูเก็ต 2-12

ตารางที่ 24 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน (กลุ่มที่ 1) : นราธิวาส ปัตตานี ยะลา 2-13

ตารางที่ 25 : ผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ : กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน (กลุ่มที่ 2) : สงขลา สตูล 2-13

ตารางที่ 26 : อัตราการว่างงานรวม 2-14

ตารางที่ 27 : สัดส่วนผู้ประกันตนต่อกำลังแรงงาน 2-17

ตารางที่ 28 : สัดส่วนคนจน 2-20

ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านสังคมรายภาค กลุ่มจังหวัดและจังหวัด

ตารางที่ 29 : อัตราตายของทารก (อายุต่ำกว่า 1 ปี) 2-23

ตารางที่ 30 : สัดส่วนผู้มีหลักประกันสุขภาพ 2-26

ตารางที่ 31 : ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนระดับประถมศึกษา ปี 2544 2-29

ตารางที่ 32 : ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปี 2544 2-32

ตารางที่ 33 : ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปี 2544 2-35

ตารางที่ 34 : สัดส่วนครัวเรือนที่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง 2-38

ตารางที่ 35 : สัดส่วนคดียาเสพติด 2-41

ตารางที่ 36 : อัตราการจดทะเบียนหย่า 2-44

ตารางที่ 37 : สัดส่วนครัวเรือนที่สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ 2-47

ตารางที่ 38 : สัดส่วนผู้มีสิทธิมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ส. 2-50

ตัวชี้วัดข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายภาค กลุ่มจังหวัดและจังหวัด

ตารางที่ 39 : สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ภาคและจังหวัด 2-53

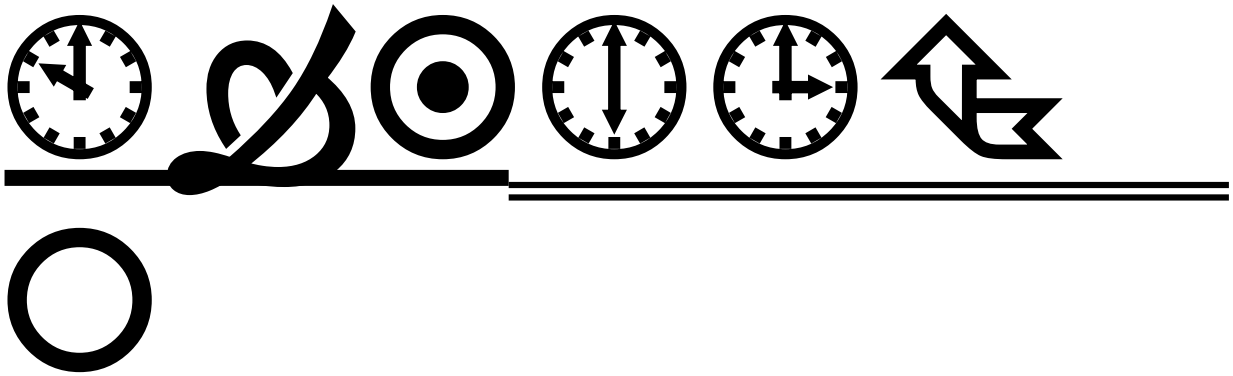

① ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายภาค

② ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รายภาค กลุ่มจังหวัดและจังหวัด

③ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ

④ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

⑤ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคกลาง

⑥ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคใต้

⑦ รายงาน : การสำรวจความคิดเห็นผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่อง การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 : ระดับภาค

③ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการ แข่งขันของภาคเหนือ

④ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการ แข่งขันของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

⑤ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการ แข่งขันของภาคกลาง

⑥ ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการ แข่งขันของภาคใต้

⑦ รายงาน : การสำรวจความคิดเห็นผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่อง การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 : ระดับภาค

① ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายภาค

๒

๒ ตัวชี้วัดและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายภาค กลุ่มจังหวัด และจังหวัด

บทนำ

การติดตามประเมินผลการพัฒนาภาค

บทที่ 1

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาระหว่างภูมิภาค

บทที่ 2

ผลการพัฒนาภาคเหนือในระยะครึ่งแผนฯ 9

บทที่ 3

ผลการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะครึ่งแผนฯ 9

บทที่ 4

ผลการพัฒนาภาคกลางในระยะครึ่งแผนฯ 9

บทที่ 5

ผลการพัฒนาภาคใต้ในระยะครึ่งแผนฯ 9

บทที่ 8

ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคในระยะครึ่งหลังของแผนฯ 9

บทนำ

การติดตามประเมินผลการพัฒนาภาค

1 ความเป็นมา

1.1 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กับการพัฒนาภาค

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นแผนฯ ที่ได้จัดทำขึ้นภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติ ที่ได้รวมพลังร่วมกันระดมความคิด กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสังคมไทย และร่วมจัดทำรายละเอียดของแผนฯ โดยยึดหลัก ***"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง"*** เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ รวมทั้งมุ่งวางรากฐานการพัฒนาระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา 7 ยุทธศาสตร์ที่สนับสนุนและเชื่อมโยงกันเป็น 3 กลุ่มยุทธศาสตร์ โดยกลุ่มที่หนึ่งเป็นยุทธศาสตร์การสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม สำหรับกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มยุทธศาสตร์การเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและการคุ้มครองทางสังคม ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม ยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ขณะเดียวกันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ให้ความสำคัญกับการวางบทบาทการพัฒนาประเทศในอนาคตอย่างเหมาะสม โดยกำหนดให้พัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพให้พร้อมรับการปรับตัวสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ระดับภาคที่สอดคล้องกับศักยภาพและบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ในระดับต่างๆ รวมทั้งพัฒนากลุ่มจังหวัดที่มีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยอาศัยศักยภาพและความได้เปรียบของพื้นที่ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากระบบโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้พัฒนาขึ้นแล้ว

1.2 การผลักดันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สู่การปฏิบัติ

ในการผลักดันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากจำเป็นต้องผนึกพลังร่วมจากทุกฝ่ายในสังคมให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการทำงานใหม่ที่ยึดภารกิจร่วมกัน รวมทั้งสร้างองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจให้ทุกฝ่ายในสังคมไทยตระหนักในความสำคัญของแผนฯ ฉบับที่ 9 และมีส่วนร่วมในการรับเอาภารกิจการแปลงแผนฯ ไปดำเนินการสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดทำแผนระดับต่างๆ ให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ทั้งแผนเฉพาะเรื่องรายสาขา แผนระดับกระทรวง ทบวง กรม และแผนในระดับพื้นที่ นอกจากนี้ ยังต้องมีการพัฒนาระบบและกลไกในการติดตามประเมินผลพร้อมสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกระดับ สามารถแสดงผลสำเร็จและผลกระทบของการพัฒนาได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม รวมทั้งสอดคล้องกับกระบวนการปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ภายใต้ 7 ยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เฉพาะ “วาระแห่งชาติ” ที่สำคัญรวม 4 เรื่อง คือ การแก้ไขปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาทุนทางสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการจัดตั้งกลไกระดับชาติเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามวาระแห่งชาติดังกล่าวทั้งในด้านการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ การผลักดันยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามประเมินผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งวาระแห่งชาติทั้ง 4 วาระได้สะท้อนและครอบคลุมสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ทั้ง 7 ยุทธศาสตร์ไว้โดยครบถ้วนและสมบูรณ์แล้ว

สำหรับการผลักดันให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคขึ้นเพื่อรองรับสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ขณะเดียวกันรัฐบาลได้นำระบบการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการมาใช้ในการบริหารงานในพื้นที่ โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บริหารสูงสุดของจังหวัด (Chief Executive Office : CEO) ซึ่งได้นำไปสู่การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และมีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าวในทิศทางที่สอดคล้องกับวาระแห่งชาติและยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคต่อไป

1.3 การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

ปัจจุบันการดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ดังกล่าวดำเนินการมาเป็นระยะเวลาครึ่งแผนฯ แล้ว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงเห็นความจำเป็นที่จะมีการติดตามประเมินผลการพัฒนาตามแผนฯ โดยให้ความสำคัญกับการติดตามผลการดำเนินงานใน 2 ระดับ ดังนี้

(1) การติดตามผลการพัฒนาประเทศระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นการประเมินสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจไทย และการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ พร้อมกับการติดตามประเมินความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ของแผนภายใต้วาระแห่งชาติ 4 เรื่องดังกล่าว ว่าได้มีการดำเนินการในเรื่องสำคัญอะไรบ้างและมีผลต่อความสำเร็จของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นที่มาของผลการพัฒนาประเทศอย่างไรบ้าง

(2) การติดตามผลการพัฒนาภาคระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นการประเมินสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภูมิภาค ว่าสามารถตอบสนองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในภูมิภาคมากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งติดตามความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานที่สำคัญในพื้นที่ระดับภาค ว่าเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคหรือไม่ อย่างไรบ้าง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้จัดทำรายงานฉบับนี้ขึ้น ซึ่งได้ประมวลและสังเคราะห์จากการสัมมนาเรื่อง ***"การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ระดับภาค"*** ที่ได้จัดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ รวมทั้งสิ้น 4 ภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ระหว่างวันที่ 11 มีนาคม ถึง 8 เมษายน 2547 โดยนับเป็นกระบวนการระดมความคิดเห็นของทุกภาคส่วนในสังคมไทยในระดับพื้นที่ต่อเนื่องจากกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบผลการพัฒนาภาค และมีส่วนร่วมตรวจสอบและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาภาคที่สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่ เพื่อสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในภาคได้อย่างแท้จริง

2 วัตถุประสงค์หลัก

2.1 เพื่อประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภูมิภาคในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ว่าเป็นไปในทิศทางการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด

2.2 เพื่อติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานที่สำคัญในภาค ว่ามีความสอดคล้องและสนองตอบยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดได้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งความเชื่อมโยงกับการพัฒนาตามวาระแห่งชาติ

2.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญของการพัฒนาภาคในระยะครึ่งหลังของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

2.4 เพื่อรายงานผลต่อประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมในภาคให้รับทราบและมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการพัฒนาภาค

3 ขอบเขตการติดตามประเมินผล

3.1 การประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะมุ่งสะท้อนผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อคนและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งต้องมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยวัดความสัมฤทธิ์ผลและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อประเมินภาพรวมของสถานการณ์ดังกล่าว ดังนี้

(1) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและมีการกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและสมดุล ประชาชนมีงานทำที่มั่นคงและมีผลิตภาพแรงงานสูง ทำให้มีรายได้สูงขึ้นพอเพียงต่อการดำรงชีวิต หลุดพ้นจากปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำคัญ ดังนี้

(1.1) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและสมดุล เป็นการพัฒนาให้ระบบเศรษฐกิจของภาคขยายตัวต่อเนื่อง มีความสามารถในการปรับโครงสร้างการผลิตรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว มีการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพตามศักยภาพของพื้นที่ และความได้เปรียบเชิงแข่งขันควบคู่กับการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค (Gross Regional Product : GDP) โครงสร้างการผลิตหรือสัดส่วนผลิตภัณฑ์รายสาขา การผลิตต่อผลิตภัณฑ์รวม และอัตราการเปลี่ยนแปลงรายสาขาการผลิต

(1.2) การมีงานทำที่มั่นคงและมีผลิตภาพแรงงานสูง เป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อ การสร้างงานให้กำลังแรงงานมีงานทำอย่างทั่วถึง มีหลักประกันความมั่นคงและความปลอดภัยในการทำงาน และมีการพัฒนาผลิตภาพแรงงานให้สูงขึ้น นับเป็นความสำเร็จประการหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยวัดผลสำเร็จของการมีงานทำที่มั่นคงจากสัดส่วนผู้มีงานทำต่อกำลังแรงงาน อัตราการว่างงาน สัดส่วนแรงงานที่มีหลักประกันสังคม ส่วนผลิตภาพแรงงานวัดจากสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อจำนวนผู้มีงานทำ และสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์รายสาขาต่อผู้มีงานทำรายสาขา

(1.3) การกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม เป็นการกระจายความมั่งคั่งและผลตอบแทนการผลิตอย่างทั่งถึงและเท่าเทียมกัน คนในภาคส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของตน หลุดพ้นจากปัญหาความยากจนและเกิดความเท่าเทียมกันของรายได้ โดยวัดจากรายได้เฉลี่ยต่อหัว สัดส่วนประชากรที่ยากจน และสัมประสิทธิ์จินีหรือดัชนีการกระจายรายได้

(2) การพัฒนาสังคมเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขของคนในภูมิภาค เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ครอบคลุมมิติการดำรงชีวิตในด้านการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้หรือการศึกษา มีครอบครัวที่เป็นสุขและอบอุ่น มีที่อยู่อาศัย

ที่มั่นคงและเข้าถึงบริการสาธารณูปโภค มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยมีองค์ประกอบและตัวชี้วัดดังนี้

(2.1) การมีสุขภาพอนามัยที่ดี เป็นภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากการสร้างสุขภาวะที่สมบูรณ์ มีการป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีและสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข ทำให้มีอายุยืนยาว สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ สัดส่วนประชากรที่เจ็บป่วย อัตราการตายของแม่และเด็ก สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ สัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์และสัดส่วนเตียงต่อประชากร

(2.2) การมีความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของคนให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่คนเราจะมีความรู้ให้สามารถ “คิดเป็นทำเป็น” จะต้องมีโอกาสได้รับการศึกษาและมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยวัดจากอัตราการเข้าเรียนในระบบโรงเรียนของเด็กและเยาวชน สัดส่วนนักเรียนที่สอบได้คะแนนผ่านเกณฑ์ และสัดส่วนประชากรอายุมากกว่า 15 ปีที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่าขึ้นไป และจำนวนปีการศึกษาโดยเฉลี่ยของประชากร

(2.3) การมีครอบครัวที่เป็นสุขและอบอุ่น เป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งต่อคนในการดำรงชีวิต ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ ***“ความอยู่ดีมีสุข”*** ของครอบครัวคือการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันของสมาชิกในครอบครัว และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ โดยตัวชี้วัดที่สำคัญคือ สัดส่วนครอบครัวที่อบอุ่น อัตราการจดทะเบียนสมรสและจดทะเบียนหย่า และสัดส่วนครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายตั้งแต่ร้อยละ 10 ขึ้นไป

(2.4) การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและเข้าถึงบริการของรัฐ โดยได้รับบริการสาธารณูปโภคที่พอเพียง รวมทั้งมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จะมีส่วนช่วยเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิตให้เป็นปกติสุข ตัวชี้วัดสำคัญได้แก่ สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาและมีไฟฟ้าใช้ สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากรและอัตราการตายจากอุบัติภัย

(2.5) การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมคิด ร่วมพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นการช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีของคนในสังคม ตลอดจนเกื้อหนุนให้การพัฒนาประเทศมีความยั่งยืน โดยมีตัวชี้วัดคือ สัดส่วนประชาชนที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สัดส่วนผู้มีสิทธิที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในรอบปี สัดส่วนครัวเรือนที่มีคนเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้าน และสัดส่วนครัวเรือนที่มีคนร่วมกิจกรรมสาธารณะ

(3) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ในปริมาณที่ระบบนิเวศน์สามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิม และปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศน์สามารถดูดซับและทำลายมลพิษได้

เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้เป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของคนในภูมิภาคได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป โดยมีองค์ประกอบและตัวชี้วัดดังนี้

(3.1) ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และทรัพยากรชายฝั่ง จำเป็นต้องสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้สามารถคงความสมบูรณ์และเป็นฐานการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยมีตัวชี้วัดสำคัญคือ สัดส่วนพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ต่อพื้นที่ภาค อัตราการขยายตัวของพื้นที่ป่าชุมชนและป่าเศรษฐกิจ

(3.2) การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำที่สำคัญในภูมิภาค และคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนด้านอากาศและเสียงให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของประชาชน โดยมีตัวชี้วัดคือ สัดส่วนแหล่งน้ำที่ได้คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพอากาศและระดับความดังของเสียงในเมืองใหญ่ของภาค

3.2 การติดตามผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เป็นการวิเคราะห์ให้ทราบถึงความก้าวหน้าและผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ที่สนองตอบยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ตลอดจนประเมินปัจจัยเงื่อนไขและปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำไปปรับปรุงยุทธศาสตร์หรือแนวทางดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยมีแนวทางการติดตามผลดังนี้

(1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความสอดคล้องระหว่างยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกับยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดและจังหวัด รวมทั้งความเชื่อมโยงกับการพัฒนาตามวาระแห่งชาติ 4 เรื่อง ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ และมีการนำยุทธศาสตร์ภาคไปพิจารณาให้มีการดำเนินการที่สำคัญอย่างไรบ้าง

(2) การติดตามผลการดำเนินงานที่สำคัญตามยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค โดยติดตามผลการดำเนินงานตามเป้าหมายและแนวทางของยุทธศาสตร์ รวมทั้งผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการและมาตรการที่สำคัญ เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าและความสำเร็จของงานว่าเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และการแก้ปัญหาของภาคหรือไม่ สนองตอบความต้องการของประชาชนในภาคได้มากน้อยเพียงใด ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค จุดอ่อนและข้อจำกัดของการดำเนินงานเพื่อกำหนดแนวทางการปรับปรุงยุทธศาสตร์และแนวทางดำเนินการให้สอดคล้องกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

4 ขั้นตอนและวิธีการติดตามประเมินผล

4.1 การรวบรวมและประมวลผลข้อมูล เป็นการรวบรวมและประมวลข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งเอกสารงานศึกษาวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

(1) การรวบรวมและประมวลผลข้อมูลเป็นตัวชี้วัดการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่สามารถจำแนกเป็นระดับจังหวัด 75 จังหวัด ระดับกลุ่มจังหวัด 19 กลุ่ม และระดับภาค 4 ภาค เพื่อให้สามารถประเมินสถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบและทราบถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในระดับพื้นที่ ดังนี้

(1.1) ภาคเหนือ ประกอบด้วย 17 จังหวัด โดยจัดเป็น 3 กลุ่มจังหวัด ได้แก่

- ***กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (กลุ่มล้านนา) :*** *เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 1) :*** *ตาก พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 2) :*** *กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร อุทัยธานี*

(1.2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 19 จังหวัด โดยจัดเป็น 5 กลุ่มจังหวัด ได้แก่

- ***กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (กลุ่มที่ 1) :*** *หนองคาย หนองบัวลำภู เลย อุดรธานี*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (กลุ่มที่ 2) :*** *กาฬสินธุ์ นครพนม มุกดาหาร สกลนคร*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (กลุ่มที่ 3) :*** *ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 1) :*** *ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (กลุ่มที่ 2) :*** *ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี*

(1.3) ภาคกลาง ประกอบด้วย 26 จังหวัด โดยจัดเป็น 6 กลุ่มจังหวัด ได้แก่

- ***กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (กลุ่มที่ 1) :*** *นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (กลุ่มที่ 2) :*** *ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (กลุ่มที่ 1) :*** *กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (กลุ่มที่ 2) :*** *ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง (กลุ่มที่ 3) :*** *ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี สมุทรปราการ สระแก้ว*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก :*** *จันทบุรี ชลบุรี ตราด ระยอง*

(1.4) ภาคใต้ ประกอบด้วย 14 จังหวัด โดยจัดเป็น 5 กลุ่มจังหวัด ได้แก่

- ***กลุ่มจังหวัดภาคใต้ (กลุ่มที่ 1) :*** *ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคใต้ (กลุ่มที่ 2) :*** *ตรัง นครศรีธรรมราช พัทลุง*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคใต้ (กลุ่มที่ 3) :*** *กระบี่ พังงา ภูเก็ต*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน (กลุ่มที่ 1) :*** *นราธิวาส ปัตตานี ยะลา*
- ***กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน (กลุ่มที่ 2) :*** *สงขลา สตูล*

สำหรับกรอบระยะเวลาในการวิเคราะห์ข้อมูลตัวชี้วัดครอบคลุมช่วง 8 ปี ระหว่างปี 2539 – 2546 เพื่อให้สามารถประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคและเป็นไปในทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ใช้ยังมีข้อจำกัดในแง่ความยุ่งยากและความแตกต่างของข้อมูลซึ่งขึ้นกับลักษณะการจัดเก็บของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะการจำแนกข้อมูลเป็นระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด และภาค ทำให้สามารถใช้ข้อมูลได้น้อยประเภทเนื่องจากข้อมูลบางประเภทไม่สามารถจำแนกเป็นจังหวัดหรือภาคได้ บางประเภทมีความล้าหลังประมาณ 1-2 ปี และบางประเภทยังไม่มีการจัดทำในลักษณะอนุกรมเวลา นอกจากนี้ บางกรณีช่วงเวลาของข้อมูลที่ใช้แตกต่างกัน ดังนั้นการวิเคราะห์ผลการพัฒนาในแต่ละด้านจึงไม่สมบูรณ์และเป็นเพียงการชี้นำประเด็นสำคัญและทิศทางการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นหลัก

(2) การรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดและจังหวัด รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ และผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 การวิเคราะห์ผล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อประเมินสถานการณ์และผลการดำเนินงานในด้านต่างๆ ตามขอบเขตการติดตามประเมินผลที่วางไว้ โดยแยกการวิเคราะห์เป็น 2 ระดับ คือ

(1) การวิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาระหว่างภาค เป็นการวิเคราะห์ภาพรวมของการพัฒนาประเทศโดยใช้ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อประเมินเปรียบเทียบสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาระหว่างภาค ให้ทราบถึงศักยภาพ โอกาส ปัญหาและข้อจำกัดของการพัฒนาภาคต่างๆ และสามารถใช้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ระยะต่อไป

(2) การวิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาภาคและผลการดำเนินงานที่สำคัญ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

(2.1) การวิเคราะห์สถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากตัวชี้วัดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับภาคเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดและจังหวัด

(2.2) การติดตามผลการดำเนินงานที่สำคัญของภาค ทั้งในด้านเป้าหมาย แผนงานโครงการ และมาตรการต่างๆ ที่สนองตอบยุทธศาสตร์ภาคและเชื่อมโยงกับวาระแห่งชาติ ตลอดทั้งปัญหาอุปสรรคและประเด็นการปรับปรุงแนวทางดำเนินการระยะต่อไป

4.3 การสรุปประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคในระยะครึ่งหลังของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นการประมวลสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมมนาระดมความคิดเห็นจากประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมในภูมิภาคต่างๆ ทั้ง 4 ภาค ดังกล่าว เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะประเด็นเชิงนโยบายและแนวทางการดำเนินงานในระยะครึ่งหลังของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

(1) ประเด็นการพัฒนาในภาพรวม โดยเป็นข้อเสนอแนะแนวทางที่มีลำดับความสำคัญสูง และมีความจำเป็นที่ต้องเร่งดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานสำคัญในภาพรวมของการพัฒนาภาค

(2) ประเด็นการพัฒนารายภาค โดยเป็นข้อเสนอแนะที่ได้สะท้อนความต้องการของคนในภาคต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาภาคให้เกิดความยั่งยืนและสร้างความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคระยะต่อไป

บทที่ 1

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาระหว่างภูมิภาค

1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค

การประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค ให้ความสำคัญกับการประเมินการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคว่ามีคุณภาพและมีการกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรมมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากทิศทางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ความสามารถในการปรับโครงสร้างการผลิตรองรับการเปลี่ยนแปลง การผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพตามศักยภาพของพื้นที่ พร้อมทั้งประเมินสถานการณ์การมีงานทำและผลิตภาพแรงงานว่ามีการสร้างงานให้กำลังแรงงานมีงานทำอย่างทั่วถึงและมีหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน ตลอดจนมีการพัฒนาผลิตภาพแรงงานให้สูงขึ้นหรือไม่เพียงใด นอกจากนี้ยังประเมินภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ว่าเป็นไปในทิศทางที่สร้างความเป็นธรรมในสังคมเพียงใด

1.1 การเจริญเติบโตและบทบาททางเศรษฐกิจของภูมิภาค

(1) วิกฤตเศรษฐกิจมีผลกระทบให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศหดตัวลง 2 ปีติดต่อกัน โดยเศรษฐกิจเริ่มหดตัวในปี 2540 ร้อยละ 1.4 และทวีความรุนแรงเป็นร้อยละ 10.5 ในปี 2541 หลังจากนั้นจึงเริ่มฟื้นตัวในปี 2542 ซึ่งเป็นผลจากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกทำให้การส่งออกของไทยดีขึ้น ประกอบกับรัฐบาลได้เร่งรัดการดำเนินนโยบายมาตรการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจในช่วงปี 2542 และ 2543 ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 4.5 และ 4.7 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามในปี 2544 ภาวะเศรษฐกิจไทยต้องชะลอตัวลงอีกครั้งจากภาวะส่งออกที่ลดลงตามการชะลอตัวของเศรษฐกิจโลก รัฐบาลปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับการพึ่งพิงการเติบโตจากภายในโดยอาศัยการใช้จ่ายภายในประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นรากฐาน ทำให้เศรษฐกิจในปี 2545 กลับมาขยายตัวอยู่ในระดับเฉลี่ยร้อยละ 5.4 และเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 6.7 ในปี 2546 สถานการณ์ดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

(2) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของทุกภาคหยุดชะงักและหดตัวลง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครได้รับผลกระทบมากที่สุด ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจมีผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของทุกภาคในช่วงปี 2539-2541 หดตัวลง โดยเฉพาะเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานครหดตัวลงถึงเฉลี่ยร้อยละ 9.3 ต่อปี สำหรับภาคกลางที่มีขนาดเศรษฐกิจเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพมหานครหดตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.0 ต่อปี โดยการลดลงของมูลค่าการผลิตของกรุงเทพมหานครและภาคกลางรวมกันเท่ากับ 304,617 ล้านบาทหรือมากกว่าร้อยละ 80 ของการหดตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการหดตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ยร้อยละ 4.6

ส่วนภาคเหนือและภาคใต้มีการหดตัวในระดับที่ใกล้เคียงกัน คือเฉลี่ยร้อยละ 2.9 และ 2.5 ตามลำดับ โดยภาคใต้เป็นภาคที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจน้อยที่สุด

เมื่อปัญหาวิกฤตได้คลี่คลายลงตั้งแต่ปี 2542 ได้ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของทุกภาคเริ่มเข้าสู่ภาวะการฟื้นตัวและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาคกลางอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปี 2542-2544 เฉลี่ยร้อยละ 6.0 ต่อปี สูงกว่าทุกภาค รองลงมาได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 2.7 2.2 และ 1.7 ต่อปีตามลำดับ ส่วนภาคเหนือเป็นภาคที่เศรษฐกิจฟื้นตัวช้าที่สุดคือ เฉลี่ยร้อยละ 0.9 ต่อปี

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในภูมิภาคมีทิศทางที่ดีขึ้นตามลำดับตามการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของประเทศโดยในปี 2545 ซึ่งเศรษฐกิจของประเทศฟื้นตัวอีกครั้งจากที่ชลอตัวในปี 2544 โดยกลับเข้าสู่การขยายตัวตามแนวโน้มในภาวะปกติ ร้อยละ 5.4 โดยเฉพาะภาคกลางและภาคเหนือที่ขยายตัวร้อยละ 8.4 และ 7.2 ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลจากการขยายตัวภาคเกษตรในภาคกลาง และการฟื้นตัวในภาคอุตสาหกรรมการก่อสร้างของทั้งสองภาค ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือขยายตัวอยู่ในระดับดี ร้อยละ 5.6 สำหรับภาคใต้เป็นภาคที่ขยายตัวต่ำ ร้อยละ 3.4 แต่ก็ยังคงสูงกว่ากรุงเทพมหานครที่ขยายตัวเพียงร้อยละ 1.8 เท่านั้น

(3) ฐานการผลิตมีแนวโน้มกระจายจากกรุงเทพมหานครไปสู่ภาคกลางมากขึ้น ส่วนภูมิภาคอื่นไม่มีการเปลี่ยนแปลงเด่นชัด การขยายตัวเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้ภาคกลางมีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น โดยในปี 2539 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคกลางมีสัดส่วนร้อยละ 38.4 ของประเทศ เทียบกับกรุงเทพมหานคร ที่มีสัดส่วนร้อยละ 32.7 ซึ่งตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในปี 2540 จนถึงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กรุงเทพมหานคร ได้ลดบทบาทการเป็นศูนย์กลางการผลิตของประเทศลงเหลือร้อยละ 28.7 ในปี 2545 ขณะที่ภาคกลางเพิ่มบทบาทการเป็นฐานการผลิตสำคัญของประเทศในหลายด้าน จนมีสัดส่วนเพิ่มเป็นร้อยละ 42.6 ของประเทศ สำหรับในภูมิภาคอื่นไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดโดยมีสัดส่วนการผลิตของทั้ง 3 ภาครวมกันเพียงร้อยละ 28.7 ของการผลิตรวมของประเทศ ขณะที่สัดส่วนของประชากรในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ในปี 2545 รวมกันมีอยู่ถึงร้อยละ 65 ของทั้งประเทศ

(4) การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจของภูมิภาค การเกษตรมีความสำคัญมากขึ้นในภูมิภาครอบนอก ขณะที่อุตสาหกรรมมีบทบาทเพิ่มขึ้นในภาคกลางและกรุงเทพมหานคร ในช่วงทศวรรษ 1980 โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศได้ปรับเปลี่ยนการผลิตหลักจากภาคเกษตรมาสู่ภาคอุตสาหกรรมเป็นการผลิตอันดับหนึ่งของประเทศ แม้ในช่วงวิกฤตที่ภาคอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบสูงหดตัวเฉลี่ยร้อยละ 4.7 แต่กลับขยายตัวในช่วงหลังปี 2542-2544 ร้อยละ 6.4 และในปี 2545 ขยายตัว ร้อยละ 6.8 สามารถเพิ่มสัดส่วนการผลิตต่อประเทศจากร้อยละ 32.8 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 36.7 ในปี 2545 ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพในการฟื้นตัวอยู่ในระดับสูง ส่วนภาคเกษตรแม้มีบทบาทต่อการผลิตของประเทศเพียงร้อยละ 9.3 ในปี 2539 แต่ยังคงมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งอาหารของประเทศและของโลก ทั้งยังมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องในช่วงวิกฤต ทำให้มีบทบาทและสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.2 ในปี 2545 ส่วนสาขาการก่อสร้างซึ่งหดตัวลงอย่างต่อเนื่องในช่วงปี 2540 – 2544 เฉลี่ยร้อยละ 18.6 โดยเพิ่งเริ่มฟื้นตัวในปี 2545 ร้อยละ 5.7 ทำให้มีบทบาทในการผลิตรวมของประเทศลดลงไปจากร้อยละ 6.3 ในปี 2539 เหลือร้อยละ 2.5 ของผลผลิตรวมในปี 2545 สำหรับภาคบริการที่ประกอบด้วย

สาขาการค้าส่งค้าปลีก กิจการโรงแรมและภัตตาคาร การขนส่ง สื่อสาร การเงิน กิจการอสังหาริมทรัพย์ การศึกษา สาธารณสุขและอื่นๆ มีความสำคัญต่อการผลิตรวมลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 47.3 ในปี 2539 ลดลงเป็นร้อยละ 45.1 ในปี 2545 ที่สำคัญได้แก่การลดลงในสาขาการค้าส่ง ค้าปลีกและสาขาการธนาคาร สำหรับโครงสร้างเศรษฐกิจของภาคต่างๆ มีความแตกต่างกันขึ้นกับศักยภาพและความได้เปรียบของแต่ละพื้นที่ โดยโครงสร้างเศรษฐกิจของ 3 ภูมิภาครอบนอกได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ยังคงมีภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตหลัก ส่วนภูมิภาคส่วนกลางได้แก่ ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีอุตสาหกรรมเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของภาค ซึ่งพอสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

(4.1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจในช่วงปี 2540-2545 ของ 3 ภูมิภาครอบนอกยังไม่กระจายมากนัก โดยบทบาทการผลิตยังขึ้นกับการเกษตร การค้า และการบริการเป็นหลัก กล่าวคือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือมีการผลิตทางการเกษตรเป็นอันดับหนึ่งและสัดส่วนการผลิตเป็นร้อยละ 35.7 ร้อยละ 20.0 และร้อยละ 21.3 ของการผลิตรวมของภาค ตามลำดับ สำหรับการผลิตลำดับรองลงมาได้แก่สาขาการค้าส่งค้าปลีก ซึ่งมีความแตกต่างกันตามศักยภาพของพื้นที่ โดยสาขาการค้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีบทบาทในการผลิตของภาคสูงสุด เมื่อเทียบกับ 2 ภาคที่เหลือ สำหรับสาขาอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น มีการขยายตัวอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะภาคเหนือที่ขยายตัวสูงถึงร้อยละ 7.1 อย่างไรก็ตามการผลิตอุตสาหกรรมใน 3 ภูมิภาค ยังมีบทบาทในระดับประเทศไม่มากนัก เมื่อเทียบกับภาคกลางและกรุงเทพมหานคร

(4.2) ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่กระจายสู่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงปี 2539-2545 สัดส่วนการผลิตอุตสาหกรรมของภาคกลางเพิ่มจากร้อยละ 67.4 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 70.7 ในปี 2545 ของการผลิตรวมของภาค ส่วนการผลิตอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 21.0 เป็นร้อยละ 17.0 ของการผลิตรวม ในช่วงเวลาเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีกรุงเทพมหานครยังคงเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศและศูนย์รวมการบริหารประเทศ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางคมนาคมขนส่งของประเทศที่เชื่อมกับนานาชาติ ซึ่งส่งผลให้ภาคกลางที่มีพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ได้รับประโยชน์จากโครงข่ายคมนาคมขนส่งดังกล่าว ซึ่งช่วยเสริมสร้างศักยภาพการผลิตด้านอุตสาหกรรมของภาคกลางให้สูงขึ้น

(5) บทบาทของภาคต่อการผลิตที่สำคัญของประเทศ ซึ่งได้แก่ การเกษตร อุตสาหกรรม การค้า การธนาคาร และการบริการ มีสถานการณ์โดยสรุป ดังนี้

(5.1) วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้การเกษตรในเกือบทุกภูมิภาคมีความสำคัญเพิ่มขึ้น เนื่องจากภาคเกษตรได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตน้อยกว่าภาคการผลิตอื่นๆ และโดยพื้นฐานเศรษฐกิจไทยการผลิตภาคเกษตรก็ยังมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งรองรับแรงงานและเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ โดยภาคใต้มีบทบาทต่อการผลิตทางการเกษตรของประเทศมากที่สุดถึงร้อยละ 32.1 ของการผลิตรวมของประเทศในปี 2545 รองลงมาคือ ภาคกลางร้อยละ 28.1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 22.0 และภาคเหนือร้อยละ 17.5 ส่วนกรุงเทพมหานครไม่มีบทบาทดังกล่าว ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าภาคกลางเป็นภาคเดียวที่บทบาทการผลิตการเกษตรขยายตัวมากขึ้นจากที่มีสัดส่วนเป็นร้อยละ 26.8 ในปี 2539 ขณะที่ภาคอื่น ๆ ทุกภาคมีสัดส่วนลดลงจากเดิมเล็กน้อย

(5.2) ภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มกระจายออกจากกรุงเทพมหานครไปกระจุกตัวในภาคกลางมากขึ้น เมื่อเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวมากขึ้นในปี 2542 ภาคอุตสาหกรรมได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 6.5 ต่อปี ในช่วงปี 2542 – 2545 โดยการผลิตส่วนใหญ่ร้อยละ 70.7 ของภาคอุตสาหกรรม มาจากภาคกลางบริเวณจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร และภาคกลางเขตตะวันออกที่เป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของประเทศ ส่วนกรุงเทพมหานครซึ่งเคยมีบทบาทร้อยละ 20.9 ของภาคอุตสาหกรรมทั้งประเทศในปี 2539 ลดลงเป็น 17.0 ในปี 2545 สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้มีบทบาทด้านอุตสาหกรรมของประเทศรวมกันเพียงร้อยละ 12.4 ของอุตสาหกรรมทั้งประเทศในปี 2545 โดยเฉพาะภาคใต้ซึ่งมีสัดส่วนการผลิตสาขาอุตสาหกรรมเพียงร้อยละ 3.5 โดยส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตรและการประมง เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตร ยางพารา และน้ำมันปาล์ม เป็นต้น

(5.3) การผลิตในภาคบริการยังอยู่ในภาวะชะลอตัว ภาคบริการเป็นภาคการผลิตที่สำคัญของประเทศ ประกอบด้วย สาขาการค้าส่งค้าปลีก กิจการโรงแรมและภัตตาคาร การขนส่งสื่อสาร การเงินและกิจการอสังหาริมทรัพย์ การศึกษา สาธารณสุข และอื่นๆ โดยในปี 2539 มีสัดส่วนการผลิตเป็นร้อยละ 47.3 ของการผลิตรวมของประเทศ และได้หดตัวลงเฉลี่ยร้อยละ 5.6 ในช่วงวิกฤต 2540-2541 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันการเงิน ขณะที่สถานการณ์ด้านการค้าก็หดตัวลงในทุกภูมิภาค อย่างไรก็ตามภาคบริการส่วนอื่น ๆ ยังคงมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจสูงจากการเป็นแหล่งจ้างงานและสร้างรายได้ให้กับประเทศในช่วงที่เศรษฐกิจยังอยู่ในภาวะชลอตัว แต่ภาวะซบเซาของภาคการเงินและการค้าส่งค้าปลีกที่ไม่สามารถขยายตัวได้เท่าที่ควร ทำให้สัดส่วนการผลิตภาคบริการมีแนวโน้มที่ลดลงจากร้อยละ 47.3 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 45.1 ของการผลิตรวมของประเทศ ในปี 2545 ซึ่งสภาวการณ์การผลิตภาคบริการที่สำคัญ มีดังนี้

- **วิกฤตเศรษฐกิจทำให้ภาวะการค้าหดตัวลงในทุกภูมิภาค แม้ช่วงหลังวิกฤตจะฟื้นตัวดีขึ้นแต่ยังคงอยู่ในภาวะซบเซา** สาขาการค้าส่งและค้าปลีกมีความสำคัญต่อการผลิตของประเทศเป็นอันดับสองรองจากอุตสาหกรรม ในช่วงก่อนวิกฤตในปี 2539 มีสัดส่วนการผลิตเป็นร้อยละ 16.9 ของการผลิตรวมของประเทศ และหดตัวลงถึงเฉลี่ยร้อยละ 8.1 ในช่วงวิกฤตปี 2540 – 2541 แม้หลังวิกฤตจะมีการขยายตัวดีขึ้นแต่ในปี 2544-2545 ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจโลกซบเซาทำให้ภาคการค้าของประเทศชะลอตัวลงทำให้การขยายตัวเฉลี่ยในช่วงเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 1.7 และมีสัดส่วนการค้าฯ เพียงร้อยละ 14.7 ของผลผลิตรวม อย่างไรก็ตามในระดับภูมิภาค สถานการณ์การค้าระหว่างภูมิภาคยังอยู่ในภาวะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยในปี 2545 กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนการค้าคิดเป็นร้อยละ 44.8 ของการค้าทั้งประเทศ ขณะที่ภาคกลางมีสัดส่วนเป็นร้อยละ 20.8 ส่วน 3 ภูมิภาคที่เหลือมีสัดส่วนรวมกันเป็นร้อยละ 34.4 หรือประมาณหนึ่งในสามของการค้าทั้งประเทศ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการขยายตัวเฉลี่ยสูงสุดในปี 2544-2545 ร้อยละ 8.1 ต่อปี รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ส่วนสาขาการค้าส่งค้าปลีกของกรุงเทพมหานครและภาคใต้ยังคงหดตัว ร้อยละ 1.8 และ 0.8 ตามลำดับ

อย่างไรก็ดี ในด้านการค้าของภูมิภาคยังมีปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาคที่สำคัญคือ การค้าชายแดน โดยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ปริมาณการค้าชายแดนในพื้นที่เมืองชายแดนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วย

กระตุ้นเศรษฐกิจและบรรเทาปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น โดยมูลค่าการค้าในปี 2545 มีถึง 282.25 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 17.5 ของการค้าผ่านด่านศุลกากรทั้งประเทศ ซึ่งขยายตัวถึง 71 เท่าเมื่อเทียบกับปี 2539 การค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย มีมูลค่าการค้าสูงสุดถึง 215 พันล้านบาท รองลงมาคือ ชายแดนไทย-พม่า ชายแดนไทย-ลาว และชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งมีมูลค่าการค้า 39.3 19.6 และ 8.3 พันล้านบาท ตามลำดับ

- **สาขาการเงินและการธนาคารได้รับผลกระทบจากปัญหาระบบสถาบันการเงินทำให้หดตัวลงอย่างรุนแรง** ถึงเฉลี่ยร้อยละ 20.2 ต่อปีในช่วงวิกฤต ทำให้สัดส่วนการผลิตลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือเพียงร้อยละ 5.0 ของการผลิตรวมของประเทศในปี 2541 เนื่องจากการลดลงของสินเชื่อธนาคารพาณิชย์ การตัดบัญชีหนี้สูญและปัญหาหนี้ไม่ก่อให้เกิดรายได้ทางสถาบันการเงิน ซึ่งยังคงมีปัญหาต่อเนื่องมาโดยตลอด ทำให้ยังคงมีภาวะหดตัวในช่วงปี 2542-2544เฉลี่ยร้อยละ 13.3 ต่อปี ในปี 2545 จึงเริ่มขยายตัวสูงขึ้นเป็นร้อยละ 9.0 เนื่องจากการขยายตัวของสินเชื่อดีขึ้นมาก อย่างไรก็ตามผลการหดตัวในช่วงก่อนทำให้สัดส่วนการผลิตลดลงเหลือเพียงร้อยละ 2.9 ของการผลิตรวมของประเทศ

- **การคมนาคมขนส่งและสื่อสาร ขยายตัวและมีบทบาทในการผลิตมากขึ้น** ในปี 2539 สาขาการคมนาคมขนส่งและสื่อสารมีบทบาทการผลิตเป็นร้อยละ 8.6 ของการผลิตรวม และได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจไม่มากนัก การหดตัวในช่วงปี 2540-2541 เฉลี่ยเพียงร้อยละ 2.2 ซึ่งภายหลังวิกฤตในปี 2542-2544 มีการขยายตัวที่สูงอย่างต่อเนื่องเฉลี่ยร้อยละ 6.8 ต่อปี และในปี 2545 ยังคงมีการขยายตัวเพิ่มในระดับที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 6.5 เนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านคมนาคมและสื่อสารที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครและภาคกลางที่มีสัดส่วนการผลิตรวมกัน ร้อยละ 79.3 ของการคมนาคมขนส่งและสื่อสารของทั้งประเทศ การขยายตัวในช่วงปี 2542-2544 เท่ากับเฉลี่ยร้อยละ 7.5 และ 7.1 และในปี 2545 ขยายตัวเท่ากับร้อยละ 6.5 และ 5.0 ตามลำดับ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้มีสัดส่วนรวมกัน ร้อยละ 20.8 ของทั้งประเทศ ในปี 2545 ลดลงกว่าช่วงก่อนวิกฤตเล็กน้อย ทั้งนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดเป็นภาคที่มีอัตราการขยายตัวสูงที่สุดในทั้ง 3 ภูมิภาค

1.2 การมีงานทำและผลิตภาพแรงงานในภูมิภาค

(1) แรงงานในส่วนภูมิภาคมีความมั่นคงในการทำงานมากขึ้น ในด้านการมีงานทำ และการมีหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน ดังนี้

(1.1) สัดส่วนกำลังแรงงานของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยกำลังแรงงานรวมซึ่งประกอบด้วยผู้มีงานทำ ผู้ว่างงาน และกำลังแรงงานที่รอฤดูกาล มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 53.63 ของประชากรในปี 2539 คิดเป็นกำลังแรงงานรวมประมาณ 32.12 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 54.53 ในปี 2546 หรือมีกำลังแรงงานประมาณ 34.9 ล้านคน โดยในจำนวนนี้เป็นผู้มีงานทำถึง 33.84 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนต่อกำลังแรงงานร้อยละ 96.96 จะเห็นว่าจำนวนผู้มีงานทำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยกเว้นในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบทำให้เกิดการเลิกจ้าง จำนวนผู้มีงานทำลดลงเหลือ 30.10 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 92.89 ของกำลังแรงงานในปี 2541

(1.2) กรุงเทพมหานคร ภาคกลางและภาคเหนือ มีสัดส่วนกำลังแรงงานสูงกว่าระดับประเทศ โดยกรุงเทพมหานครมีกำลังแรงงานมากที่สุด คือ ร้อยละ 56.99 ในปี 2546 ภาคกลางและภาคเหนือมีสัดส่วนกำลังแรงงานใกล้เคียงกันประมาณร้อยละ 56 ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีสัดส่วนกำลังแรงงานต่ำกว่าเล็กน้อยประมาณร้อยละ 52 แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนผู้มีงานทำต่อกำลังแรงงาน พบว่า ภาคใต้และภาคกลาง มีสัดส่วนการมีงานทำมากกว่าภาคอื่น ๆ โดยมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 98 ของกำลังแรงงาน และผู้มีงานทำในภาคเหนือและกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 97 ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนผู้มีงานทำต่ำสุดคือร้อยละ 95.19

(1.3) ผู้มีงานทำเกือบร้อยละ 50 อยู่ในภาคเกษตรกรรม และส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด โครงสร้างการมีงานทำของประเทศเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง โดยผู้มีงานทำในสาขาอุตสาหกรรมและบริการมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นกว่าสาขาอื่นๆ แม้ว่าผู้มีงานทำในสาขาอุตสาหกรรมจะลดลงมากในช่วงวิกฤต แต่เริ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 4.56 ล้านคน ในปี 2541 เป็น 5.98 ล้านคน ในปี 2546 จำนวนผู้มีงานทำในภาคบริการเพิ่มจาก 4.60 ล้านคน เป็น 5.87 ล้านคน หรือเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 5.1 ในช่วงเวลาเดียวกัน ขณะที่การมีงานทำในสาขาเกษตรกรรมเกือบไม่เปลี่ยนแปลง โดยมีจำนวนผู้มีงานทำ 13.96 ล้านคนในปี 2546 และยังคงมีสัดส่วนผู้มีงานทำมากที่สุดเกือบร้อยละ 41.2 ของผู้มีงานทำทั้งหมด ส่วนผู้มีงานทำในสาขาอุตสาหกรรมมีสัดส่วนร้อยละ 17.3

เมื่อพิจารณาในระดับภาค พบว่าผู้มีงานทำในภาคเกษตรซึ่งเป็นผู้มีงานทำส่วนใหญ่ของประเทศ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึงร้อยละ 46.9 ในปี 2546 รองลงมาเป็นภาคเหนือและภาคกลางร้อยละ 23.0 และ 17.1 ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่า ตั้งแต่ช่วงหลังวิกฤต จำนวนผู้มีงานทำในภาคเกษตรเกือบทุกภูมิภาคเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก สำหรับผู้มีงานทำในสาขาอุตสาหกรรมมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในทุกภาค โดยภาคกลางมีสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 37.6 รองลงมาคือกรุงเทพฯ ร้อยละ 21.9 ผู้มีงานทำในสาขาอุตสาหกรรมเริ่มกระจายออกจากกรุงเทพฯไปยังภาคต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะในภาคกลาง ตามการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตออกจากกรุงเทพฯ สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนผู้มีงานทำขยายตัวเพิ่มมากขึ้นทั้งในสาขาอุตสาหกรรม การค้าและบริการ โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 9.0 ในช่วงปี 2542-2546 แม้ว่าจะยังมีสัดส่วนไม่มากก็ตาม ส่วนภาคเหนือและภาคใต้มีสัดส่วนแรงงานเกือบทุกสาขาการผลิตไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก

(1.4) กำลังแรงงานน้อยกว่าร้อยละ 40 ที่จบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยกเว้นแรงงานในกรุงเทพมหานคร จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า กำลังแรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากที่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 23.2 ของกำลังแรงงานรวม ในปี 2539 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 36.7 ในปี 2546 อย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่กำหนดให้ยกระดับการศึกษาของกำลังแรงงานไทยให้มีการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของกำลังแรงงานรวม ในปี 2549 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนฯ

เมื่อพิจารณาในระดับภาค พบว่ากรุงเทพมหานครมีกำลังแรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปสูงที่สุดถึงร้อยละ 59.10 ของกำลังแรงงานรวม ในปี 2546 เพิ่มจากร้อยละ 46.9 ในปี 2539 ในขณะที่ภาคกลางมีสัดส่วนกำลังแรงงานในกลุ่มนี้สูงเป็นอันดับสอง คือมีสัดส่วนร้อยละ 42.1 สำหรับภาคที่มีกำลังแรงงานที่จบการศึกษาในกลุ่มนี้รองลงมาคือ ภาคใต้ ภาคเหนือ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 37.82 และ 31.32 ตามลำดับ ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนของแรงงานกลุ่มนี้ต่ำที่สุดคือมีเพียงร้อยละ 29.08 แม้ว่าในระยะเวลาที่ผ่านมา กำลังแรงงานในกลุ่มนี้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราเพิ่มสูงถึงร้อยละ 20.93 ในช่วงปี 2539-2541 และ ร้อยละ 5.49 ในช่วงปี 2542-2546 แต่สัดส่วนกำลังแรงงานในกลุ่มนี้ยังต่ำกว่าภาคอื่นๆ เมื่อพิจารณาในระดับจังหวัด พบว่า จังหวัดที่มีสัดส่วนแรงงานที่จบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไปสูงสุด ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดปริมณฑลรอบกรุงเทพมหานคร คือ จังหวัด นนทบุรี ปทุมธานี ภูเก็ต และสมุทรปาการ มีสัดส่วนร้อยละ 62.2 59.8 57.3 และ 54.0 ตามลำดับ ขณะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสัดส่วนแรงงานในกลุ่มนี้ต่ำที่สุดเพียงร้อยละ 16.6 เท่านั้น

(1.5) ปัญหาการว่างงานคลี่คลายลงมากหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาการว่างงานมากที่สุด การที่เศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวเป็นลำดับ ส่งผลให้ปัญหาการว่างงานลดลงอย่างต่อเนื่อง จากที่เคยเพิ่มสูงมากที่สุด ถึงร้อยละ 4.36 ในปี 2541 เป็นจำนวนคนว่างงาน 1.41 ล้านคน ลดลงเหลือประมาณ 7 แสนคน คิดเป็นร้อยละ 2.16 ในปี 2546 สำหรับปัญหาการว่างงานในภาคต่างๆ มีแนวโน้มคลี่คลายไปในทิศทางเดียวกับระดับประเทศ ถึงแม้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร ยังมีอัตราการว่างงานที่สูงกว่าภาคอื่นๆ และสูงกว่าในระดับประเทศ โดยในปี 2546 มีอัตราการว่างงานร้อยละ 2.56 และ 2.30 ตามลำดับ รองลงมาคือ ภาคใต้และภาคเหนือมีอัตราการว่างงานร้อยละ 1.88 และ 2.12 ตามลำดับ ในขณะที่ภาคกลางมีอัตราการว่างงานต่ำสุดคือร้อยละ 1.71 ทั้งนี้น่าจะเป็นผลจากการที่รัฐบาลดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในระดับรากหญ้า เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การจัดตั้งธนาคารประชาชน การพักชำระหนี้ให้เกษตรกรรายย่อย โครงการเหล่านี้ต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ให้ประชาชน และเป็นโครงการที่ครอบคลุมไปทุกภาคและพื้นที่ทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาปัญหาการว่างงานในระดับจังหวัด พบว่าในปี 2546 ยังมีบางจังหวัดที่มีปัญหาการว่างงานรุนแรง เช่น จังหวัดหนองบัวลำภู ศรีสะเกษ แพร่ อำนาจเจริญ และนราธิวาส มีอัตราการว่างงานร้อยละ 6.4 4.4 4.1 และ 3.7 ตามลำดับ

(1.6) รัฐขยายความคุ้มครองแรงงานในระบบให้เข้าถึงสวัสดิการเพิ่มมากขึ้น โดยกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนแรงงานภายใต้ระบบประกันสังคมมากที่สุด รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการเพื่อดูแลความมั่นคงปลอดภัยแก่แรงงานมาอย่างต่อเนื่อง โดยในปี2545 ได้ขยายความคุ้มครองแรงงานให้ครอบคลุมถึงสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป ส่งผลให้แรงงานที่ประกันตนในระบบประกันสังคมมีจำนวน 7.43 ล้านคน ในปี 2546 คิดเป็นสัดส่วนแรงงานที่ประกันตนต่อกำลังแรงงานรวมร้อยละ 21.3 เพิ่มขึ้นจากปี 2539 ที่มีจำนวนผู้ประกันตน 5.59 ล้านคน หรือมีสัดส่วนร้อยละ 17.4

อย่างไรก็ตาม การสร้างความมั่นคงปลอดภัยแก่แรงงานยังคงครอบคลุมเฉพาะแรงงานที่อยู่ในระบบเท่านั้น ในขณะที่แรงงานมากกว่าร้อยละ 70 ยังเข้าไม่ถึงระบบประกันสังคม โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานภาคเกษตร หาบเร่-แผงลอย ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ ในขณะที่กรุงเทพมหานครและภาคกลาง ซึ่งเป็นภาคที่เป็นศูนย์กลางการผลิตหลักด้านอุตสาหกรรมของประเทศและส่วนใหญ่เป็นการผลิตในระบบ ทำให้แรงงานของทั้งสองภาคนี้มีสัดส่วนแรงงานผู้ประกันตนมากที่สุดถึงร้อยละ 57.54 และ 39.41 ตามลำดับ ในปี 2546 รองลงมาคือภาคใต้และภาคเหนือ ที่มีสัดส่วนผู้ประกันตนร้อยละ 11.48 และ 8.06 ตามลำดับ ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนแรงงานที่อยู่ภายใต้ระบบประกันสังคมน้อยที่สุดมีเพียงร้อยละ 4.74 ของกำลังแรงงานรวม โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้ประกันตนต่อกำลังแรงงานต่ำสุด ได้แก่ จังหวัด ศรีสะเกษ ร้อยละ 1.8 นครพนม ร้อยละ 2.1 และอำนาจเจริญ ร้อยละ 2.3

(2) แรงงานในส่วนภูมิภาคมีแนวโน้มผลิตภาพแรงงานสูงขึ้น

(2.1) ผลิตภาพแรงงานไทยต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านเป็นข้อจำกัดในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน จากข้อมูลการประเมินผลิตภาพแรงงานไทย IMD พบว่าในปี 2544 ประเทศไทยมีผลิตภาพแรงงานอยู่ในระดับต่ำเป็นอันดับที่ 45 จาก 49 ประเทศ โดยประสิทธิภาพการผลิตของไทยยังต่ำกว่ามาเลเซีย แต่อยู่ในระดับดีกว่าฟิลิปปินส์ จีน และอินโดนีเซีย เมื่อพิจารณาผลิตภาพแรงงานที่วัดจากสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาค (GRP) ต่อจำนวนผู้มีงานทำ พบว่าผลิตภาพแรงงานไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงปี 2540 – 2541 สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคต่อผู้มีงานทำมีอัตราการขยายตัวหดตัวลงเฉลี่ยร้อยละ 4.69 ทั้งนี้เนื่องจากผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้ทั้งมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับภาคและจำนวนผู้มีงานทำมีอัตราการขยายตัวหดตัวลง แต่ผลิตภัณฑ์ภาคหดตัวลงในอัตราที่มากกว่า ทำให้ผลิตภาพแรงงานในช่วงนี้ลดลงมาก อย่างไรก็ตามเมื่อภาวะเศรษฐกิจเริ่มส่งสัญญาณดีขึ้น ผลิตภาพแรงงานเริ่มเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ โดยมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.78 ในช่วงปี 2542 - 2545

(2.2) กรุงเทพมหานครและภาคกลางมีผลิตภาพแรงงานสูงที่สุดและสูงกว่าระดับประเทศ เมื่อเปรียบเทียบผลิตภาพแรงงานระหว่างภาคต่างๆ กรุงเทพมหานครมีผลิตภาพแรงงานมากที่สุด และมากกว่าระดับประเทศ 2.2 เท่าในปี 2545 โดยมีมูลค่าการผลิต 216,243 บาทต่อผู้มีงานทำต่อปี อย่างไรก็ตาม ผลิตภาพแรงงานของกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ อัตราการขยายตัวของผลิตภาพแรงงานหดตัวลงถึงร้อยละ 10.9 แม้หลังวิกฤตภาวะเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัว แต่ผลิตภาพแรงงานของกรุงเทพมหานครยังคงหดตัวลงร้อยละ 0.15 ในช่วงปี 2542 – 2545 ส่วนภาคกลางมีผลิตภาพแรงงานสูงเป็นอันดับสองรองลงมาจากกรุงเทพมหานคร และสูงกว่าระดับประเทศ 1.8 เท่า ภาคกลางเป็นภาคเดียวที่ผลิตภาพแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากกว่าภาคอื่นๆ โดยในปี 2542 – 2545 มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 4.25

สำหรับภาคที่มีผลิตภาพแรงงานลำดับรองลงมาคือ ภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย มีมูลค่าการผลิตต่อผู้มีงานทำ 68,975 47,021 และ 32,867 บาทตามลำดับ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีผลิตภาพแรงงานต่ำที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างการผลิตหลักของภาคที่เป็นเกษตรกรรม ซึ่งมีมูลค่าการผลิตต่อหน่วยไม่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับการ

ผลิตด้านอุตสาหกรรม จึงทำให้ผลิตภาพแรงงานของภาคต่ำที่สุด ต่ำกว่าระดับประเทศถึงเกือบ 3 เท่า และยังมีอัตราการขยายตัวในช่วงปี 2542 – 2545 เพียงร้อยละ 0.11 เท่านั้น

(2.3) ผลิตภาพแรงงานสาขาเกษตรกรรมต่ำกว่าสาขาอุตสาหกรรมถึง 9 เท่า แต่ยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ผลิตภาพแรงงานของสาขาเกษตรกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 21,005 บาท ต่อผู้มีงานทำต่อปีในปี 2541 เป็น 23,410 บาทต่อคนต่อปี ในปี 2545 มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 2.80 ส่วนผลิตภาพแรงงานสาขาอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจาก 202,373 บาทต่อคนต่อปี เป็น 208,874 บาทต่อคนต่อปี หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.05 ในช่วงเดียวกัน อย่างไรก็ตามผลิตภาพแรงงานสาขาเกษตรกรรมยังน้อยกว่าสาขาอุตสาหกรรมถึง 9 เท่า และน้อยกว่าสาขาการค้าและธนาคาร 6 เท่า แสดงว่าผู้มีงานทำในภาคเกษตรกรรมได้รับผลตอบแทนต่อหน่วยต่ำกว่าภาคการผลิตอื่นๆ มาก เมื่อพิจารณาผลิตภาพแรงงานระดับภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลิตภาพแรงงานในสาขาเกษตรกรรมขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.14 ในช่วงปี 2542-2545 ในขณะที่สาขาอุตสาหกรรมและภาคบริการและอื่นๆ กลับหดตัวลงร้อยละ 1.47 และ 0.99 ตามลำดับ เช่นเดียวกับภาคเหนือที่มีผลิตภาพแรงงานเกือบทุกสาขาการผลิตต่ำกว่าระดับประเทศและต่ำเป็นอันดับสองรองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนกรุงเทพฯและภาคกลางมีผลิตภาพแรงงานสูงที่สุดและสูงกว่าระดับประเทศในทุกสาขาการผลิต โดยภาคกลางมีผลิตภาพแรงงานสาขาอุตสาหกรรมสูงถึง 393,867 บาทต่อคนต่อปี

1.3 การกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

(1) การขยายตัวทางเศรษฐกิจส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค แต่ความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ในแต่ละภูมิภาคยังคงมีอยู่ในระดับสูง โดยในปี 2545 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีอัตราการเพิ่มของรายได้จากปี 2543 สูงถึงร้อยละ 11.3 และร้อยละ 8.3 ตามลำดับ ซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากความต้องการบริโภค ลงทุน และการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งนโยบายโครงการกองทุนหมู่บ้านได้มีการจัดสรรไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือในสัดส่วนที่มากกว่าภูมิภาคอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ระดับรายได้ครัวเรือนมีความแตกต่างระหว่างภาคและระหว่างพื้นที่ชนบทกับเมืองในระดับสูง โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายได้ครัวเรือนที่ต่ำกว่ารายได้ครัวเรือนเฉลี่ยทั้งประเทศและต่ำกว่าภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลการพัฒนายังมีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่และระหว่างภูมิภาค

(2) สัดส่วนคนยากจนมีแนวโน้มลดลงทั้งในระดับประเทศและในระดับภูมิภาค แต่ลักษณะการกระจุกตัวของคนยากจนยังไม่เปลี่ยนแปลง คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคนจนมากที่สุด โดยจังหวัดนครราชสีมามีจำนวนคนจนมากที่สุดในประเทศ ถึง 480,789 คน และจังหวัดหนองบัวลำภูมีสัดส่วนคนจนต่อประชากรจังหวัดมากที่สุดถึงร้อยละ 40 นอกจากนี้กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเป็นจังหวัดที่มีปัญหาความยากจนที่รุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีสัดส่วนคนจนคิดเป็นร้อยละ 34 ต่อประชากรจังหวัด ซึ่งมากที่สุดเป็นอันดับที่ 2 รองจากจังหวัดหนองบัวลำภู

(2.1) ปัญหาความยากจนของประเทศลดลงอย่างรวดเร็วเกินเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สัดส่วนคนยากจนต่อประชากรทั้งประเทศเหลือเพียงร้อยละ 9.8 เมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละ 14.2 ในปี 2543 และร้อยละ 13 ในปี 2541 และร้อยละ

11.9 ในปี 2539 โดยมีสาเหตุหลักมาจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า ได้ส่งผลให้มีการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น และประชาชนมีรายได้สูงขึ้น ประกอบกับยุทธศาสตร์ระดับชาติที่ได้ดำเนินการเพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนทำให้สัดส่วนคนจนลดลงอย่างรวดเร็ว

(2.2) สัดส่วนคนยากจนมีแนวโน้มลดลงในทุกภูมิภาคและอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจปี 2539 (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีรายได้ต่อครัวเรือนโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากโดยเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ มีสัดส่วนคนจนลดลงมากที่สุด จากร้อยละ 28.1 ในปี 2543 เหลือร้อยละ 17.7 ในปี 2545 ภาคเหนือและภาคใต้มีการลดลงของสัดส่วนคนจนรองลงมา ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.3 ในปี 2543 เพิ่มเป็นร้อยละ 0.5 ในปี 2545

(2.3) ลักษณะความยากจนของประเทศไทยยังกระจุกตัวอยู่นอกเขตเทศบาล ยกเว้นในจังหวัดกรุงเทพมหานครที่คนจนอยู่ในเขตเทศบาล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีปัญหาความยากจนมากที่สุด ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานครมีปัญหารองลงมาตามลำดับ และคนจนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ถือครองที่ดินทำกินน้อย ได้รับการศึกษาน้อย มีขนาดครัวเรือนใหญ่ และมีอัตราการเลี้ยงดูผู้สูงอายุและเด็กสูง

(3) การกระจายรายได้โดยรวมทั้งประเทศปรับตัวดีขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค

(3.1) การกระจายรายได้โดยรวมทั้งประเทศปรับตัวดีขึ้นเล็กน้อย โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายรายได้ หรือค่าจีนีลดลงจากร้อยละ 52.5 ในปี 2543 เป็น 51.1 ในปี 2545 (ค่าจีนีลดลงหมายถึงการกระจายรายได้เป็นไปอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น) แต่ยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจเมื่อเทียบกับปี 2531 ที่ค่าจีนีอยู่ที่ 48.5

(3.2) การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่ผ่านมาเป็นการเพิ่มในกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำมากกว่าผู้มีรายได้สูง ทำให้ช่องว่างระหว่างผู้มีรายได้สูงและรายได้ต่ำลดลงจากค่า 14.8 ในปี 2543 เป็น 13.7 ในปี 2545 อย่างไรก็ตามส่วนแบ่งรายได้ของคนที่มีรายได้สูงสุดและคนที่มีรายได้ต่ำสุดไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนักในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา กล่าวคือ ส่วนแบ่งรายได้ของคนที่มีรายได้มากที่สุด 20%สุดท้าย มีส่วนแบ่งรายได้รวมกันเกินครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมด ขณะที่คนส่วนใหญ่ร้อยละ 60 มีส่วนแบ่งรายได้เพียงหนึ่งในสี่ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น

(3.3) ความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ระหว่างภาคเกษตรกับนอกภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงเกือบทุกพื้นที่ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้สูงกว่าระดับประเทศและในภาคอื่น โดยเฉพาะในปี 2543 ค่าจีนีสูงถึง 0.55 ขณะที่ความเหลื่อมล้ำภายนอกภาคเกษตรทุกพื้นที่จะสูงกว่าความเหลื่อมล้ำภายในภาคเกษตร อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวมีแนวโน้มที่ลดลงเกือบทุกพื้นที่ยกเว้นในภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้นทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร

(3.4) ค่าจ้างแรงงานมีความแตกต่างระหว่างภาคและระหว่างพื้นที่มากขึ้น ในปี 2545 กรุงเทพมหานครมีค่าจ้างคิดเป็น 1.6 เท่าของค่าจ้างทั้งประเทศ โดยสัดส่วนนี้เพิ่มขึ้นจาก 1.5 เท่าในปี 2543 ในขณะที่ภาคอื่น ๆ (ยกเว้นภาคกลาง) มีค่าจ้างเฉลี่ยที่ลดลงเมื่อเทียบกับค่าจ้างทั้งประเทศ นอกจากนี้ค่าจ้างในเขตชนบทมีสัดส่วนต่อค่าจ้างทั้งประเทศลดลงจากร้อยละ 70.8 ในปี 2543 เหลือร้อยละ 68.84 ในปี 2545 ขณะที่ค่าจ้างในเขตเมืองมีสัดส่วนต่อค่าจ้างทั้งประเทศเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 133.3 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 136.2 ในปี 2545

2 สถานการณ์ด้านสังคมระหว่างภูมิภาค

การประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบด้านสังคมระหว่างภูมิภาคมุ่งประเมินว่าการพัฒนาที่ผ่านมาได้สร้างความอยู่ดีมีสุขของคนในภูมิภาคมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากมิติการดำรงชีวิตในด้านการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ การมีความรู้หรือการศึกษาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทัน การมีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุขและอบอุ่น การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและเข้าถึงบริการของรัฐ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา ซึ่งสรุปสถานการณ์สำคัญได้ดังนี้

2.1 สุขภาพอนามัย

(1) ภาวะความเจ็บป่วยโดยทั่วไปมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

(1.1) ภาวะความเจ็บป่วยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในทุกภูมิภาคและทั้งในเขตชนบทและเมือง ในปี 2539 ถึงปี 2544 ภาวะความเจ็บป่วยของประชาชนมีแนวโน้มลดลง โดยอัตราการเจ็บป่วยลดลงจากร้อยละ 15.3 เหลือร้อยละ 15.1 แต่ในปี 2546 การเจ็บป่วยของประชาชนกลับเพิ่มความรุนแรงขึ้นทั้งในเขตเมืองและชนบท โดยมีอัตราการเจ็บป่วยรวมกันคิดเป็นร้อยละ 18.7 ของประชากรทั้งประเทศ ประชาชนภาคเหนือเจ็บป่วยมากที่สุดถึงร้อยละ 24.5 เพิ่มขึ้นจากปี 2539 เฉลี่ยร้อยละ 5.4 ต่อปี กรุงเทพมหานครผู้เจ็บป่วยมากเป็นอันดับสอง คือร้อยละ 20.9 หรือเพิ่มจากปี 2539 ถึง 1 เท่า ตามมาด้วยภาคกลางร้อยละ 19 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 17.7 ส่วนสุขภาพประชาชนในภาคใต้ดีกว่าทุกภาคโดยมีผู้ป่วยเพียงร้อยละ 15.1 ลดลงจากปี 2539 เฉลี่ยร้อยละ 0.6 ต่อปี

(1.2) ภาวะโรคที่มีการเจ็บป่วยมาก 5 อันดับแรก คือ โรคทางเดินหายใจมีคนป่วยมากที่สุดถึงร้อยละ 40.2 รองลงไปเป็นโรคกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น และกระดูกร้อยละ 14.8 โรคระบบทางเดินอาหารร้อยละ 10.3 โรคหัวใจและหลอดเลือด และโรคต่อมไร้ท่อร้อยละ 6.3 และร้อยละ 4.4 ตามลำดับ โดยกรุงเทพมหานคร ผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจมีมากที่สุดถึงร้อยละ 43 รองลงไปเป็นภาคใต้มีผู้เจ็บป่วยร้อยละ 42 ใกล้เคียงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีสัดส่วนร้อยละ 41 ส่วนภาคเหนือเป็นภาคที่มีผู้ป่วยน้อยที่สุด ร้อยละ 37 ในปี 2546 ขณะที่โรคกล้ามเนื้อเส้นเอ็นและกระดูกภาคเหนือมีผู้เจ็บป่วยมากที่สุดร้อยละ 17.9 รองลงไปเป็นกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 16 และภาคใต้ร้อยละ 14 ส่วนภาคกลางมีผู้ป่วยน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 12

(1.3) โรคสุขภาพจิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจประชาชนที่ป่วยด้วยโรคสุขภาพจิต เช่น โรคจิต โรควิตกกังวล และผู้ติดสารเสพติด มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 2,075 คน ในปี 2540 เป็น 2,288 คน ในปี 2544 และ 2,931 คน ในปี 2545 โดยโรคที่เป็นมากคือ โรคจิต และโรควิตกกังวล มีสัดส่วนร้อยละ 29 ของผู้ป่วยทั้งหมดจำนวนผู้เจ็บป่วยดังกล่าวถึงแม้จะมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 1.7 ของจำนวนผู้ป่วยทุกโรครวมกันก็ตาม แต่เมื่อวิเคราะห์ความรุนแรงของปัญหากลับพบว่ามีขนาดเพิ่มขึ้นถึง 1 เท่า ในช่วงดังกล่าว โดยสัดส่วนผู้ป่วยโรคจิตเพิ่มขึ้นจาก 442 คน ต่อประชากร 100,000 คน เป็น 849 คน ทั้งนี้ ปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคจิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรุนแรงกว่าทุกภาค ขณะที่กรุงเทพมหานคร มีอัตราการเพิ่มสูงสุด โดยมีผู้ป่วยโรคจิตเพิ่มขึ้นถึง 9 เท่า ใน 5 ปีที่ผ่านมา (2540-2545) ขณะที่ภาคใต้เพิ่มขึ้นต่ำสุดเพียง 1.5 เท่า ส่วนการป่วยด้วยโรควิตกกังวลประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนมากที่สุดถึง 1,105 ต่อประชากร 100,000 คน โดยจังหวัดที่มีผู้ป่วยโรคจิตสูงสุด 5 อันดับแรก ในปี 2545 เรียงตามลำดับ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น (2,425 คนต่อประชากรแสนคน) จังหวัดอุบลราชธานี (2,398 คน ต่อประชากรแสนคน) จังหวัดนครราชสีมา (1,757 คนต่อประชากรแสนคน) จังหวัดชัยภูมิภาค (1,505 คน ต่อประชากรแสนคน) และจังหวัดเลย (1,355 คนต่อประชากรแสนคน)

(2) สุขภาพอนามัยของมารดาและเด็กอยู่ในภาวะน่าห่วง โดยเฉพาะภาคใต้และภาคเหนือ ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มดีขึ้น

(2.1) อัตราการตายของมารดาจากการคลอดบุตรเพิ่มสูงขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จำนวนมารดาที่เสียชีวิตจากการคลอดบุตรมีแนวโน้มสูงขึ้นจาก 9.7 คนต่อการเกิดมีชีพแสนคน ในปี 2540 เพิ่มขึ้นเป็น 12.9 คน ในปี 2544 และเพิ่มเป็น 14.7 คน ในปี 2545 โดยภาคใต้มีสัดส่วนของมารดาที่เสียชีวิตสูงสุดถึง 38.4 คน ต่อการเกิดมีชีพแสนคน รองลงมาเป็นภาคเหนือจำนวน 28.2 คน และภาคกลาง 18.2 คน ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนต่ำสุดเพียง 12.9 คน ทั้งนี้จำนวนมารดาที่เสียชีวิตของภาคใต้เพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่า และในเขตกรุงเทพมหานคร ก็มีจำนวนมารดาเสียชีวิตเพิ่มขึ้น 1.6 เท่า จังหวัดที่มีอัตราตายของมารดาจากการคลอดบุตรสูงสุด 5 อันดับแรกในปี 2545 ในแต่ละภาคมีดังนี้ ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสตูล 97.4 ราย ปัตตานี 68.1 ราย นราธิวาส 66.7 ราย ต่อการเกิดมีชีพแสนคน ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัด อุทัยธานี 50 ราย พิษณุโลก 45 ราย และนครสวรรค์ 30 ราย ต่อการเกิดมีชีพแสนคน ภาคกลางได้แก่ จังหวัดตราด 52.1 ราย สมุทรปราการ 27.8 ราย ระยอง 23.8 ราย เพชรบุรี 21.0 ราย และนครปฐม 18.6 ราย ต่อการเกิดมีชีพแสนคน ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีอัตราการตายของมารดาจากการคลอดบุตรในปี 2545 เท่ากับ 13.1 ราย สูงขึ้นจากปี 2544 ที่อัตราการตายของมารดาเท่ากับ 8.9 รายต่อการเกิดมีชีพแสนคน

(2.2) การเสียชีวิตของเด็กทารกมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเพิ่มจาก 3.7 คนต่อการเกิดมีชีพพันคนในปี 2540 เป็น 6.5 คน ในปี 2545 โดยกรุงเทพมหานคร มีอัตราการเสียชีวิตสูงสุดถึง 7 คน และเพิ่มขึ้นจากปี 2540 ที่มีเพียง 1.2 คน รองลงไปเป็นภาคใต้มีอัตราเสียชีวิต 6.7 คน ในช่วงเดียวกันตามด้วยภาคเหนือและภาคกลาง ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการพัฒนาดีขึ้นกว่าทุกภาค โดยจำนวนเด็กเสียชีวิตลดลงจาก 8 คนต่อการเกิดมีชีพพันคนในปี 2540 เหลือเพียง 5.6 คน ในปี 2545 สำหรับจังหวัดที่มีการเสียชีวิตของเด็กทารกสูงสุดเรียงตามอันดับในปี 2545 ในแต่ละภาคเป็นดังนี้ ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส 12.8 ราย ปัตตานี 10.5 ราย ยะลา 10.2 ราย ต่อการเกิดมีชีพ

แสนคน ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดพิจิตร 9 ราย กำแพงเพชร 4 รายต่อการเกิดมีชีพพันคน ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม 10.6 ราย สมุทรปราการ 7.9 ราย ประจวบคีรีขันธ์ 7.8 ราย ชลบุรี 7.5 ราย และอ่างทอง 7.4 ราย ต่อการเกิดมีชีพแสนคน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น 9.4 ราย ร้อยเอ็ด 8.8 ราย ศรีสะเกษ 8.0 ราย นครราชสีมา 7.3 ราย และนครพนม 7.2 ราย ต่อการเกิดมีชีพพันคน

(3) พฤติกรรมเสี่ยงต่อการเสียสุขภาพเป็นผลมาจากการไม่ออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ และดื่มเหล้า

(3.1) ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศร้อยละ 70 ยังไม่ออกกำลังกาย ส่วนภาคที่มีผู้ออกกำลังกายมากที่สุดคือ ภาคใต้และกรุงเทพมหานคร ในช่วง พ.ศ. 2540-2546 ประชาชนมีแนวโน้มการออกกำลังกายเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมดเป็นร้อยละ 29 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7.1 ต่อปี โดยประชาชนในภาคใต้และกรุงเทพมหานคร มีผู้ออกกำลังกายมากที่สุดคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 35 ของประชากรในแต่ละภาค/พื้นที่ รองลงมาเป็นภาคเหนือ ร้อยละ 28.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 27.7 และภาคกลาง ร้อยละ 25 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในภาพรวมทั้งประเทศประชาชนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 70 ของทั้งหมดยังไม่ได้ออกกำลังกาย

(3.2) พฤติกรรมเสี่ยงจากการสูบบุหรี่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยภาคใต้และภาคเหนือมีสัดส่วนผู้สูบบุหรี่มากที่สุด โดยประชากรที่มีอายุ 11 ปีขึ้นไปยังคงสูบบุหรี่เป็นประจำคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 21.6 ในปี 2546 เพิ่มขึ้นจากปี 2544 ซึ่งมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 20.6 โดยเพศชายที่สูบบุหรี่ประจำมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 39.3 เป็น 44.1 และเพศหญิงมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2.2 เป็นร้อยละ 2.9 ในช่วงเดียวกัน ภาคใต้และภาคเหนือมีประชาชนสูบบุหรี่มากที่สุดในประเทศไทย โดยมีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 24.6 และร้อยละ 24.1 ในปี 2546 ตามลำดับ รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 23 ภาคกลางร้อยละ 18.4 และกรุงเทพฯ มีสัดส่วนน้อยที่สุดร้อยละ 16.8

(3.3) พฤติกรรมการดื่มสุราของคนไทยเพิ่มสูงขึ้น ในช่วง ปี 2539-2546 ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไปดื่มสุราเป็นประจำมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 31.6 เป็นร้อยละ 35.5 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 1.7 ต่อปี โดยภาคเหนือมีผู้ดื่มสุรามากที่สุดคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 46.3 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2.3 ต่อปี รองลงไปเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้ดื่มสุราร้อยละ 38.7 ภาคกลางและกรุงเทพฯ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 30 ส่วนภาคใต้มีผู้ดื่มสุราน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 22.5

(4) ประชาชนส่วนใหญ่มีหลักประกันสุขภาพแต่ยังมีปัญหาในการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ในภูมิภาค

(4.1) ประชาชนกว่าร้อยละ 90 มีหลักประกันสุขภาพแต่ขาดการส่งเสริมสุขภาพที่ชัดเจน ในปี 2544 รัฐบาลปัจจุบันได้ดำเนินนโยบายสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า "30 บาทรักษาทุกโรค" ทำให้ประชาชนมีหลักประกันสุขภาพเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 89 ในปี 2545 และร้อยละ 93.6 ในปี 2546 โดยประชากรในกรุงเทพฯ ยังมีหลักประกันน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 91.5 ส่วนภาคอื่นๆ จะมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ระหว่างร้อยละ 92-95 ของประชากรทั้งหมด

(4.2) ความเหลื่อมล้ำด้านบุคลากรทางการแพทย์ระหว่างกรุงเทพมหานคร และภาคต่าง ๆ ยังอยู่ในระดับสูง โดยกรุงเทพมหานครมีจำนวนแพทย์มากกว่าทุกภาค คือ ประชากร 1,000 คนต่อแพทย์ 1 คน ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนต่ำสุด คือ แพทย์หนึ่งคนต้องดูแลประชากรถึง 7,239 คน ส่วนภาคอื่นๆ จะมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ มีจำนวนประชากรระหว่าง 3,600-5,000 คน ต่อแพทย์ 1 คน สำหรับสัดส่วนพยาบาลต่อประชากรก็มีความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคสูงเช่นเดียวกัน โดยกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนดีที่สุด คือ ประชากร 300 คนต่อพยาบาลหนึ่งคน ดีกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีสัดส่วนประชากร 1,277 คน ต่อพยาบาลหนึ่งคน ส่วนจำนวนเตียงต่อประชากรมีความเหลื่อมล้ำไม่มากนัก กล่าวคือ กรุงเทพมหานคร จะได้เปรียบภาคอื่นๆ โดยมีสัดส่วนเตียงต่อประชากรเท่ากับ 215 คนต่อเตียง ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเหลื่อมล้ำมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วน 763 คนต่อเตียง รองลงมาเป็นภาคใต้ 496 เตียง และภาคเหนือมีสัดส่วน 493 คนต่อเตียง จังหวัดที่มีสัดส่วนแพทย์ต่อประชาชนต่ำสุด 5 อันดับแรก ในปี 2545 ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ (1: 13,474) อำนาจเจริญ (1: 12,734) หนองบัวลำภู (1:12,438) ร้อยเอ็ด (1:12,011) และนครพนม (1:12,005)

2.2 ความรู้

(1) การพัฒนาการเรียนรู้ของคนไทยในระดับ "คิดเป็นทำเป็น" มีเพียงครึ่งหนึ่งของทั้งประเทศ และช่องว่างการเรียนรู้ระหว่างภูมิภาคและระหว่างคนในเมืองกับชนบทยังอยู่ในระดับสูง

(1.1) สัดส่วนผู้ที่มีการเรียนรู้ในระดับคิดเป็นทำเป็นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงยังค่อนข้างต่ำ ยังมีคนไทยจำนวนไม่มากที่ผ่านการศึกษาเล่าเรียนในระดับคิดเป็นทำเป็น กล่าวคือ สัดส่วนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่สำเร็จการศึกษาชั้น ป.6 หรือเทียบเท่าขึ้นไปต่อประชากรในวัยเดียวกัน มีอัตราการเรียนรู้เพียงร้อยละ 56.6 ในปี 2545 ซึ่งเพิ่มจากร้อยละ 48.5 ในปี 2540 ในช่วงปีหลังๆ มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้าโดยเฉพาะในช่วง ปี 2544-45 เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 2.4 เมื่อเทียบกับช่วงที่ผ่านมาที่มีอัตราร้อยละ 3.0 โดยกรุงเทพมหานคร มีอัตราการเรียนรู้ของประชาชนสูงสุดร้อยละ 73.7 รองลงมาคือภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีอัตราใกล้เคียงกันอยู่ระหว่างร้อยละ 58.7-53.2 ส่วนภาคเหนือเป็นภาคที่มีสัดส่วนการเรียนรู้ของประชาชนต่ำสุดคือเพียงร้อยละ 48.2 เท่านั้น และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบพื้นที่เมืองกับชนบทพบว่ามีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก อัตราการเรียนรู้ในปี 2545 ในเขตเมืองร้อยละ 68.6 ในขณะที่เขตชนบทร้อยละ 50.8 อย่างไรก็ตามในช่วง 5-6 ปี ที่ผ่านมาในเขตชนบทมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้คงที่อยู่ในระหว่างร้อยละ 2.8-2.9 ซึ่งเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าในเขตเมืองที่มีอัตราร้อยละ 2.8 ในช่วงปี 2539-2540 และเหลือเพียงร้อยละ 1.6 ในช่วงปี 2544-2545

(1.2) ระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นค่อนข้างช้าและอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน จำนวนปีการศึกษาโดยเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นต่อเนื่องเป็น 7.8 ปี ทั้งนี้ จากการกำหนดนโยบายให้การศึกษาระดับประถมศึกษา 6 ปี เป็นการศึกษาภาคบังคับตั้งแต่ปี 2520 และการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ส่งผลให้จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นจาก 5.7 ปี ในปี 2533 เป็น 7.8 ปี ในปี 2543 อย่างไรก็ตาม ถึงแม้คนไทยจะมีจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้นแต่ยังนับว่าต่ำเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่พัฒนาแล้วในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ ที่ประชาชนมี

การศึกษาโดยเฉลี่ยประมาณ 9 -11 ปี ในปี 2540 ขณะเดียวกันยังมีความเหลื่อมล้ำของระดับการศึกษาระหว่างภาคอยู่บ้าง กล่าวคือ ประชากรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงสุดที่ 9.7 ปี ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำสุดที่ 5.7 ปี รองลงไปคือ ภาคเหนือ 6.0 ปี ภาคกลางและภาคใต้ 6.9 ปี โดยจังหวัดที่เป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจหรือทางการศึกษาของภาค เช่น ขอนแก่น นนทบุรี สมุทรปราการ ลำปาง พิษณุโลก ภูเก็ต สงขลา เป็นต้น จะมีระดับการศึกษาดีกว่าเมืองเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างไกลหรือชายแดน เช่น ชัยภูมิ บุรีรัมย์ ประจวบคีรีขันธ์ แม่ฮ่องสอน และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

(2) ถึงแม้โอกาสทางการศึกษาของประชากรในแต่ละช่วงวัยเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น แต่อัตราการเพิ่มยังเปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้า รวมทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายครอบคลุมเยาวชนได้เพียงครึ่งเดียว

(2.1) ในภาพรวมเด็กและเยาวชนวัยเรียนทุกกลุ่มอายุได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเด็กและเยาวชนอายุ 3-24 ปี มีโอกาสได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนเพิ่มจากร้อยละ 70.8 ในปี 2540 เป็นร้อยละ 75.0 ในปี 2545 ทั้งนี้เด็กในกลุ่มระดับประถมศึกษามีโอกาสเข้าเรียนในระบบโรงเรียนทุกคนนับตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา ส่วนเด็กในกลุ่มระดับมัธยมต้นและปลาย แม้ว่าจะมีโอกาสเข้าเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 64.8 ในปี 2540 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 71.6 ในปี 2545 แต่อัตราดังกล่าวยังต่ำกว่าเป้าหมายที่ต้องการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 ที่มีผลบังคับใช้ในปี 2545 โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กระดับมัธยมปลายที่ยังมีสัดส่วนร้อยละ 60.1 ในปี 2545 ห่างไกลจากเป้าหมายค่อนข้างมาก

(2.2) อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มเด็กที่ยังเข้าไม่ถึงบริการของรัฐในแต่ละระดับการศึกษา ถ้าพิจารณาอัตราการเข้าเรียนสุทธิ ซึ่งรวบรวมจากข้อมูลเด็กที่เข้าเรียนในแต่ละระดับชั้น โดยมีช่วงอายุสอดคล้องกับช่วงอายุในแต่ละระดับการศึกษา ในช่วงปี 2542-2545 ได้พบว่ามีเด็กจำนวนหนึ่งที่ยังเข้าไม่ถึงบริการทางด้านการศึกษา โดยในปี 2545 ในระดับประถมศึกษามีอัตราการเข้าเรียนสุทธิเพียงประมาณร้อยละ 90 มัธยมต้นร้อยละ 88 และมัธยมปลายร้อยละ 50 โดยอัตราการเข้าเรียนมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก โดยเฉพาะในกลุ่มประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลายกลับลดลงเล็กน้อย เฉลี่ยร้อยละ 0.36 และ 0.06 ตามลำดับ

(2.3) เยาวชนนิยมเข้าศึกษาในมัธยมปลายสายสามัญมากกว่าสายอาชีพถึงเกือบ 2 เท่า ในภาพรวมเด็กนักเรียนในมัธยมปลายมีอัตราการเข้าเรียนในสัดส่วนเพียงร้อยละ 50 ของเยาวชนในช่วงอายุ (15-17 ปี) โดยมีสัดส่วนการเข้าศึกษาทั้งในสายสามัญและสายอาชีพในสัดส่วนคงที่ประมาณ 2 : 1 ระหว่างปี 2542-2545 อย่างไรก็ตามภาคกลางสัดส่วนของจำนวนนักเรียนใน 2 สาขามีความใกล้เคียงกันมากที่สุด ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความแตกต่างกันมากที่สุด คือเกือบ 3 เท่า ทั้งนี้จังหวัดขนาดเล็กจะมีผู้นิยมเรียนสายอาชีพต่ำกว่าจังหวัดขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของภาค ยกเว้น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผู้เรียนสายอาชีพต่ำกว่าสายสามัญในอัตราใกล้เคียงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือเกือบ 3 เท่าตัว

(3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าร้อยละ 50 ส่วนความแตกต่างระหว่างภาคมีไม่มากนัก โดยในระดับประถมศึกษาและมัธยมต้นมีปัญหามากที่สุดที่ภาคใต้ ระดับมัธยมปลายมีปัญหาที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คุณภาพการศึกษาของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำทุกระดับการศึกษาเมื่อเทียบกับเกณฑ์การผ่านร้อยละ 50 และเป็นระดับคะแนนที่ลดลงกว่าในระยะที่ผ่านมา ปัญหานี้เกิดขึ้นกับทุกภาครวมทั้งเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แม้มีผลคะแนนทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ในปี 2544 ดีกว่าที่ผ่านมาแต่ยังมีคะแนนเฉลี่ยต่ำเพียงร้อยละ 41.7 เท่านั้น สำหรับวิชาที่มีค่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำสุดคือวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดย **ระดับประถมศึกษา** ภูมิภาคที่มีปัญหาในด้านคุณภาพการศึกษามากที่สุดในระดับประถมศึกษาคือภาคใต้ โดยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดในทุกวิชา รองลงมามีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกันระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือส่วน **ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น** คุณภาพต่ำกว่าในระดับประถมศึกษาในทุกวิชา และลดต่ำมากกว่าในระยะที่ผ่านมา และต่ำกว่าร้อยละ 50 ในทุกวิชา โดยภาคใต้ยังคงมีปัญหารุนแรงมากกว่าภาคอื่นๆ ในทุกวิชา รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือตามลำดับ ในขณะที่ภาคกลางนักเรียนทำคะแนนได้ดีขึ้น สำหรับ **ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย** แม้จะมีผลคะแนนทดสอบในปี 2544 ดีกว่าปี 2540 แต่ระดับคะแนนเฉลี่ยในทุกวิชายังต่ำกว่าร้อยละ 50 โดยภาคที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดทุกวิชาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงไปเป็นภาคใต้

2.3 ชีวิตครอบครัว

(1) สัมพันธภาพของครอบครัวไทยเสื่อมถอยลง

(1.1) การดำรงชีวิตครอบครัวโดยไม่จดทะเบียนสมรสเพิ่มขึ้น การจดทะเบียนสมรสเป็นการบ่งชี้ถึงเจตจำนงของคู่สมรสที่จะสร้างครอบครัวร่วมกันซึ่งแสดงโดยการทำหลักฐานทางนิตินัย แต่ลักษณะการอยู่อาศัยในปัจจุบันมีแนวโน้มจะอยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอัตราการจดทะเบียนสมรสลดลงจาก 26.6 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2539 มาเป็น 16.3 คู่ในปี 2545 ทั้งนี้อัตราการจดทะเบียนสมรสในช่วงปี 2539-2545 มีแนวโน้มลดลงทุกภาค โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงในอัตราที่สูงกว่าภาคอื่นๆ จาก 34 คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี 2539 เป็น 22.1 คู่ ในปี 2541 และ 18 คู่ในปี 2545 ในขณะที่การจดทะเบียนสมรสในเขตกรุงเทพมหานครลดลงในอัตราต่ำที่สุดจาก 21.5 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2539 เหลือเป็น 17.8 คู่ ในปี 2541 และ 18.4 คู่ในปี 2545 สำหรับจังหวัดที่มีอัตราการจดทะเบียนสมรสต่ำสุด 5 อันดับแรกของประเทศในปี 2545 ได้แก่ เชียงราย (10.9 คู่) นราธิวาส (11.1 คู่) ปัตตานี (11.4 คู่) แพร่ (12.1 คู่) และสิงห์บุรี (12.5 คู่) ตามลำดับ

(1.2) ครอบครัวไทยมีปัญหาการหย่าร้างเพิ่มขึ้นทุกภาค การจดทะเบียนหย่าเป็นการสิ้นสุดของเจตจำนงของคู่สมรสที่จะสร้างครอบครัวร่วมกัน ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็ว มีความสลับซับซ้อน และความเป็นสังคมเมืองที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวเป็นอย่างมาก สมาชิกของครอบครัวต่างก็ต้องออกไปทำมาหากินเพื่อหารายได้ ทำให้มีเวลาว่างไม่ตรงกัน ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมีลักษณะต่างคนต่างอยู่กันมากขึ้น ขาดการเรียนรู้ร่วมกันและไม่มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเองได้เต็มศักยภาพ ทำให้การดำรงชีวิตครอบครัวสมัยใหม่มีความเปราะบาง และส่งผลให้เกิดการแตกแยกของ

ชีวิตครอบครัว อัตราการหย่าร้างของครอบครัวไทยจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกภาคอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มจาก 3.5 คู่ต่อพันครัวเรือนใน ปี 2539 เป็น 4.1 คู่ในปี 2541 และ 4.4 คู่ในปี 2545 ทั้งนี้แนวโน้มดังกล่าวเกิดขึ้นในทุกภาค โดยคู่สมรสในเขตกรุงเทพมหานคร มีอัตราการหย่าร้างสูงกว่าทุกภาค จาก 5.7 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2539 เป็น 6.8 คู่ ในปี 2545 ในขณะที่ภาคใต้มีอัตราการหย่าร้างต่ำสุดเพียง 3.3 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2545 ส่วนจังหวัดที่มีอัตราการหย่าร้างสูงสุด 5 อันดับแรกของประเทศ ได้แก่ ภูเก็ต (10.7 คู่) ปทุมธานี (9.6 คู่) สมุทรปราการ (9.5 คู่) นนทบุรี (9.4 คู่) และชลบุรี (8.1 คู่) ตามลำดับ

(1.3) ครอบครัวในเขตชนบทยังมีความอบอุ่นในระดับสูง ครอบครัวอบอุ่นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่วัดจากครัวเรือนที่สมาชิกมีโอกาสอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกัน มีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาครอบครัวและเด็กในครอบครัวไม่เคยหนีออกจากบ้าน พบว่า สัดส่วนครัวเรือนในชนบททั่วประเทศยังคงมีความอบอุ่น สูงกว่าร้อยละ 90 อย่างต่อเนื่องทุกปี โดยมีสัดส่วนร้อยละ 95.6 ของจำนวนครัวเรือนในชนบท ในปี 2541 และร้อยละ 93.6 ในปี 2545 ทั้งนี้ในปี 2545 ครอบครัวในภาคกลางมีความอบอุ่นมากที่สุด (ร้อยละ 94.9) ส่วนภาคเหนือเป็นภาคที่มีความอบอุ่นน้อยที่สุด (ร้อยละ 92.3) แต่ยังถือว่าเป็นสัดส่วนที่สูง ข้อมูลดังกล่าวแม้จะครอบคลุมเฉพาะครัวเรือนในเขตชนบท แต่ก็สามารถสะท้อนปัญหาได้ว่าสังคมในชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 80 ของทั้งประเทศ มีสัมพันธภาพในครอบครัวสูงกว่าครัวเรือนในเมือง

(2) ครอบครัวกว่าร้อยละ 40 ยังไม่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ครอบครัวไทยโดยรวมมีรายได้ดีขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจที่ฟื้นตัว โดยรายได้สุทธิของครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และครัวเรือนที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจโดยพิจารณาจากครัวเรือนที่มีรายได้ประจำสูงกว่ารายจ่ายร้อยละ 10 ขึ้นไป ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี 2539-2545 โดยได้เพิ่มจากร้อยละ 53.3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในปี 2539 เป็นร้อยละ 58.3 ในปี 2545 ทั้งนี้ครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้สูงที่สุดถึงร้อยละ 74.1 ของจำนวนครัวเรือนในกรุงเทพฯ ทั้งหมดในปี 2545 รองลงมาเป็นครัวเรือนในภาคกลาง (ไม่รวม กทม.) ซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้ร้อยละ 63.5 ของจำนวนครัวเรือนในภาคกลางทั้งหมด ส่วนครัวเรือนในภาคอื่นๆ สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในภาคนั้นๆ โดยภาคใต้มีสัดส่วนครัวเรือนที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจลดลงจากร้อยละ 54.6 ในปี 2543 เหลือเพียงร้อยละ 50.7 ในปี 2545 ในขณะที่สัดส่วนครัวเรือนในภาคอื่น ๆ สามารถพึ่งตนเองเพิ่มขึ้น

2.4 ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและการเข้าถึงบริการของรัฐ

(1) การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงเป็นของตนเองของคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง คนกรุงเทพฯ และคนในเมืองใหญ่มีปัญหามากกว่าคนในจังหวัดเล็ก ๆ ในภูมิภาค

(1.1) สัดส่วนของประชาชนที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 77.9 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 78.1 ในปี 2545 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนการเป็นเจ้าของบ้านและที่ดินมากที่สุดคือ ร้อยละ 92.4 รองลงมาคือภาคเหนือ ร้อยละ 86.6 ส่วนในพื้นที่กรุงเทพฯ มีกรรมสิทธิ์ในด้านที่อยู่อาศัยน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 39.7 แต่สถานการณ์เริ่มดีขึ้นเนื่องจากคนกรุงเทพฯ มีอัตราการเพิ่มของสัดส่วนผู้มีกรรมสิทธิ์บ้านและที่ดินเพิ่มขึ้นสูงกว่าทุกภูมิภาค

(1.2) ประชาชนที่อยู่ในเมืองใหญ่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินต่ำ เนื่องจากอสังหาริมทรัพย์มีราคาสูงมากเมื่อเทียบกับรายได้ของผู้มีงานทำโดยเฉพาะกลุ่มเสมียน พนักงาน พนักงานขายและให้บริการ รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย จึงได้จัดทำโครงการบ้านเอื้ออาทร เพื่อจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีรายได้น้อย รวมถึงข้าราชการชั้นผู้น้อย และพนักงานหน่วยงานของรัฐ ได้ซื้อบ้านพร้อมที่ดินเป็นของตนเองในราคาที่สามารถรับภาระได้ จำนวน 600,000 หน่วย ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2546-2550) ซึ่งจะทำให้ปัญหาการไม่มีบ้านอาศัยเป็นของตนเองของประชาชนในเขตเมืองบรรเทาลงในอนาคต

(2) ประชากรสามารถเข้าถึงบริการสาธารณูปโภคของรัฐในสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้น มีการขยายไฟฟ้าครอบคลุมเกือบทุกครัวเรือนทั่วประเทศ และขยายบริการประปาได้เพิ่มขึ้น โดยคนกรุงเทพฯ ได้รับบริการมากที่สุด ขณะที่ภาคใต้ได้รับบริการน้อยที่สุด

(2.1) การขยายบริการไฟฟ้าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (ปี 2541-2545) ครอบคลุมประชากรในสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 98 โดยเฉพาะในด้านไฟฟ้าครอบคลุมเกือบทุกครัวเรือนในเขตกรุงเทพฯ (99.9 %) ภาคกลาง (99 %) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (99 %) ภูมิภาคที่ครอบคลุมต่ำสุด คือภาคเหนือและภาคใต้ที่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 96 ดังนั้น ปัญหาด้านไฟฟ้าเหลืออยู่น้อยมาก เพียงร้อยละ 4 ของประชากรทั้งประเทศ เฉพาะกลุ่มจังหวัดที่ประชาชนอาศัยอยู่บนที่สูง หรืออยู่ห่างไกลชุมชนที่ระบบบริการด้านไฟฟ้าเข้าไม่ถึง

(2.2) การบริการประปาสามารถให้บริการแก่ประชากรสูงขึ้นต่อเนื่อง โดยมีสัดส่วนเพิ่มจากร้อยละ 55.2 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 64.9 ในปี 2545 การขยายตัวดังกล่าวเกิดขึ้นในทุกภูมิภาค และประชาชนในกรุงเทพมหานครยังได้รับบริการสูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ คือ ร้อยละ 82.2 ส่วนภาคอื่นๆ ที่เหลือ คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง มีสัดส่วนใกล้เคียงกันอยู่ที่ร้อยละ 66.3-71.4 อย่างไรก็ตามในส่วนของภาคใต้ยังมีปัญหาการให้บริการที่ยังครอบคลุมประชากรในสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำเพียงร้อยละ 36.6 โดยจังหวัดนราธิวาสมีสัดส่วนการได้รับบริการประปาต่ำสุดคือร้อยละ 19.1 และการเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2543-2545 ก็ยังต่ำกว่าทุกภูมิภาค

(3) ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนมีแนวโน้มดีขึ้น ยกเว้นกรุงเทพมหานครยังมีปัญหารุนแรงมากที่สุด และการตายจากอุบัติภัยยังมีสัดส่วนสูง

(3.1) การก่อคดีอาชญากรรมลดลงทุกภาคยกเว้นภาคกลางที่มีคดีสูงขึ้น ในช่วงปี 2543-2545 สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากรพันคนลดลงเล็กน้อย จาก 1.34 คดีต่อพันคน ในปี 2543 เหลือ 1.32 คดีต่อพันคนในปี 2545 หรือลดลงร้อยละ 0.7 โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากรพันคนน้อยที่สุด สัดส่วนคดีอาชญากรรมลดลงจาก 0.89 คดีต่อพันคนในปี 2543 เหลือ 0.82 คดีต่อพันคนในปี 2545 รองลงมาคือภาคเหนือ สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากรพันคนลดลงจาก 1.19 คดีต่อพันคนในปี 2543 เป็น 1.10 คดีต่อพันคนในปี 2545 ขณะที่ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคดีอาชญากรรมมากที่สุด โดยกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคดีอาชญากรรมสูงสุด จาก 4.46 คดีต่อพันคนในปี 2543 เป็น 5.03 คดีต่อพันคน ในปี 2545 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.5

(3.2) ประสิทธิภาพการปราบปรามยาเสพติดเพิ่มขึ้น ตามนโยบายประกาศสงครามปราบยาเสพติดของรัฐบาล ทำให้ปัญหายาเสพติดลดลงทุกภูมิภาคเมื่อเทียบปี 2543 กับ 2545 โดยสัดส่วนคดียาเสพติดต่อประชากรพันคนมีแนวโน้มลดลงจาก 4.27 คดีต่อพันคนในปี 2543 เป็น 3.64 คดีต่อพันคน ในปี 2544 และกลับมาเพิ่มขึ้นเป็น 4.21 คดีต่อพันคนในปี 2545 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนคดียาเสพติดต่อประชากรพันคนน้อยที่สุด โดยสัดส่วนคดียาเสพติดลดลงจาก 0.68 คดีต่อพันคนในปี 2543 เหลือ 0.25 คดีต่อพันคนในปี 2544 ก่อนจะเพิ่มขึ้นเป็น 0.56 คดีต่อพันคนในปี 2545 รองลงมาคือภาคใต้ สัดส่วนคดียาเสพติดลดลงจาก 2.45 คดีต่อพันคนในปี 2543 เหลือ 2.25 คดีต่อพันคนในปี 2545 ขณะที่ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคดียาเสพติดสูงที่สุด กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนคดียาเสพติดมากที่สุด เพิ่มจาก 10.11 คดีต่อพันคนในปี 2543 เป็น 11.62 คดีต่อพันคนในปี 2545 รองลงมาคือภาคกลางสัดส่วนคดียาเสพติดเพิ่มจาก 6.69 คดีต่อพันคนในปี 2543 เป็น 7.13 คดีต่อพันคนในปี 2545 โดยจังหวัดสมุทรสาครมีสัดส่วนคดียาเสพติดสูงสุดคือ 12.6 คดีต่อพันคน

(3.3) ประชาชนยังมีความสูญเสียจากการตายด้วยอุบัติภัยในระดับสูงทุกภาค โดยภาคกลางมีอัตราการตายมากที่สุด ในช่วง พ.ศ. 2539-2545 ประชาชนประสบอันตรายจากอุบัติภัยลดลงจาก 75.8 คนต่อประชากร 100,000 คน ในปี 2539 เหลือ 50.1 คน ในปี 2541 ก่อนจะเพิ่มขึ้นเป็น 61.7 คน และ 64 คน ในปี 2543 และ 2545 ตามลำดับในปี 2545 ภาคกลางมีอัตราการตายสูงสุดถึง 87.3 คน โดยจังหวัดสมุทรสาครมีอัตราการตายสูงสุดคือ 121.6 คน รองลงไปเป็นภาคเหนือ 70.7 คน และภาคใต้ 60.4 คน โดยภาคกลางมีแนวโน้มการตายในช่วง พ.ศ. 2543-2545 เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5.5 ต่อปี ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีแนวโน้มลดลง

2.5 การมีส่วนร่วมของประชาชน

(1) ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเพิ่มขึ้น ตลอดช่วงแผนฯ 8 ต่อเนื่องถึงต้นแผนฯ 9 ทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชน และร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของชุมชน

(1.1) ในช่วงปี 2529 - 2546 ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยสัดส่วนประชาชนที่มาใช้สิทธิเลือกตั้ง สส. ได้เพิ่มขึ้นจากเฉลี่ยร้อยละ 61.5 ของผู้มีสิทธิทั้งหมดในการเลือกตั้ง 6 ครั้ง ในช่วงปี 2529-2539 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 จะมีผลบังคับใช้ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 70.6 ในการเลือกตั้งครั้งแรกที่ดำเนินการโดย กกต. ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 สะท้อนถึงการตื่นตัวทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง

(1.2) การเมืองระดับท้องถิ่นมีการตื่นตัวสูงด้วยเช่นกัน ผลการสำรวจ จปฐ. โดยกรมพัฒนาชุมชนพบว่า ผู้ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปที่มีส่วนร่วมโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งระดับต่าง ๆ อาทิ เลือกผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกสภาอบต./สภาตำบล เป็นต้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากสัดส่วนผู้ที่มีสิทธิและไปใช้สิทธิร้อยละ 76.4 ของผู้มีสิทธิทั้งหมด ในปี 2539 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 80.0 ในปี 2540 การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เฉลี่ยร้อยละ 0.8 ต่อปี ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) สำหรับปี 2545 ผู้ไปใช้สิทธิ์มีสัดส่วนสูงมากถึงร้อยละ 97.2 ของทั้งหมด หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.7 จากปี 2544

(1.3) การมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่น โดยเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในหมู่บ้าน/ตำบล มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงปี 2540 - 2545 ด้วยอัตราเฉลี่ยร้อยละ 1.0 ทำให้สัดส่วนของครัวเรือนที่มีสมาชิกอย่างน้อยหนึ่งคน ได้ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม สมาชิกกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนเฉพาะกิจหรือสมาชิกองค์กรประชาชนที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล เพิ่มจากร้อยละ 85.9 ในปี 2540 ซึ่งเป็นช่วงต้นแผนฯ 8 เป็นร้อยละ 87.8 ในปี 2545

(1.4) การช่วยเหลือสังคมและชุมชน โดยสมาชิกในครัวเรือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงแผนฯ 8 แต่กลับลดลงในช่วงต้นแผนฯ 9 สัดส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน อาทิ ปลูกต้นไม้ รักษาป่า และแหล่งน้ำ อนุรักษ์สัตว์ป่า สร้าง/ซ่อมแซมถนน เป็นต้น โดยมีส่วนร่วมในลักษณะการออกแรงงาน เงินหรือวัสดุอุปกรณ์ ลดลงจากร้อยละ 94.3 ในช่วงต้นแผนฯ 8 เหลือร้อยละ 91.1 ในช่วงต้นแผนฯ 9

(2) ก่อนรัฐธรรมนูญใหม่ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุดโดยเฉลี่ย หลังรัฐธรรมนูญใหม่ลดลงเป็นอันดับ 4

(2.1) ข้อมูลจากการเลือกตั้งทั้ง 6 ครั้ง ในช่วงปี 2529-2539 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีสัดส่วนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยเฉลี่ยสูงสุด คือ ร้อยละ 69.8 ของผู้มีสิทธิ รองลงไปคือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ซึ่งมีสัดส่วนผู้ไปใช้สิทธิเฉลี่ยร้อยละ 66.2 ร้อยละ 63.1 และร้อยละ 60.2 ตามลำดับ ขณะที่กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนผู้ไปใช้สิทธิเฉลี่ยต่ำที่สุด เพียงร้อยละ 43.9 ในช่วงเวลาเดียวกัน

(2.2) สำหรับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในปี 2544 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งสำคัญภายใต้กฎกติกาใหม่ พบว่า ประชาชนในทุกภูมิภาครวมทั้งกรุงเทพมหานครไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับการเลือกตั้งในปี 2539 ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายภายใต้กฎกติกาของรัฐธรรมนูญฉบับเก่า โดยภาคใต้มีสัดส่วนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงที่สุด คือ ร้อยละ 75.7 เพิ่มจากปี 2539 ร้อยละ 21.5 รองลงไปคือ ภาคเหนือ ซึ่งมีผู้ไปใช้สิทธิร้อยละ 72.4 เพิ่มร้อยละ 9.9 ขณะที่ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกรุงเทพมหานคร สัดส่วนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งใกล้เคียงกันอยู่ในช่วงร้อยละ 66.7-69.8 สำหรับระดับจังหวัด พบว่า สตูลเป็นจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงที่สุด คือร้อยละ 82.2 และจังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำสุด คือสมุทรปราการ ร้อยละ 60.8

(3) การใช้สิทธิเลือกตั้งระดับต่าง ๆ (ข้อมูล จปฐ.) ในเกือบทุกภูมิภาคค่อนข้างคงที่ในช่วงแผนฯ 8 แต่กลับเพิ่มสูงขึ้นมากในปีแรกของแผนฯ 9

(3.1) ในช่วงปี 2539-2545 สัดส่วนผู้มีสิทธิเลือกตั้งและไปใช้สิทธิเลือกตั้งในแต่ละภูมิภาคมีสัดส่วนที่เกาะกลุ่มอยู่ในช่วงที่ใกล้เคียงกัน โดยในปี 2540 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนฯ 8 สัดส่วนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในภูมิภาคต่างๆ จะอยู่ในช่วงร้อยละ 78-81 ภาคที่มีสัดส่วนสูงสุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 81.1 รองลงไปคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 79.6 ร้อยละ 79.4 และร้อยละ 78.1 ตามลำดับ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ 8 ในปี 2544 สัดส่วนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในภูมิภาคต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปจากช่วงต้นแผนฯ ไม่มากนักยังคงเกาะกลุ่มอยู่ในช่วงร้อยละ 76-82

โดยภาคเหนือเปลี่ยนเป็นภาคที่มีสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 82.4 ขณะที่ภาคกลางสัดส่วนลดลงจนเป็นภาคที่มีสัดส่วนต่ำที่สุด คือ ร้อยละ 76.8

(3.2) ในปี 2545 ซึ่งเป็นช่วงต้นแผนฯ 9 การไปใช้สิทธิเลือกตั้งระดับต่างๆ เพิ่มขึ้นจากปี 2544 ด้วยอัตราที่ค่อนข้างสูงในทุกภูมิภาค จนทำให้สัดส่วนผู้ที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้นไปอยู่ในช่วงร้อยละ 96-97 ใกล้เคียงกัน โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ มีสัดส่วนสูงเท่ากัน คือร้อยละ 97.2 ส่วนภาคเหนือมีสัดส่วนต่ำกว่าภูมิภาคอื่น ๆ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 96.9 จังหวัดที่มีสัดส่วนสูงสุด คือ ภูเก็ต สัดส่วนร้อยละ 99.2 และต่ำสุด คือ ระนอง สัดส่วนร้อยละ 94.4

(4) ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ

(4.1) ในช่วงปี 2540-2544 ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกลุ่ม/องค์กร หรือกองทุนลักษณะต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน มีสัดส่วนใกล้เคียงกันและสูงกว่าอีก 2 ภาคที่เหลือทุกปี โดยในปี 2540 มีสัดส่วนร้อยละ 90.1 และร้อยละ 89.5 ตามลำดับ ภาคกลางมีสัดส่วนร้อยละ 81.6 และภาคใต้มีสัดส่วนต่ำที่สุด คือร้อยละ 74.4

(4.2) เมื่อเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างต้นแผนฯ 8 กับต้นแผนฯ 9 พบว่า สัดส่วนครัวเรือนที่สมาชิกมีส่วนร่วมในกลุ่ม/องค์กรในภูมิภาคต่างๆ เปลี่ยนแปลงไม่มากนัก โดยในปี 2545 ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรสูงที่สุด คือมีสัดส่วนร้อยละ 91.9 ของครัวเรือนทั้งหมด เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากปี 2540 ร้อยละ 2.0 โดยภาคที่มีสัดส่วนสูงรองลงไปเป็นภาคเหนือ ร้อยละ 87.3 ภาคกลางร้อยละ 83.9 และต่ำที่สุดยังคงเป็นภาคใต้ คือ ร้อยละ 82.5 โดยภาคใต้เป็นภาคที่มีสัดส่วนต่ำที่สุดตลอดช่วงแผนฯ 8 ต่อเนื่องถึงต้นแผนฯ 9 และเมื่อพิจารณาในระดับจังหวัด พบว่า ครัวเรือนในสงขลามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรสูงสุด สัดส่วนร้อยละ 98.5 ขณะที่ครัวเรือนในนนทบุรีและสมุทรปราการมีส่วนร่วมน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 67.7 เท่ากัน

(5) ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะสูงเช่นเดียวกัน

(5.1) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกร่วมทำกิจกรรมสาธารณะสูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ ตลอดช่วงปี 2540-2544 โดยในปี 2540 ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 97.1 ขณะที่ภาคกลางเป็นภาคที่มีสัดส่วนสูงรองลงไป คือ ร้อยละ 93.6 จากนั้นเป็นภาคเหนือ สัดส่วนร้อยละ 93.4 และภาคใต้มีสัดส่วนต่ำที่สุด ร้อยละ 89.1

(5.2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมสาธารณะลดลงในทุกภูมิภาค เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปีแรกของแผนฯ 9 กับปีแรกของแผนฯ 8 โดยในปี 2545 แม้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงเป็นภาคที่สัดส่วนครัวเรือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะสูงที่สุด แต่ก็เป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าปี 2540 คือมีสัดส่วนร้อยละ 94.6 รองลงมาคือ ภาคเหนือมีสัดส่วนร้อยละ 90.7 สำหรับภาคใต้และภาคกลางมีสัดส่วนร้อยละ 88.3 และร้อยละ 86.7 ตามลำดับ จังหวัดที่ครัวเรือนสนใจ ร่วมทำกิจกรรมสาธารณะสูงสุดคือ สงขลา ร้อยละ 99.2 และต่ำสุดคือ สมุทรสาคร สัดส่วนร้อยละ 75.4

3 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาค

การประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาค ให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และทรัพยากรชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวภาพ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนี้

3.1 การอนุรักษ์ป่าไม้โดยรวมยังไม่บรรลุเป้าหมาย พื้นที่ป่าไม้ลดลงอยู่ในระดับที่ทำให้ระบบนิเวศขาดความสมดุล

(1) จำนวนพื้นที่ป่าไม้ของประเทศเหลืออยู่เพียงร้อยละ 25.3 อยู่ในเกณฑ์อันตรายต่อความสมดุลของระบบนิเวศ ยกเว้นภาคเหนือที่ยังสูงกว่าเกณฑ์ ในช่วงปี 2504 - 2541 ป่าไม้ถูกทำลายเพื่อนำไม้มาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงจาก 171 ล้านไร่ ในปี 2504 เหลือเพียง 81.0 ล้านไร่ ในปี 2541 หรือมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 53.3 เหลือร้อยละ 25.3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ พื้นที่ป่าที่เหลืออยู่มีสัดส่วนที่อยู่ในขั้นเสี่ยงอันตรายต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เนื่องจากมาตรฐานความสมดุลของระบบนิเวศจะต้องมีป่าไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด ทั้งนี้ พื้นที่ป่าไม้ลดลงในทุกภาค โดย ภาคเหนือ มีป่าไม้เหลืออยู่มากที่สุด 45.7 ล้านไร่ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43 ของพื้นที่ รองลงมาเป็นภาคกลาง มีสัดส่วนร้อยละ 22.7 ภาคใต้มีสัดส่วนร้อยละ 17.1 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ภาคน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 12.4

(2) การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนและป่าชุมชนได้รับผลสำเร็จดี โดยภาพรวมพื้นที่ป่าชุมชนของประเทศเพิ่มขึ้นจาก 1.98 ล้านไร่ ในปี 2543 เป็น 3.16 ล้านไร่ในปี 2545 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 27 ต่อปี โดยภาคเหนือมีพื้นที่ป่าชุมชนมากที่สุด 1.97 ล้านไร่ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.18ของพื้นที่ รองลงมาเป็นภาคอีสาน 0.89 ล้านไร่ แต่เมื่อคิดเป็นสัดส่วนต่อพื้นที่จะมีสัดส่วนต่ำที่สุดเพียงร้อยละ 0.001 ของพื้นที่ และมีการลดลงของป่าชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคอีสานตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดหนองคาย และกาฬสินธุ์ อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนได้รับผลสำเร็จ โดยสามารถเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนจาก 1.0 ล้านไร่ เป็น 1.5 ล้านไร่ ซึ่งจะช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งและส่งผลดีต่อประชาชนที่ประกอบอาชีพการประมงชายฝั่ง

3.2 คุณภาพแหล่งน้ำโดยรวมมีคุณภาพดีขึ้นมาก มีเพียงภาคกลางบริเวณชายฝั่งทะเล และภาคใต้บริเวณทะเลสาบสงขลาที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

(1) คุณภาพแหล่งน้ำทั่วประเทศส่วนใหญ่ยังอยู่ในเกณฑ์ดี จากการตรวจวัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายสำคัญ 4 สาย และแหล่งน้ำนิ่งขนาดใหญ่ 4 แหล่ง คือ กว๊านพะเยา บึงบอระเพ็ด หนองหาร และทะเลสาบสงขลาในปี 2542 และปี 2545 พบว่า แหล่งน้ำที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 18 เป็นร้อยละ 28 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ลดลงจากร้อยละ 45 เหลือร้อยละ 38 และอยู่ในเกณฑ์ต่ำและต่ำมากลดลงจากร้อยละ 37 เหลือร้อยละ 24 บริเวณที่คุณภาพน้ำชายฝั่งอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม คือ พื้นที่อ่าวไทยตอนใน บริเวณปากแม่น้ำท่าจีน เจ้าพระยา แม่กลอง ปากคลอง 12 ธันวาคม จ. สมุทรปราการ เนื่องจากได้รับอิทธิพลโดยตรงจากสี่แม่น้ำสายหลัก แหล่งอุตสาหกรรมและชุมชนบริเวณปากแม่น้ำ ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่มีการบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมและเพียงพอ

(2) ภาคกลางมีแหล่งน้ำที่มีปัญหามาโดยตลอด ได้แก่ แม่น้ำท่าจีนตอนล่างและแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ในช่วงปี 2539-2545 แม่น้ำสายหลักที่ยังมีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีค่าออกซิเจนละลายในน้ำ (DO) ระหว่าง 5-6 มิลลิกรัม/ลิตร และค่าความสกปรก (BOD) น้อยกว่า 2 มิลลิกรัม/ลิตร คือ แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำแม่กลอง ส่วนแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างตั้งแต่ อ.เมือง จ.นนทบุรี ผ่านกรุงเทพฯ ถึง อ.เมือง จ.สมุทรปราการ มีค่าความสกปรกมากโดยมีค่า DO เพียง 1 มิลลิกรัม/ลิตร และค่า BOD สูงถึง 4.2 มิลลิกรัม/ลิตร เนื่องจากเป็นแหล่งชุมชนขนาดใหญ่ จึงมีน้ำเสียปริมาณมาก ส่วนแม่น้ำท่าจีนตอนล่างตั้งแต่ อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม ถึง อ.เมืองจ.สมุทรสาคร มีปัญหาสำคัญจากฟาร์มสุกรที่ไม่มีระบบบำบัดของเสีย น้ำเสียจากชุมชนและอุตสาหกรรม และน้ำทิ้งจากคูคลอง โดยส่วนใหญ่มีค่า DO ระหว่าง 1-2 มิลลิกรัม/ลิตร และค่า BOD ระหว่าง 2.0-2.8 มิลลิกรัม/ลิตร มาโดยตลอด

(3) คุณภาพแหล่งน้ำของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในเกณฑ์ใกล้เคียงกับสภาพน้ำตามธรรมชาติ แม่น้ำสายหลักของภาคเหนือ ได้แก่ แม่น้ำปิง วัง ยม น่าน มีค่า DO ระหว่าง 5.8-7.3 มิลลิกรัม/ลิตร และค่า BOD น้อยกว่า 1.5 มิลลิกรัม/ลิตร ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ แม่น้ำชี แม่น้ำมูล และแม่น้ำพอง มีคุณภาพด้อยกว่าภาคเหนือเล็กน้อย โดยมีค่า DO อยู่ระหว่าง 5.4-7.3 มิลลิกรัม/ลิตร และค่า BOD น้อยกว่า 1.6 มิลลิกรัม/ลิตร แต่ยังถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดีใกล้เคียงกับสภาพน้ำตามธรรมชาติและเหมาะสมต่อการใช้เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงน้ำ

(4) ภาคใต้มีปัญหาเฉพาะทะเลสาบสงขลาที่สกปรกเกินเกณฑ์มาตรฐาน แหล่งน้ำสำคัญประกอบด้วยแม่น้ำตาปี และแม่น้ำชุมพร มีค่า DO อยู่ระหว่าง 5-6.8 มิลลิกรัม/ลิตร และ BOD อยู่ระหว่าง 1.0-1.9 มิลลิกรัม/ลิตร ซึ่งถือว่ามีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนทะเลสาบสงขลามีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ยกเว้นบริเวณ อ.เมือง จ.สงขลา จะอยู่ในเกณฑ์ต่ำมาก ขณะเดียวกันแม่น้ำปัตตานีบริเวณต้นแม่น้ำมีสารตะกั่วและสารหนูปนเปื้อนเกินมาตรฐาน

3.3 ภาวะมลพิษทางเสียงในเขต กทม. และเมืองใหญ่บางแห่งในภาคต่าง ๆ เป็นปัญหาที่น่าห่วง ขณะที่คุณภาพอากาศยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

(1) ปัญหาการจราจรในเมืองใหญ่ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และเมืองหลักของแต่ละภูมิภาคก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียง โดยเฉพาะริมถนน เพราะจากการตรวจวัดความดังของเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ระหว่าง พ.ศ. 2539-2545 พบว่า ในพื้นที่ซึ่งเป็นเขตธุรกิจสำคัญของ กทม. ส่วนใหญ่จะมีระดับความดังของเสียงเกินเกณฑ์มาตรฐานกำหนดไว้ไม่ให้เกิน 70 เดซิเบลเอ และมีแนวโน้มเกินเกณฑ์มากขึ้น นอกจากนี้ เมืองใหญ่บางแห่ง เช่น เชียงใหม่มีระดับความดังของเสียงในปี 2545 อยู่ระหว่าง 62-75.6 เดซิเบลเอ สระบุรีมีระดับความดังระหว่าง 68.8 –81.8 เดซิเบลเอ ภูเก็ตและสงขลามีระดับความดังของเสียงเกินเกณฑ์มาตรฐานในบางเวลา

(2) ผลกระทบจากปัญหาการจราจร ได้ก่อให้เกิดปัญหาฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ และก๊าซโอโซน ผลจากการตรวจวัดปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กและก๊าซโอโซนในเขตที่เคยมีปัญหารุนแรงระหว่าง พ.ศ. 2540 – 2545 พบว่า ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็ก และก๊าซโอโซนมีแนวโน้มลดลง และยังอยู่ในเกณฑ์ปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยฝุ่นละอองในจังหวัดเชียงใหม่มีปริมาณ 53.5 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 8.9 ต่อปี ที่ อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง มีปริมาณ 52.0 ไมโครกรัม หรือลดลงเฉลี่ยร้อยละ 7.5 ต่อปี อ.เมือง จังหวัดขอนแก่นก็ลดลงเหลือเพียง 42.1 ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร หรือลดลงเฉลี่ยร้อยละ 15.2 ต่อปี ส่วนจังหวัดสระบุรีซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการระเบิดหินและมีประชาชนร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาฝุ่นละอองเป็นประจำนั้นก็ได้รับการบริหารจัดการจากภาครัฐจนปัญหาคลี่คลายและควบคุมปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานได้อย่างน่าพอใจ โดยสามารถลดปริมาณฝุ่นละอองจาก 213.1 ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร ในปี 2540 เหลือเพียง 83.8 ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร ในปี 2545 ขณะนี้กรุงเทพและปริมณฑลโดยทั่วไปก็มีปริมาณฝุ่นลดลงจาก 89.3 ไมโครกรัมเหลือเพียง 57.8 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ส่วนภาคใต้มีบริเวณเดียวที่ฝุ่นละอองสูงขึ้น คือ อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี แต่ยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเพิ่มจาก 53.5 ไมโครกรัมเป็น 69.8 ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร

4 บทสรุป

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540 ได้ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อการพัฒนาในภูมิภาค สรุปได้ดังนี้

4.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค

(1) วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540-2541 ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจของทุกภูมิภาคหดตัวลง โดยกรุงเทพมหานครได้รับผลกระทบหดตัวรุนแรงที่สุด รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ที่หดตัวน้อยที่สุด เมื่อวิกฤตได้คลี่คลายลงตั้งแต่ปี 2542 ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจของทุกภูมิภาคเริ่มเข้าสู่ภาวะฟื้นตัวและขยายตัวต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาคกลางขยายตัวสูงกว่าทุกภาคและภาคเหนือฟื้นตัวช้าที่สุด สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ภาคกลางมีบทบาทอันดับหนึ่งต่อเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศแทนที่กรุงเทพมหานครที่มีความสำคัญลดลงเป็นอันดับสอง อย่างไรก็ตาม สัดส่วนการผลิตของทั้งสองภาคนี้รวมกันแล้วยังคงมีความสำคัญมากที่สุดถึงสองในสามหรือร้อยละ 71.3 ของการผลิตรวมของประเทศ และไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับในช่วงก่อนวิกฤต ส่วนอีก 3 ภูมิภาครอบนอก ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้ยังคงมีบทบาทต่อเศรษฐกิจส่วนรวมค่อนข้างน้อยและไม่มีการเปลี่ยนแปลงเด่นชัด โดยสัดส่วนการผลิตรวมกันแล้วเป็นเพียงร้อยละ 28.7 หรือน้อยกว่าหนึ่งในสามของประเทศ

(2) สาเหตุสำคัญที่ทำให้ภูมิภาครอบนอกมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศน้อย เนื่องมาจากลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจของทั้ง 3 ภูมิภาคยังมีฐานแคบและพึ่งพิงภาคเกษตร การค้า การบริการเป็นหลัก ตามศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ในภูมิภาค ในช่วงหลังวิกฤตภาคเกษตรมีความสำคัญต่อการผลิตของภูมิภาคเหล่านี้มากขึ้น โดยเฉพาะภาคใต้มีบทบาทต่อการ

ผลิตทางการเกษตรของประเทศมากที่สุดถึงเกือบหนึ่งในสาม แต่บทบาทดังกล่าวลดลงจากช่วงก่อนวิกฤต ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีบทบาทเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การค้าในภูมิภาคยังสามารถรักษาสัดส่วนต่อประเทศคงเดิมในช่วงก่อนและหลังวิกฤต ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญคือ การค้าชายแดนที่อาศัยความได้เปรียบทางที่ตั้งมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านและความพร้อมของภาคเอกชนในการดำเนินการ ส่วนภาคบริการมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในทุกภูมิภาคเนื่องจากการขยายตัวด้านธุรกิจบริการและการท่องเที่ยวในภูมิภาค โดยเฉพาะภาคใต้มีสัดส่วนการผลิตต่อประเทศเพิ่มขึ้นนับเป็นบทบาทที่โดดเด่นของภาคใต้ในอนาคต สำหรับการผลิตภาคอุตสาหกรรมในภูมิภาครอบนอกแม้ยังมีสัดส่วนน้อยแต่เริ่มมีบทบาทต่อเศรษฐกิจภาคมากขึ้น โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอัตราการขยายตัวสูงกว่าประเทศ เนื่องจากเป็นฐานการผลิตสำคัญในการรองรับการเคลื่อนย้ายโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก อุตสาหกรรมต่อเนื่อง และอุตสาหกรรมรับช่วงการผลิตจากกรุงเทพมหานครและพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเข้าสู่การเป็นฐานอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ

(3) ความเหลื่อมล้ำของฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างภาคเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเกิดจากความแตกต่างของบทบาทและโครงสร้างเศรษฐกิจระหว่างภาคดังกล่าว ทำให้ภาคกลางและกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์รวมของอุตสาหกรรม การค้า การธนาคาร และการบริการของประเทศ โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 89.2 ของการผลิตภาคอุตสาหกรรมทั้งประเทศในปี 2544 ขณะเดียวกันมีสัดส่วนของการค้า การธนาคาร และการบริการ เป็นถึงร้อยละ 67.8 ร้อยละ 73.9 และร้อยละ 64 ของประเทศตามลำดับ ในทางตรงกันข้ามการผลิตภาคเกษตรส่วนใหญ่ ร้อยละ 70 อยู่ใน 3 ภูมิภาครอบนอก ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคส่วนกลางกับภูมิภาครอบนอก

(4) ในด้านแรงงานและการมีงานทำของประเทศ ได้ปรับเข้าสู่สาขาอุตสาหกรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีงานทำเกือบครึ่งหนึ่งยังอยู่ในภาคเกษตรและอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ขณะที่การมีงานทำในภาคอุตสาหกรรมและการบริการมีสัดส่วนน้อยเป็นเพียงร้อยละ 17.3 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของมูลค่าการผลิตระหว่างสาขาอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนมากที่สุด กับมูลค่าการผลิตภาคเกษตรที่มีสัดส่วนน้อย ประกอบกับปัญหากำลังแรงงานกว่าร้อยละ 60 มีการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของผลตอบแทนจากการผลิตระหว่างภาคการผลิตอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการผลิตและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคมเพียงร้อยละ 21.3 ของกำลังแรงงานทั้งประเทศ โดยกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนผู้ประกันตนสูงสุดและภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำสุดเพียงร้อยละ 4.7 เท่านั้น

(5) จากการประเมินผลิตภาพแรงงานไทย IMD พบว่า ในปี 2544 ประเทศไทยมีผลิตภาพแรงงานอยู่ในระดับต่ำเป็นอันดับที่ 45 จาก 49 ประเทศ โดยประสิทธิภาพการผลิตของไทยยังต่ำกว่ามาเลเซีย แต่อยู่ในระดับดีกว่าฟิลิปปินส์ จีน และอินโดนีเซีย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างภาคปรากฏว่า ยังมีความแตกต่างของผลิตภาพแรงงานระหว่างภาคอยู่มาก กรุงเทพมหานครและภาคกลางมีผลิตภาพแรงงานสูงที่สุดโดยเฉพาะกรุงเทพมหานครสูงกว่าระดับเฉลี่ยของประเทศ 2.2 เท่า นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบผลิตภาพแรงงานระหว่างสาขา พบว่า ยังมีความเหลื่อมล้ำกันมาก โดยผลิตภาพแรงงานภาคเกษตรยังต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรมถึง 9 เท่า และต่ำกว่าสาขาการค้าและการธนาคาร 6 เท่า

(6) ในส่วนของการกระจายรายได้และความยากจนในภูมิภาคในช่วงปี 2539-2545 รายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นในทุกภูมิภาค แต่ความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างภูมิภาคยังอยู่ในระดับสูง แม้ความยากจนมีแนวโน้มลดลงแต่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดถึงเกือบสองในสามของประเทศ ขณะที่การกระจายรายได้ปรับตัวดีขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค และเป็นการเพิ่มขึ้นในกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำมากกว่าผู้มีรายได้สูง โดยค่าสัมประสิทธิการกระจายรายได้หรือค่าจินีลดลง จากร้อยละ 52.5 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 51.1 ในปี 2545 แต่ยังอยู่ในระดับไม่น่าพอใจเมื่อเทียบกับปี 2531 ที่มีค่าจินีอยู่ที่ร้อยละ 48.5 ส่วนช่องว่างระหว่างผู้มีรายได้สูงและรายได้ต่ำก็ลดลงจาก 14.8 ในปี 2543 เป็น 13.7 ในปี 2545 อย่างไรก็ตาม ส่วนแบ่งรายได้ของคนมีรายได้สูงสุดและคนที่มีรายได้ต่ำสุดไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา กล่าวคือ ส่วนแบ่งรายได้ของคนที่มีรายได้มากที่สุด 20% สุดท้ายมีส่วนแบ่งเกินครึ่งหนึ่งของรายได้ทั้งหมด ขณะที่คนส่วนใหญ่ร้อยละ 60 มีส่วนแบ่งรายได้รวมกันเพียงหนึ่งในสี่ของรายได้ทั้งหมดเท่านั้น สำหรับความแตกต่างการกระจายรายได้ระหว่างภาคเกษตรกับนอกภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงเกือบทุกพื้นที่ ยกเว้นกรุงเทพมหานครที่มีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น นอกจากนี้ ค่าจ้างแรงงานยังมีความแตกต่างระหว่างภาคและระหว่างพื้นที่ชนบทกับเมืองมากขึ้นด้วย

4.2 สถานการณ์ด้านสังคมในภูมิภาค

(1) ในภาพรวมความอยู่ดีมีสุขของคนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมากกว่าช่วงก่อนวิกฤต อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสถานการณ์การพัฒนาสังคมในภูมิภาคในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนถึงครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 พบว่า สุขภาพอนามัยของประชาชนยังน่าเป็นห่วงทุกภูมิภาค อัตราการเจ็บป่วยของประชาชนมีแนวโน้มสูงขึ้นจากร้อยละ 15.1 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 18.7 ในปี 2546 โดยภาคเหนือมีอัตราการเจ็บป่วยของประชาชนสูงสุดถึงร้อยละ 24.5 ในปี 2546 รองลงมาคือ กรุงเทพมหานครและภาคกลาง ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีอัตราการเจ็บป่วยเพิ่มขึ้นไม่มากนัก โรคที่เจ็บป่วยกันมาก คือ โรคทางเดินหายใจ โรคกล้ามเนื้อเส้นเอ็นและกระดูก และโรคระบบทางเดินอาหาร ขณะเดียวกันการเสียชีวิตของมารดาและทารกมีแนวโน้มสูงขึ้นเกือบทุกภาค โดยเฉพาะภาคใต้ ซึ่งมีสัดส่วนของมารดาที่เสียชีวิตสูงสุดถึง 38.4 คนต่อการเกิดมีชีพแสนคน รองลงมาคือ ภาคเหนือ แม้แต่กรุงเทพมหานครก็มีจำนวนมารดาเสียชีวิตเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ในภูมิภาคในระดับสูง แม้ว่าปัจจุบันประชาชนจะสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพ เนื่องจากการมีหลักประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค ครอบคลุมกว่าร้อยละ 90 ของประชาชนในทุกภูมิภาค แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ระหว่างภูมิภาคยังมีอยู่ในระดับสูง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการให้บริการอย่างมีคุณภาพและทั่วถึงได้ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีแพทย์ต่อประชากรเป็น 1 : 7,200 ขณะที่ภาคอื่นๆ มีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ 1 : 3,600 – 4,000 คน เมื่อเทียบกับกรุงเทพมหานครที่มีประมาณ 1 : 1,000 คน

(2) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชนระหว่างภูมิภาคยังมีอยู่มาก ขณะที่คุณภาพการศึกษาของนักเรียนโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าร้อยละ 50 ทุกวิชาและในทุกภูมิภาค กล่าวคือ สัดส่วนประชาชนที่คิดเป็นทำเป็นระหว่างภูมิภาค มีความแตกต่างอย่างชัดเจน โดยกรุงเทพมหานครมีอัตราการเรียนรู้ของประชาชนสูงสุดร้อยละ 73.7 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราใกล้เคียงกันอยู่ระหว่างร้อยละ 58.7 – 53.2 ส่วนภาคเหนือมีสัดส่วนการเรียนรู้ของประชาชนต่ำสุด เพียงร้อยละ 48.2 ส่วนความเหลื่อมล้ำของระดับการศึกษายังมีอยู่บ้าง โดยประชาชนในกรุงเทพและปริมณฑลมีการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงสุด 9.7 ปี ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำสุด 5.7 ปี เหนือขึ้นไป คือ ภาคเหนือ 6.0 ปี ภาคกลางและภาคใต้ 6.9 ปี ขณะที่ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งที่เข้าไม่ถึงบริการทางด้านการศึกษา สำหรับคุณภาพการศึกษาของนักเรียนโดยรวมในทุกภูมิภาคทุกระดับการศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เมื่อเทียบกับเกณฑ์การผ่านร้อยละ 50 โดยวิชาที่มีค่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำสุดคือ วิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

(3) สัมพันธภาพของครอบครัวเสื่อมถอยลงทุกภูมิภาค โดยมีปัญหาการหย่าร้างเพิ่มขึ้น และปัญหาทางเศรษฐกิจที่กว่าร้อยละ 40 ของครอบครัวไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็ว และความเป็นสังคมเมืองที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่สมาชิกในครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ทำให้มีเวลาว่างไม่ตรงกัน ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมีลักษณะต่างคนต่างอยู่กันมากขึ้น ขาดการเรียนรู้ร่วมกันและไม่มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเองได้เต็มศักยภาพ รวมทั้งค่านิยมของสังคมหลายประการที่เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการดำรงชีวิตครอบครัวสมัยใหม่ ส่งผลกระทบให้เกิดการแตกแยกของชีวิตครอบครัว โดยอัตราการหย่าร้างของครอบครัวไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกภาค กรุงเทพมหานครมีอัตราการหย่าร้างสูงกว่าทุกภาค รองลงมาคือภาคกลางและภาคเหนือ ที่สำคัญคือ ครอบครัวกว่าร้อยละ 40 ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ โดยครัวเรือนในกรุงเทพมหานครสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้สูงสุดถึงร้อยละ 74.1 ของจำนวนครัวเรือนในกรุงเทพมหานครในปี 2545 รองลงมาเป็นครัวเรือนในภาคกลางร้อยละ 63.5 ส่วนครัวเรือนในภาคอื่นๆ สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนครัวเรือนในภาคนั้น โดยภาคใต้มีสัดส่วนครัวเรือนที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจลดลงจากร้อยละ 54.6 ในปี 2543 เหลือเพียงร้อยละ 50.7 ในปี 2545

(4) ประชาชนส่วนใหญ่ในภูมิภาคมีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและการเข้าถึงบริการพื้นฐานมีแนวโน้มดีขึ้น โดยเฉพาะไฟฟ้าครอบคลุมเกือบร้อยละ 100 มีเพียงประชาชนที่อาศัยบนที่สูงหรือห่างไกลชุมชนที่ระบบบริการไฟฟ้าเข้าไม่ถึง สำหรับประปาครอบคลุมมากกว่าร้อยละ 60 ในปี 2545 โดยภูมิภาคที่ยังมีปัญหาอยู่มากคือ ภาคใต้ที่ยังครอบคลุมประชากรในสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำเพียงร้อยละ 36.6 อย่างไรก็ตาม ประชาชนในภูมิภาคยังมีความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แต่มีแนวโน้มดีขึ้น โดยคดีอาชญากรรมลดลงเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและกรุงเทพมหานครที่มีคดีอาชญากรรมมากที่สุด โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครที่คดีเพิ่มจาก 4.48 คดีต่อพันคนในปี 2543 เป็น 5.03 คดีต่อพันคนในปี 2545 ในขณะที่คดียาเสพติดเพิ่มขึ้น เนื่องจากการประกาศสงครามกับยาเสพติดของรัฐบาล สำหรับปัญหาการตายด้วยอุบัติภัยยังอยู่ในระดับสูงทุกภาค โดยภาคกลางมีอัตราการตายมากที่สุดถึง 87.3 คนในปี 2545 และในช่วงปี 2543-2545 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 5.5 ต่อปี ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีแนวโน้มลดลง

(5) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศเพิ่มมากขึ้น ทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชน และร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของชุมชนก่อนมีรัฐธรรมนูญใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยเฉลี่ยสูงสุด แต่มี

แนวโน้มลดลงเช่นเดียวกับภาคเหนือ ขณะที่ภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานครเปลี่ยนไปในทิศทางเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ในปี 2544 พบว่า ภาคใต้มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุดถึงร้อยละ 75.7 ของประชากรที่มีสิทธิทั้งภาค รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรเพิ่มขึ้นหลังมีรัฐธรรมนูญใหม่ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 91.9 ของครัวเรือนทั้งหมด

4.3 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค

(1) ผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตของประเทศตลอดเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศลดน้อยและเสื่อมโทรมลงไปมาก แม้จะมีการตื่นตัวและดำเนินการฟื้นฟูในหลายๆ ด้าน แต่ยังจำเป็นต้องเร่งดำเนินการแก้ปัญหาสำคัญที่ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าไม้ โดยรวมลดน้อยลงจนอยู่ในเกณฑ์อันตรายต่อความสมดุลของระบบนิเวศ โดยมาตรฐานความสมดุลของระบบนิเวศกำหนดให้มีป่าไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด แต่จากข้อมูลป่าไม้ในปี 2541 พื้นที่ป่าไม้เกือบทุกภาคต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ยกเว้นภาคเหนือที่มีพื้นที่ป่าไม้เหลือมากที่สุดประมาณ 45.6 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 43 ของพื้นที่ภาค รองลงมาคือ ภาคกลางร้อยละ 22.7 ภาคใต้ร้อยละ 17.2 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ป่าไม้เหลือน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 12.4 ของพื้นที่ภาค

(2) สำหรับคุณภาพแหล่งน้ำส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี ยกเว้นภาคกลางที่แหล่งน้ำมีปัญหามาโดยตลอด ได้แก่ แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง และแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เนื่องจากเป็นแหล่งชุมชนขนาดใหญ่ จึงเป็นที่รองรับน้ำเสียปริมาณมาก ส่วนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือคุณภาพแหล่งน้ำอยู่ในเกณฑ์ใกล้เคียงกับสภาพน้ำธรรมชาติ สำหรับภาคใต้มีปัญหาเฉพาะทะเลสาบสงขลาที่สกปรกเกินเกณฑ์มาตรฐาน

(3) ในด้านภาวะมลพิษทางเสียงในเขต กทม. และเมืองใหญ่ในภูมิภาคต่างๆ เป็นปัญหาน่าห่วง โดยเฉพาะริมถนนที่มีระดับเสียงเกินเกณฑ์มาตรฐาน 70 เดซิเบลเอ และมีแนวโน้มเกินเกณฑ์มากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานครที่มีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลเสียต่อสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตของประชาชน สำหรับคุณภาพอากาศยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเนื่องจากปัญหาฝุ่นละอองและก๊าซโอโซนมีแนวโน้มลดลงอยู่ในเกณฑ์ปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ยกเว้นบางบริเวณในกรุงเทพมหานคร

โดยสรุปผลการพัฒนาที่ผ่านมา แม้จะพลิกฟื้นเศรษฐกิจของส่วนภูมิภาคได้ในระดับหนึ่ง แต่ปัญหาด้านความเป็นธรรมของการพัฒนาซึ่งเกิดความเหลื่อมล้ำของฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างภูมิภาคยังคงมีอยู่ แม้การกระจายรายได้ และกระจายผลการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคเริ่มมีแนวโน้มดีขึ้น ความยากจนและความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคได้ลดลง แต่ยังคงเป็นปัญหาพื้นฐานสำคัญที่ต้องเร่งแก้ไขอย่างต่อเนื่อง การกระจายบริการขั้นพื้นฐานช่วยให้ประชาชนในส่วนภูมิภาคเข้าถึงการศึกษา สาธารณสุขได้มากขึ้น ช่วยยกระดับสุขภาพอนามัย ความรู้ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในส่วนภูมิภาคดีขึ้นระดับหนึ่ง แต่ยังมีปัญหาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งยังคงแตกต่างจากส่วนกลางอย่างชัดเจน และเป็นข้อจำกัดในด้านการเจริญเติบโตของส่วนภูมิภาคในระยะต่อไป

4.4 ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคในระยะต่อไป

(1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของภูมิภาคอย่างยั่งยืน โดยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและสมดุล สามารถปรับโครงสร้างการผลิตรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว มีการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพตามศักยภาพของพื้นที่และความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ควบคู่กับการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างการมีงานทำที่มั่นคงและพัฒนาผลิตภาพแรงงานให้สูงขึ้น เพื่อให้มีรายได้สูงขึ้นพอเพียงต่อการดำรงชีวิต โดย :-

(1.1) พัฒนาฐานการผลิตเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจภูมิภาคอย่างยั่งยืน โดยพัฒนาขยายฐานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมเชื่อมโยงศูนย์กลางอุตสาหกรรมเดิม และพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรม ส่งเสริมเทคโนโลยีการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน

(1.2) บริหารจัดการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการผลิต การค้า การลงทุน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ อาทิ ถนน ท่าอากาศยาน และท่าเรือ ที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนการปรับปรุงเชื่อมโยงโครงข่าย การเพิ่มคุณภาพการให้บริการ การกำหนดกฎระเบียบ และอัตราค่าบริการที่มีความเหมาะสมและเป็นธรรม

(1.3) สร้างเครือข่ายการพัฒนาที่ภาคเอกชนในภูมิภาคมีบทบาทนำ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของพื้นที่ และการผลักดันสู่การปฏิบัติ โดยหน่วยงานภาครัฐต้องปรับบทบาทมาเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก ได้แก่ การยกระดับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ทั้งการกำหนดนโยบายให้เอื้อต่อการพัฒนาธุรกิจ และการแก้ไขกฎ ระเบียบที่เป็นอุปสรรค

(1.4) ขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยเร่งเจรจาหาข้อยุติร่วมกันเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งกระชับความสัมพันธ์ทางการค้าและความร่วมมือทางวิชาการ ทั้งด้านการเงิน การศึกษา และสาธารณสุข

(1.5) พัฒนาศักยภาพแรงงานให้สามารถตอบสนองความต้องการของภาคการผลิตและบริการ โดยสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ในพื้นที่เพื่อกำหนดเป้าหมายผลิตกำลังคนที่ต้องการ วางแนวทางการยกระดับผลิตภาพแรงงาน ควบคู่กับการพัฒนาแหล่งงานเพื่อรองรับแรงงานในพื้นที่อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งการให้ความคุ้มครองทางสังคมให้ถึงมือผู้มีงานทำ

(1.6) สนับสนุนส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ตลอดจนการนำผลการวิจัยและพัฒนาไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

ทั้งนี้ ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค มีดังนี้

- **ภาคเหนือ** อาศัยศักยภาพและความได้เปรียบของพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือเพื่อขยายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ส่งเสริมการปลูกยางพารา เนื่องจากมีความพร้อมด้านตลาดที่ประเทศจีน พัฒนาเส้นทางคมนาคมและระบบ Logistics เพื่อสนับสนุนการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พัฒนาระบบการขนส่งทางรถไฟ เส้นทางเด่นชัย-เชียงราย และพัฒนาเส้นทางคมนาคมสู่เมืองหลวงพระบาง ประเทศ สปป.ลาว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ภาคเหนือเพิ่มขึ้น

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** เสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อขยายฐานเศรษฐกิจของภาค โดยการกำหนดบทบาทการพัฒนาเมืองหลักๆ อาทิ ขอนแก่น มุกดาหาร และนครราชสีมา เป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้า และควรมีความชัดเจนในบทบาทแต่ละเมืองว่าจะเป็นศูนย์กลางกระจายสินค้าประเภทใดและควรมีลักษณะอย่างไร โดยเฉพาะมุกดาหารที่จะเป็น Distribution Center ของสินค้าระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ควรมีการกำหนดรายละเอียดในการดำเนินการให้มากขึ้น

- **ภาคกลาง** ควรอาศัยศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งโครงข่ายถนน ท่าเรือน้ำลึก สนามบินอู่ตะเภา และสนามบินสุวรรณภูมิที่จะเปิดใช้ในปี 2548 เพื่อเสริมศักยภาพของพื้นที่ให้ก้าวสู่การเป็นฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็น Internation Hub ของภูมิภาค

- **ภาคใต้** เร่งพัฒนาฐานการผลิตด้านการเกษตร ซึ่งเป็นฐานการผลิตหลักให้เข้มแข็งทั้งการพัฒนาเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน มีการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพการแปรรูปยางพาราครบวงจร และการผลิตอาหารฮาลาล การสร้าง Brand name สินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับในตลาดโลก ควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม อาทิ การพัฒนาภูเก็ตให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลในระดับโลก เป็นต้น

(2) การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม โดยมุ่งกระจายความมั่งคั่งและผลตอบแทนการผลิตอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันมากขึ้น ให้คนในภูมิภาคส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของตน แก้ปัญหาความยากจนและเกิดความเท่าเทียมกันของรายได้มากขึ้น โดย :-

(2.1) ส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน อาทิ การปรับโครงสร้างการผลิตให้เอื้อต่อคนจน ปรับปรุงนโยบายการเงินและการคลัง เช่น มาตรการภาษีที่เอื้อต่อวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาแหล่งสินเชื่อของชุมชน และจัดสรรงบประมาณพัฒนาความจำเป็นพื้นฐาน 10 ประการแก่คนจนและผู้ด้อยโอกาส กำหนดนโยบายช่วยลดภาระรายจ่ายของคนจน โดยเฉพาะเรื่องที่อยู่อาศัย และการศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับของบุตรหลานคนจน ตลอดจนพิจารณาจัดหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่คนยากจน

(2.2) เพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนยากจน โดยขยายเครือข่ายและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

(2.3) พัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ให้เข้าถึงคนยากจน ผู้ด้อยโอกาสและแรงงานนอกระบบ โดยสนับสนุนองค์กรท้องถิ่น และองค์กรชุมชนให้มีบทบาทจัดสวัสดิการในชุมชนและเตรียมความพร้อมในการสร้างหลักประกันทางสังคมแก่ประชาชนในแต่ละช่วงวัย โดยเฉพาะการดูแลผู้สูงอายุ

(2.4) ปรับปรุงกลไกบริหารจัดการ โดยสนับสนุนบทบาทประชาชน และองค์กรท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชน รวมทั้งปรับปรุงกลไกการจัดทำแผนชุมชนให้องค์กรในชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง พร้อมทั้งสนับสนุนผลักดันแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ

ทั้งนี้ ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค มีดังนี้

- **ภาคเหนือ** ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำระบบคุ้มครองคนยากจนในพื้นที่สูงเป็นการเฉพาะ

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นฐานความยั่งยืน โดยดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยลดการบริโภคนิยม และส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักช่วยเหลือตนเองให้มากขึ้น โดยใช้แผนงานโครงการของภาครัฐเป็นเครื่องมือ อาทิ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภค บริโภค และการจัดที่ดินทำกิน ขณะเดียวกันควรมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ภายใต้ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน

- **ภาคใต้** ให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนของคนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเร่งสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และเร่งแก้ปัญหาตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้จดทะเบียนคนจนให้บังเกิดผลโดยเร็ว

(3) การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยพัฒนาศักยภาพคนและสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตให้ครอบคลุมมิติการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้หรือการศึกษาให้มีทักษะความสามารถรู้เท่าทันโลก การมีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุขและอบอุ่น มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและเข้าถึงบริการสาธารณูปโภค มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดย :-

(3.1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี ลดการเจ็บป่วย โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ การอนามัยแม่และเด็ก การลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพ และการเสริมสร้างสุขภาพ ควบคู่กับการที่ภาครัฐต้องเร่งปรับปรุงด้านบริหารจัดการบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพมาตรฐานอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันทุกพื้นที่

(3.2) กระจายโอกาสทางการศึกษาให้เท่าเทียมกัน โดยขยายการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาแก่เด็กก่อนเกณฑ์และเด็กในวัยเรียน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมชุมชนและภาคเอกชนให้เข้ามามีบทบาทจัดการศึกษา

(3.3) ให้ความสำคัญกับการดำเนินการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมกันพัฒนาทุนทางสังคม ทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศอย่างยั่งยืน

(3.4) ปรับปรุงระบบบริหารจัดการเพื่อเพิ่มความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม และปัญหายาเสพติดในชุมชนของตนเอง จัดทำแผนลดอุบัติภัย โดยเฉพาะอุบัติเหตุบนท้องถนน

(3.5) พัฒนาครอบครัวให้สามารถดำรงอยู่และมีความอบอุ่น โดยรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัว และให้ทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว รวมทั้งช่วยเหลือครอบครัวที่ด้อยโอกาสและพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไม่ได้ ให้มีโอกาสได้รับความช่วยเหลือจากรัฐและชุมชนอย่างทั่วถึง ตลอดจนรณรงค์ให้ความรู้แก่สมาชิกในครอบครัวและผู้ที่จะสร้างครอบครัวใหม่ให้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

(3.6) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยรณรงค์และสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้รักษาสิทธิในการเลือกตั้งทุกระดับ สนับสนุนคนดีเข้ามาบริหารประเทศและท้องถิ่น

ทั้งนี้ ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค มีดังนี้

- **ภาคเหนือ** เร่งเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัว โดยบูรณาการพัฒนาสถาบันครอบครัวร่วมกับสถาบันศาสนา มีการพัฒนาศักยภาพคน ทั้งด้านวิชาการและศิลปวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของแรงงานของภาคในอนาคต ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เข้มแข็ง

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการตลาดแรงงานในพื้นที่ มีการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน โดยให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาอย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันมุ่งพัฒนาคนให้มีคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้น โดยสอดแทรกไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ

- **ภาคกลาง** พัฒนาศักยภาพคนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และสามารถพึ่งตนเองได้ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนากำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคมให้เป็นประโยชน์กับการ

เสริมสมรรถนะทางเศรษฐกิจของพื้นที่ รวมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนและชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

➢ **ภาคใต้** พัฒนาคนทุกมิติ ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่ทุกชุมชนท้องถิ่นในภาคใต้ รวมทั้งดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกรณีพิเศษ

(4) การจัดการคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ในปริมาณที่ระบบนิเวศน์สามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิม และปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศน์สามารถดูดซับและทำลายมลพิษได้ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของคนในภูมิภาคได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป โดย :-

(4.1) สร้างระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก พร้อมทั้งปรับปรุงกฎหมายและระเบียบของรัฐให้ทันสมัย ทันกาล สามารถใช้เป็นเครื่องมือบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4.2) อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้สมบูรณ์และสมดุลต่อการรักษาระบบนิเวศน์ โดยเร่งรัดดำเนินมาตรการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ และพื้นที่ต้นน้ำลำธารให้ได้ผลอย่างจริงจัง การจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้สมบูรณ์ และจัดทำแนวกันชนรอบนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ทั่วถึง ควบคู่กับปลูกจิตสำนึกชุมชนและท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่า และการจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากชุมชนที่ดำเนินการประสบผลสำเร็จ

(4.3) ฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพแหล่งน้ำให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค โดยจัดทำแผนบริหารจัดการลุ่มน้ำสำคัญในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้มีการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพและรักษาคุณภาพแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน

(4.4) อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยจัดให้มีการศึกษาและจัดทำแผนที่ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อให้เป็นฐานการวิจัยสำหรับการนำมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดเขตและวางมาตรการฟื้นฟูและคุ้มครองป้องกันพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wet Land) ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างจริงจัง เพื่อให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์โดยธรรมชาติของสัตว์บกและสัตว์น้ำ

(4.5) ป้องกันและกำจัดของเสีย โดยรณรงค์ให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่ลดการให้เกิดขยะ และเร่งรัดการปฏิบัติตามแผนที่หน่วยงานต่างๆ จัดทำไว้แล้วให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

ทั้งนี้ ประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค มีดังนี้

- **ภาคเหนือ** ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ มีการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษในภาคเหนือ ทั้งขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และควรดูแลผลกระทบจากควันไฟซึ่งเกิดขึ้นมากในฤดูแล้ง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ป่าไม่และแหล่งน้ำของภาคเหนือถูกทำลาย

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** จะต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ เพื่อดำรงไว้ซึ่งฐานทรัพยากรที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของภาค ขณะเดียวกัน ต้องเร่งเพิ่มพื้นที่ป่าและความอุดมสมบูรณ์ของป่าธรรมชาติ เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์

- **ภาคกลาง** พัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และเร่งฟื้นฟูดินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร และส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เกษตรปราณีต เพื่อใช้ทรัพยากรดินและทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- **ภาคใต้** อนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร มีแผนฟื้นฟูชายฝั่งทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ขณะเดียวกันการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ด้วย

(5) การบริหารจัดการเพื่อการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในพื้นที่ โดยมีประเด็นเสนอแนะการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(5.1) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค กลุ่มจังหวัด และจังหวัด จะต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยง และเกื้อหนุนกันระหว่างแนวทางแต่ละยุทธศาสตร์ อย่างไรก็ตามข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับพื้นที่ที่มีอยู่ ยังไม่ครอบคลุมมิติการพัฒนาด้านศักยภาพคนและสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคได้อย่างยั่งยืน

(5.2) การผลักดันยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติให้ได้ผล ควรให้ความสำคัญกับ

- การบูรณาการแผนยุทธศาสตร์ทุกระดับและงบประมาณโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area-based) และการจัดสรรงบประมาณต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/ยุทธศาสตร์จังหวัด

- การมีกลไกการบริหารจัดการเพื่อบูรณาการเชื่อมโยงแผนชุมชน แผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนอำเภอ แผนยุทธศาสตร์จังหวัด พร้อมทั้งการทบทวน/ปรับปรุงกฎระเบียบ ที่ยังเป็นข้อจำกัดต่อการผลักดันการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/ยุทธศาสตร์จังหวัดของผู้ว่า CEO

- ประสานการมีส่วนร่วมจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการผลักดันยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อลดความซ้ำซ้อน เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน พร้อมไปกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุกภาคี ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาชน เพื่อรองรับและสนับสนุนการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

(5.3) การบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นหัวใจสำคัญของการผลักดันยุทธศาสตร์ในระดับพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติให้ได้ผล โดยผู้บริหารจำเป็นต้องปรับวิธีคิด ทัศนคติในการทำงาน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการประสานงานที่ดีของทุกภาคส่วน มีการศึกษาวิจัยและมีระบบข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน รวมทั้งมีการสนับสนุนการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ในชุมชน เพื่อขยายความคิดและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(5.4) ให้ความสำคัญกับกลไกการกำกับ ติดตามประเมินผล ที่มีการพัฒนาตัวชี้วัดที่ชัดเจนทั้งในระดับพื้นที่ และผลกระทบที่มีต่อความอยู่ดีมีสุขของคน เพื่อวัดความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ และใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์ในระยะต่อไป

บทที่ 2

ผลการพัฒนาภาคเหนือในระยะครึ่งแผนฯ 9

1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคเหนือ

ในส่วนนี้เป็นการประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคเหนือ ระยะตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) จนถึงครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2546) ว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่สำคัญอย่างไรบ้าง

1.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ

(1) ภาคเหนือเป็นภาคที่มีฐานเศรษฐกิจขนาดเล็กที่สุดของประเทศ การขยายตัวทางเศรษฐกิจภายหลังวิกฤตเติบโตค่อนข้างช้ากว่าภาคอื่น ๆ

- ภาคเหนือมีสัดส่วนการผลิตเพียงร้อยละ 8.9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ จัดเป็นภาคที่มีบทบาททางเศรษฐกิจเล็กกว่าภาคอื่นๆ ในปี 2539 ซึ่งเป็นช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 7 ต่อปี ต่อมาในช่วงปี 2540-2541 ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจของภาคเหนือหดตัวเฉลี่ยร้อยละ 4.6 ต่อปี แต่ในช่วงหลังวิกฤต ปี 2542-2544 เศรษฐกิจฟื้นตัวช้ากว่าภาคอื่นๆ อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.9 ต่อปี นับเป็นภาคที่มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ในปี 2545 การขยายตัวทางเศรษฐกิจของภาคภาคเหนือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 7.2 สูงเป็นอันดับสองรองจากภาคกลางที่ขยายตัวร้อยละ 8.4 ต่อปี

- การกระจายตัวการผลิตระหว่างพื้นที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ผลผลิตร้อยละ 50 มาจากอนุภาคเหนือตอนบนซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาค มีความเป็นเมืองและได้รับการพัฒนาวางรากฐานทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ขณะที่อนุภาคเหนือตอนล่าง 1 และอนุภาคเหนือตอนล่าง 2 เป็นแหล่งพื้นที่เกษตรที่สำคัญของประเทศ อย่างไรก็ตาม วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของทุกอนุภาคที่หดตัวลงในช่วงปี 2540-2541 หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจคลี่คลายในช่วงปี 2542– 2544 เศรษฐกิจในเกือบทุกจังหวัดจึงขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่ในระดับที่ไม่สูงนัก โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นฐานเศรษฐกิจหลัก เช่น เชียงใหม่ พิษณุโลก และเชียงราย ยกเว้นจังหวัดที่เป็นฐานการผลิตด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมต่อเนื่องในอนุภาคเหนือตอนล่าง เช่น นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ อุทัยธานี ที่มีการขยายตัวมากกว่าร้อยละ 3 ต่อปี

- ในช่วงปี 2544-2545 อนุภาคเหนือตอนล่าง 2 (นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร และพิจิตร) เติบโตเร็วมาก อัตราการขยายตัวเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 18.4 ขณะที่ภาคเหนือตอนบน และภาคเหนือตอนล่างขยายตัวร้อยละ 4.6 และ 2.5 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวขยายตัวมากในพื้นที่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถานที่ จ.กำแพงเพชร และแหล่งมรดกโลกที่ห้วยขาแข้ง จ.อุทัยธานี

(2) บทบาทการผลิตหลักยังคงพึ่งพิงภาคเกษตร และอุตสาหกรรม แต่ภาคบริการมีบทบาทที่สำคัญมากขึ้น ขณะที่การค้าและการธนาคารยังไม่ฟื้นตัว

- ผลของวิกฤตทำให้โครงสร้างการผลิตหลักของภาคเหนือในปี 2545 เปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อยโดยพึ่งพิงภาคเกษตรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 18.5 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 20 ในปัจจุบัน รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรมและการบริการที่เพิ่มความสำคัญขึ้นจากร้อยละ 13.9 เป็นร้อยละ 18.7 สำหรับภาคบริการลดบทบาทลงเล็กน้อย ร้อยละ 49.5 ของการผลิตภาค เนื่องจากการหดตัวภาคการค้า โดยการค้าลดบทบาทลงเหลือร้อยละ 17.3 ซึ่งชะลอตัวลงจากร้อยละ 19.5 ขณะที่สาขาการเงินการธนาคารลดบทบาทลงเกือบครึ่งหนึ่งเมื่อเทียบกับในช่วงก่อนวิกฤต ปี 2539 เมื่อพิจารณาเป็นอนุภาค อนุภาคเหนือตอนบนจะมีสัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือการค้าและการเกษตร ขณะที่อนุภาคเหนือตอนล่างจะมีการผลิตภาคเกษตรกรรมเป็นหลักเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26 ของการผลิตทั้งหมด รองลงมา ได้แก่ การค้า และอุตสาหกรรม

- อุตสาหกรรมในภาคเหนือกระจุกตัวอยู่ในบางจังหวัดที่เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญ หรือเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม เช่น เชียงใหม่-ลำพูนซึ่งมีผลผลิตอุตสาหกรรมเกินกว่าครึ่งกระจุกตัวในพื้นที่ดังกล่าว ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 30 กระจายอยู่ในจังหวัดใหญ่ที่มีฐานการผลิตอุตสาหกรรมเชื่อมโยงกับการเกษตรในพื้นที่ ภาคเหนือตอนล่าง 2เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมแปรรูปและเครื่องจักรกลการเกษตร ที่นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิษณุโลกและพิจิตร เป็นต้น

- ปัญหาการหดตัวของภาคการค้าและการธนาคารยังคงมีอยู่ต่อเนื่องจนปัจจุบัน ภาวะการค้า การเงินการธนาคารในทุกจังหวัดหดตัวอย่างต่อเนื่อง การค้าหดตัวลงร้อยละ 7.8 ในช่วงปี 2540 – 2541 ขณะที่การธนาคารหดตัวร้อยละ 19.3 ในช่วงปี 2542 – 2544 ทำให้มูลค่าการผลิตลดลงเกือบครึ่งหนึ่งจากช่วงก่อนวิกฤต อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มการฟื้นตัวที่ดีมากขึ้นในปี 2545 โดยภาคการค้าและการธนาคารร้อยละ 2.5 และ 3.4 ตามลำดับ

- กิจการโรงแรมและภัตตาคารของภาคเหนือมีโอกาสขยายตัวสูงสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว ซึ่งภาคเหนือที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวค่อนข้างสมบูรณ์ในภาคเหนือตอนบนทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์สืบทอดกันมาช้านาน สามารถใช้เป็นจุดสร้างความสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการค้าเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้การผลิตสาขานี้ ในภาคเหนือขยายตัวและเพิ่มความสำคัญขึ้น อีกทั้งเป็นสาขาการผลิตที่ยังคงขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในช่วงวิกฤต อย่างไรก็ตาม ในปี 2545 ภาคเหนือประสบปัญหาการท่องเที่ยวที่ซบเซาจากความไม่แน่นอนในสถานการณ์โลก จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงมาก ทำให้การผลิตสาขากิจการโรงแรมและภัตตาคารหดตัวลงร้อยละ 53.1 เมื่อเทียบกับปีก่อน

(3) ผู้มีงานทำเกินกว่าครึ่ง เป็นแรงงานในภาคเกษตร และกำลังแรงงานเกือบร้อยละ 70 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ส่งผลให้ภาคเหนือมีผลิตภาพแรงงานต่ำเป็นอันดับสองของประเทศ รวมทั้งแรงงานส่วนใหญ่ไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานภายใต้ระบบประกันสังคม

- ปัจจุบันกำลังแรงงานในภาคเหนือมีจำนวน 6.4 ล้านคน ในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา (ปี 2539-2546) สัดส่วนกำลังแรงงานเกือบไม่เปลี่ยนแปลง โดยมีสัดส่วนร้อยละ 56.2 ของประชากรภาค ในปี 2546 ซึ่งเป็นสัดส่วนใกล้เคียงกับภาคกลาง นอกจากนั้นกำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำ แม้ว่าการขยายตัวของกำลังแรงงานที่จบมัธยมศึกษาขึ้นไปมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี 2539-2546 เฉลี่ยร้อยละ 8.2 แต่ยังเป็นสัดส่วนที่ต่ำเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกำลังแรงงานส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 70 ยังจบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่ามีเพียงร้อยละ 31.3 เท่านั้น ที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป โดยจังหวัดลำพูนมีสัดส่วนกำลังแรงงานกลุ่มนี้สูงสุดร้อยละ 38.1 ของกำลังแรงงาน รองลงมาได้แก่ เชียงใหม่ และแพร่ ตามลำดับ ขณะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสัดส่วนต่ำสุด คือ ร้อยละ 16.6

- การมีงานทำในภาคเหนือขยายตัวเพิ่มขึ้นในช่วงหลังวิกฤตอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 97.2 ในปี 2546 มีสัดส่วนใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้มีงานทำสูงสุดของภาคเหนือ คือ จังหวัดนครสวรรค์เท่ากับร้อยละ 99.3 ขณะที่สถานการณ์การว่างงานปรับตัวดีขึ้น อัตราการว่างงานของภาคลดลงจากร้อยละ 3.9 ในปี 2541 เหลือร้อยละ 2.1 ในปี 2546 อย่างไรก็ตาม อัตราการว่างงานยังคงสูงกว่าในช่วงก่อนเกิดวิกฤต สำหรับปัญหาการว่างงานตามฤดูกาลคลี่คลายลงมากในช่วงหลังวิกฤตเหลือเพียงร้อยละ 0.7 ในปี 2546 ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการดำเนินโครงการตามนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจรากหญ้า ที่สนับสนุนทั้งด้านเงินทุนและการสร้างงานสร้างรายได้ครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น

- ผู้มีงานทำมากกว่าครึ่งหนึ่งหรือประมาณร้อยละ 51.7 ของผู้มีงานทำทั้งหมด เป็นแรงงานในภาคเกษตร รองลงมาเป็นสาขาบริการร้อยละ 14.9 และสาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 12.7 ในช่วงหลังวิกฤตผู้มีงานทำในภาคเกษตรเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ขณะที่ผู้มีงานทำในสาขาอุตสาหกรรมและบริการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 8.8 และร้อยละ 4.2 ตามลำดับ

- ผลิตภาพแรงงานในภาคเหนือต่ำเป็นอันดับสองของประเทศ เนื่องจากการผลิตสาขาเกษตรกรรมยังคงมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของภาค ซึ่งมูลค่าการผลิตต่อหน่วยไม่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตภาคอุตสาหกรรม ขณะที่ผู้มีงานทำมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้มีงานทำทั้งหมดเป็นแรงงานในภาคเกษตร ประกอบกับกำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษา จึงทำให้ผลิตภาพแรงงานของภาคต่ำเป็นอันดับสอง รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และต่ำกว่าผลิตภาพแรงงานระดับประเทศ 2 เท่า โดยจังหวัดลำพูนมีผลิตภาพแรงงานสูงที่สุด ขณะที่จังหวัดแพร่มีผลิตภาพแรงงานต่ำที่สุด

- แรงงานในภาคเหนือมีความไม่มั่นคงในการทำงานสูงเป็นอันดับสอง รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากผู้มีงานทำส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตร จึงไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานภายใต้ระบบประกันสังคม ทำให้มีสัดส่วนผู้ประกันตนเพียงร้อยละ 8.1 ของกำลัง

แรงงาน คิดเป็นจำนวนแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคมเพียง 5.1 แสนคน ในปี 2546 โดยกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน) มีสัดส่วนผู้ประกันตนสูงสุดร้อยละ 10.6 และจังหวัดลำพูนมีแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคมมากที่สุด ขณะที่แม่ฮ่องสอนมีสัดส่วนผู้ประกันตนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 3.4 เท่านั้น

(4) ครัวเรือนในภาคเหนือมีรายได้ต่อหัวค่อนข้างต่ำ ในขณะที่ความยากจนและการกระจายรายได้รุนแรงที่สุดเป็นอันดับสองของประเทศ รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากคนจนในชนบทอยู่ในพื้นที่สูง และห่างไกล ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการของรัฐ

- แม้ว่ารายได้ต่อหัวของครัวเรือนในภาคเหนือเพิ่มขึ้นจาก 3,076 บาทต่อคนต่อเดือนในปี 2541 เป็น 3,340 บาทต่อคนต่อเดือนในปี 2545 แต่ยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ารายได้ต่อหัวของครัวเรือนทั้งประเทศที่เท่ากับ 4,446 บาทต่อเดือน โดยจังหวัดลำพูนมีรายได้ต่อหัวสูงที่สุดถึง 4,662 บาทต่อคนต่อเดือน ขณะที่จังหวัดจังหวัดอุทัยธานีและแม่ฮ่องสอนมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำที่สุดเพียง 2,205 และ 2,528 บาทต่อคนต่อเดือนตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างพื้นที่

- ในปี 2541-2545 ภาคเหนือมีปัญหาการกระจายรายได้รุนแรงมากเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจายรายได้ หรือค่าจินี (Gini Coefficient) สูงกว่าภาคอื่น ๆ ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ค่าจินีที่มากขึ้นแสดงถึงการกระจายรายได้ที่แย่ลง) โดยในปี 2541-2543 ปัญหาการกระจายรายได้ของครัวเรือนในภาคเหนือมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยที่ค่าจินีเพิ่มขึ้นจากค่า 0.489 ในปี 2541 เป็น 0.529 ในปี 2543 ซึ่งเป็นผลจากปัญหาการกระจายรายได้ของครัวเรือนภายในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น แต่ในปี 2545 การกระจายรายได้ทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีทิศทางดีขึ้น โดยค่าจินีโดยรวมลดลงเป็น 0.5 อย่างไรก็ตาม ปัญหาการกระจายรายได้โดยรวมของภาคยังอยู่ในระดับที่มากกว่าช่วงก่อนวิกฤต

- ในปี 2543-2545 ปัญหาความยากจนในภาคเหนือมีแนวโน้มลดลง โดยในปี 2545 จำนวนคนจนลดลงเหลือ 1.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 9.8 ของประชากรภาค ซึ่งเป็นระดับเดียวกับสัดส่วนความยากจนของประเทศ โดยจังหวัดที่มีจำนวนคนยากจนมากที่สุด 6 ลำดับแรก ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี เพชรบูรณ์ ตาก ลำปาง เชียงราย และเชียงใหม่ ที่มีคนยากจนอยู่ระหว่าง 91,000- 115,000 คน ตามลำดับ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนคนยากจนพบว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนคนยากจนสูงเกินร้อยละ 20 ของประชากรในจังหวัด ได้แก่ ตาก อุทัยธานี แม่ฮ่องสอน ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศของพื้นที่เป็นภูเขาสูง อยู่ห่างไกล และขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการของรัฐ อย่างไรก็ตาม จังหวัดเชียงใหม่กลับมีจำนวนคนจนและสัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้นจาก 75,717 คน (คิดเป็นสัดส่วนคนจนต่อประชากรจังหวัดร้อยละ 5.2) ในปี 2543 เพิ่มเป็น 114,766 คน (คิดเป็นสัดส่วนคนจนต่อประชากรจังหวัดร้อยละ 7.8) ในปี 2545

1.2 สถานการณ์ด้านสังคม

(1) ประชาชนมีปัญหาสุขภาพอนามัยค่อนข้างมาก ภาวะเจ็บป่วยสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ผู้ป่วยโรคจิตสูงขึ้นต่อเนื่อง มารดาและทารกมีอัตราการตายสูง และแม้ว่าผู้มีหลักประกันด้านสุขภาพจะมีสัดส่วนสูง แต่การกระจายของแพทย์และอุปกรณ์ทางการแพทย์มีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างมาก

- ภาวะความเจ็บป่วยของประชาชนในภาคเหนือในปี 2546 มีอัตรา ร้อยละ 24.5 ของประชากรทั้งภาค ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นกว่าในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 และ 8 ซึ่งมีอัตราเพียงร้อยละ 16.9 และ 16.5 ของประชากรทั้งภาค ตามลำดับ ภาวะความเจ็บป่วยดังกล่าวมีอัตราสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ สำหรับกลุ่มโรคที่มีสัดส่วนสูง 3 อันดับแรก คือ โรคทางเดินหายใจ ร้อยละ 36.9 โรคกล้ามเนื้อ เส้นเอ็นและกระดูก ร้อยละ 17.9 และโรคระบบทางเดินอาหาร ร้อยละ 9.4 นอกจากนั้นการตายของมารดาที่มีอัตรา 28.2 คนต่อประชากรแสนคน และการตายของทารก 6.5 คนต่อการเกิดมีชีพพันคน ในปี 2545 นั้น ถึงแม้จะลดลงจากปี 2544 แต่ยังมีอัตราสูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคใต้

- ผู้ป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับสุขภาพจิต มีแนวโน้มเฉลี่ยสูงขึ้นต่อเนื่อง โดยในช่วง 5 ปี (ปี2540-2545) เพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าตัว จากผู้ป่วยจำนวน 419 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2540 เป็น 807 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2545 ทั้งนี้ ผู้ป่วยเพิ่มขึ้นกระจายไปทุกอนุภาค โดยรุนแรงที่สุดที่อนุภาคเหนือตอนบน (กลุ่ม 8 จังหวัดตอนบน) ที่มีผู้ป่วย 1,022 คนต่อประชากรแสนคน โดยเมืองหลักทางเศรษฐกิจจะมีปัญหาหนาแน่นกว่าเมืองเล็ก จังหวัดที่มีปัญหามากที่สุด คือ เชียงใหม่ มีผู้ป่วย 1,800 คนต่อประชากรแสนคน รองลงมา คือ นครสวรรค์ 1,400 คน ส่วนแพร่ น่าน ลำปาง มีผู้ป่วย 1,000 คนต่อประชากรแสนคน

- ถึงแม้ภาคเหนือจะมีผู้เข้าถึงหลักประกันสุขภาพในสัดส่วนสูง ถึงร้อยละ 93.7 ของประชากรในภาค และกระจายทั่วถึงทุกอนุภาค ในอัตราร้อยละ 92.7 – 95.4 ของประชากรในอนุภาค ในปี 2545 แต่การกระจายบุคลากร และอุปกรณ์ทางการแพทย์ต่อประชากร กลับมีความเหลื่อมล้ำกันภายในภาค โดยอนุภาคเหนือตอนบน (กลุ่ม 8 จังหวัดตอนบน) มีการกระจายตัวของแพทย์และพยาบาลดีกว่าอนุภาคเหนือตอนล่าง2 (นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร) เกือบ 2 เท่าตัว โดยกำแพงเพชรและเพชรบูรณ์มีจำนวนแพทย์ต่อประชากรถึง 1 : 11,000 คน ในขณะที่จังหวัดเชียงใหม่มีสัดส่วนเพียง 1 : 1,800 คน รองลงมาคือพิษณุโลก 1 : 3,600 คน

(2) ภาคเหนือมีปัญหาด้านการศึกษา ประชาชนมีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 6.0 ปี ต่ำสุดเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่เยาวชนวัยเรียนยังเข้าไม่ถึงบริการการศึกษาพื้นฐานอย่างครบถ้วน และคุณภาพการศึกษามีปัญหารุนแรงเพิ่มขึ้น

- ประชาชนภาคเหนือมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย 6.0 ปี ซึ่งต่ำสุดเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5.7 ปี และในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี2533-2543) จำนวนปีการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงเพียง 1.1 ปี ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของประเทศเพิ่มขึ้นถึง 2.1 ปี ทั้งนี้ กลุ่มอนุภาคเหนือตอนล่าง 2 (นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร) มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยต่ำกว่าอนุภาคอื่นๆ จังหวัดที่มีระดับการศึกษาต่ำสุดเป็นจังหวัดห่างไกล คือ แม่ฮ่องสอน 4.5 ปี รองลงมา

คือ ตาก 5.2 ปี เชียงราย 5.3 ปี สำหรับจังหวัดที่มีระดับการศึกษาสูง ได้แก่ พิษณุโลก 6.7 ปี เชียงใหม่ และลำพูน 6.6 ปี แพร่ 6.5 ปี และลำปาง 6.4 ปี

- การขยายโอกาสของการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ครอบคลุมกลุ่มประชากรเป้าหมายในวัยเรียน โดยอัตราการเข้าเรียนในปี 2545 ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 92.7 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 88.1 และมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 51.0 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงใกล้เคียงกับภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ อย่างไรก็ตาม ยังมีเด็กอีกร้อยละ 7-12 ของประชากรอายุ 6-14 ปี ที่ยังเข้าไม่ถึงบริการการศึกษาภาคบังคับของรัฐ (9 ปี) และอีกเกือบร้อยละ 50 ของประชากรในช่วงอายุ 15-17 ปี ในระดับมัธยมปลาย ซึ่งรัฐต้องดูแล เนื่องจากเป็นการศึกษาในระดับพื้นฐาน 12 ปี ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ สำหรับจังหวัดที่มีอัตราการเข้าเรียนต่ำ***ในระดับประถมศึกษา*** ได้แก่ อุทัยธานี อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร ***มัธยมศึกษาตอนต้น*** ได้แก่ แม่ฮ่องสอน ตาก และกำแพงเพชร และ***มัธยมศึกษาตอนปลาย*** ได้แก่ กำแพงเพชร แม่ฮ่องสอน และอุทัยธานี

- ด้านคุณภาพการศึกษา มีปัญหาค่อนข้างมากและรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยคะแนนทดสอบวิชาสำคัญๆ คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในปี 2544 อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ผ่านร้อยละ 50 ในเกือบทุกวิชา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น คะแนนลดลงกว่าในปีที่ผ่านๆ มาในทุกวิชา ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกอนุภาค สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ถึงแม้จะมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แต่คะแนนเฉลี่ยยังต่ำกว่าเกณฑ์ผ่านร้อยละ 50 ทุกวิชา โดยนักเรียนในพื้นที่เมืองเล็กจะมีคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษาดีกว่ามัธยมศึกษา และเมืองใหญ่หรือเมืองหลักจะมีคุณภาพในระดับมัธยมศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา สำหรับกลุ่มจังหวัดที่มีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา คือ เชียงใหม่ เชียงราย น่านและแม่ฮ่องสอน ส่วนในระดับมัธยมศึกษา คือ อุตรดิตถ์ แม่ฮ่องสอน แพร่ เป็นต้น

(3) ครอบครัวยังมีปัญหาสัมพันธภาพที่อบอุ่น จากการจดทะเบียนหย่าที่อยู่ในระดับสูง ครัวเรือนชนบทที่สมาชิกอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันมีแนวโน้มลดลง และครัวเรือนอีกร้อยละ 40 ยังไม่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

- สามีภรรยาในภาคเหนือจดทะเบียนสมรสในสัดส่วนที่ต่ำกว่าทุกภาค และมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 21.3 คู่ ในปี 2541 มาเป็น 16.5 คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี 2545 ในขณะเดียวกันยังมีอัตราการหย่าร้างถึง 4.8 คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี 2545 ซึ่งเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลาง (5.7 คู่) จังหวัดที่มีปัญหาการหย่าร้างมากที่สุด ในปี 2545 คือ จังหวัดเชียงใหม่ 7.1 คู่ต่อพันครัวเรือน รองลงมาได้แก่ พิษณุโลก ลำปาง พะเยา อุตรดิตถ์ ตามลำดับ สำหรับจังหวัดที่มีอัตราการหย่าร้างต่ำสุด คือ เชียงราย 2.7 คู่ต่อพันครัวเรือน

- สัดส่วนของครอบครัวที่สามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 54.4 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ในปี 2541 มาเป็นร้อยละ 56.9 ในปี 2545 แต่ยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ร้อยละ 58.3 ของครัวเรือนทั้งประเทศ ดังนั้น จึงยังมีครัวเรือนอีกกว่าร้อยละ 40 ที่ยังไม่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนครัวเรือนที่สามารถพึ่งตนเองได้ต่ำสุดคือ

อุทัยธานี ร้อยละ 43.3 รองลงมาได้แก่ จังหวัดน่าน ร้อยละ 46.4 เชียงราย ร้อยละ 46.5 นครสวรรค์ ร้อยละ 49.3 และแม่ฮ่องสอน ร้อยละ 49.6

(4) ครัวเรือนภาคเหนือที่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินลดลง โดยปัญหาขยายตัวครอบคลุมพื้นที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่บริการไฟฟ้าประปาขยายครอบคลุมประชากรต่อเนื่อง อนุภาคเหนือตอนบนยังมีสัดส่วนผู้รับบริการต่ำกว่าอนุภาคอื่น

- ประชาชนในภาคเหนือมีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 86.6 ซึ่งสูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 92.4 แต่เป็นสัดส่วนที่ลดลงจากช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ผ่านมา อนุภาคเหนือตอนบน (กลุ่ม 8 จังหวัดตอนบน) มีสัดส่วนลดลงมากที่สุดเฉลี่ยร้อยละ 3 ต่อปี โดยจังหวัดที่มีปัญหามากที่สุด คือ เชียงใหม่ที่มีสัดส่วนผู้มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินต่ำสุด เพียงร้อยละ 67.7 ของประชากรในจังหวัด รองลงไปคือตาก ร้อยละ 67.8

- ครัวเรือนในภาคเหนือได้รับบริการไฟฟ้าและน้ำประปาสูงขึ้นต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และมีอัตราส่วนร้อยละ 96.6 และร้อยละ 66.3 ของประชากรภาคเหนือในปี 2545 ตามลำดับ แต่ยังเป็นสัดส่วนที่ต่ำเป็นอันดับ 2 รองจากภาคใต้ (ประปาร้อยละ 36.6) และเมื่อพิจารณาภายในภาคพบว่าอนุภาคเหนือตอนบน (กลุ่ม 8 จังหวัดตอนบน) มีสัดส่วนผู้ได้รับบริการไฟฟ้าและประปาในสัดส่วนต่ำสุดของภาคเพียงร้อยละ 95.1 และร้อยละ 61.0 ของครัวเรือนในอนุภาค สำหรับพื้นที่ในระดับจังหวัดปรากฏว่าแม่ฮ่องสอนซึ่งมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน และระบบโครงข่ายไฟฟ้าเข้าไปไม่ถึงจึงมีสัดส่วนต่ำสุดเพียงร้อยละ 71.7 ในขณะที่จังหวัดพะเยามีสัดส่วนผู้ได้รับบริการประปาต่ำสุดคือร้อยละ 37.8

(5) ภาคเหนือมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินดีกว่าภาคกลางและภาคใต้ ในขณะที่คดียาเสพติดจับกุมได้มากขึ้น แต่การตายจากอุบัติภัยยังมีสัดส่วนสูง

- คดีอาชญากรรมมีแนวโน้มลดลงจาก 1.18 คดีต่อประชากรพันคนในปี 2544 เป็น 1.10 คดีต่อประชากรพันคนในปี 2545 โดยอนุภาคเหนือตอนบน (กลุ่ม 8 จังหวัดตอนบน) มีสัดส่วนคดีต่ำสุดและมีอัตราการลดลงของคดีมากที่สุด โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอัตราคดีต่ำสุด 0.60 คดีต่อประชากรพันคน รองลงมาคือ เชียงราย 0.66 คดีต่อประชากรพันคน อนุภาคที่น่าเป็นห่วงคืออนุภาคเหนือตอนล่าง 1 (พิษณุโลก ตาก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์) ที่มีสัดส่วนคดีเพิ่มสูงขึ้น โดยจังหวัดอุตรดิตถ์มีคดีสูงสุด 1.47 คดีต่อประชากรพันคน รองลงมาคือพิษณุโลก 1.35 คดีต่อประชากรพันคน

- คดียาเสพติดจับกุมได้เพิ่มสูงขึ้นจาก 1.9 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2544 เป็น 3.07 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2545 โดยสูงขึ้นในทุกอนุภาคและสูงสุดที่อนุภาคเหนือตอนล่าง 1 (พิษณุโลก ตาก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์) และอนุภาคเหนือตอนบน (กลุ่ม 8 จังหวัดตอนบน) จับได้ในสัดส่วนใกล้เคียงกันคือประมาณ 3 คดีต่อประชากรพันคน โดยจังหวัดตากมีจำนวนคดีสูงสุด 5.3 คดีต่อประชากรพันคน รองลงไปเป็น แพร่ 4.8 คดีต่อประชากรพันคน

➢ อัตราการตายด้วยอุบัติภัยลดลงอย่างต่อเนื่องและมีอัตราการตาย 70.7 คนต่อประชากรแสนคน ในปี 2545 โดยลดลงในทุกอนุภาค แต่สัดส่วนดังกล่าวยังอยู่ในระดับสูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลาง (87.3 คนต่อประชากรแสนคน) โดยจังหวัดที่เป็นเมืองหลักของอนุภาคจะมีอัตราการตายสูง ได้แก่ เชียงใหม่ 87.2 คน และพิษณุโลก 83.0 คนต่อประชากรแสนคน ในขณะที่แม่ฮ่องสอนมีอัตราการตายต่ำสุดร้อยละ 31.9 คนต่อประชากรแสนคน

(6) ประชาชนในภาคเหนือสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยไปใช้สิทธิเลือกตั้งในปี 2544 สูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคใต้ แต่ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่ม/องค์กรชุมชนและเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชนลดลงในช่วงต้นแผนฯ 9

➢ ประชาชนในภาคเหนือให้ความสนใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 65.9 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 72.4 ในปี 2544 ซึ่งสูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคใต้ที่มีผู้ไปใช้สิทธิร้อยละ 75.7 โดยพื้นที่อนุภาคเหนือตอนบนมีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุดกว่าทุกอนุภาคมาโดยตลอด และในปี 2544 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิสูงสุด คือ ลำพูนร้อยละ 83.7 ในขณะที่กำแพงเพชร มีการใช้สิทธิต่ำสุดร้อยละ 61.6

➢ ครัวเรือนในภาคเหนือที่สนใจเข้าร่วมในกลุ่ม/องค์กรชุมชนมีสัดส่วนลดลงในช่วงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 89.5 ในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (ปี 2540) เป็นร้อยละ 87.3 ในปี 2545 โดยอนุภาคที่มีสัดส่วนสูงสุด คือ อนุภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน) และจังหวัดที่มีสัดส่วนสูงที่สุด คือ พะเยา ร้อยละ 92.6 ขณะที่จังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำสุด คือ แม่ฮ่องสอน ร้อยละ 73.9

➢ ถึงแม้ครัวเรือนที่มีคนเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะในช่วงปีแรกของแผนพัฒนาฯฉบับที่ 9 จะมีสัดส่วนลดลงจากในช่วงปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยลดลงจากร้อยละ 93.4 ของครัวเรือนทั้งหมด ในปี 2540 เป็นร้อยละ 90.7 ในปี 2545 แต่ก็ยังเป็นสัดส่วนที่สูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยอนุภาคเหนือตอนบน (8 จังหวัดตอนบน) มีสัดส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะสูงสุดมาโดยตลอด และในระดับจังหวัดพบว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนสูงที่สุด คือ จังหวัดน่าน ร้อยละ 95.9 ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำสุด คือ นครสวรรค์ ร้อยละ 86.4

1.3 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) สถานการณ์ด้านป่าไม้ของภาคเหนืออยู่ในเกณฑ์เหมาะสมต่อการรักษาระบบนิเวศน์

➢ พื้นที่ป่าไม้ของภาคเหนือมีทั้งสิ้น 45.7 ล้านไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43 ของพื้นที่ทั้งภาค ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์เหมาะสมของระบบนิเวศน์ที่กำหนดให้มีสัดส่วนร้อยละ 40 ขึ้นไป โดยจังหวัดตากมีพื้นที่ป่ามากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70 ของพื้นที่จังหวัด รองลงมาเป็นเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน ที่มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 69.9 และร้อยละ 69.1 ของพื้นที่จังหวัดตามลำดับ

- การส่งเสริมชุมชนดูแลรักษาป่าประสบความสำเร็จดีเพราะพื้นที่ป่าชุมชนเพิ่มขึ้นจาก 93,500 ไร่ ในปี 2543 เป็น 197,200 ไร่ ในปี 2545 โดยชุมชนที่เข้มแข็งและมีชื่อเสียงด้านการรักษาป่าชุมชน คือ กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ศิลาแลง ของจังหวัดน่าน ที่ช่วยกันกำหนดระเบียบบริหารจัดการป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้เป็นระเบียบของสภาตำบลในปัจจุบัน ส่วนการส่งเสริมภาคเอกชนปลูกป่าเศรษฐกิจยังไม่ประสบผลสำเร็จเพราะพื้นที่ป่าลดลงจาก 30,200 ไร่ในปี 2539 เหลือเพียง 12,000 ไร่ในปี 2545

(2) ภาคเหนือไม่มีปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำและมลพิษในอากาศ แต่มลพิษทางเสียงในเมืองใหญ่เริ่มเกินมาตรฐานในบางเวลา และการกำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาลมีสัดส่วนน้อย

- แม่น้ำสายหลักของภาคเหนือ ได้แก่ แม่น้ำปิง วัง ยม และน่านในช่วง พ.ศ. 2539-2545 มีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ใกล้เคียงกับสภาพน้ำตามธรรมชาติมีค่า DO ระหว่าง 5.8-7.3 มิลลิกรัม/ลิตร และค่า BOD น้อยกว่า 1.5 มิลลิกรัม/ลิตร

- ปัญหาการจราจรในจังหวัดเชียงใหม่ก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียง เพราะจากการตรวจวัดความดังของเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ระหว่าง พ.ศ. 2539-2545 พบว่า ความดังของเสียงในระยะหลังเริ่มเกินเกณฑ์มาตรฐานในบางเวลา โดยปี 2539 ค่าความดังของเสียงจะอยู่ระหว่าง 62.5-69.8 เดซิเบลเอ และในปี 2545 จะอยู่ระหว่าง 62-75.6 เดซิเบลเอ ส่วนก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ และก๊าซโอโซนและฝุ่นละอองขนาดเล็กกระจายอยู่ในบริเวณดังกล่าวมีปริมาณอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

- ปริมาณขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลที่เกิดขึ้นประมาณ 2,000 ตันต่อวันนั้นสามารถขจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพียงร้อยละ 30 และปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมและชุมชนที่เพิ่มขึ้นตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถูกกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลไม่ถึงร้อยละ 20 ของปริมาณของเสียอันตรายทั้งหมด

1.4 ข้อสรุป

(1) ภาคเหนือมีบทบาททางเศรษฐกิจเล็กกว่าภาคอื่น ๆ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เศรษฐกิจหดตัวเฉลี่ยร้อยละ 4.6 ต่อปี และฟื้นตัวในช่วงหลังวิกฤตได้ช้ากว่าภาคอื่น ๆ ขณะที่โครงสร้างเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงหันไปพึ่งภาคเกษตรมากขึ้น มีสัดส่วนการผลิตกว่าร้อยละ 20 รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรม ร้อยละ 18.7 และภาคบริการมีบทบาทลดลงเล็กน้อยเป็นร้อยละ 49.5 โดยสาขาการค้าที่หดตัวลงในช่วงหลังวิกฤต อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันสถานการณ์การขยายตัวทางเศรษฐกิจของภาคเหนือจะเติบโตช้าแต่มีศักยภาพแหล่งที่ตั้งที่เหมาะสม สามารถใช้โอกาสการเป็นประตูเชื่อมโยงการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนความพร้อมด้านการท่องเที่ยวค่อนข้างสมบูรณ์ในภาคเหนือตอนบน และมีเอกลักษณ์ทางประเพณี ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นจะสามารถนำมาใช้เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันของภาคให้สูงขึ้นได้ในอนาคต

ในส่วนของการมีงานทำในภาคเหนือมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ทำให้สถานการณ์การว่างงานปรับตัวดีขึ้น แต่ยังคงมีอัตราการว่างงานสูงกว่าในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ผู้มีงานทำส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นคงในการทำงาน เพราะมีผู้อยู่ในระบบประกันสังคมเพียงร้อยละ 8 ของกำลังแรงงาน ในขณะเดียวกัน ผลิตภาพแรงงานยังค่อนข้างต่ำเป็นอันดับสองรองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากกำลังแรงงานส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 70 จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา และผู้มีงานทำมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานในภาคเกษตร

ผลจากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในปี 2545 เพิ่มสูงขึ้น แต่ยังต่ำกว่ารายได้ต่อหัวของประเทศ แม้ว่าปัญหาการกระจายรายได้มีแนวโน้มดีขึ้น เนื่องจากการกระจายรายได้ทั้งในภาคเกษตรกรรม และนอกภาคเกษตรกรรมมีทิศทางดีขึ้น แต่ยังอยู่ในระดับที่สูงกว่าในช่วงก่อนเกิดวิกฤต รวมทั้งยังมีปัญหาความยากจนมากเป็นอันดับสองรองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่จำนวนคนจนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาความยากจนกระจุกตัวอยู่ในบริเวณพื้นที่สูงห่างไกล เช่น จังหวัดตากและแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

(2) การพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนถึงครึ่งแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ทำให้ประชาชนภาคเหนือมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนกว่าร้อยละ 87.4 ของครัวเรือนทั้งหมด มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ชีวิตครอบครัวในชนบทมีสัมพันธภาพที่อบอุ่นในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 92.3 ในปี 2545 ประชาชนตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประเทศ โดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน พร้อมทั้งร่วมทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตอีก 4 ประการกลับยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ได้แก่

- ***ประการแรก*** สุขภาพอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจ ยังคงเสื่อมโทรม โดยภาวะเจ็บป่วยของประชาชนในปี 2546 สูงเป็นอันดับ 1 ของประเทศ คือ มีสัดส่วนถึงร้อยละ 24.5 ของประชากรภายในภาค เพิ่มขึ้นจากในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (ปี 2544) เกือบร้อยละ 50 และโรคสำคัญๆ ที่มีผู้ป่วยมากที่สุดคือ โรคทางเดินหายใจ ร้อยละ 36.9 ของผู้ป่วยทั้งหมด โรคเกี่ยวกับกล้ามเนื้อ เส้นเอ็นและกระดูก ร้อยละ 17.9 และโรคระบบทางเดินอาหาร ร้อยละ 9.4 ส่วนผู้ป่วยโรคจิตแม้ว่าจะมีจำนวนผู้ป่วยน้อยกว่าโรคอื่นๆ แต่กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา

- ***ประการที่สอง*** แม้ว่าการพัฒนาการศึกษาช่วยให้ประชาชนคิดเป็นทำเป็นเพิ่มขึ้น โดยจำนวนปีของการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มจาก 4.9 ปีในปี 2533 เป็น 6.0 ในปี 2543 แต่ระดับการศึกษาดังกล่าวยังต่ำสุดเป็นลำดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (5.7 ปี) และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 7.8 ปี นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยผลการสอบวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ของนักเรียนในปี 2544 ยังมีคะแนนไม่ถึงร้อยละ 50 ในทุกระดับชั้นและทุกอนุภาค

- ***ประการที่สาม*** ครัวเรือนภาคเหนือยังมีปัญหาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยที่ลดลงต่อเนื่องและเหลือเพียงร้อยละ 86.6 ของประชากรภายในภาค ในปี 2545 ในขณะที่ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีแนวโน้มดีขึ้น โดยคดีอาชญากรรมลดลงเฉลี่ยร้อยละ 4 ต่อปี และคดียาเสพติดที่จับได้เพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี รวมทั้งการตายจากอุบัติภัยมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง

ในช่วงปี 2539-2545 และมีสัดส่วนอยู่ในระดับ 70.7 รายต่อประชากรแสนคน แต่ก็ยังเป็นระดับที่สูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลางที่มีสัดส่วน 87.3 รายต่อประชากรแสนคน สัดส่วนการตายด้วยอุบัติภัยใกล้เคียงกันในแต่ละอนุภาคในระหว่าง 69.1 - 71.7 รายต่อประชากรแสนคน

➢ ***ประการที่สี่*** สัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัว โดยเฉพาะในเมืองใหญ่มีแนวโน้มลดลงมาก อัตราการหย่าร้างของภาคเหนืออยู่ในระดับสูง 4.8 คู่ต่อพันครัวเรือน ซึ่งสูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลาง 5.7 คู่ต่อพันครัวเรือน โดยจังหวัดที่เป็นเมืองหลักของอนุภาคมีอัตราหย่าร้างสูง เช่น เชียงใหม่ พิษณุโลก ฯลฯ ในขณะเดียวกันสัดส่วนครอบครัวอบอุ่นในชนบทในช่วงปี 2543-2545 มีแนวโน้มลดต่ำลงเฉลี่ยร้อยละ 1.3 ต่อปี และมีครัวเรือนอีกเกือบร้อยละ 50 ที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยมีสัดส่วนมากที่สุดที่อนุภาคเหนือตอนล่าง 2 ที่จังหวัดอุทัยธานี ที่มีถึงร้อยละ 56.4 ของประชากรภายในอนุภาค

(3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคเหนืออยู่ในเกณฑ์ดี มีพื้นที่ป่าไม้อยู่ในระดับความเหมาะสมต่อการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ คุณภาพแหล่งน้ำสายหลักใกล้เคียงกับสภาพตามธรรมชาติ ปัญหาที่ต้องแก้ไขเป็นเรื่องของขยะที่เพิ่มขึ้นทุกปี และถูกกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพียงร้อยละ 30

2 ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

การพัฒนาภาคเหนือให้มุ่งสู่ความยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค ปัจจุบันได้มีการวางแนวทางการพัฒนาในระดับพื้นที่ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ซึ่งมีความสอดคล้องเชื่อมโยงในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งใช้ศักยภาพแหล่งที่ตั้งและความพร้อมของโครงสร้างบริการพื้นฐานที่มีอยู่ เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจใหม่เชื่อมโยงเศรษฐกิจนานาชาติ มีการนำคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ รวมทั้งศักยภาพการผลิตของพื้นที่ เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อคืนทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ให้กับภาคเหนือ โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

2.1 การใช้ศักยภาพแหล่งที่ตั้งและความพร้อมของโครงสร้างบริการพื้นฐานที่มีอยู่ สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่เชื่อมโยงเศรษฐกิจภาคเหนือกับนานาชาติ

การดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ กัมพูชา-พม่า-สปป.ลาว-เวียดนาม-ไทย-จีนตอนใต้ (ยูนนาน) และกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ กัมพูชา-สปป.ลาว-พม่า-ไทย ในระยะที่ผ่านมาช่วยเสริมศักยภาพเศรษฐกิจของภาคเหนือเชื่อมโยงกับเพื่อนบ้านและนานาชาติได้เร็วขึ้น

(1) การเปิดประตูการค้าของภาคเหนือสู่เพื่อนบ้านและนานาชาติมีหลายช่องทางและสะดวกรวดเร็วขึ้น พร้อมก้าวสู่ศูนย์กลางเศรษฐกิจในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ

(1.1) โครงข่ายเชื่อมโยงทางบก มีการเร่งรัดก่อสร้างเส้นทางตามแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมโยง ไทย-พม่า-จีน และ ไทย-สปป.ลาว-จีน ได้แก่ ***เส้นทางเชียงของ-ห้วยทราย-หลวงน้ำทา-บ่อเต้น-เชียงรุ่ง-คุนหมิง*** ซึ่งจะเริ่มก่อสร้างในปี 2547 และ ***เส้นทางแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง-ต้าหลั่ว-คุนหมิง*** ซึ่งอยู่ระหว่างการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 รวมทั้ง ***เส้นทางห้วยโก๋น-ปากแบ่ง-เมืองเงิน-ไซยะบูลี-บ่อเต้น-คุนหมิง*** ซึ่งจะเริ่มก่อสร้างกลางปี 2547 เป็นต้น ขณะเดียวกันได้มีการเร่งรัดก่อสร้างเส้นทางตามแนวตะวันออก-ตะวันตก เชื่อมโยง พม่า-ไทย-สปป.ลาว-เวียดนาม โดยการเชื่อมโยง ด้านตะวันออก ***(มุกดาหาร-สะหวันนะเขต-ดองฮา-เว้-ดานัง)*** จะแล้วเสร็จตลอดเส้นทางในปี 2549 ขณะที่ด้านตะวันตก (แม่สอด-เมียวดี-ปะอัน-ย่างกุ้ง-ท่าตอน) จะเริ่มก่อสร้างได้ภายในปี 2547 นอกจากนี้ ได้มีการเตรียมก่อสร้าง ***เส้นทางรถไฟไทย-ยูนนาน*** เชื่อมโยงจากเชียงรายไปสู่จีนด้วย ทั้งนี้ โครงข่ายเชื่อมโยงดังกล่าวจะเอื้อประโยชน์ต่อการขยายตัวด้านการค้าของภาคเหนือได้มาก

(1.2) โครงข่ายเชื่อมโยงทางน้ำ ได้มีข้อตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ระหว่างจีน-พม่า-สปป.ลาว-ไทย ซึ่งสามารถเดินเรือ 150 ตันได้แล้ว ปัจจุบันยังมีปัญหาการระเบิดเกาะแก่ง 1 จุด ในน่านน้ำไทย-ลาว บริเวณคอนผีหลวง เรื่องแนวเขตแดนและผลกระทบสิ่งแวดล้อม จึงต้องชะลอการดำเนินงานไว้ชั่วคราวจนกว่าการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการทำความเข้าใจกับประชาชนจะแล้วเสร็จ สำหรับสะพานมิตรภาพข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2 ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายอยู่ระหว่างการก่อสร้าง คาดว่าจะแล้วเสร็จภายในปี 2547

(1.3) โครงข่ายเชื่อมโยงทางอากาศ ได้มีการเร่งรัดพัฒนาเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการบินของภูมิภาค เชื่อมโยงกับประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและประเทศในเอเชียใต้ โดยระยะแรกจะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านต่างๆ ส่วนในระยะยาวได้มอบหมายให้ สศช. ศึกษาความเหมาะสมแนวทางการพัฒนาทั้งด้านการตลาด การพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มศักยภาพทางการบิน

(2) การพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนมีความก้าวหน้าระดับหนึ่ง ได้มีการพัฒนา ***เขตเศรษฐกิจชายแดนที่ อ.แม่สาย อ.เชียงแสน และ อ.เชียงของ จ.เชียงราย*** ให้เป็นโครงการนำร่องก่อน โดยขณะนี้ได้เตรียมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลัก ได้แก่ ท่าเทียบเรือ สะพานด่าน และระบบถนนไว้รองรับการพัฒนาเมืองชายแดนแล้ว รวมทั้งได้เลือกพื้นที่พัฒนานิคมอุตสาหกรรมที่ ต.ป่าสัก ต.ศรีดอนมูล อ.เชียงแสนไว้เรียบร้อยแล้ว และ กนอ. อยู่ระหว่างการเร่งออกกฎหมายบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จในเขตเศรษฐกิจชายแดนใช้บังคับต่อไป สำหรับ ***เขตเศรษฐกิจชายแดน อ.แม่สอด จ.ตาก*** ซึ่งจะเป็นพื้นที่นำร่องเมืองคู่แฝดไทย-พม่า (แม่สอด-เมียวดี) ในระยะต่อไปนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนอยู่ระหว่างการจัดทำแนวทางในรายละเอียดทั้งการพัฒนาพื้นที่ สิทธิประโยชน์ มาตรการสนับสนุน และกลไกการบริหารจัดการ เพื่อการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดนที่มีผลเป็นรูปธรรมต่อไป

(3) รัฐได้ผลักดันการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เป็นฐานอุตสาหกรรมใหม่ของภาคเหนือ เพื่อเป็นแหล่งสร้างงานและสร้างรายได้เข้าสู่ภาค ที่สำคัญ คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ภาคเหนือ เพื่อพัฒนาบุคลากรด้าน ICT รวมถึงการนำความรู้ด้าน ICT ไปใช้ในธุรกิจและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและหัตถกรรม ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของภาคเหนือตอนบน ขณะเดียวกัน ได้มีการเตรียมจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาเชียงใหม่เป็น IT City ที่ชัดเจน รวมทั้งได้จัดทำโครงการพัฒนาบริการสุขภาพ ด้านธุรกิจสปา โรงพยาบาล และผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ธุรกิจบริการสุขภาพของภาคเหนือ โดยมีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง

(4) การผลักดันโครงการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าหัตถกรรมภาคเหนือมีความก้าวหน้าไปมาก โดยได้จัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์บริการออกแบบสินค้าหัตถกรรม โครงการสร้างแนวโน้มแฟชั่นรูปแบบสินค้าหัตถกรรม ***"ล้านนาสไตล์"*** โครงการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันเขตเศรษฐกิจล้านนา และโครงการเชื่อมโยงเมืองแสดงสินค้าหัตถกรรม รวมทั้งโครงการศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาและกระจายสินค้าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งตามแผนจะแล้วเสร็จกลางปี 2548

2.2 การนำคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและธรรมชาติเป็นฐานในการสร้างรายได้ ทั้งด้านการท่องเที่ยว และหัตถอุตสาหกรรม

การพัฒนาภาคเหนือที่ผ่านมา ได้อาศัยจุดเด่นของภาคในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมเป็นจุดขายที่สามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้มาก ในปัจจุบันทุกภาคส่วนตระหนักที่จะต้องพลิกฟื้นธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกบิดเบือนบั่นทอนลงด้วยกระแสตะวันตกให้กลับคืนมา และสามารถเป็นฐานในการสร้างรายได้ที่มั่นคงยั่งยืนของภาคเหนือต่อไป โดยมีความก้าวหน้าการดำเนินงานในหลายด้านที่สำคัญ ดังนี้

(1) การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมีความก้าวหน้ามาก ที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายใต้โครงการหลวง 11 แห่ง ที่เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งมุ่งพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสงานโครงการหลวง การเกษตรบนที่สูง สังคม ศิลปวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่างๆ รวมทั้งการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังได้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้แก่ การพัฒนาบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ และพัฒนากว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา ให้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมทั้งได้ริเริ่มโครงการสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตามแผนจะแล้วเสร็จในเดือนมีนาคม 2548

(2) การพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวมีการเตรียมการในหลายด้าน ที่สำคัญ คือ โครงการก่อสร้างศูนย์ประชุมที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และปัจจุบันอยู่ระหว่างการพิจารณาในรายละเอียดเกี่ยวกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการใช้ประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ว่าง ทั้งนี้ โครงการดังกล่าวจะประกอบด้วยศูนย์การประชุม การแสดงสินค้าอุตสาหกรรม และตลาดกลางสินค้าการเกษตร ซึ่งคาดว่าเมื่อโครงการแล้วเสร็จในเดือนมิถุนายน 2549 จะสามารถรองรับ

นักท่องเที่ยวได้ถึง 5,000 คน นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ การจัดทำมาตรฐานโรงแรม การจัดฝึกอบรมเสริมทักษะบุคลากรธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยว และการสร้างความพร้อมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีศักยภาพและมาตรฐาน

(3) การส่งเสริมการใช้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยดำเนินโครงการบูรณาการการกีฬา ส่งเสริมการท่องเที่ยว และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ กีฬาพื้นบ้านใน 75 จังหวัดทั่วประเทศไว้ในรายการท่องเที่ยวตามฤดูกาลตลอดปี

2.3 การใช้ศักยภาพการผลิตของพื้นที่และทรัพยากรมนุษย์สร้างประสิทธิภาพและเพิ่มความเข้มแข็งเศรษฐกิจเดิมและช่วยกระจายรายได้

ภาคเหนือมีศักยภาพการผลิตด้านการเกษตรสูง สามารถเพิ่มความเข้มแข็งของฐานการผลิตเดิมให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและปรับเปลี่ยนไปสู่การปลูกพืชที่มีมูลค่าสูงขึ้น รวมทั้งสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องในการผลิตภาคการเกษตรเพื่อสามารถแข่งขันได้และช่วยกระจายรายได้สู่คนในพื้นที่

(1) การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร โดยสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตร ได้แก่ การแปรรูปผลผลิตการเกษตร ด้วยการเชื่อมโยงกับโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การวิจัยการแปรรูปผลผลิตเกษตรที่หลากหลาย อาทิ การแปรรูปไหมเพื่อทำเครื่องสำอาง การแปรรูปสมุนไพรชาใบหม่อน การผลิตไวน์ และการเตรียมพัฒนาขีดความสามารถของลำไยอย่างยั่งยืน เพื่อสามารถแข่งขันได้ในตลาดต่างประเทศ นอกจากนี้ ได้มีการเสริมสร้างประสิทธิภาพด้านการตลาดของสินค้าเกษตร ด้วยการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร จัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า และการส่งเสริมการขายอาหารเกษตรอินทรีย์ในตลาดต่างประเทศ

(2) การพัฒนางานโครงการพระราชดำริ โดยได้ดำเนินงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ได้แก่ โครงการดอยตุง โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาโครงการสืบเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงเพื่อช่วยเหลือพื้นที่เกษตร รวมทั้งการพัฒนาพื้นที่โครงการหลวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

(3) การพัฒนาประสิทธิภาพของแรงงาน ได้มีการเตรียมจัดทำโครงการศึกษาความต้องการด้านการฝึกอบรมในเขตเศรษฐกิจชายแดนจังหวัดเชียงราย และอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำหลักสูตรพัฒนาฝีมือแรงงาน ในการเตรียมรองรับการพัฒนาภาคเหนือเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภูมิภาค ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการโดยกระทรวงแรงงานฯ

2.4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาภาคเหนือให้มีฐานเศรษฐกิจที่แข็งแกร่ง มีความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน และประชาชนมีความอยู่ดีมีสุข จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของภาคที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการผลิตด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในภาค

(1) การคืนสมดุลให้แก่สภาพแวดล้อมมีความก้าวหน้าหลายด้าน โดยภาครัฐได้เร่งรัดฟื้นฟูทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ของภาคเหนืออย่างบูรณาการและยึดหลักการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

(1.1) การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ในระดับประเทศได้มีการวางแผนและกำหนดเขตการใช้ที่ดิน 20 ลุ่มน้ำทั่วประเทศแล้วเสร็จ ดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูดินในพื้นที่ 2.27 ล้านไร่ ซึ่งจะช่วยให้พื้นที่ที่ได้รับการบำรุงดินแล้วมีผลผลิตเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 การผลิตหมอดินอาสาให้มีความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน ปรับปรุงดินเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรทั่วไป สำหรับในพื้นที่ภาคเหนือ ได้มีการดำเนินการโครงการจัดที่ดินทำกินตัวอย่างในพื้นที่โครงการหลวง 8 แห่ง เพื่อช่วยให้ราษฎรมีสิทธิทำกินในพื้นที่เกษตรที่จัดไว้ โดยไม่รุกล้ำทำกินในเขตป่าซึ่งแบ่งแยกไว้อย่างชัดเจน และสนับสนุนให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร

(1.2) การจัดหาและพัฒนาแหล่งน้ำ ได้มีการศึกษาจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม และลุ่มน้ำน่านเชิงบูรณาการเพื่อให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำดังกล่าวเป็นไปอย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ยิ่งขึ้น การพัฒนาแหล่งน้ำอื่นๆ ได้แก่ การฟื้นฟูและปรับปรุงแม่น้ำพิจิตร การขุดลอกลำน้ำยม จ.สุโขทัย การพัฒนาลำน้ำลี้ จ.ลำพูน นอกจากนี้ยังดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ฝายทดน้ำ และระบบส่งน้ำ เพื่อเก็บกักน้ำให้พอเพียงสำหรับพื้นที่เพาะปลูกนอกเขตชลประทานในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา แพร่ สุโขทัย พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร และน่าน

(1.3) การฟื้นฟูและปลูกป่า มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ ได้แก่ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ เพื่อให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินได้มีที่ดินทำกินเป็นหลักแหล่ง ส่งเสริมการประกอบอาชีพและให้ฟื้นฟูสภาพป่า โครงการจัดตั้งหมู่บ้านชาวไทยภูเขา เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพของพื้นที่และชุมชนและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงภูพยัคฆ์ จ.น่าน เพื่อนำพื้นที่ที่ถูกแผ้วถางมาแล้วมาทำประโยชน์ให้เกิดผลผลิตสูงสุด การฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมให้คืนสู่สภาพป่าสมบูรณ์ นอกจากนี้ กรมป่าไม้ยังมีโครงการพัฒนาป่าชุมชนลงสู่ท้องถิ่น โดยส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนทั่วประเทศจำนวน 940 หมู่บ้าน

(2) การควบคุมมลพิษ มีการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ การแก้ไขปัญหามลพิษของอากาศในพื้นที่เหมืองแม่เมาะ จังหวัดลำปาง การจัดทำแนวทางการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีในสวนส้มและพื้นที่เกษตรที่สูงภาคเหนือ และการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมของท่าอากาศยานเชียงรายให้อยู่ในระดับมาตรฐานตามที่กำหนด

2.5 ข้อสรุป

การพัฒนาภาคเหนือในอนาคต ยังมีประเด็นปัญหาที่ท้าทายหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่วัยแรงงานลดลง ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ปัญหาความยากจนในชนบท และสถานการณ์ยาเสพติดตามแนวชายแดนที่ยังรุนแรง ในการพัฒนาภาคเหนืออย่างยั่งยืนใน

อนาคตจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับบทบาทเป็นศูนย์กลางของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ โดยเฉพาะในด้านการบริการและการท่องเที่ยวการยกระดับฝีมือแรงงาน และบริหารจัดการแรงงานอพยพต่างชาติ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการผลิตของภาคเหนือและไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม ขณะเดียวกันมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์และมาตรการป้องกันรักษาอย่างเคร่งครัด และพัฒนาเชิงอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ รวมทั้งต้องมุ่งเสริมสร้างความมั่นคงพื้นที่ชายแดน ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

3 ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคเหนือในระยะต่อไป

การประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคเหนือได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาในระยะที่ผ่านมาได้อย่างชัดเจน ขณะที่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดและยุทธศาสตร์จังหวัดของภาคเหนือ แม้จะมีความสอดคล้องเชื่อมโยงในทิศทางเดียวกัน แต่ข้อเสนอยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ยังไม่ครอบคลุมมิติทางด้านการพัฒนาคนและสังคม ซึ่งเป็นปัญหาและเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของการพัฒนาภาคเหนือ ทั้งยังเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาภาคเหนือในระยะต่อไปเพื่อมุ่งสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

3.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของภาคเหนือให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานภูมิปัญญา วัฒนธรรม ศักยภาพแหล่งที่ตั้งและความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ โดยมีข้อเสนอแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) ควรเน้นกระบวนการที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามปรัชญาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่ดีๆ ภายในสังคม ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด ทัศนคติในการดำรงชีวิตของคนให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของปรัชญาการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเป็นหนทางนำไปสู่การพึ่งตนเอง และช่วยแก้ปัญหาความยากจนของคนในภาคได้

(2) การพัฒนาเศรษฐกิจควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของประชาชนและชุมชนควบคู่ไปกับการเพิ่มรายได้

(3) ควรอาศัยศักยภาพและความได้เปรียบของพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือเพื่อขยายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ส่งเสริมการปลูกยางพาราที่จังหวัดน่าน เนื่องจากมีความพร้อมด้านตลาดที่ประเทศจีน และปัจจุบันมีรถบรรทุกจากจีนมารอรับยางพาราที่เมืองปากแบ่ง ประเทศ สปป.ลาว ขณะเดียวกันควรพัฒนาเส้นทางคมนาคมและระบบ Logistic เพื่อสนับสนุนการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พัฒนาระบบการขนส่งทางรถไฟ เส้นทางเด่นชัย-เชียงราย และพัฒนาเส้นทางคมนาคมสู่เมืองหลวงพระบาง ประเทศ สปป.ลาว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ภาคเหนือเพิ่มขึ้น

(4) ควรมีการจัดทำดัชนีชี้วัดการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัด และดัชนีชี้วัดเพื่อการเฝ้าระวังและเป็นสัญญาณเตือนภัยทางด้านเศรษฐกิจให้ประชาชนทราบ โดยสนับสนุนให้จังหวัดสามารถดำเนินการได้เอง

3.2 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนและมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพคน และใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างเต็มประสิทธิภาพ มีข้อเสนอแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) ควรกำหนดให้การเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัวเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องได้รับการพัฒนา โดยควรมีการบูรณาการการพัฒนาสถาบันครอบครัวร่วมกับสถาบันศาสนา และสนับสนุนให้พระสงฆ์ ผู้นำศาสนา และผู้สูงอายุภายในชุมชนเป็นผู้นำในการพัฒนาสถาบันครอบครัว

(2) กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาให้ชัดเจน เพื่อพัฒนาศักยภาพคนไทยให้มีความสามารถ ความรอบรู้มีความคิดอ่าน การเขียน และการแสดงออกที่ดี โดยควรให้ความสำคัญทั้งการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถของแรงงานของภาคในอนาคต ควบคู่กับการพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรด้านประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ตลอดจนศิลปิน ซึ่งเป็นรากฐานภูมิปัญญาไทย ทั้งนี้ ต้องเน้นการศึกษาทั้งด้านวิชาการ ควบคู่กับประสบการณ์ โดยได้เรียนรู้ ได้สัมผัสกับการปฏิบัติการจริง

(3) ควรพัฒนาสถาบันการศึกษาให้กระจายอย่างเพียงพอในระดับพื้นที่ ไม่ใช่มีเฉพาะแต่เมืองใหญ่ ตลอดจนพัฒนาแหล่งงานในพื้นที่ไว้รองรับอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ สถาบันการศึกษาทุกระดับ ควรสร้างกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงสู่ชุมชน เพื่อหนุนเสริมการดำรงชีวิตที่ต้องการอย่างเพียงพอ

(4) ควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในทุกพื้นที่ อาทิ วัด ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันถูกละเลย ให้กลับมาเข้มแข็งและเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เข้มแข็งต่อไป

(5) การกำหนด กฎ ระเบียบต่างๆ ของภาครัฐที่มุ่งให้ครอบคลุมประชาชนทั้งหมดมักจะเอื้อประโยชน์ต่อคนที่มีความพร้อมมีโอกาสอยู่แล้ว แต่ไม่เอื้อต่อคนด้อยโอกาสเท่าที่ควร เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ซึ่งเอื้อให้คนรวยมีทางเลือกที่จะเข้าไปใช้บริการในการรักษาโรคที่มีค่าใช้จ่ายแพง เป็นต้น ดังนั้น การกำหนดกฎ ระเบียบของภาครัฐ ควรมองทั้งภาพกว้าง และพิจารณาเชิงลึกเพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

3.3 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน นำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค มีข้อเสนอแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) องค์กรท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลมีไม่ถึงร้อยละ 20 นอกจากนี้ ยังมีการนำขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลไปทิ้งในที่สาธารณะหรือแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะขยะจากโรงงานอุตสาหกรรมและขยะติดเชื้อที่ยัง

ไม่มีระบบการทำลายที่ถูกวิธี ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือจึงต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษด้วย

(2) ควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ รวมทั้งควรมีการศึกษาถึงผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนในประเทศจีนว่า ส่งผลต่อลำน้ำโขงในลักษณะอย่างไร เพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาของภาคเหนือ

(3) ควรเพิ่มประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบจากควันไฟ ซึ่งเกิดขึ้นมากในภาคเหนือโดยเฉพาะฤดูแล้ง และเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ และแหล่งน้ำของภาคเหนือถูกทำลาย ทั้งนี้ ภาครัฐควรให้การสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่า ทั้งการอุดหนุนเงินทุน และการใช้ระบบป่าชุมชน ซึ่งนอกจากจะช่วยควบคุมไฟป่าแล้ว ยังจะช่วยให้ป่าขยายตัวได้ตามธรรมชาติอีกด้วย

3.4 การเสริมสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีข้อเสนอแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด/จังหวัด ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม คำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงของกลุ่มจังหวัด และจังหวัดภายใต้ความแตกต่างหลากหลายของพื้นที่ มีการนำจุดแข็งของกลุ่มจังหวัด/จังหวัดมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดแข็งด้านทุนทางสังคมของภาคเหนือ อาทิ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมล้านนา และภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง เพื่อให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวสะท้อนตามความต้องการแท้จริงของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ควรให้ความสำคัญเฉพาะเรื่องเด่นของกลุ่มจังหวัดนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องทำทุกเรื่อง

(2) การผลักดันให้ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัดบังเกิดผลได้ในทางปฏิบัติ จะต้องมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน มีการจัดทำแผนงาน/โครงการที่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จของยุทธศาสตร์ขึ้นมารองรับ โดยให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วม

(3) การได้รับการจัดสรรงบประมาณ เป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จในการผลักดันยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ แต่ระบบงบประมาณปัจจุบัน ยังไม่ตอบสนองการดำเนินงานดังกล่าว จึงควรปรับระบบการจัดสรรงบประมาณที่สนับสนุนการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) ได้อย่างเต็มที่

(4) การบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นหัวใจสำคัญของการผลักดันยุทธศาสตร์ในระดับพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติให้ได้ผล โดยจำเป็นต้องปรับวิธีคิด ทัศนคติในการทำงาน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการประสานงานที่ดีของทุกภาคส่วน มีการศึกษาวิจัยและมีระบบข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน รวมทั้งมีการสนับสนุนการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ในชุมชน เพื่อขยายความคิดและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(5) ควรมีตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์ในระยะต่อไป

(6) ควรให้ความสำคัญกับกลไกการกำกับ ติดตามประเมินผลที่มีการพัฒนาตัวชี้วัดที่ชัดเจนทั้งในระดับชาติและระดับพื้นที่ ซึ่งนอกจากจะสะท้อนผลการพัฒนาแล้ว ยังจะเป็นกลไกที่บ่งชี้ความสมดุลของการพัฒนาได้ด้วย

โดยสรุป การพัฒนาภาคเหนือให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีอยู่อย่างเต็มที่และมีทิศทางที่ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีแนวทางการดำเนินงาน และแผนปฏิบัติการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมทั้งมีการผลักดันยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ตลอดจนมีกลไกติดตามประเมินผลและมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน

บทที่ 3

ผลการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะครึ่งแผนฯ 9

1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในส่วนนี้เป็นการประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระยะตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) จนถึงครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2546) ว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่สำคัญอย่างไรบ้าง

1.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ

(1) เศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสำคัญเป็นอันดับสามของประเทศ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจได้รับผลกระทบหดตัวอย่างรุนแรง

- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนการผลิตเป็นร้อยละ 10.6 ของการผลิตรวมของประเทศ โดยมีขนาดเป็นอันดับสามรองจากภาคกลางและกรุงเทพมหานคร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับสูงเฉลี่ยร้อยละ 8.5 ต่อปี วิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี 2540 – 2541 ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือหดตัวอย่างรุนแรงเฉลี่ยร้อยละ 4.6 ต่อปี นับเป็นภาคที่มีการหดตัวทางเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับสามรองจากกรุงเทพมหานครและภาคกลาง ซึ่งหดตัวเฉลี่ยร้อยละ 9.3 และ 5.0 ต่อปี นับตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมาเศรษฐกิจได้เริ่มฟื้นตัวในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 2.2 ต่อปี ในช่วงปี 2542 – 2544 แม้จะสูงกว่าภาคเหนือและภาคใต้ แต่ยังนับว่าเติบโตไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับภาคกลางและกรุงเทพมหานครที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงกว่า อย่างไรก็ดี ในปี 2545 ภาวะเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มปรับตัวดีขึ้นมาก เศรษฐกิจขยายตัวเฉลี่ยสูงร้อยละ 5.6 สาขาการผลิตที่สำคัญ เช่น ด้านอุตสาหกรรม การค้า การคมนาคม สื่อสาร ขยายตัวในระดับที่สูง แม้ว่าการขยายตัวด้านการเกษตรจะอยู่ในระดับต่ำ

- กว่าครึ่งหนึ่งของการผลิตรวมของภาคกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 1 (ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์) และกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 3 (ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด) คือ ร้อยละ 32.0 และร้อยละ 22.2 ของภาคตามลำดับ ส่วนอีก 3 กลุ่มจังหวัดที่เหลือมีสัดส่วนการผลิตรวมกันเป็นร้อยละ 44.8 ของภาค

➢ วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้เศรษฐกิจของทุกกลุ่มจังหวัดหดตัวลง กลุ่มจังหวัดตอนบน กลุ่มที่ 1 หดตัวมากที่สุดเฉลี่ยร้อยละ 6.7 ต่อปีในช่วงปี 2540 – 2541 รองลงมาคือกลุ่มจังหวัดตอนล่าง กลุ่มที่ 1 หดตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.2 ต่อปี โดยจังหวัดหลักที่เป็นฐานเศรษฐกิจของภาค เช่น นครราชสีมา อุดรธานี อุบลราชธานี หนองคาย หดตัวในอัตราค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามเมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัวในช่วงปี 2542 – 2544 กลุ่มจังหวัดตอนล่าง กลุ่มที่ 1 ซึ่งมีนครราชสีมาเป็นจังหวัดหลักสามารถขยายตัวได้ในระดับค่อนข้างสูงเฉลี่ยร้อยละ 4.0 ต่อปี โดยนครราชสีมาขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.0 ต่อปี แสดงถึงความสามารถในการฟื้นตัวระดับสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเป็นฐานอุตสาหกรรมของภาคที่เชื่อมโยงกับพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกและกรุงเทพมหานคร

(2) โครงสร้างเศรษฐกิจของภาคปรับเข้าสู่ภาคการเกษตร ซึ่งกลับมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเป็นอันดับหนึ่งของการผลิตภาค ขณะเดียวกันภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

➢ วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้ภาคการเกษตรมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเกือบทุกภาค โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งการผลิตภาคเกษตรมีความสำคัญเป็นอันดับสองคิดเป็นร้อยละ 22.2 ของภาคในปี 2544 ขณะที่การค้าลดความสำคัญจากอันดับหนึ่งเป็นอันดับสองคิดเป็นร้อยละ 21.9 ของภาค สาเหตุเนื่องจากได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจและยังไม่ฟื้นตัวเท่าที่ควร ส่วนอุตสาหกรรมมีความสำคัญเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 13.2 ของภาค แต่ต่อมาในปี 2545 เศรษฐกิจขยายตัวดีขึ้นมาก โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม การก่อสร้าง และกาค้าส่ง-ค้าปลีกที่ขยายตัวร้อยละ 18.3 13.5 และ 8.1 ตามลำดับ ขณะที่การผลิตหลักสาขาเกษตรมีการขยายตัวที่ชะลอลงเหลือเพียงร้อยละ 0.6 ทำให้สัดส่วนการค้าส่ง ค้าปลีก กลับมามีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งเช่นเดิม

➢ แม้ภาคการเกษตรยังคงพึ่งพิงพืชหลักไม่กี่ชนิดแต่เริ่มมีการกระจายการผลิตไปยังพืชชนิดใหม่ๆ อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาประสิทธิภาพการผลิตต่ำเนื่องจากปัญหาคุณภาพดิน ความแห้งแล้งและมีฝนทิ้งช่วงเป็นประจำทุกปี สำหรับอุตสาหกรรมเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นต่อเนื่อง เพราะภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นฐานการผลิตสำคัญในการรองรับการเคลื่อนย้ายโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก อุตสาหกรรมต่อเนื่อง และอุตสาหกรรมรับช่วงการผลิตจากกรุงเทพมหานครและพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทำให้เริ่มปรับโครงสร้างการผลิตเข้าสู่การเป็นฐานอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะบริเวณกลุ่มจังหวัดตอนล่าง กลุ่มที่ 1 (ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์) และกลุ่มจังหวัดตอนบน กลุ่มที่ 3 (ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด) ซึ่งเป็นแหล่งกระจุกตัวของอุตสาหกรรมถึง 2 ใน 3 ของภาค

➢ ในด้านการค้าของภาคโดยรวมแม้ยังอยู่ในภาวะซบเซาแต่การค้าชายแดนขยายตัวในระดับสูงอย่างต่อเนื่องในช่วง 6 ปีที่ผ่านมาถึงร้อยละ 7.3 ต่อปี ส่วนสาขาการโรงแรมและภัตตาคารยังมีความสำคัญไม่มากนัก อย่างไรก็ดีการเดินทางท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบันสูงเป็นอันดับสามของประเทศ รองจากกรุงเทพมหานครและภาคกลาง โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 96 เป็นคนไทย มีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพียงร้อยละ 4 ซึ่งนับว่ายังน้อยมากทั้งที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง โดยเฉพาะเป็นแหล่งอารย

ธรรมและโบราณสถานของโลกที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกบริเวณปราสาทหินเขาพระวิหารและปราสาทนครวัดในกัมพูชา

(3) วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อการมีงานทำของภาคซึ่งลดลงมากที่สุด และยังคงมีปัญหาการว่างงานสูงกว่าภาคอื่น ๆ ขณะที่ผลิตภาพแรงงานยังต่ำและส่วนใหญ่ไม่มีหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน

- ปัจจุบันกำลังแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวน 11.2 ล้านคน คิดเป็นถึง 1 ใน 3 ของประเทศ ในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา สัดส่วนของกำลังแรงงานเกือบไม่เปลี่ยนแปลง โดยในปี 2546 คิดเป็นร้อยละ 52.4 ของประชากรภาค ซึ่งต่ำกว่าสัดส่วนของทุกภาค ทั้งกำลังแรงงานส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 71 ยังจบเพียงชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีเพียงร้อยละ 29 เท่านั้น ที่จบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป แม้การขยายตัวของกำลังแรงงานกลุ่มที่จบมัธยมศึกษาขึ้นไปนี้มีอัตราเพิ่มสูงถึงเฉลี่ยร้อยละ 20.9 ในช่วงวิกฤตและเฉลี่ยร้อยละ 5.5 ช่วงหลังวิกฤต แต่ยังเป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าภูมิภาคอื่นๆ จังหวัดที่มีสัดส่วนกำลังแรงงานกลุ่มนี้สูงสุดถึงร้อยละ 34.9 ของกำลังแรงงานทั้งหมด คือ จังหวัดมุกดาหาร รองลงมาได้แก่ ขอนแก่น นครราชสีมา และอุบลราชธานี ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม คุณภาพแรงงานจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคจึงมีความจำเป็นที่ต้องให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะแรงงาน เพื่อผลิตแรงงานที่มีคุณภาพให้สอดรับกับการพัฒนาเศรษฐกิจและตลาดแรงงานของภาคในระยะต่อไป

- การมีงานทำในภาคขยายตัวเพิ่มขึ้น หลังวิกฤตอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 95.2 ของกำลังแรงงานทั้งหมด เนื่องจากเศรษฐกิจของภาคเริ่มฟื้นตัวประกอบกับโครงการตามนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจรากหญ้าของรัฐบาลได้ช่วยสร้างงานและรายได้ให้แก่ครัวเรือนเพิ่มขึ้นมาก ทำให้สถานการณ์การว่างงานปรับตัวดีขึ้น อัตราการว่างงานรวมของภาคลดลงจากร้อยละ 6.3 ในปี 2541 เหลือร้อยละ 2.6 ในปี 2546 สำหรับจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้มีงานทำสูงสุดของภาคคือจังหวัดชัยภูมิ เท่ากับร้อยละ 97.7 ขณะที่อุบลราชธานีมีสัดส่วนต่ำสุดคือร้อยละ 91.3 อย่างไรก็ตาม ยังเป็นอัตราการว่างงานที่สูงกว่าภาคอื่นๆ ทั้งยังคงมีปัญหาการว่างงานตามฤดูกาลและการอพยพของแรงงานมากกว่าภูมิภาคอื่นๆ จากการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรวัยทำงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2545 พบว่า แรงงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อพยพออกไปหางานทำนอกพื้นที่มีสัดส่วนร้อยละ 12.3 ของกำลังแรงงานรวม และสัดส่วนผู้ว่างงานที่ย้ายถิ่นของภาคนี้สูงที่สุดร้อยละ 1.5 ของกำลังแรงงาน

- ผู้มีงานทำในภาคเกษตรของประเทศส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคิดเป็นถึงเกือบครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 43.9 ของประเทศ แต่มีอัตราการขยายตัวต่ำเพียงร้อยละ 0.9 ต่อปีในช่วงหลังวิกฤต ขณะที่ผู้มีงานทำทั้งในภาคอุตสาหกรรม การค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมซึ่งแม้จะมีสัดส่วนผู้มีงานทำไม่มากนัก แต่มีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 9.0 ต่อปีในช่วงปี 2542 – 2546

- เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น พบว่า ผลิตภาพแรงงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างการผลิตหลักของภาคคือเกษตรกรรม ซึ่งมีมูลค่าการผลิตต่อหน่วยไม่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตภาคอุตสาหกรรม จึงทำให้ผลิตภาพแรงงานของภาคต่ำที่สุด

ต่ำกว่าระดับประเทศถึง 3 เท่า ทั้งยังมีอัตราการหดตัวในช่วงหลังวิกฤตเพียงเฉลี่ยร้อยละ 0.31 แต่มีข้อน่าสังเกตว่าในช่วงเวลาเดียวกันการขยายตัวของผลิตภาพแรงงานภาคเกษตรอยู่ในระดับสูงถึงเฉลี่ยร้อยละ 3.1 ต่อปี เมื่อพิจารณาในระดับกลุ่มจังหวัดและจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มที่ 1 (ขอนแก่น ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ฯ) มีผลิตภาพแรงงานสูงสุด และขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีผลิตภาพแรงงานสูงที่สุด

- ในด้านหลักประกันความมั่นคงในการทำงานของแรงงานในภาค ปรากฏว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคมน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ คือมีเพียงร้อยละ 4.7 ของกำลังแรงงานรวม ซึ่งเป็นหลักประกันที่ให้เฉพาะแรงงานที่อยู่ในระบบเท่านั้น ขณะที่แรงงานอีกร้อยละ 95.3 ของภาค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานภาคเกษตรยังเข้าไม่ถึงหลักประกันดังกล่าว จึงควรให้ความสำคัญกับการจัดระบบหลักประกันทางสังคมให้ครอบคลุมกลุ่มแรงงานที่ยังอยู่นอกระบบดังกล่าวมากขึ้น

(4) ภาคตะวันออกเฉียงหนือยังมีปัญหาความยากจนมากที่สุดในประเทศ และการกระจายรายได้มีแนวโน้มเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น

- แม้รายได้ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นสูงตามการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ ซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากความต้องการบริโภค การลงทุน และการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งนโยบายโครงการกองทุนหมู่บ้านได้มีการจัดสรรแก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสัดส่วนมากกว่าภูมิภาคอื่น แต่รายได้ครัวเรือนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังต่ำกว่าทุกภาค โดยมีค่าเฉลี่ยเพียงร้อยละ 65 ของค่าเฉลี่ยของประเทศ

- คนยากจนส่วนใหญ่เกือบ 2 ใน 3 หรือร้อยละ 60.7 ของประเทศกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจังหวัดนครราชสีมามีคนยากจนมากที่สุดในภาคประมาณร้อยละ 12.5 ของคนยากจนทั้งภาค ในด้านสัดส่วนคนยากจนต่อประชากรของภาค ปรากฏว่าการดำเนินนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจรากหญ้าส่งผลให้จำนวนสัดส่วนคนยากจนของภาคลดลงจากร้อยละ 24 ในช่วงวิกฤต เหลือเพียงร้อยละ 17.7 ในปี 2545 อย่างไรก็ตามสัดส่วนดังกล่าวมากกว่าสัดส่วนของภูมิภาคอื่นถึง 2 เท่า จะเห็นได้ว่าเกือบทุกกลุ่มจังหวัดมีสัดส่วนคนยากจนสูงมากระหว่างร้อยละ 17 – 26 ของประชากร ยกเว้นกลุ่มจังหวัดตอนบนกลุ่มที่ 3 (ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด) ที่มีสัดส่วนคนจนเพียงร้อยละ 8.1 ของประชากร โดยกลุ่มจังหวัดตอนบน กลุ่มที่ 2 (มุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์) มีสัดส่วนคนยากจนมากที่สุดร้อยละ 26.6 ของประชากรในกลุ่มจังหวัด สำหรับสัดส่วนคนยากจนระดับจังหวัด พบว่า หนองบัวลำภู เป็นจังหวัดที่มีความยากจนรุนแรงที่สุด ถึงร้อยละ 40 รองลงมา ได้แก่ ยโสธร นครพนม สุรินทร์ และศรีสะเกษ

- การกระจายรายได้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหารุนแรงกว่าทุกภาคและมีปัญหาช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้มากขึ้นในช่วงหลังวิกฤต โดยดัชนีการกระจายรายได้หรือสัมประสิทธิ์จินีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มจาก 0.518 ในปี 2541 เป็น 0.527 ในปี 2545 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่มีค่า 0.51 ในปีเดียวกัน สาเหตุสำคัญที่การแก้ไขปัญหาความยากจนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือสำเร็จช้า เนื่องจากสัดส่วนแรงงานในภาคเกษตรยังคงสูงถึงร้อยละ 44 ของผู้มีงานทำทั้งหมด ขณะที่การผลิตรวมของภาคเกษตรมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 22 ส่งผล

ให้ผลิตภาพแรงงานโดยรวมของภาคต่ำกว่าทุกภาคและต่ำกว่าประเทศ 3 เท่า นอกจากนี้ระดับการศึกษาของแรงงานในภาคอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ส่วนใหญ่จบขั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จึงทำให้ค่าจ้างเฉลี่ยต่อคนอยู่ในระดับร้อยละ 72 – 75 ของค่าเฉลี่ยทั้งประเทศมาโดยตลอด

1.2 สถานการณ์ด้านสังคม

(1) ประชาชนยังมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ภาวะการเจ็บป่วยโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น ผู้ป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวกับสุขภาพจิตสูงขึ้นต่อเนื่อง แต่อัตราการตายของมารดาและทารก รวมทั้งภาวะโภชนาการเด็กมีแนวโน้มดีขึ้น

- ภาวะความเจ็บป่วยของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2546 มีอัตราร้อยละ 17.7 ของประชากรทั้งภาค ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นกว่าในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งมีอัตราเพียงร้อยละ 16.7 และ 16.3 ของประชากรทั้งภาค ตามลำดับ อย่างไรก็ตามภาวะความเจ็บป่วยดังกล่าวมีอัตราต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่มีอัตราร้อยละ 18.7 และยังต่ำกว่าทุกภาคยกเว้นภาคใต้ที่มีอัตราร้อยละ 15.1 ทั้งนี้กลุ่มโรคที่มีสัดส่วนสูง 3 อันดับแรก คือ โรคทางเดินหายใจ ร้อยละ 41.4 โรคกล้ามเนื้อ เส้นเอ็นและกระดูก ร้อยละ 14.3 และโรคระบบทางเดินอาหารร้อยละ 12.3

- ผู้ป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับสุขภาพจิตมีจำนวนมากกว่าทุกภาคและมากกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง จากผู้ป่วยโรคจิต จำนวน 529 คน : ประชากรแสนคนในปี 2540 เป็น 995 คน : ประชากรแสนคนในปี 2545 ในขณะที่ผู้ป่วยเฉลี่ยของประเทศอยู่ที่ 442 คน : ประชากรแสนคน และ 549 คน : ประชากรแสนคน ในช่วงเวลาเดียวกัน และสูงกว่าภาคใต้ที่มีอัตราต่ำสุดถึง 2 เท่า สำหรับจังหวัดที่มีผู้ป่วยมากที่สุด 5 อันดับ คือ ขอนแก่น 2,425 คน : ประชากรแสนคน อุบลราชธานี 2,398 คน : ประชากรแสนคน นครราชสีมา 1,757 คน : ประชากรแสนคน ชัยภูมิ 1,505 คน : ประชากรแสนคน และเลย 1,355 คน : ประชากรแสนคน ซึ่งมีทั้งที่เป็นจังหวัดขนาดใหญ่ที่เป็นเมืองหลักทางเศรษฐกิจ และจังหวัดเล็กที่มีปัญหาความยากจน

- ถึงแม้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีหลักประกันสุขภาพในสัดส่วนสูงสุดเท่ากับภาคใต้ คือ ร้อยละ 94.6 ของประชากรทั้งภาคในปี 2546 แต่ถ้าพิจารณาในด้านการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ และอุปกรณ์ต่อประชากรที่มีสัดส่วนแพทย์ 1 คน : ประชากร 7,239 คน พบว่า อยู่ในสัดส่วนต่ำกว่าทุกภาคและต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่มีสัดส่วนแพทย์ 1 คน : ประชากร 3,583 คน

(2) ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ การกระจายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่คุณภาพการศึกษามีปัญหารุนแรงเพิ่มขึ้น

- ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 5.7 ปี ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 7.8 ปี และต่ำกว่าทุกภาค (6.0-9.7 ปี) นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงที่ล่าช้ากว่าทุกๆ ภาค โดยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี 2533-2543) มีจำนวนปีการศึกษาเพิ่มขึ้นเพียง 1 ปี ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของประเทศเพิ่มขึ้นถึง 2.1 ปี ปัญหาดังกล่าว เกิดขึ้นในอัตรา

ใกล้เคียงกันในทุกภาคแต่ที่มีระดับการศึกษาเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ที่กลุ่มจังหวัดในอนุภาคะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 1 (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์)

- การขยายโอกาสของการศึกษาภาคบังคับยังไม่ครอบคลุมกลุ่มประชากรเป้าหมายในวัยเรียน โดยอัตราการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาร้อยละ 85.5 และมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 89.4 ในขณะที่มัธยมศึกษาตอนปลายมีเพียงร้อยละ 50.0 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่มีอัตราร้อยละ 89.9, 88.2 และ 50.2 ในแต่ละระดับชั้นตามลำดับ และยังเป็นอัตราการเข้าเรียนที่ต่ำกว่าทุกภูมิภาค ยกเว้นภาคใต้ที่มีอัตราต่ำสุดในระดับมัธยมต้น ทั้งนี้ จังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่ำ ในระดับประถมศึกษา เช่น บุรีรัมย์ (ร้อยละ 81.8) สกลนคร (ร้อยละ 84.0) ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นครพนม (ร้อยละ 81.5) ยโสธร (ร้อยละ 82.4) อำนาจเจริญ (ร้อยละ 83.1) ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่หนองบัวลำภู (ร้อยละ 33.5) กาฬสินธุ์ (ร้อยละ 37.1) เป็นต้น

- ด้านคุณภาพการศึกษามีปัญหาค่อนข้างมาก โดยคะแนนทดสอบวิชาสำคัญๆ ลดลงในทุกวิชา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ที่มีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ผ่านร้อยละ 50 ในเกือบทุกวิชา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา คะแนนลดลงกว่าในปีที่ผ่านๆ มาในทุกวิชา ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกภาค และคะแนนของนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงมากกว่าทุกภาค สำหรับมัธยมศึกษาตอนต้นมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ จังหวัดขนาดใหญ่ที่เป็นเมืองศูนย์กลางการศึกษาของภาค เช่น ขอนแก่น อุดรธานี มีปัญหาน้อยกว่าจังหวัดเล็กๆ เช่น ชัยภูมิ หนองคาย มุกดาหาร เป็นต้น

(3) สัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัวลดลง โดยการจดทะเบียนสมรสลดลง การจดทะเบียนหย่าเพิ่มสูงขึ้น ในขณะเดียวกันครัวเรือนที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มีเพียงครึ่งเดียวของครัวเรือนทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ถึงแม้ครอบครัวอบอุ่นในเขตชนบทตามเกณฑ์ จปฐ. ที่วัดจากครอบครัวที่สมาชิกมีโอกาสอยู่กันพร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกัน จะมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 93.0 ของครัวเรือนในชนบททั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 95.3 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 93.0 ในปี 2543 ทั้งนี้ ทุกอนุภาคมีสัดส่วนครอบครัวอบอุ่นลดลงใกล้เคียงกัน แต่ในระดับจังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำสุดคือ มุกดาหาร ร้อยละ 87.5 หนองคาย ร้อยละ 90.1 และเลย ร้อยละ 91.2

- ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราการจดทะเบียนหย่าเพิ่มขึ้น จาก 3.4 คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี 2541 เป็น 3.9 คู่ ในปี 2545 แต่ยังต่ำกว่าภาคอื่นๆ ยกเว้นภาคใต้ที่มีอัตราจดทะเบียนหย่าต่ำที่สุดในประเทศเพียง 3.3 คู่ โดยจังหวัดที่มีอัตราการหย่าสูงสุดคือ จังหวัดร้อยเอ็ด อุดรธานี นครราชสีมา และหนองบัวลำภู

- ครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากครัวเรือนที่มีรายได้ประจำสูงกว่ารายจ่าย ร้อยละ 10 ขึ้นไป พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 51.9 ของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ในปี 2541 เป็นร้อยละ 52.5 ในปี 2545 ซึ่งดีกว่าภาคใต้ที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดในประเทศ คือ ร้อยละ 50.7 จังหวัดที่มีครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในสัดส่วนต่ำที่สุด คือ นครพนม ร้อยละ 35.4 หนองบัวลำภู ร้อยละ 38.6 และยโสธร ร้อยละ 39.4

(4) ประชาชนกว่าร้อยละ 92 มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง ได้รับบริการสาธารณูปโภคสาธารณูปการทั่วถึงมากขึ้น แต่เขตเมืองใหญ่มีปัญหามากกว่าเมืองเล็กและชายแดน

- ผู้มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 92.4 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ แต่สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงถึงร้อยละ 0.3 ในปี 2539-2541 และลดลงอีกร้อยละ 2.3 ในช่วงปี 2543-2545 โดยอนุภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนมีปัญหามากกว่ากลุ่มอนุภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

- ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับบริการไฟฟ้าและน้ำประปาในสัดส่วนที่สูงขึ้นต่อเนื่องจากแผนฯ 8 และสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และของทุกภูมิภาค ยกเว้น กรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตามในบางพื้นที่ยังได้รับบริการที่ไม่ทั่วถึง โดยจังหวัดที่ได้รับบริการน้อยที่สุด คือ จังหวัดศรีสะเกษ ร้อยละ 38.5 สุรินทร์ ร้อยละ 39.3 และร้อยเอ็ด ร้อยละ 50.1

(5) ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่มีปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คดีอาชญากรรมและตายจากอุบัติภัยลดลง คดียาเสพติดจับกุมได้สูงขึ้นกว่าในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยจังหวัดขนาดใหญ่มีคดีอาชญากรรม อุบัติภัย สูงกว่าจังหวัดขนาดเล็ก

- คดีอาชญากรรมลดลงจาก 0.9 คดีต่อประชากรพันคน เมื่อปี 2543 เหลือเพียง 0.8 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2545 โดยลดลงในทุกอนุภาคและมีสัดส่วนต่ำกว่าประเทศและทุกภาค ซึ่งมีสัดส่วนอยู่ระหว่าง 1.10-5.03 คดีต่อประชากรพันคน ทั้งนี้ จังหวัดที่มีสัดส่วนคดีต่ำสุด 0.04 คดี มี 3 จังหวัด คือ สุรินทร์ อำนาจเจริญ และยโสธร ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนคดีสูงสุด คือ ขอนแก่น 0.9 คดี และมุกดาหาร 0.2 คดีต่อประชากรพันคน

- คดียาเสพติดจับกุมได้เพิ่มสูงขึ้นจาก 0.3 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2544 เป็น 0.6 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2545 โดยเพิ่มสูงขึ้นในทุกอนุภาค โดยจังหวัดมุกดาหารมีสัดส่วนการจับกุมสูงสุด 5.0 คดี และจังหวัดอำนาจเจริญ 4.3 คดีต่อประชากรพันคน

- อัตราการตายด้วยอุบัติภัยลดลงจาก 50.7 คนต่อประชากรแสนคน ในปี 2543 เป็น 47.3 คน ในปี 2545 โดยลดลงในทุกอนุภาค ยกเว้น อนุภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 3 (กลุ่มจังหวัดขอนแก่น) ที่เพิ่มสูงขึ้นจาก 48.3 ราย เป็น 50.8 รายต่อประชากรแสนคน จังหวัดที่มีสถิติการตายสูงสุด คือ จังหวัดนครราชสีมา 71.2 คน จังหวัดขอนแก่น 65.1 คนต่อประชากรแสนคน ส่วนจังหวัดที่มีการตายต่ำ คือ นครพนม (57.1 คน) ยโสธร (58.7 คน) กาฬสินธุ์ (59.1 คน) หนองคาย (59.8 คน)

(6) ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นในการเลือกตั้งครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ ขณะที่การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม / องค์กรชุมชนและการเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะมีสัดส่วนค่อนข้างคงที่ตลอดช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ต่อเนื่องถึงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

- การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2544 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 64.0 ของผู้มีสิทธิในปี 2539 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งสุดท้ายภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับเก่า เป็นร้อยละ 68.2 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าเกือบทุกภูมิภาคยกเว้นกรุงเทพมหานคร โดยอนุภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 (มุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์) เป็นอนุภาคที่ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สส. สูงสุดในการเลือกตั้งทุกครั้ง ในช่วงปี 2531-2544 จังหวัดที่ผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุดในปี 2544 คือ มุกดาหาร (ร้อยละ 72.1) และหนองคายเป็นจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิต่ำที่สุด (ร้อยละ 62.3)

- ความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชนของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มค่อนข้างคงที่ตลอดช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ต่อเนื่องถึงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมในกลุ่ม / องค์กรชุมชนอยู่ในช่วงร้อยละ 90-92 อนุภาคที่มีสัดส่วนครัวเรือนเข้าร่วมในกลุ่ม / องค์กรชุมชนสูงสุดเกือบตลอดช่วงเวลา คือ ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 (มุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์) โดยมีสัดส่วนอยู่ในช่วงร้อยละ 91-95 และจังหวัดที่มีสัดส่วนสูงสุดมี 2 จังหวัด คือ นครพนม และกาฬสินธุ์ สัดส่วนร้อยละ 92.4 เท่ากัน จังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำสุด คือ มุกดาหาร สัดส่วนร้อยละ 89.0

- ในส่วนของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส่วนร่วมในสัดส่วนที่ค่อนข้างคงที่ตลอดช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ถึงต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เช่นเดียวกัน โดยมีสัดส่วนอยู่ในช่วงร้อยละ 95-98 นอกจากนี้ พบว่า แต่ละอนุภาคมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยอยู่ในช่วงร้อยละ 93-95 ในปี 2545 จังหวัดที่มีสัดส่วนสูงสุด คือ มหาสารคาม ร้อยละ 97.3 และจังหวัดที่มี สัดส่วนต่ำสุด คือ เลย สัดส่วนร้อยละ 91.2

1.3 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) สถานการณ์ด้านป่าไม้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วง เมื่อเทียบกับเกณฑ์เหมาะสมของระบบนิเวศน์

- พื้นที่ป่าไม้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหลือเพียงร้อยละ 12.4 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งนับว่าอยู่ในระดับวิกฤตมาตลอดช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยพื้นที่ป่าไม้อยู่ในระดับวิกฤตทุกกลุ่มจังหวัด เนื่องจากภาคมีพื้นที่ป่าเพียง 13 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.4 ของพื้นที่ทั้งหมดและทรงตัวอยู่ในระดับนี้มาตลอดตั้งแต่ปี 2536 ต่ำกว่าเกณฑ์ความเหมาะสมของระบบนิเวศน์ที่ควรมีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้กว่าร้อยละ 40 สาเหตุเกิดจากการบุกรุกเข้าครอบครองทำการเกษตรกว่า 1.5 ล้านไร่ จากเกษตรกรจำนวน 6.6 หมื่นราย ส่งผลให้เกิดปัญหาภัยธรรมชาติที่มีความรุนแรง ทั้งปัญหาความแห้งแล้งในพื้นที่ 2.6 ล้านไร่ในแต่ละปี หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.5 ของพื้นที่ทั้งภาค และปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่เป็นประจำเฉลี่ย 1.5 ล้านไร่ หรือร้อยละ 1.4 ของพื้นที่ทั้งภาค

- การพัฒนาป่าชุมชนประสบความสำเร็จในบางพื้นที่แต่ป่าเศรษฐกิจดำเนินการไม่สำเร็จ โดยภาพรวมพื้นที่ป่าชุมชนของภาคลดลงจาก 90,000 ไร่ในปี 2543 เหลือ 89,000 ไร่ ในปี 2545 หรือลดลงเฉลี่ยร้อยละ 1.5 ต่อปี เนื่องจากการลดลงของพื้นที่ป่าชุมชนในกลุ่ม

จังหวัดตอนบน กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ซึ่งรวมกันคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 35 ของพื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมดในปี 2543 จังหวัดที่พื้นที่ป่าชุมชนลดลงมากคือ หนองคายและกาฬสินธุ์ ส่วนกลุ่มจังหวัดตอนล่างกลับมีพื้นที่ป่าชุมชนเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2543-2545 ระหว่างร้อยละ 6-22 ต่อปี เป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของป่าชุมชน 3 จังหวัด คือ ชัยภูมิ อุบลราชธานี และยโสธร สำหรับการพัฒนาป่าเศรษฐกิจของภาคไม่ประสบผลสำเร็จในทุกกลุ่มจังหวัด พื้นที่ป่าลดลงจาก 67,000 ไร่ในปี 2539 เหลือเพียง 4,100 ไร่ในปี 2545 หรือลดลงเฉลี่ยร้อยละ 47 โดยเฉพาะกลุ่มจังหวัดตอนล่าง กลุ่มที่ 2 ไม่มีพื้นที่ป่าเศรษฐกิจเหลืออยู่ในปัจจุบัน

(2) คุณภาพแหล่งน้ำของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในเกณฑ์ใกล้เคียงกับสภาพน้ำธรรมชาติ โดยแม่น้ำสายหลักของภาคคือ แม่น้ำชี แม่น้ำมูล และน้ำพอง มีคุณภาพด้อยกว่าภาคเหนือเล็กน้อย โดยมีค่า DO อยู่ในระหว่าง 5.4 – 7.3 มิลลิกรัม/ลิตร และค่า BOD น้อยกว่า 1.5 มิลลิกรัม/ลิตร ซึ่งยังถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดีใกล้เคียงกับสภาพน้ำตามธรรมชาติและเหมาะสมต่อการใช้เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

(3) มลภาวะทางเสียงในเขตเมืองใหญ่บางแห่งในภาคเป็นปัญหาน่าห่วง ขณะที่คุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

- ปัญหาการจราจรในเมืองใหญ่ของภาคก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียง จากการตรวจวัดความดังของเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงระหว่างปี 2539-2545 พบว่า พื้นที่เขตธุรกิจสำคัญของจังหวัดนครราชสีมาจะมีระดับความดังของเสียงในปี 2545 อยู่ระหว่าง 59.4-67.3 เดซิเบลเอ ขณะที่ขอนแก่นอยู่ระหว่าง 60.4-74.0 เดซิเบลเอ ซึ่งมีอัตราลดลงเมื่อเทียบกับปี 2539

- ผลกระทบจากปัญหาการจราจรได้ก่อให้เกิดมลภาวะฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ และก๊าซโอโซน กระจายอยู่ในบริเวณที่แออัดดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ปัญหาฝุ่นละอองเริ่มแนวโน้มลดลงอยู่ในเกณฑ์ปลอดภัยทั้งในจังหวัดนครราชสีมาและขอนแก่น

1.4 ข้อสรุป

(1) เศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนร้อยละ 10.6 ของเศรษฐกิจประเทศและมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องตลอดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ก่อนจะหดตัวอย่างรุนแรงเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540-2541 ภาวะดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสาขาการค้าและสาขาการธนาคารอย่างรุนแรง จนทำให้ทั้งสองสาขามีบทบาทต่อเศรษฐกิจของภาคลดลง โดยสาขาการเกษตรและสาขาอุตสาหกรรมมีบทบาทมากขึ้น และเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญที่ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของภาคให้ขยายตัวในช่วง ปี 2542-2544 การฟื้นตัวของเศรษฐกิจได้ช่วยสร้างงานอย่างทั่วถึง ทำให้อัตราการว่างงานลดลงมาอยู่ในระดับใกล้เคียงกับช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ผู้มีงานทำส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นคงในการทำงาน เพราะมีผู้ที่อยู่ในระบบประกันสังคมเพียงร้อยละ 5 ของผู้มีงานทำทั้งหมด ในขณะเดียวกัน ผลิตภาพของแรงงานยังค่อนข้างต่ำ คิดเป็นสัดส่วนเพียงหนึ่งในสามของค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ เนื่องจากกำลังแรงงานส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 70 ของทั้งหมดจบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำ

ให้ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่ำและมีสัดส่วนคนยากจนต่อประชากรสูงกว่าทุกภาค ในขณะเดียวกันยังมีปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง

อย่างไรก็ตาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีโอกาสพัฒนาการค้าและการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอินโดจีน มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน มีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมและเป็นแหล่งรองรับการเคลื่อนย้ายโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมาก อุตสาหกรรมต่อเนื่องและอุตสาหกรรมรับช่วงการผลิตจากกรุงเทพฯ และพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก รวมทั้งการกระจายการผลิตทางการเกษตรไปยังพืชผลใหม่ที่มูลค่าและลู่ทางการตลาดสดใส เช่น ยางพารา องุ่น พืชผักเพิ่มเติมสินค้าหลัก คือ ข้าวและพืชไร่

(2) ผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนถึงครึ่งแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ทำให้ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือดีขึ้น เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น เพราะปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติดเริ่มบรรเทาลง ชีวิตครอบครัวมีสัมพันธภาพที่อบอุ่นเป็นส่วนใหญ่ โดยสมาชิกมีโอกาสอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกัน ขณะเดียวกันครอบครัวที่มีรายได้พอเพียงกับการใช้จ่ายก็มีสัดส่วนที่มากขึ้น ประชาชนมีความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประเทศด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน พร้อมทั้งร่วมทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตอีก 2 ประการกลับยังพัฒนาไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ได้แก่

- ***ประการแรก*** สุขภาพอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจ ยังคงเสื่อมโทรม โดยประชาชนที่เจ็บป่วยมีสัดส่วนมากขึ้นและโรคสำคัญๆ ที่มีผู้ป่วยมากกว่าร้อยละ 68 ของทั้งหมด คือ โรคทางเดินหายใจ โรคเกี่ยวกับกล้ามเนื้อ เส้นเอ็นและกระดูก และโรคระบบทางเดินอาหาร ส่วนผู้ป่วยด้วยโรคจิตแม้ว่าจะมีผู้ป่วยน้อยกว่าโรคอื่นๆ แต่กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าในระยะ 6 ปีที่ผ่านมา

- ***ประการที่สอง*** การพัฒนาการศึกษายังไม่ช่วยให้ประชาชนคิดเป็นทำเป็น เพราะมีจำนวนปีของการศึกษาเฉลี่ยเพียง 5.7 ปี ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 7.8 ปี นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยผลการสอบวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ของนักเรียนยังมีคะแนนไม่ถึงร้อยละ 50 ในขณะเดียวกันเยาวชนยังคงนิยมเรียนต่อชั้นมัธยมในสายสามัญมากกว่าสายอาชีพเกือบ 3 เท่าตัว ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

(3) การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ เพื่อคงความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ลดจำนวนลงและมีสภาพเสื่อมโทรมจนอยู่ในระดับวิกฤตมาโดยตลอด โดยเฉพาะพื้นที่ป่าในเขตต้นน้ำของแม่น้ำสายหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชี ขณะเดียวกันการสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับทางราชการของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเมื่อเทียบกับผลการดำเนินงานโดยรวมของประเทศ จำเป็นต้องเร่งพัฒนาก่อนที่ปัญหาจะลุกลามยากต่อการแก้ไขมากขึ้น

2 ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มุ่งสู่ความยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค ปัจจุบันได้มีการวางแนวทางการพัฒนาในระดับพื้นที่ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ซึ่งมีความสอดคล้องเชื่อมโยงในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งแก้ปัญหาความยากจนของคนในภาค การยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าหลักของพื้นที่เชื่อมโยงกับฐานการผลิตของประเทศ และการพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพื่อคงไว้ซึ่งสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

2.1 การยกระดับฐานการผลิตหลักของภาค

ผลจากการดำเนินนโยบาย มาตรการและโครงการต่างๆของภาครัฐในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา ทำให้ฐานการผลิตหลักของภาคขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเอื้อต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะต่อไป

(1) สินค้าหลักของภาคได้รับการยกระดับให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ที่สำคัญคือ การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ให้ได้มาตรฐานเพื่อการส่งออก โดยดำเนินงานแบบบูรณาการภายใต้ความร่วมมือของหน่วยงานและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้าวหอมมะลิเป็นสินค้ามีลักษณะพิเศษ มีเครื่องหมายการค้าและการรับรองมาตรฐานการผลิต ซึ่งจะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร 8 หมื่นครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ มีการยกระดับมาตรฐานการผลิตเครือข่ายวิสาหกิจไหม (Silk Clustering) ของกลุ่มเกษตรกรในภาคแบบครบวงจร ซึ่งได้จัดตั้งโรงสาวไหมชุมชน และสำรวจกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรและผู้ประกอบการที่จะเข้าร่วมโครงการในภาคแล้ว คาดว่าจะทำการผลิตเส้นไหมที่มีคุณภาพได้เพิ่มขึ้นประมาณ 200 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่า 200 ล้านบาทต่อปี

(2) ศักยภาพของพื้นที่ดึงดูดการลงทุนมากขึ้น เนื่องจากมีการพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงกับพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก คือ เส้นทางสายแหลมฉบัง – สระแก้ว – บุรีรัมย์ - มุกดาหาร ซึ่งขณะนี้การก่อสร้างในบางช่วงใกล้จะแล้วเสร็จ คาดว่าถนนเส้นนี้จะช่วยให้การขนส่งสินค้าและวัตถุดิบระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกมีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น และช่วยดึงดูดการลงทุนด้านอุตสาหกรรมสู่พื้นที่มากขึ้น

นอกจากนี้ กำลังอยู่ระหว่างดำเนินการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมซอฟแวร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (E-Saan Software Park) และศูนย์บริการขนส่งสินค้าตู้ (Inland Container Depot : ICD) ที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งนอกจากจะช่วยเสริมบทบาทของจังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมซอฟแวร์และศูนย์ขนถ่ายและการกระจายสินค้าของภาคแล้ว ยังช่วยให้เกิดการลงทุนในจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียงมากขึ้นด้วย

2.2 การขยายฐานอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจพื้นที่ชายแดนของภาค

การพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่ชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้อาศัยประโยชน์ภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ กัมพูชา -พม่า - สปป.ลาว - เวียดนาม –ไทย -จีน (มณฑลยูนนาน) และกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ กัมพูชา - สปป.ลาว – พม่า – ไทย ทั้งนี้การดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือดังกล่าวได้ช่วยเสริมศักยภาพและบทบาททางเศรษฐกิจของพื้นที่ในการเป็นประตูการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน

(1) ความร่วมมือในลักษณะทวิภาคีระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านเกิดผลได้เร็วขึ้น ส่งผลดีต่อการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของภาคะวันออกเฉียงเหนือที่สำคัญคือ การตกลงทำการเกษตรแบบพันธะสัญญา (Contract Farming) ระหว่างไทย – ลาว และไทย – กัมพูชา เพื่อขยายฐานการผลิตด้านการเกษตรของไทยสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ในพืชเป้าหมาย 8 ชนิด ได้แก่ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ละหุ่ง ข้าวโพดหวาน มันฝรั่ง มะม่วงหิมพานต์ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และยูคาลิปตัส

ขณะเดียวกันมีการเตรียมพัฒนาเมืองคู่แฝดเศรษฐกิจไทย–ลาว (มุกดาหาร - สะหวันนะเขต) ซึ่งได้จัดทำแผนแม่บทพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จในพื้นที่ชายแดนทั้งสองฝั่งไว้แล้ว และจะเริ่มก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 (มุกดาหาร – สะหวันนะเขต) ภายในปี 2547 รวมทั้งได้มีการขยายพื้นที่การใช้บัตรผ่านแดน (Border Pass) ไทย – ลาว และขยายเวลาเปิดจุดผ่านแดนถาวรไทย – กัมพูชา ที่ด่านช่องจอม จ.สุรินทร์ และเตรียมเปิดจุดผ่านแดนถาวรเพิ่มเติมอีก 1 จุดที่ช่องสะงำ จ.ศรีสะเกษ ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

(2) โครงข่ายเชื่อมโยงภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับประเทศเพื่อนบ้านดำเนินการใกล้แล้วเสร็จ ได้แก่ โครงการก่อสร้างเส้นทางเศรษฐกิจแนวตะวันออก – ตะวันตก (East – West Economic Corridor) เชื่อมโยงพม่า – ไทย – สปป.ลาว - เวียดนาม โดยช่วงที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะก่อสร้างแล้วเสร็จในปี 2549 พร้อมสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ที่มุกดาหาร ส่วนโครงการก่อสร้างทางรถไฟไป สปป.ลาว ไทยจะให้ความช่วยเหลือรัฐบาลลาว เพื่อก่อสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อระหว่าง อ.เมืองหนองคาย – ท่านาแล้ง แขวงเวียงจันทน์ ระยะทาง 3.5 กิโลเมตร นอกจากนี้ มีโครงการก่อสร้างเส้นทางช่องสะงำ – อัลลองเวง – เสียมราฐ ระยะทาง 151 กิโลเมตร ซึ่งไทยจะให้ความช่วยเหลือกัมพูชา วงเงิน 126 ล้านบาท และจะเริ่มก่อสร้างภายในปี 2547 ทั้งนี้ โครงข่ายดังกล่าวจะอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับประเทศเพื่อนบ้านได้มากขึ้น

(3) ความร่วมมือด้านพลังงานกับประเทศเพื่อนบ้านได้สร้างความมั่นคงด้านพลังงานให้ประเทศไทย โดยไทยได้ลงนามในบันทึกความตกลงเพื่อซื้อขายไฟฟ้ากับลาวในปริมาณ 3,300 MW ภายในปี 2551 และซื้อขายไฟฟ้ากับกัมพูชา ซึ่งจะเริ่มดำเนินการเมื่อระบบสายส่งเชื่อมโยงไทย – กัมพูชา แล้วเสร็จในปี 2547

(4) ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยจัดทำ Joint Visa / Single Visa จัดทำแผนท่องเที่ยวร่วมกัน โดยเฉพาะในเส้นทางอารยธรรมขอม และอยู่ระหว่างการขอยกเว้นให้คนสัญชาติกัมพูชา สปป.ลาว และพม่า ไม่ต้องชำระค่าทำการล่วงเวลาในการเดินทางเข้าออกบริเวณชายแดนไทย

(5) การเตรียมพัฒนาเมืองชายแดนให้มีศักยภาพ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการประกอบธุรกิจการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว โดยได้จัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองชายแดน 20 เมืองเป้าหมายทั่วประเทศไว้แล้ว และมีกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองชายแดนให้เป็นเมืองน่าอยู่และน่าเยี่ยมเยือนในหลายพื้นที่ อาทิ หนองคาย มุกดาหาร นครพนม เลย อุบลราชธานี และอำนาจเจริญ

2.3 การสร้างศักยภาพและโอกาสให้คนจน

มีการดำเนินงานที่สำคัญในหลายด้านเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

(1) การดำเนินงานภายใต้ "วาระแห่งชาติ" ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความยากจนมีความก้าวหน้าไปมาก โดยเฉพาะการจัดทำแผนงบประมาณในเชิงบูรณาการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมายทั่วประเทศวงเงิน 17,780 ล้านบาท ประจำปีงบประมาณ 2547 ขณะเดียวกันได้มีการจดทะเบียนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้จดทะเบียนคนจน 2.94 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 40.7 ของผู้จดทะเบียนทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดทำแผนชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเอง

(2) การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจรากหญ้าช่วยสร้างโอกาสการมีงานทำและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนในภาค ที่สำคัญ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับการจัดสรรเงินกองทุนสูงสุด การเข้าถึงแหล่งเงินกู้จากธนาคารประชาชน โดยประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้บริการโครงการมากที่สุดเช่นกัน นอกจากนี้ การมีนโยบายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) มีส่วนช่วยสร้างรายได้ให้คนในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีสินค้า OTOP ที่ได้มาตรฐานคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (กอ.นตผ.) จำนวน 970 รายการ คิดเป็นร้อยละ 12.2 ของทั้งประเทศ

(3) การยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการจัดหาน้ำอุปโภค บริโภคจากแหล่งน้ำบาดาลเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภคของประชาชน 1.7 ล้านครอบครัว ใน 19 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งคาดว่าจะใช้เวลาดำเนินการ 3 ปี งบประมาณ 1.769 หมื่นล้านบาท จะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภคของประชาชนในภาคได้ทั้งหมด

(4) องค์กรชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขยายเครือข่ายและเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปแบบสหกรณ์ เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการแก้ปัญหาด้านเงินทุน การผลิต และการตลาดของสินค้าเกษตรได้ นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มองค์กรและเครือข่ายชาวบ้านในการพิทักษ์สิทธิที่ดินทำกินและอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศอย่างหลากหลาย

2.4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งการลดลงของพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wet Land) ได้ส่งผลต่อปัญหาความแห้งแล้งและน้ำท่วมในพื้นที่ ทั้งนี้การดำเนินงานที่ผ่านมา รัฐได้เร่งรัดฟื้นฟูทรัพยากรดิน และป่าไม้ของภาค ซึ่งช่วยคืนสมดุลให้สภาพแวดล้อมได้ระดับหนึ่ง ที่สำคัญ คือ

(1) การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรดิน ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดินเค็มของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาทิ การปลูกป่าเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของดินเค็ม การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพเพื่อฟื้นฟูดิน และการส่งเสริมเกษตรกรปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพดิน นอกจากนี้ ยังได้แก้ไขปัญหาการทำเกลือสินเธาว์เพื่อลดการแพร่กระจายความเค็มลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาชีพ

(2) การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โดยจัดทำแผนฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ เพิ่มป่าใช้สอยชุมชน และปลูกป่าเศรษฐกิจเพื่ออุตสาหกรรม มีเป้าหมายการฟื้นฟู 16 ล้านไร่ ภายในระยะเวลา 10 ปี

2.5 ข้อสรุป

การผลิตภาคอุตสาหกรรม การค้าและการบริการจะมีบทบาทกับการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีสูง รวมทั้งการท่องเที่ยวและการค้าชายแดน ทั้งนี้ หน่วยงานและสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ กับการศึกษาวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการแปรรูปสินค้าเกษตร การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเร่งพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนให้เป็นรูปธรรมโดยเร็ว

นอกจากนี้ แม้สัดส่วนการผลิตภาคเกษตรจะลดลงมากแต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในภาคเกษตร และปัจจัยที่สำคัญสำหรับภาคเกษตรคือ ***ทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นปัญหาหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*** เนื่องจากการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ฝนทิ้งช่วงในฤดูกาลเพาะปลูก และน้ำท่วมในช่วงฤดูกาลใกล้เก็บเกี่ยว ซึ่งส่งผลกระทบกับเกษตรกรและเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาความยากจน ดังนั้น ***การบริหารจัดการน้ำจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ*** โดยควรเร่งศึกษาและจัดทำแผนการใช้ที่ดินในลุ่มน้ำย่อยต่าง ๆ รวมทั้งดำเนินการจัดหาน้ำให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่จำแนกไว้ให้เพียงพอในระยะต่อไป ขณะเดียวกันควรเร่งอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3 ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะต่อไป

การประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาที่ยังไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดก็ได้มุ่งแก้ปัญหาภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว โดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนของคนในภาค การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน การยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าหลักของภาคเพื่อเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขัน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคในระยะต่อไป จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยประโยชน์จากความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจไม่ควรให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองควรเน้นความเป็นเมืองน่าอยู่ควบคู่ไปด้วย

(2) ควรเสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อขยายฐานเศรษฐกิจของภาค โดยการกำหนดบทบาทการพัฒนาเมืองหลักๆ อาทิ ขอนแก่น มุกดาหาร และนครราชสีมา เป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้า และควรมีความชัดเจนในบทบาทแต่ละเมืองว่าจะเป็นศูนย์กลางกระจายสินค้าประเภทใดและควรมีลักษณะอย่างไร โดยเฉพาะมุกดาหารที่จะเป็น Distribution Center ของสินค้าระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ควรมีการกำหนดรายละเอียดในการดำเนินการให้มากขึ้น

(3) ควรใช้ประโยนช์จากโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่แล้วให้เต็มศักยภาพ อาทิ สนามบินที่มีอยู่หลายแห่งยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ซึ่ง สศช. ควรทำการศึกษาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น

(4) การค้ากับประเทศเพื่อนบ้านต้องเป็นลักษณะ Win-Win Solution โดยเพิ่มการนำเข้าสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ควรมีการศึกษาผลได้ผลเสียของการค้าชายแดนให้ชัดเจนมากกว่าที่เป็นอยู่

3.2 การพัฒนาคุณภาพคนให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน ผลการประเมินการพัฒนาคุณภาพคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือชี้ให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำ การศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย และคุณภาพการศึกษายังด้อยกว่าภาคอื่นๆ การพัฒนาศักยภาพในระยะต่อไป แนวทางดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

(1) ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ โดยอาจดำเนินการจัดการฝึกอบรมร่วมกันในระดับกลุ่มจังหวัดเพื่อลดต้นทุน และสามารถจัดหลักสูตรได้หลากหลายมากขึ้น

(2) เพิ่มผลิตภาพแรงงาน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา และให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นเรื่องต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในระยะยาว และนำบทเรียนที่ประสบความสำเร็จในการเพิ่มผลผลิตภาคเกษตรในพื้นที่ต่างๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่

(3) มุ่งพัฒนาคนทั้งทางกายและจิตวิญญาณให้สมดุลกัน โดยทางกายมุ่งให้คนมีสุขภาพแข็งแรง ควบคู่กับการพัฒนาให้เป็นคนที่มีความคิดชอบคิดอย่างถูกต้อง มีคุณธรรมมากขึ้น โดยกำหนดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในทุกระดับทั้งในและนอกระบบการศึกษา อาทิ การสร้างเวทีการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ รวมทั้งสอดแทรกไว้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบในสังคม

(4) ส่งเสริมการดำรงชีวิตแบบพอเพียงที่ก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต โดยสนับสนุนให้มีการผลิตสินค้าและบริการ โดยเฉพาะปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและมีความปลอดภัยต่อการบริโภค

3.3 การสร้างศักยภาพและโอกาสให้คนจน เพื่อเพิ่มโอกาสให้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ สามารถยกระดับคุณภาพชีวิต และความมั่นคงให้ทัดเทียมกับคนส่วนใหญ่ โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลุดพ้นจากความยากจน ควรให้ความสำคัญมากขึ้นกับการลดรายจ่าย และการใช้จ่ายเกินตัว ลดหนี้สิน เพื่อการออมให้มากขึ้น ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นฐานความยั่งยืน และเป็นจริงได้เพื่อให้มีชีวิตที่มั่นคง โดยการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ใช้ทุนน้อย ไม่ฟุ่มเฟือย ลดการบริโภคนิยม ซึ่งจะช่วยลดปัญหาความยากจนได้อย่างแท้จริง

(2) การดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจน ควรมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในการรู้จักช่วยเหลือตัวเองเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน โดยใช้แผนงานโครงการของภาครัฐเป็นเพียงเครื่องมือ มากกว่าการแก้ปัญหาความยากจน โดยการช่วยเหลือแบบให้เปล่า

(3) การจัดทำยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน ควรกำหนดแนวทางดำเนินงานเป็นแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น การให้คนจนปลูกป่าใช้หนี้ซึ่งนอกจากจะช่วยลดปัญหาหนี้สินให้ประชาชนแล้ว ยังช่วยในการฟื้นฟูป่าไม้และสภาพแวดล้อมของชุมชนอีกด้วย

3.4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อคืนสมดุลสู่ธรรมชาติ สามารถรักษาแหล่งทรัพยากรให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างอย่างยั่งยืน จะต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ ยุทธศาสตร์ที่เสนอได้เน้นการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในบทบาทเป็นเพียงฐานการผลิตเท่านั้น ยังขาดการพิจารณาด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนเมืองที่ก่อให้เกิดมลภาวะทั้งขยะ น้ำเสีย และความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

(2) ยุทธศาสตร์การบริหารที่เหมาะสมจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลที่ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นปัจจุบัน แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังขาดระบบฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญได้แก่ ข้อมูลพื้นที่และความสมบูรณ์ของป่าไม้ ดินเค็มและการแพร่กระจายปริมาณขยะ และคุณภาพน้ำในระดับต่างๆ ทั้งระดับภาค กลุ่มจังหวัด จังหวัด และชุมชนต่างๆ

(3) ปัญหาความเสื่อมโทรมและหมดไปของพื้นที่ป่าไม้ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง ได้นำไปสู่ปัญหาความแห้งแล้งและอุทกภัย รวมทั้งกระทบต่อแหล่งดำรงชีวิตพื้นฐานโดยเฉพาะแหล่งอาหาร และยารักษาโรคของชุมชนและคนยากจน ดังนั้น จึงควรเร่งรัดการเพิ่มพื้นที่ป่าและความอุดมสมบูรณ์ของป่าธรรมชาติเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ การพัฒนาป่าชุมชนซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งด้านระบบนิเวศและการดำรงชีวิตของชุมชน และการพัฒนาป่าเศรษฐกิจเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการผลิต

(4) ปัญหาความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีและมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและการผลิตทางเศรษฐกิจของประชาชน แนวทางแก้ไขปัญหานี้ควรเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กสำหรับชุมชนและแหล่งน้ำในไร่นาของเกษตรกร

(5) การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกพืช ควรเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยการส่งเสริมให้ใช้อินทรีย์วัตถุทดแทนปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อลดการตกค้างของสารพิษในดินและน้ำ เป็นการสร้างความปลอดภัยในอาหารและคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

3.5 การเสริมสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น ที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในพื้นที่ มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) ควรกระตุ้นให้ทุกหน่วยงานให้ความสำคัญกับการวางแผนงาน การติดตามประเมินผลมากขึ้น รวมทั้งให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมจึงจะเกิดขึ้น

(2) ความสำเร็จของการพัฒนา นอกจากการมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ต้องกำหนดขึ้นจากความต้องการของประชาชนและการมีฐานข้อมูลสนับสนุนที่มีคุณภาพแล้ว ยังควรให้ความสำคัญกับคนที่จะนำแผนนี้ไปปฏิบัติ ดังนั้น สิ่งสำคัญจึงควรพัฒนาคุณภาพข้าราชการด้วย

(3) แผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นจะต้องมีลักษณะแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันระหว่างยุทธศาสตร์ แต่ละยุทธศาสตร์การพัฒนา จะต้องไม่ก่อให้เกิด

ผลกระทบทางลบในอนาคตต่อการพัฒนาอีกด้านหนึ่ง อาทิ การส่งเสริมการค้าชายแดนไม่ควรเน้นความได้เปรียบทางการค้าเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านและสัมพันธภาพระหว่างประเทศในระยะยาวด้วย

(4) ภายใต้ระบบการบริหารจัดการโดยผู้ว่า CEO ในสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศ ภาครัฐยังจำเป็นต้องทำหน้าที่กำกับด้านนโยบายเพื่อให้กระบวนการพัฒนาประเทศเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

(5) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการในระดับปฏิบัติ จำเป็นต้องอาศัยการดำเนินการร่วมกันของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในลักษณะทีมงาน ที่มีการบูรณาการในมิติต่างๆ ทั้งงาน เงิน คน ช่วงเวลา และพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ สศช. ควรช่วยประสานงานจัดทำ Mobile Unit เพื่อให้การจัดทำแผนงาน/โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัดที่เป็นเอกภาพ และมุ่งสู่เป้าหมายที่เป็นองค์รวมอย่างชัดเจน

(6) ควรให้ความสำคัญ และใช้ประโยชน์จากแผนชุมชนอย่างจริงจัง เนื่องจากเป็นแผนที่สะท้อนความต้องการจากประชาชน และเป็นข้อมูลที่แท้จริงจากระดับรากหญ้า

โดยสรุป การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะต้องมีทิศทางที่ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ และมีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนแล้วยังจำเป็นต้องจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อผลักดันยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ

บทที่ 4

ผลการพัฒนาภาคกลางในระยะครึ่งแผนฯ 9

1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคกลาง

ในส่วนนี้เป็นการประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคกลาง ระยะตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) จนถึงครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2546) ว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่สำคัญอย่างไรบ้าง

1.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ

(1) เศรษฐกิจภาคกลางภายหลังวิกฤตขยายตัวในระดับสูงสุด จากเดิมที่มีความสำคัญเป็นอันดับสองของประเทศ ได้ขยายตัวเพิ่มจนนำหน้าเป็นอันดับหนึ่ง

- ภาคกลางเมื่อรวมกับกรุงเทพมหานคร จะมีสัดส่วนการผลิตประมาณร้อยละ 71 ของประเทศ นับเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ จากการเป็นศูนย์กลางธุรกิจการผลิตและบริการในทุกด้าน หากพิจารณาเฉพาะการผลิตของภาคกลางที่ไม่รวมกรุงเทพมหานครแล้วจะมีสัดส่วนการผลิตมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศร้อยละ 42.6 ของผลผลิตรวมประเทศ ทั้งนี้ ในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 10.8 ต่อปี ต่อมาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540-2541 ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศหดตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.9 ภาคกลางได้รับผลกระทบในทิศทางเดียวกัน เศรษฐกิจหดตัวเฉลี่ยถึงร้อยละ 5.0 นับเป็นการหดตัวที่สูงกว่าทุกภาค ยกเว้นกรุงเทพมหานครหดที่ตัวลงถึงร้อยละ 9.3 แต่ในช่วงหลังวิกฤตปี 2542-2544 เศรษฐกิจของภาคกลางสามารถฟื้นตัวได้เร็วกว่าภาคอื่นๆ โดยมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 6.0 ต่อปีสูงกว่าทุกภาค และในปี 2545 เมื่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 5.4 เศรษฐกิจของภาคกลางมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นสูงถึงร้อยละ 8.0 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานคร ที่ขยายตัวร้อยละ 3.0 ในช่วงปี 2542-2544 และขยายตัวเพียงร้อยละ 1.8 ในปี 2545 ส่งผลให้สัดส่วนการผลิตกรุงเทพมหานครลดลงเหลือร้อยละ 28.7

- การผลิตเกือบ 1 ใน 3 หรือร้อยละ 26.9 ของการผลิตรวม มาจากกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก (ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด) ส่วนอีกร้อยละ 43.97 มาจากกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 (นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี อ่างทอง) และกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 3 (ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ นครนายก สระแก้ว ปราจีนบุรี) ซึ่งเป็นพื้นที่ปริมณฑลที่ใกล้ชิดและรองรับความเจริญที่กระจายไปจากกรุงเทพมหานคร ส่วนที่เหลือร้อยละ 29.1 อยู่ในกลุ่มภาคกลางตอนบน 2 และกลุ่มภาคตะวันตกเดิม

➢ วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้ทุกกลุ่มจังหวัดหดตัวลง โดยกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกได้รับผลกระทบน้อยที่สุด เศรษฐกิจหดตัวเฉลี่ยเพียงร้อยละ 1.6 ในช่วงปี 2540-2541 ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2 (สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท) และกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 ซึ่งเป็นจังหวัดปริมณฑลใกล้ชิดกรุงเทพมหานคร ได้รับผลกระทบค่อนข้างมาก เศรษฐกิจหดตัวถึงร้อยละ 8.6 และ 8.2 ตามลำดับ ในช่วงเดียวกันแต่สามารถฟื้นตัวได้เร็วกว่าภาคอื่นๆ ในช่วงหลังวิกฤต อย่างไรก็ตาม ในปี 2545 ภาวะเศรษฐกิจมีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นในทุกกลุ่มจังหวัด โดยกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2 และกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 3 มีอัตราการขยายตัวมากที่สุดร้อยละ 12.4 และ 11.8 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากมีการขยายตัวของสาขาการผลิตหลักของทั้ง 2 กลุ่มจังหวัดในสาขาอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2 การค้าในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 3 ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 และกรุงเทพมหานคร มีอัตราการขยายตัวต่ำที่สุดเพียงร้อยละ 0.4 และ 1.8 ตามลำดับ

(2) โครงสร้างเศรษฐกิจของภาคมีแนวโน้มการพึ่งพิงภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น การเกษตรมีบทบาทคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง การบริการดีขึ้นเล็กน้อย ขณะที่การค้าและการธนาคารยังไม่ฟื้นตัว

➢ มูลค่าการผลิตของภาคกลางขึ้นอยู่กับผลผลิตภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มความสำคัญขึ้นจนมากกว่าครึ่งหนึ่งของการผลิตรวม หรือเท่ากับร้อยละ 60.8 ของมูลค่าการผลิตทั้งหมด ในปี 2545 ส่วนภาคการเกษตรมีบทบาทต่อการผลิตรวมของภาคไม่มากนัก และมีสัดส่วนการผลิตคงที่เกือบไม่เปลี่ยนแปลง เป็นร้อยละ 6.7 ของผลผลิตรวม ขณะที่ภาคการค้า การก่อสร้าง การเงินและการธนาคาร ยังมีปัญหาการขยายตัว ซึ่งเป็นผลจากวิกฤษเศรษฐกิจทำให้บทบาทความสำคัญในพื้นที่ลดลง สัดส่วนการผลิตลดลงจากร้อยละ 8.7 5.3 และ 2.9 ของการผลิตรวมในปี 2539 เหลือร้อยละ 7.2 ร้อยละ 1.8 และร้อยละ 1.4 ในปี 2545 ตามลำดับ

➢ สำหรับเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร พึ่งพิงการผลิตภาคอุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง และการโรงแรมและภัตตาคารมากขึ้น ขณะที่ภาคการค้า สาขาการเงินการธนาคาร และการก่อสร้าง ยังไม่ฟื้นตัวจากผลกระทบของวิกฤต โดยเฉพาะภาคการเงินและการธนาคาร ลดบทบาทความสำคัญไปจากเดิมมาก โดยสัดส่วนการผลิตของภาคสาขาการค้า การเงินการธนาคาร และการก่อสร้าง มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 24.2 14.0 และ 5.1 ในปี 2539 เหลือร้อยละ 23.0 5.5 และ 2.5 ของผลผลิตรวมในปี 2545 เป็นที่น่าสังเกตว่าในปี 2545 สาขาการเงินการธนาคาร และสาขาโรงแรมและภัตตาคารมีอัตราการขยายตัวเพิ่มมากถึงร้อยละ 11.8 และ 11.6 ตามลำดับ ในขณะที่การผลิตภาคอุตสาหกรรม และการก่อสร้างกลับหดตัวลงถึงร้อยละ 7.7 และ 8.7 ตามลำดับในช่วงเดียวกัน ส่วนการผลิตภาคเกษตรมีจำนวนน้อยมากไม่มีลำดับความสำคัญสำหรับการผลิตรวมของกรุงเทพมหานคร

➢ เมื่อพิจารณาในกลุ่มจังหวัดของภาคกลางที่ไม่รวมกรุงเทพมหานคร ทุกกลุ่มจังหวัดมีลักษณะพึ่งพิงภาคอุตสาหกรรมมากกว่า 1 ใน 3 โดยเฉพาะภาคตะวันออก และจังหวัดปริมณฑลในภาคกลางตอนบน 1 ตอนล่าง 2 และตอนล่าง 3 ซึ่งเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของภาคกลาง มีสัดส่วนการผลิตอุตสาหกรรมมากกว่าครึ่งหนึ่งของการผลิตรวม แม้จะหดตัวในช่วงวิกฤต แต่ฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็วในทุกกลุ่มจังหวัด และเพิ่มบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ จนมีผลผลิตมากกว่าร้อยละ 60 ของการผลิตรวมในแต่ละพื้นที่ ภาคเกษตรมีการขยายตัวในบางจังหวัดที่เป็นพื้นที่

การเกษตรหลักของภาคในภาคกลางตอนบน 2 ตอนล่าง 1 และตอนล่าง 2 ทำให้สัดส่วนภาคเกษตรในทุกกลุ่มจังหวัดดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้น แม้ภาคเกษตรของภาคกลางจะมีการผลิตรวมกันเพียง ร้อยละ 9 ของผลผลิตรวม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตภาคเกษตรของภูมิภาคอื่นๆ ยังมีความสำคัญถึงร้อยละ 28 ของภาคการเกษตรทั้งประเทศ

- ในด้านการค้า การก่อสร้าง และการเงินการธนาคาร ยังอยู่ในภาวะซบเซาในเกือบทุกกลุ่มจังหวัด และอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ ในขณะที่การผลิตในสาขาคมนาคมขนส่ง และสาขาการโรงแรมและภัตตาคารมีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในทุกกลุ่มจังหวัด จากการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำให้การท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร และภาคกลางขยายตัวดีขึ้น สำหรับสาขาการคมนาคมขนส่งมีสัดส่วนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น จนทำให้มีบทบาทต่อการผลิตรวมรองมาจากภาคการค้า ในขณะที่การค้าชายแดนที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของภูมิภาคก็ขยายตัวจากช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 มากกว่า 6 เท่า

(3) ผู้มีงานทำในภาคกลางเกือบ 3 ใน 4 ของผู้มีงานทำทั้งหมด เป็นแรงงานนอกภาคเกษตร เกือบครึ่งหนึ่งมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป ส่งผลให้ภาคกลางมีผลิตภาพแรงงานสูงกว่าภาคอื่นๆ และระดับประเทศ รวมทั้งแรงงานมีหลักประกันความมั่นคงสูงกว่าทุกภาค

- ปัจจุบันกำลังแรงงานในภาคกลางมีจำนวน 8.2 ล้านคน คิดเป็น 1 ใน 5 ของประเทศ สัดส่วนกำลังแรงงานของภาคกลางสูงเป็นอันดับสองของประเทศ รองจากกรุงเทพมหานคร โดยในปี 2546 มีสัดส่วนร้อยละ 56.3 ของประชากรภาค ขณะที่กรุงเทพมหานครมีกำลังแรงงาน 4.6 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 57.0 ของกำลังแรงงานในกรุงเทพมหานคร กำลังแรงงานของภาคกลางที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษามีสัดส่วนสูงขึ้นถึงร้อยละ 42.1 ของกำลังแรงงานทั้งหมด สูงรองจากกรุงเทพมหานคร ที่มีสัดส่วนร้อยละ 59.1 การขยายตัวของแรงงานกลุ่มนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนวิกฤต คือ อัตราเฉลี่ยร้อยละ 11.2 จังหวัดที่มีสัดส่วนกำลังแรงงานกลุ่มนี้สูงสุดถึงร้อยละ 62.2 ของกำลังแรงงาน คือ จังหวัดนนทบุรี รองลงมาได้แก่ ปทุมธานี สมุทรปราการ และชลบุรี อย่างไรก็ตาม แรงงานของภาคกลางที่จบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ยังมีสัดส่วนไม่ถึงครึ่งหนึ่งของกำลังแรงงานภาค ดังนั้น การพัฒนาภาคกลางเพื่อให้เป็นฐานรองรับการผลิตจากกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการผลิตแรงงานที่มีความรู้และทักษะฝีมือให้มีผลิตภาพสูงขึ้นพร้อมรับภาคการผลิตและเทคโนโลยีที่ทันสมัย

- ภาวะการมีงานทำของแรงงานในภาคกลางมีแนวโน้มดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีสัดส่วนผู้มีงานทำต่อกำลังแรงงานถึงร้อยละ 98.2 ของกำลังแรงงาน สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ จังหวัดที่มีสัดส่วนผู้มีงานทำสูงสุดของภาค คือ จังหวัดตราดเท่ากับร้อยละ 99.8 ส่งผลให้ปัญหาการว่างงานของภาคมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงหลังวิกฤตจากร้อยละ 3.0 ในปี 2541 เหลือร้อยละ 1.7 ในปี 2546 ซึ่งต่ำกว่าทุกภาค แต่กรุงเทพมหานครยังคงมีปัญหาการว่างงานถึงร้อยละ 2.3 สูงเป็นอันดับสองรองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ผู้มีงานทำเกือบ 3 ใน 4 หรือประมาณร้อยละ 70 ของผู้มีงานทำทั้งหมด เป็นแรงงานนอกภาคเกษตร เป็นแรงงานในสาขาอุตสาหกรรมมากที่สุด ร้อยละ 28.0 รองลงมาเป็นสาขาบริการร้อยละ 18.1 ขณะที่แรงงานในภาคเกษตรยังคงมีมากถึงร้อยละ 29.7 ทั้งนี้เพราะภาคกลาง

ยังคงเป็นพื้นที่อู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญของประเทศ สำหรับกรุงเทพมหานครมีแรงงานนอกภาคเกษตรสูงถึงร้อยละ 98.7 โดยเป็นแรงงานในสาขาบริการมากที่สุดร้อยละ 31.5 รองลงมาเป็นสาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 29.2

- ผลิตภาพแรงงานของภาคกลางสูงเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพมหานคร เนื่องจากโครงสร้างการผลิตหลักของภาคมากกว่าครึ่งหนึ่งมาจากการผลิตภาคอุตสาหกรรมและการบริการ ซึ่งมีมูลค่าการผลิตต่อหน่วยสูงกว่าการผลิตภาคเกษตรกรรม ประกอบกับกำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป ทำให้ผลิตภาพแรงงานของภาคสูงเป็นอันดับสองของประเทศ โดยกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก (ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด) มีผลิตภาพแรงงานสูงสุด และจังหวัดระยองมีผลิตภาพแรงงานสูงที่สุด สูงกว่าระดับประเทศถึงเกือบ 7 เท่า ขณะที่กรุงเทพมหานครมีผลิตภาพแรงงานสูงกว่าระดับประเทศ 2.2 เท่า

- แรงงานในภาคกลางมีความมั่นคงในการทำงานสูงกว่าทุกภาค โดยมีสัดส่วนแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคม ร้อยละ 39.4 ของกำลังแรงงาน สูงเป็นอันดับสอง รองจากกรุงเทพมหานคร ที่มีสัดส่วนร้อยละ 57.5 ทั้งนี้เนื่องจากกำลังแรงงานส่วนใหญ่ของภาคเป็นแรงงานในสาขาอุตสาหกรรมและบริการ โดยจังหวัดสมุทรสาครมีแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคมมากที่สุด ขณะที่สระแก้วมีสัดส่วนผู้ประกันตนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 4.5 เท่านั้น

(4) ครัวเรือนในภาคกลางมีรายได้ต่อหัวสูงขึ้น ส่งผลให้จำนวนคนจนลดลงอย่างต่อเนื่อง และมีปัญหาความยากจนรุนแรงน้อยกว่าภาคอื่น ๆ ขณะที่การกระจายรายได้มีแนวโน้มดีขึ้นหลังวิกฤต

- รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในภาคกลางเพิ่มขึ้นจาก 4,343 บาท ในปี 2541 เป็น 5,237 บาทในปี 2545 ทั้งนี้ครัวเรือนในทุกกลุ่มจังหวัดในภาคกลางมีรายได้ต่อหัวเฉลี่ยค่อนข้างสูง โดยเฉพาะจังหวัดในเขตปริมณฑล ได้แก่ นนทบุรี มีรายได้ต่อหัวสูงที่สุดถึง 10,317 บาทต่อเดือน ส่วนจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวของครัวเรือนต่ำสุด ได้แก่ นครนายก สระแก้ว แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างพื้นที่ซึ่งจากค่าสัมประสิทธิ์จีนีระหว่างปี 2541-2543 แสดงถึงการกระจายรายได้ของภาคกลางมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำมากขึ้นเล็กน้อย และมีทิศทางดีขึ้นในปี 2545 ในภาคนอกเกษตร ความเหลื่อมล้ำในปี 2545 ลดลงมาใกล้เคียงกับในช่วงปี 2541 ขณะที่ความเหลื่อมล้ำในภาคเกษตรยังอยู่ในระดับที่แย่กว่าช่วงก่อนวิกฤต

- ปัญหาความยากจนในภาคกลางรุนแรงน้อยกว่าภาคอื่นๆ และมีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอด แม้ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ สัดส่วนคนจนจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่ในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจฟื้นตัวส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น ประกอบกับอัตราเงินเฟ้ออยู่ในระดับต่ำทำให้สัดส่วนและจำนวนคนจนลดลงอย่างต่อเนื่องจาก 8.1 แสนคน ในปี 2541 เหลือเพียง 5.5 แสนคน ในปี 2545 อย่างไรก็ตามในบางพื้นที่ที่มีปัญหาความแห้งแล้งยังคงมีสภาพความยากจนหนาแน่น โดยเฉพาะจังหวัดสระแก้วมีปัญหาความยากจนมากที่สุด โดยมีจำนวนคนจน 98,560 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 ของประชากรจังหวัด รองลงมา ได้แก่ กาญจนบุรี ระยอง และลพบุรี

1.2 สถานการณ์ด้านสังคม

(1) ประชาชนยังมีปัญหาสุขภาพอนามัย การเจ็บป่วยทั่วไปสูงเป็นอันดับสองรองจากภาคเหนือ ผู้ป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวกับสุขภาพจิตสูงขึ้นต่อเนื่อง มารดาและทารกมีอัตราการตายเพิ่มขึ้น ในขณะที่ผู้มีหลักประกันด้านสุขภาพมีสัดส่วนต่ำที่สุดของประเทศ

- ภาวะความเจ็บป่วยของประชาชนในภาคกลางในปี 2546 มีอัตราร้อยละ 19.0 ของประชากรทั้งภาค ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นกว่าในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 และ 8 ซึ่งมีอัตราเพียงร้อยละ 14.3 และ 14.1 ของประชากรทั้งภาค ตามลำดับ ภาวะความเจ็บป่วยดังกล่าวมีอัตราสูงเป็นอันดับสองรองจากภาคเหนือที่มีอัตราร้อยละ 24.5 สำหรับกลุ่มโรคที่มีสัดส่วนสูง 3 อันดับแรก คือ โรคทางเดินหายใจ ร้อยละ 39.5 โรคกล้ามเนื้อ เส้นเอ็นและกระดูก ร้อยละ 11.8 และโรคระบบทางเดินอาหารร้อยละ 10.9

- ผู้ป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับสุขภาพจิตมีจำนวนมากนับเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและมากกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง จากผู้ป่วยโรคจิต จำนวน 546 คน : ประชากรแสนคน ในปี 2540 เป็น 975 คน : ประชากรแสนคนในปี 2546 ในขณะที่ผู้ป่วยเฉลี่ยของประเทศมีเพียง 442 คน : ประชากรแสนคน และ 849 คน : ประชากรแสนคน ในช่วงเวลาเดียวกัน และอัตราผู้ป่วยโรคจิตดังกล่าวสูงกว่าภาคใต้ที่มีอัตราต่ำสุดเกือบ 2 เท่า โดยอนุภาคกลางตอนบนจะมีปัญหารุนแรงมากกว่าอนุภาคกลางตอนล่าง สำหรับจังหวัดที่มีผู้ป่วยมากมีทั้งที่เป็นจังหวัดขนาดใหญ่ที่เป็นเมืองหลักทางเศรษฐกิจ และจังหวัดเล็กที่มีปัญหาความยากจน คือ นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ชัยนาท สุพรรณบุรี สมุทรปราการ เป็นต้น

- ถึงแม้ภาคกลางจะมีการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรในสัดส่วนที่ดีที่สุดของประเทศ แต่การเข้าถึงหลักประกันสุขภาพกลับปรากฏว่ามีสัดส่วนเพียง ร้อยละ 92.7 ของประชากรทั้งภาคในปี 2546 ซึ่งต่ำกว่าทุกภูมิภาคที่มีสัดส่วนอยู่ระหว่างร้อยละ 93-95 โดยจังหวัดที่มีประชาชนมีหลักประกันสุขภาพในสัดส่วนต่ำสุดคือ ราชบุรี (ร้อยละ 88.0) ลพบุรี (ร้อยละ 88.9) นครนายก ชลบุรี และปทุมธานี (ประมาณร้อยละ 90)

(2) ประชาชนภาคกลางมีการศึกษาเฉลี่ย 6.9 ปี สูงกว่าทุกภูมิภาคโดยกรุงเทพมหานครสูงสุด 9.7 ปี แต่การกระจายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับแก่เยาวชนวัยเรียนยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ในขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษาก็มีปัญหารุนแรงเพิ่มขึ้น

- ประชาชนภาคกลางมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย 6.9 ปี ซึ่งสูงเท่ากับภาคใต้และเป็นอันดับ 2 รองจากกรุงเทพมหานครที่มีจำนวน 9.7 ปี และจำนวนปีมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่สูงกว่าทุกภูมิภาค โดยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี 2533-2543) มีจำนวนปีการศึกษาเพิ่มขึ้น 1.4 ปี ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ระหว่าง 0.9-1.3 ปี แต่ยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่เพิ่มขึ้นถึง 2.1 ปี ทั้งนี้ กลุ่มอนุภาคกลางตอนบน 1 (นนทบุรี อยุธยา ปทุมธานี อ่างทอง) มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงกว่าอนุภาคอื่นๆ โดยกลุ่มจังหวัดที่มีระดับการศึกษาสูงสุด คือ นนทบุรี (9.9 ปี) รองลงมาคือ ปทุมธานี (8.5 ปี) และสมุทรปราการ (8.5 ปี) สำหรับจังหวัดที่มีระดับการศึกษาต่ำส่วน

ใหญ่กระจายตัวอยู่ในอนุภาคกลางตอนล่าง เช่น ประจวบคีรีขันธ์ (5.8 ปี) สุพรรณบุรี (6.0 ปี) กาญจนบุรี (6.2 ปี) เป็นต้น

➢ การขยายโอกาสของการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ครอบคลุมกลุ่มประชากรเป้าหมายในวัยเรียน โดยมีอัตราการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 93.2 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 90.4 มัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 51.9 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่มีอัตราร้อยละ 89.9, 88.2 และ 50.2 ตามลำดับ และยังเป็นอัตราการเข้าเรียนที่สูงกว่าทุกภูมิภาค อย่างไรก็ตาม ยังมีเด็กจำนวนหนึ่งที่ยังไม่เข้าสู่ระบบโรงเรียน โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ยังมีอีกเกือบร้อยละ 50 ของประชากรในช่วงอายุ 15-17 ปี ซึ่งรัฐต้องดูแลเนื่องจากเป็นการศึกษาในระดับพื้นฐาน 12 ปี ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ สำหรับจังหวัดที่มีอัตราการเข้าเรียนต่ำ ***ในระดับประถมศึกษา*** ได้แก่ นครปฐม และชัยนาท ***มัธยมศึกษาตอนต้น*** ได้แก่ สิงห์บุรี ตราด ชัยนาท และจันทบุรี ***มัธยมศึกษาตอนปลาย*** ได้แก่ ตราด สระแก้ว นครปฐม นครนายก อ่างทอง ระยอง และชัยนาท

➢ ด้านคุณภาพการศึกษามีปัญหาค่อนข้างมากและรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยคะแนนทดสอบวิชาสำคัญๆ คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในปี 2544 อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ผ่านร้อยละ 50 ในเกือบทุกวิชา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น คะแนนลดลงกว่าในปีที่ผ่านๆ มาในทุกวิชา ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกภาค แม้แต่กรุงเทพมหานครที่คะแนนสูงกว่าทุกภูมิภาคในทุกวิชา ก็ยังคงมีระดับคะแนนลดต่ำลงเช่นกัน สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ถึงแม้จะมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แต่คะแนนเฉลี่ยยังต่ำกว่าเกณฑ์ผ่านร้อยละ 50 ทุกวิชา โดยนักเรียนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและใกล้เคียง มีคะแนนสูงกว่าจังหวัดเล็กและห่างไกล กลุ่มจังหวัดที่มีความโดดเด่นด้านคุณภาพการศึกษา คือ นนทบุรี สมุทรปราการ และชลบุรี ส่วนกลุ่มที่ยังมีปัญหาค่อนข้างมาก ได้แก่ สระแก้ว สิงห์บุรี ปราจีนบุรี ชัยนาท และประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

(3) ครอบครัวยังมีปัญหาสัมพันธภาพที่อบอุ่น จากการจดทะเบียนหย่าที่เพิ่มสูงขึ้น และครัวเรือนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มีสัดส่วนกว่าร้อยละ 40 ของครัวเรือนทั้งหมด

➢ ถึงแม้สามีภรรยาในภาคกลางจดทะเบียนสมรสในสัดส่วนที่สูงกว่าทุกภาค แต่มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ลดลงจากร้อยละ 20.9 คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี 2541 มาเป็น 19.2 คู่ ในปี 2545 นอกจากนั้นยังมีอัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจาก 4.9 คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี 2541 มาเป็น 5.7 คู่ ในปี 2545 ซึ่งเป็นอัตราการหย่าร้างที่สูงกว่าภาคอื่นๆ จังหวัดที่มีปัญหาการหย่าร้างมากที่สุด คือ จังหวัดปทุมธานี (9.6 คู่) รองลงมา ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ (9.5 คู่) นนทบุรี (9.4 คู่) ชลบุรี (8.1 คู่) และระยอง (7.6 คู่) ตามลำดับ ในขณะที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงและเป็นเมืองหลักด้านเศรษฐกิจของประเทศ มีอัตราการจดทะเบียนสมรสสูงสุด 18.4 คู่ ต่อพันครัวเรือน แต่มีอัตราการจดทะเบียนหย่าเพียง 6.8 คู่ต่อพันครัวเรือน

- ครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากครัวเรือนที่มีรายได้ประจำสูงกว่ารายจ่าย ร้อยละ 10 ขึ้นไป พบว่า สัดส่วนของครอบครัวที่สามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 54.2 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ในปี 2541 มาเป็นร้อยละ 63.5 ในปี 2545 (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ซึ่งเป็น สัดส่วนที่สูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ ที่มีสัดส่วนระหว่างร้อยละ 50.7-56.9 ของครัวเรือนในแต่ละภาค และสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ที่อยู่ในระดับร้อยละ 58.3 โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนครัวเรือนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองสูงที่สุด คือ จังหวัดชัยนาท ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 55.4 รองลงมาได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สมุทรปราการ และปราจีนบุรี ตามลำดับ

(4) ภาคกลางมีปัญหาด้านกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยมากกว่าภาคอื่น ๆ ในขณะที่บริการด้านสาธารณูปการขยายครอบคลุมประชากรมากขึ้น แต่บริการประปายังมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำในกลุ่มอนุภาคกลางตอนล่าง

- ประชาชนในภาคกลางมีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 72.3 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศร้อยละ 78.1 แต่สถานการณ์ในช่วงปี 2543-2545 ดีกว่า ช่วงที่ผ่านมาในปี 2539-2541 ทั้งนี้คนกรุงเทพมหานคร มีกรรมสิทธ์ในบ้านและที่ดินในสัดส่วนต่ำสุดเพียงร้อยละ 39.7 และในช่วงปี 2543-2545 อัตราการเพิ่มต่ำลงกว่าปี 2539-2541 ส่วนอนุภาคตะวันออกและอนุภาคกลางตอนล่างมีปัญหามากกว่ากลุ่มอนุภาคอื่นๆ โดยจังหวัดที่มีปัญหามาก ได้แก่สมุทรปราการร้อยละ 42.2 ชลบุรีร้อยละ 51.2 และปทุมธานีร้อยละ 52.0

- ครัวเรือนในภาคกลางได้รับบริการไฟฟ้าและน้ำประปาในสัดส่วนที่สูงขึ้นต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และของทุกภูมิภาค โดยคนในภาคตะวันออกและอนุภาคกลางตอนล่าง 3 ยังได้รับบริการประปาในสัดส่วนต่ำสุดของภาคเพียงร้อยละ 45.4 และ 48.2 ตามลำดับ ทั้งๆที่เป็นพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมหลักของประเทศ โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำสุด คือ ระยอง จันทบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก เป็นต้น

(5) ภาคกลางมีปัญหาด้านความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินรุนแรงเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ ในขณะที่คดียาเสพติดจับกุมได้มากขึ้น และการตายจากอุบัติภัยเพิ่มขึ้นในภาคตะวันออก

- คดีอาชญากรรมเพิ่มขึ้นต่อเนื่องโดยเพิ่มจาก 2.21 คดี ต่อประชากรพันคน ในปี 2544 เป็น 2.35 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2545 และเพิ่มขึ้นในเกือบทุกอนุภาค โดยมีสัดส่วนอยู่ระหว่าง 1.82-5.03 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2545 จังหวัดที่มีคดีอาชญากรรมมากที่สุด คือจังหวัดนครปฐม 4.0 คดี ปทุมธานี 3.6 คดี ระยอง 3.4 คดี และสมุทรสาคร 3.2 คดี

- คดียาเสพติดจับกุมได้เพิ่มสูงขึ้นจาก 6.7 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2543 เป็น 7.1 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2545 โดยเพิ่มสูงขึ้นในทุกอนุภาคและสูงสุดที่สมุทรสาคร 12.6 คดีต่อประชากรพันคน รองลงไปเป็น นครปฐม 11.7 คดี และสมุทรปราการ 11.1 คดี

- อัตราการตายด้วยอุบัติภัยเพิ่มขึ้นจาก 78.4 คนต่อประชากรแสนคน ในปี 2543 เป็น 87.3 ราย ในปี 2545 โดยในช่วงปี 2543-2545 อัตราการตายเพิ่มขึ้นเกือบทุกอนุภาค ยกเว้นอนุภาคกลางตอนล่าง 1 ที่ลดลงค่อนข้างมากถึงร้อยละ 19.4 และภาคตะวันออกลดลงร้อยละ

5.7 จังหวัดที่มีสถิติการตายสูงสุด คือ จังหวัดสมุทรสาคร 121.6 คน จังหวัดชลบุรี 120.9 คน จันทบุรี 112.9 คน และระยอง 110.8 คน ต่อประชากรแสนคน

(6) ประชาชนในภาคกลางสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศโดยใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง ขณะที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชนสูงเป็นอันดับสาม รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ แต่การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะลดลงในปีแรกของแผนฯ 9

- ประชาชนในภาคกลางให้ความสนใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 56.7 ในปี 2529 เป็นร้อยละ 65.5 ในปี 2539 และร้อยละ 69.8 ในปี 2544 แต่ยังต่ำกว่าภาคใต้และภาคเหนือที่มีผู้ไปใช้สิทธิร้อยละ 75.7 และร้อยละ 72.4 ในปีเดียวกัน ตามลำดับ สำหรับพื้นที่ภาคกลางมีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งใกล้เคียงกันเกือบทุกอนุภาค คือ ประมาณร้อยละ 70 ยกเว้นภาคกลางตอนล่าง 3 (ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ นครนายก สระแก้ว ปราจีนบุรี) ที่ใช้สิทธิต่ำสุดเพียงร้อยละ 66.7 โดยจังหวัดที่มีผู้ใช้สิทธิสูงสุด คือ เพชรบุรี ร้อยละ 75.5 และต่ำสุด คือ สมุทรปราการ ร้อยละ 60.8

- การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรของครัวเรือนในภาคกลางเปลี่ยนแปลงไม่มากนักตลอดช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยสัดส่วนครัวเรือนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรเพิ่มขึ้นเล็กน้อย จากร้อยละ 81.6 ในปี 2540 เป็นร้อยละ 83.9 ในปี 2545 อนุภาคที่มีสัดส่วนดังกล่าวสูงสุดในปี 2545 คือ ภาคกลางตอนบน 2 (สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท) และจังหวัดที่มีสัดส่วนสูงสุดในภาค คือ เพชรบุรี ร้อยละ 94.9 โดยนนทบุรีและสมุทรปราการเป็นสองจังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำสุดเท่ากัน คือ ร้อยละ 67.7

- ในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2542-2544) ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะมีสัดส่วนคงที่ที่ร้อยละ 96 แต่ในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สัดส่วนดังกล่าวลดลงเหลือร้อยละ 86.7 ในปี 2545 โดยเกือบทุกภาคลดลงใกล้เคียงกัน แต่ในระดับจังหวัดที่ครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะมากที่สุด คือ เพชรบุรี ร้อยละ 96.7 และต่ำสุด คือ สมุทรสาคร สัดส่วนร้อยละ 75.4

1.3 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) สถานการณ์ด้านป่าไม้ของภาคกลางอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วง เมื่อเทียบกับเกณฑ์เหมาะสมของระบบนิเวศน์

- พื้นที่ป่าไม้ของภาคเหลือเพียงร้อยละ 22.7 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งนับว่าอยู่ในระดับวิกฤตมาตลอดช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยพื้นที่ป่าไม้อยู่ในระดับวิกฤตทุกกลุ่มจังหวัด เนื่องจากภาคมีพื้นที่ป่าเพียง 14.7 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.7 ของพื้นที่ทั้งหมดและทรงตัวอยู่ในระดับนี้มาตลอดตั้งแต่ปี 2536 ต่ำกว่าเกณฑ์ความเหมาะสมของระบบนิเวศน์ที่ควรมีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้กว่าร้อยละ 40 ในขณะที่การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนได้รับผลสำเร็จโดยพื้นที่เพิ่มเป็น 2.2 แสนไร่ ซึ่งช่วยสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งและส่งผลดีต่อประชาชนที่ประกอบอาชีพการประมงชายฝั่ง

➢ การพัฒนาป่าชุมชนประสบความสำเร็จทุกกลุ่มจังหวัด ในขณะที่ป่าเศรษฐกิจดำเนินการสำเร็จในบางพื้นที่ โดยพื้นที่ป่าชุมชนของภาคเพิ่มขึ้นจาก 8,200 ไร่ในปี 2543 เป็น 18,500 ไร่ในปี 2545 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 50 ต่อปี ตามการเพิ่มของป่าชุมชน โดยจังหวัดเพชรบุรี มีป่าชุมชนมากที่สุดถึง 6,151 ไร่ หรือร้อยละ 33.2 ของป่าชุมชนทั้งภาค รองลงมาเป็นจังหวัดสุพรรณบุรี และราชบุรี มีสัดส่วนร้อยละ 25.3 และร้อยละ 10.7 ของป่าชุมชนทั้งภาคตามลำดับ สำหรับการพัฒนาป่าเศรษฐกิจของภาคประสบผลสำเร็จในบางกลุ่มจังหวัดทำให้พื้นที่ป่าเพิ่มจาก 9,100 ไร่ในปี 2539 เป็น11,600 ไร่ในปี 2545 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 47 โดยจังหวัดสระแก้วมีพื้นที่มากที่สุดถึง 8,140 ไร่หรือร้อยละ 70 ของทั้งหมด รองลงมาเป็นจังหวัดกาญจนบุรี 1,400 ไร่หรือร้อยละ 12 ของทั้งภาค

(2) คุณภาพแหล่งน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและแม่น้ำท่าจีนตอนล่างเสื่อมโทรมอยู่ในระดับวิกฤต โดยแม่น้ำทั้ง 2 สาย มีคุณภาพเหมาะสำหรับการใช้เพื่อการคมนาคมเท่านั้น เนื่องจากมีค่า DO เพียง 1.0 มิลลิกรัม/ลิตร และค่า BOD สูงถึง 4.2 มิลลิกรัม/ลิตร

(3) มลภาวะทางเสียงในเขตกรุงเทพมหานครเป็นปัญหาที่น่าห่วง ขณะที่คุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

➢ ปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานครก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียงจากการตรวจวัดความดังของเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงระหว่างปี 2539-2545 พบว่า พื้นที่เขตธุรกิจสำคัญคือโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และพาหุรัดจะมีระดับความดังของเสียงอยู่ระหว่าง 73-80.5 เดซิเบลเอ ขณะที่เมืองหลักอื่นๆ มีความดังของเสียงเกินเกณฑ์มาตรฐานในบางเวลา

➢ ผลกระทบจากปัญหาการจราจรได้ก่อให้เกิดมลภาวะฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ และก๊าซโอโซน กระจายอยู่ในบริเวณที่แออัดดังกล่าว อย่างไรก็ตามปัญหาฝุ่นละอองเริ่มแนวโน้มลดลงอยู่ในเกณฑ์ปลอดภัยทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองหลักต่างๆ

1.4 ข้อสรุป

(1) ภาคกลางเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจสูงเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อรวมกับกรุงเทพมหานครจะมีสัดส่วนการผลิตประมาณร้อยละ 71 ของประเทศ มีอัตราการเจริญเติบโตสูงในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 เมื่อเกิดวิกฤตในปี 2540-2541 เศรษฐกิจหดตัวไม่มาก เมื่อเทียบกับกรุงเทพมหานคร และฟื้นตัวได้เร็วกว่าภาคอื่น ขณะที่โครงสร้างเศรษฐกิจมีการกระจุกตัวมากขึ้น ในสาขาอุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง และสาขาเกี่ยวกับภาคบริการ โดยเฉพาะภาคตะวันออกที่มีสัดส่วนการผลิตอุตสาหกรรมสูงถึงเกือบร้อยละ 60 ของภาค ส่วนสาขาการค้าการก่อสร้างและการธนาคารที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงมีบทบาทลดลงมาก สำหรับภาคเกษตรมีความสำคัญในระดับเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ในส่วนของการมีงานทำในภาคกลาง มีแนวโน้มดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประมาณร้อยละ 70 เป็นแรงงานนอกภาคเกษตรที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปสูงกว่าภาคอื่น ส่งผลให้ผลิตภาพแรงงานของภาคกลางสูงเป็นอันดับสอง รองจากกรุงเทพมหานคร

เศรษฐกิจที่เริ่มฟื้นตัว ทำให้รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในปี 2545 เพิ่มสูงขึ้นในเกือบทุกจังหวัด ทำให้ความเหลื่อมล้ำของรายได้ในภาคกลางลดลง และจำนวนคนจนลดลงอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามยังมีสภาพความยากจนหนาแน่นในบางพื้นที่ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง

(2) การพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนถึงครึ่งแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ทำให้ประชาชนภาคกลางมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนกว่าร้อยละ 72 ของครัวเรือนทั้งหมด มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ชีวิตครอบครัวมีสัมพันธภาพที่อบอุ่นเป็นส่วนใหญ่ โดยสมาชิกมีโอกาสอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกัน ขณะเดียวกันครอบครัวที่มีรายได้พอเพียงกับการใช้จ่ายก็มีสัดส่วนที่มากขึ้น ประชาชนมีความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประเทศโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน พร้อมทั้งร่วมทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตอีก 3 ประการกลับยังพัฒนาไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ได้แก่

- ***ประการแรก*** สุขภาพอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจ ยังคงเสื่อมโทรม โดยประชาชนที่เจ็บป่วยมีสัดส่วนมากขึ้น โดยเฉพาะประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่เจ็บป่วยเพิ่มขึ้นจากปี 2544 ที่ผ่านมาถึง 2 เท่าตัว และโรคสำคัญๆ ที่มีผู้ป่วยมากกว่าร้อยละ 68 ของทั้งหมดคือโรคทางเดินหายใจ โรคเกี่ยวกับกล้ามเนื้อ เส้นเอ็นและกระดูก และโรคระบบทางเดินอาหาร ส่วนผู้ป่วยด้วยโรคจิตแม้ว่าจะมีผู้ป่วยน้อยกว่าโรคอื่นๆ แต่กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าในระยะ 6 ปีที่ผ่านมา

- ***ประการที่สอง*** การพัฒนาการศึกษาช่วยให้ประชาชนคิดเป็นทำเป็น เพราะมีจำนวนปีของการศึกษาเฉลี่ย 6.9 ปี แต่ยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 7.8 ปี นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยผลการสอบวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ของนักเรียนยังมีคะแนนไม่ถึงร้อยละ 50 ในทุกระดับชั้นและทุกอนุภาค รวมทั้งกรุงเทพมหานคร

- ***ประการที่สาม*** ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร และพื้นที่อนุภาคกลางตอนบน 1 ซึ่งอยู่รอบๆ กรุงเทพมหานคร มีคดีอาชญากรรมในสัดส่วนสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งการตายจากอุบัติภัยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกอนุภาค โดยเฉพาะอนุภาคตะวันออกมีสัดส่วนสูงต่อเนื่องมาโดยตลอดในช่วงปี 2541-2545

(3) การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ เพื่อคงความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ลดจำนวนลงและมีสภาพเสื่อมโทรมจนอยู่ในระดับวิกฤตมาโดยตลอด ในขณะที่การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนและการสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนและภาคเอกชนปลูกป่าเศรษฐกิจร่วมกับทางราชการประสบความสำเร็จดีเพราะมีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

(4) การรักษาสิ่งแวดล้อมยังต้องใช้ความพยายามอีกมาก โดยเฉพาะการฟื้นฟูแม่น้ำสายหลักคือแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและท่าจีนตอนล่างซึ่งมีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการคมนาคมเท่านั้น ขณะเดียวกันความดังของเสียงในเขตชุมชนหนาแน่นของกรุงเทพมหานคร เช่น บริเวณโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และพาหุรัดมีระดับเกินเกณฑ์มาตรฐานอย่างต่อเนื่องตลอด 7 ปีที่ผ่านมา

2 ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

การพัฒนาภาคกลางให้มุ่งสู่ความยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค ปัจจุบันได้มีการวางแนวทางพัฒนาในระดับพื้นที่ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงในทิศทางการพัฒนาเดียวกัน โดยมุ่งพัฒนาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของภูมิภาค พร้อมทั้งรักษาพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ให้เป็นแหล่งผลิตธัญญาหารของประเทศ ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองชายแดนให้เป็นประตูเศรษฐกิจควบคู่ไปกับเมืองน่าอยู่ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

2.1 การพัฒนาภาคกลางสู่ฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การดำเนินงานของภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ในระยะที่ผ่านมาช่วยเสริมศักยภาพการพัฒนาภาคกลางสู่ฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เร็วขึ้น และเอื้อประโยชน์ต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภาคและของประเทศในระยะต่อไป

(1) ฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่เศรษฐกิจเฉพาะมีศักยภาพสูงขึ้น พร้อมก้าวสู่ความเป็นฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(1.1) พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก มีการเพิ่มศักยภาพเป็นประตูส่งออกที่ทันสมัยได้มาตรฐานระดับนานาชาติ โดยการขนส่งทางน้ำได้เร่งรัดการเปิดใช้ท่าเรือแหลมฉบังขั้นที่ 2 ท่าแรก (C3) เพื่อให้บริการได้ภายในปี 2547 เพื่อสามารถรองรับตู้สินค้าเพิ่มขึ้น 0.6 ล้าน TEU/ปี ส่วนการขนส่งทางอากาศได้เปิดใช้บริการสนามบินอู่ตะเภาสำหรับขนส่งสินค้าและนักท่องเที่ยวแบบเช่าเหมาลำแล้ว อยู่ระหว่างเตรียมพัฒนาเป็น Aviation Industry and Logistic Center และกำลังเร่งก่อสร้างสนามบินสุวรรณภูมิให้เปิดใช้บริการได้ภายในเดือนกันยายน 2548

ขณะเดียวกันมีการพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงฐานอุตสาหกรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยอยู่ระหว่างการก่อสร้างเส้นทางสายแหลมฉบัง-สระแก้ว-บุรีรัมย์-มุกดาหาร คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี 2548 และกำลังก่อสร้างเส้นทางสายสระแก้ว-อรัญประเทศ ซึ่งจะเปิดประตูส่งออกบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก และพื้นที่ชายแดนของภาคสู่ประเทศเพื่อนบ้านได้สะดวกขึ้น

นอกจากนี้ ได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยดำเนินการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำบางปะกง และแม่น้ำสาขาเพื่อแก้ไขปัญหาเร่งด่วนเรื่องคุณภาพน้ำในพื้นที่ ขณะเดียวกัน มีการเตรียมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาและจัดการพื้นที่เกาะช้างและพื้นที่ใกล้เคียง พร้อมทั้งจัดตั้งองค์กรบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อผลักดันการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้บังเกิดผล

(1.2) การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันตก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยและเป็นฐานอุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตร โลหะ และเซรามิกส์ โดยได้เตรียมพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงพื้นที่ภาคตะวันตกกับภาคใต้และพื้นที่บริเวณฝั่งทะเลตะวันออก อาทิ ถนนเลียบอ่าวไทยจาก

วัดกระเช้าขาว (สมุทรสาคร) – แหลมผักเบี้ย (เพชรบุรี) และโครงข่ายเดินเรือ พัทยา-ชะอำ-หัวหิน ขณะเดียวกันมีการเพิ่มศักยภาพเขตอุตสาหกรรมบางสะพาน โดยอยู่ระหว่างการขยายท่าเรืออุตสาหกรรมบางสะพาน ให้สามารถรองรับเรือขนาด 100,000 DWT และในอนาคตจะเปิดเป็นท่าเรือพาณิชย์เชื่อมโยงท่าเรือประจวบ-ชลบุรี-มาบตาพุด-สุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช-สงขลา ซึ่งคาดว่าจะช่วยดึงดูดการลงทุนสู่พื้นที่อุตสาหกรรมบางสะพานได้เพิ่มขึ้นในอนาคต

(2) การจัดระเบียบการขยายตัวของพื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจและชุมชนของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีความก้าวหน้าค่อนข้างมาก โดยมีการวางผังเมืองรวมครอบคลุมทุกชุมชนเมืองแล้ว ส่วนกรุงเทพมหานครอยู่ระหว่างการปรับปรุงผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 2 เพื่อประกาศใช้ภายในปี 2547 และมีการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น มีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการรักษาคุณภาพอากาศและเสียงในบริเวณริมถนนสายหลักของกรุงเทพมหานคร การรณรงค์แยกขยะมูลฝอยในชุมชน รวมทั้งการพัฒนาเมืองน่าอยู่ทั่วทุกเขตในกรุงเทพมหานครเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในเมืองอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันมีการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่เขตชั้นในให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยจัดทำผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนินและบริเวณต่อเนื่อง ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแล้วเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2547

(3) การแก้ไขปัญหาการจราจรของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความก้าวหน้าไปมาก โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ ได้แก่ โครงการรถไฟฟ้ามหานครสายเฉลิมรัช ซึ่งจะเปิดให้บริการเดินรถในวันที่ 12 สิงหาคม 2547 การก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดนครอินทร์ และถนนเชื่อมต่อสายติวานนท์-เพชรเกษมซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จ นอกจากนี้อีกหลายโครงการที่อยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง ได้แก่ โครงการถนนวงแหวนอุตสาหกรรม โครงการถนนวงแหวนรอบนอกด้านใต้ โครงการสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนเชื่อมต่อ และโครงการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร ส่วนต่อขยายเส้นทางสุขุมวิทซึ่งอยู่ระหว่างการประกวดราคา ทั้งนี้ เมื่อโครงการเหล่านี้แล้วเสร็จจะช่วยบรรเทาปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้อีกมาก ซึ่งจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลดีขึ้น

2.2 การขยายธุรกิจบริการด้านท่องเที่ยว การค้า การลงทุนเชื่อมโยงเพื่อนบ้าน

การขยายฐานเศรษฐกิจของภาคกลาง ส่วนหนึ่งได้อาศัยประโยชน์จากความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ กัมพูชา-พม่า-สปป.ลาว-เวียดนาม-ไทย-จีน (มณฑลยูนนาน) และกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ กัมพูชา-สปป.ลาว-พม่า-ไทย โดยมีพื้นที่ชายแดนเป้าหมาย ไทย-กัมพูชา ได้แก่ ปราจีนบุรี สระแก้ว จันทบุรี และตราด และพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ทั้งนี้ การดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือดังกล่าวในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้เอื้อประโยชน์ต่อการขยายธุรกิจบริการด้านท่องเที่ยว การค้า การลงทุนของภาคกลางสู่ประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ดังนี้

(1) ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน ไทย-กัมพูชา ได้มีการขยายเวลาเปิดจุดผ่านแดนถาวร ไทย-กัมพูชา ที่ด่านหาดเล็ก จ.ตราด และด่านอรัญประเทศ จ.สระแก้ว ออกไป 2 ชั่วโมงตั้งแต่เวลา 07.00-20.00 น. ขณะเดียวกันได้เตรียมเปิดจุดผ่านแดนถาวรเพิ่มขึ้นอีก 2 จุด ที่บ้านแหลม และบ้านผักกาด จ.จันทบุรี นอกจากนี้ ได้มีการผ่อนคลายกฎระเบียบ

ด้านการท่องเที่ยว โดยขยายพื้นที่การใช้บัตรผ่านแดน (Border Pass) ให้คนไทยเข้าไปถึง จ.เสียมราฐ และคนกัมพูชาเข้ามาได้ถึง จ.ปราจีนบุรี รวมทั้งอยู่ระหว่างการขอยกเว้นให้คนสัญชาติกัมพูชา ไม่ต้องชำระค่าทำการล่วงเวลาในการเดินทางเข้าออกบริเวณชายแดนไทยทั้งทางบกและทางน้ำ โดยการดำเนินงานดังกล่าวจะช่วยอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างไทย-กัมพูชาให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

(2) การพัฒนาเมืองคู่แฝดทางเศรษฐกิจตราด-เกาะกง ได้มีการจัดทำแผนความร่วมมือไทย-กัมพูชา ไว้เรียบร้อยแล้ว โดยเมืองคู่แฝดทางเศรษฐกิจตราด-เกาะกง เป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งของความร่วมมือดังกล่าว ซึ่งขณะนี้ได้ศึกษาความเหมาะสมการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม จ.เกาะกง พร้อมลงทุนพัฒนาพื้นที่ไว้แล้ว เพื่อเตรียมรองรับการขยายฐานการผลิตจากไทยไปยังกัมพูชาในอนาคต

(3) การพัฒนาโครงข่ายเชื่อมโยงภาคกลางกับประเทศเพื่อนบ้านก้าวหน้าไปมาก ได้แก่ การพัฒนาเส้นทางตราด-เกาะกง-สแรแอมปึล ซึ่งไทยให้ความช่วยเหลือกัมพูชาเป็นเงินให้เปล่าและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อศึกษาศักยภาพกิจกรรมทางเศรษฐกิจและพัฒนาปรับปรุงเส้นทางในระยะทาง 151 กิโลเมตร วงเงินรวมทั้งสิ้น 861 ล้านบาท โดยจะเริ่มก่อสร้างภายในปี 2547 และจะแล้วเสร็จในปี 2549 นอกจากนี้ มีโครงการก่อสร้างเส้นทางกาญจนบุรี-ทวาย เชื่อมระหว่างบ้านพุน้ำร้อน (กาญจนบุรี)-ทวาย (พม่า) ระยะทาง 130 กิโลเมตร ซึ่งเป็นการร่วมลงทุนระหว่างภาคเอกชนไทยและเอกชนพม่า ในฝั่งพม่าได้เริ่มก่อสร้างทางระยะ 50 กิโลเมตรแล้ว ส่วนฝั่งไทยกำลังของบประมาณกลางปี 2547 วงเงิน 35 ล้านบาท เพื่อก่อสร้างเส้นทางจากบ้านพุน้ำร้อน-ชายแดนไทย ระยะทาง 5 กิโลเมตร ทั้งนี้ โครงข่ายดังกล่าวจะอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างภาคกลางกับประเทศเพื่อนบ้านได้มากขึ้น

(4) การเตรียมพัฒนาเมืองชายแดนให้มีศักยภาพ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการประกอบธุรกิจ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว โดยได้จัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองชายแดน 20 เมืองเป้าหมายทั่วประเทศไว้แล้ว และมีกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองชายแดนให้เป็นเมืองน่าอยู่และน่าเยี่ยมเยือนในหลายพื้นที่ อาทิ อรัญประเทศ ตราด จันทบุรี และกาญจนบุรี

2.3 การพัฒนาศักยภาพคนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

การพัฒนาภาคกลางให้มุ่งสู่ฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของประเทศ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนให้พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตที่มุ่งให้แข่งขันได้ ในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 มีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

(1) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนก้าวหน้ามากขึ้น จากการดำเนินงานของภาครัฐที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการปฏิรูปการผลิตและพัฒนาครู มีการจัดทำยุทธศาสตร์การดำเนินงานระยะ 10 ปี (พ.ศ.2547-2556) การพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูแนวใหม่ การปรับปรุงการจัดการหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่นเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี ใฝ่รู้ คิด

เป็นทำเป็น พึ่งตนเองได้ รวมทั้งมีการพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้พิการแต่ละประเภทให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและทั่งถึง นอกจากนี้ ยังได้ร่วมกับภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจที่มีศักยภาพ ตลอดจนสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันราชภัฏในพื้นที่ดำเนินการตามนโยบายหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

(2) การพัฒนากำลังคนเพื่อการแข่งขันระดับนานาชาติ มีการเตรียมการในหลายด้าน ที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาระบบคุณวุฒิวิชาชีพ (Thai Vocational Qualification : TVQ) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคการผลิตที่ร่วมกันพัฒนาคุณวุฒิวิชาชีพให้แก่แรงงานกลุ่มอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า ช่างยนต์ และพลาสติก ด้านค้าปลีก และ Automation and Industrial Maintenance

นอกจากนี้ ยังให้ทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพในการวิจัยแก่นักวิจัยรุ่นใหม่ การส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างครบวงจร ขณะเดียวกันได้จัดตั้งสถาบันและศูนย์ฝึกอบรมฝีมือแรงงานครอบคลุมทุกจังหวัดในภาคตะวันออก เพื่อเพิ่มทักษะฝีมือแรงงานรองรับนโยบายของรัฐเพื่อสนับสนุนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงที่กำลังขยายตัว โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า

2.4 ข้อสรุป

พื้นที่ภาคกลางยังคงดำรงบทบาทการเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของประเทศได้ต่อไปในอนาคต ในการพัฒนาภาคกลางให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันเพิ่มขึ้น มีประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในแต่ละกลุ่มพื้นที่ ดังนี้

(1) กรุงเทพมหานคร ควรฟื้นฟูบูรณะกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองน่าอยู่ พร้อมทั้งบริหารจัดการการใช้ที่ดิน และพัฒนาระบบบริการพื้นฐานขยายสู่กลุ่มจังหวัดในเขตปริมณฑล ตลอดจนพัฒนาระบบชุมชนหลายศูนย์ที่สามารถพึ่งตนเอง เพื่อรองรับการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกรุงเทพมหานคร

(2) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 (นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง) และกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 3 (ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี สมุทรปราการ สระแก้ว) ควรจัดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ โดยเฉพาะแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคให้เพียงพอรองรับการขยายตัวของเมือง รวมทั้งพัฒนาศูนย์กลางธุรกิจและชุมชน ตลอดจนศูนย์ราชการแห่งใหม่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพ

(3) กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออก (จันทบุรี ชลบุรี ตราด ระยอง) ควรส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ที่ไม่มีมลพิษ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง รวมทั้งปรับปรุงโครงข่ายคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะถนนเชื่อมโยงบริเวณพื้นที่อุตสาหกรรมตอนในกับท่าเรือแหลมฉบัง และถนนเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

(4) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2 (ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี) ควรฟื้นฟูให้เป็นแหล่งผลิตธัญญาหารที่มีประสิทธิภาพสูงของประเทศ มีการกระจายการผลิตสู่การเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มสูง และอนุรักษ์ดินและแหล่งต้นน้ำในที่ราบลุ่มเจ้าพระยา

(5) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 1 (กาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี) และกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 2 (ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร) ควรส่งเสริมให้เกิดเขตเศรษฐกิจชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดศูนย์วิจัย และพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร ตลอดจนเตรียมความพร้อมของแรงงานให้มีทักษะฝีมือสูงขึ้น

3 ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคกลางในระยะต่อไป

การประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคกลางได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาในระยะที่ผ่านมาได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยังไม่สมดุล ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขณะที่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลาง ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด แม้จะมีความสอดคล้องเชื่อมโยงในทิศทางเดียวกัน แต่ข้อเสนอยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และเป็นปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคกลางได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาภาคกลางให้มุ่งสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคได้อย่างแท้จริงในระยะต่อไป จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

3.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของภาคกลางให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ภาคกลางให้ก้าวสู่การเป็นฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ควรคำนึงถึงศักยภาพความเป็นไปได้ของพื้นที่และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับคนในพื้นที่ ดังนี้

- พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรมสมัยใหม่ของประเทศ แต่การพัฒนาที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อต้นทุนสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพอนามัยของคนในพื้นที่เป็นอย่างมาก จึงควรนำมาเป็นบทเรียนไม่ให้เกิดในพื้นที่อื่นๆ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ยุทธศาสตร์และทิศทางที่กำหนดสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

- จ.สมุทรสงคราม ซึ่งมีศักยภาพเป็นท่าเรือขนถ่ายสินค้า ปัจจุบันได้รองรับสินค้าจากท่าเรือกรุงเทพฯ และพื้นที่โดยรอบอยู่แล้ว จึงควรอาศัยความได้เปรียบนี้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของจ.สมุทรสงครามให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยควรมีการพิจารณาความเป็นไปได้ของการพัฒนาระบบขนส่งเชื่อมต่อ (Intermodal Transportation) เข้าถึงพื้นที่

- จ.สมุทรปราการ มีศักยภาพในการพัฒนาเป็น Logistic Center ของภูมิภาคได้ เนื่องจากอยู่ใกล้ประตูส่งออกหลายทิศทาง อาทิ ท่าเรือบริเวณอ่าวไทย และเส้นทางเชื่อมโยง จ.สระแก้ว ซึ่งมีด่านอรัญประเทศเป็นประตูส่งออกขนาดใหญ่ของประเทศ ทั้งนี้ ผู้ว่า CEO ควรอาศัย

ประโยชน์จากศักยภาพของภาคธุรกิจเอกชนที่มีอยู่มาช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งจะทำให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่มากขึ้น

- พื้นที่ราบภาคกลาง บริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีเอกลักษณ์เฉพาะของวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ จึงควรนำมาพิจารณาเป็นจุดขาย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

- ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายในภาคกลาง สามารถพัฒนาเป็น Cluster ด้านท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวทางทะเลเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

(2) การยกระดับฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรม ควรอาศัยทุนทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ได้แก่

- ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ โครงข่ายถนน ท่าเรือน้ำลึก สนามบินอู่ตะเภา และสนามบินสุวรรณภูมิซึ่งจะเปิดใช้บริการภายในปี 2548 นี้ จะช่วยเสริมศักยภาพการพัฒนาภาคกลางให้เป็น International Hub ของภูมิภาคได้

- นโยบายการพัฒนาระบบ Internet ของประเทศ ให้เป็น Single entry window และการมีโครงข่าย Internet เชื่อมโยงกับเพื่อนบ้าน จะอำนวยความสะดวกด้านการค้า และการเป็นประตูส่งออกที่ทันสมัยของภาคกลาง ในการพัฒนาเป็น Logistic Center ของภูมิภาคได้

- ภาคกลางสามารถใช้ยุทธศาสตร์การขนส่งทางน้ำ เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจของพื้นที่ได้ เนื่องจากสามารถลดค่าใช้จ่าย ลดมลภาวะ และอำนวยประโยชน์ต่อการส่งออกได้มากกว่าการขนส่งรูปแบบอื่น

(3) นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดและจังหวัดในภาคกลาง ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันและไม่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน เช่น การเป็น Detroit of Asia และ Silicon Valley ด้านอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ของภูมิภาค จะต้องไม่ขัดแย้งกับนโยบายการพัฒนาเป็นครัวของโลก

(4) การกำหนดนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning) ตามผังเมืองรวม ซึ่งมีปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์จังหวัดทุกจังหวัด เห็นควรให้มีการประสานเชื่อมโยงกันระหว่างผู้ว่า CEO ภายในกลุ่มจังหวัดที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวกัน ทั้งนี้ เพื่อความสอดคล้องของนโยบายและมาตรการที่จะรองรับตามศักยภาพของพื้นที่ เช่น ไม่ควรนำพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับเป็นพื้นที่สีเขียวมากำหนดเป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เป็นต้น

(5) ยุทธศาสตร์ด้านพลังงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นหัวใจสำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และช่วยยกระดับฐานการผลิตของภาคกลางให้ก้าวสู่การเป็นฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของภูมิภาค แต่การจะผลักดันเฉพาะศรีราชาให้เป็นศูนย์กลางเพียงแห่งเดียวคงไม่เพียงพอ จำเป็นต้องพัฒนาพลังงานทางเลือก เช่น พลังงานจากพืชสีเขียวที่เป็นพืชน้ำมัน หรือ Bio-diesel หรือพลังงานจากแสงอาทิตย์ เพื่อเพิ่มทางเลือกและลดการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ

(6) การกำหนดยุทธศาสตร์การยกระดับฐานการผลิตอาหารไปสู่การเป็นครัวของโลก ควรมีการเพิ่มเติมประเด็นพิจารณา ดังต่อไปนี้

- กำหนดแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรชีวภาพที่ชัดเจน และผนวกไว้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ภาคกลาง รวมทั้งควรจัดทำแนวทางการพัฒนาประมงแบบยั่งยืนที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์

- ภาคกลางเป็นภาคที่มีพื้นที่ชลประทานมากสุดของประเทศ แต่ในหลายจังหวัดของภาคยังมีปัญหาในด้านความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ จึงเห็นควรให้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบเชื่อมต่อเพื่อนำไปสู่การกระจายโอกาสให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

- จังหวัดสมุทรสาครได้รับการกำหนดบทบาทให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาประมง และเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำของภาคกลาง บทบาทดังกล่าวจะสามารถบรรลุผลได้ก็ต่อเมื่อมีปัจจัยเกื้อหนุนในด้านต่างๆ อาทิ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับจังหวัดอื่นๆ การจัดตั้งสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับการประมง และการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องแรงงานต่างด้าว ฯลฯ

(7) การกำหนดยุทธศาสตร์การยกระดับธุรกิจการท่องเที่ยวและขยายฐานความร่วมมือเศรษฐกิจชายแดน ควรคำนึงถึงประเด็นพิจารณา ดังต่อไปนี้

- การลงทุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด ไม่ควรเป็นไปในลักษณะเลียนแบบซึ่งกันและกัน หากแต่ควรคำนึงถึงศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน และข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่เป็นหลัก

- การพัฒนาเส้นทาง East-West Corridor (ทวาย-กาญจนบุรี-อรัญประเทศ-พนมเปญ-โฮจิมินห์ซิตี้-วังเตา) ควรเพิ่มเติมแนวทางในรายละเอียดว่าจะมีการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ตามแนวเส้นทางในแต่ละจุดอย่างไร และส่งเสริมให้มีระบบขนส่งแบบ Mass Transit ที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวใน cluster ป่าและวนอุทยาน นอกเหนือจากจังหวัดเพชรบุรี และกาญจนบุรีแล้ว เห็นควรเพิ่มเติมพื้นที่ที่มีศักยภาพในส่วนอื่นๆ ของภาคด้วย อาทิ จังหวัดในแถบพื้นที่อุทยานเขาใหญ่ (นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว)

- ควรมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำที่เชื่อมระหว่างจังหวัด ทั้งนี้เพื่อให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย

3.2 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนและมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพคน และใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างเต็มประสิทธิภาพ มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีการพัฒนาด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งปรับทัศนคติ เสริมสร้างการคิดเป็น ทำเป็น รู้จักวิเคราะห์หาเหตุผล ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตพื้นฐานให้คนในภาค ทั้งนี้ รวมถึงในเรื่องการพัฒนาด้านจิตวิญญาณที่ช่วยให้คนมีคุณธรรมและจริยธรรม

(2) การพัฒนาศักยภาพคนภายในภาคยังก้าวไม่ทันการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จึงควรมุ่งพัฒนากำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพราะส่วนหนึ่งของผู้ที่จบการศึกษาได้งานทำไม่ตรงกับสาขาที่เรียน เกิดการสูญเสียของการลงทุนทางการศึกษา สำหรับผู้ที่พ้นวัยเรียนไปแล้ว ควรได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สำหรับแรงงานในภาคเกษตรควรได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการเพาะปลูกที่สร้างมูลค่าเพิ่ม และมีประสิทธิภาพการผลิตสูงขึ้นควบคู่กับการเพิ่มความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ควรกำหนดแนวทางการพัฒนาสุขภาวะของคนในภาคกลางให้ชัดเจน โดยควรส่งเสริมการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองให้มากขึ้น

(4) การพัฒนาทุนทางสังคมยังได้รับความสำคัญน้อย ทั้งทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในการเสริมสมรรถนะทางเศรษฐกิจได้

(5) การแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวยังคงมีประเด็นเรื่องความไม่สอดรับระหว่างนโยบายการจ้างแรงงานต่างด้าวและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ก่อให้เกิดปัญหากับผู้ประกอบการในพื้นที่และส่งผลเสียต่อธุรกิจ จึงต้องสร้างความเข้าใจแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินนโยบายเรื่องแรงงานต่างด้าวเกิดผลสัมฤทธิ์ นอกจากนี้ การกำหนดโควต้าการนำเข้าแรงงานต่างด้าวอยู่ในความรับผิดชอบของส่วนกลาง ส่งผลให้ธุรกิจในระดับจังหวัดประสบปัญหาแรงงานต่างด้าวไม่เพียงพอกับความต้องการในบางพื้นที่

3.3 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อคืนสมดุลสู่ธรรมชาติ และสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) ภาคกลางในอดีตมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ทั้ง ดิน น้ำ ทะเล และชายฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรดินที่ดีมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการเกษตรกรรม ขณะเดียวกัน ก็เป็นภาคที่ได้รับการพัฒนาระบบชลประทานมากกว่าภาคอื่น ที่ผ่านมา มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นฐานการผลิตทางเศรษฐกิจมาโดยตลอดอย่างขาดบูรณะฟื้นฟู จึงเกิดผลกระทบทางลบตามมาหลายประการ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทรมลง ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้มีจำนวนน้อยลง คุณภาพดินลดลง ผลผลิตทางการเกษตรมีปริมาณต่ำ รวมทั้งการผลิตทางเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดมลพิษหลายประการ ทั้งน้ำเสีย (น้ำผิวดินและใต้ดิน) อากาศเสีย ของเสีย เช่น ขยะ และของเสียอันตรายต่างๆ จึงควรมียุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

(2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาให้ภาคกลางเป็นฐานเศรษฐกิจแนวหน้าและส่งออกอาหารรายใหญ่ของโลก จะต้องคำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะความพอเพียงของน้ำ และความอุดมสมบูรณ์ของดิน รวมทั้งการพัฒนาต่างๆ จะต้องควบคู่ไปกับการบูรณะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้คงความสมบูรณ์และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

(3) ควรเร่งการฟื้นฟูดินที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์ด้วยอินทรีย์วัตถุ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร ลดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากการใช้สารเคมี และลดต้นทุนการผลิต

(4) ควรใช้ทรัพยากรดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องกับศักยภาพ เช่น การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เกษตรปราณีต การพัฒนาเส้นทางน้ำหรือลำน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำและสนับสนุนการท่องเที่ยวและการขนส่งทางน้ำ รวมทั้ง การรักษาระบบนิเวศน์ของลุ่มน้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตของสัตว์น้ำ ตลอดจนมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้ใช้ประโยชน์ได้สูงสุด เช่น ลุ่มน้ำเจ้าพระยา และลุ่มน้ำบางปะกง เป็นต้น

(5) สนับสนุนชุมชนให้สามารถปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ เกิดความสมดุลของระบบนิเวศน์ และเป็นฐานการผลิตได้อย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

3.4 การเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น ที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในพื้นที่ มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) การบริหารการพัฒนาประเทศในปัจจุบันที่ใช้แผนยุทธศาสตร์ระดับต่างๆ เป็นเครื่องมือ ได้ช่วยลดช่องว่างการวางแผนพัฒนาในอดีต เนื่องจากแผนยุทธศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม การประเมินสถานการณ์แวดล้อมที่อาศัยองค์ความรู้ ข้อมูล และวิชาการสนับสนุน รวมทั้งมีการพัฒนาระบบติดตามประเมินผลที่มีตัวชี้วัดผลสำเร็จที่ชัดเจน

(2) แผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัดที่ผ่านมา ได้จัดทำอย่างเร่งรีบ เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา บุคลากร และงบประมาณที่ไม่สามารถสนับสนุนกลุ่มแผนงาน/โครงการได้เต็มที่ อีกทั้งการระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนไม่ครบถ้วน นอกจากนี้ การที่รัฐบาลกำหนดให้มีการติดตามประเมินผลทุก 6 เดือนและ 1 ปี ทำให้กลุ่มจังหวัด/จังหวัดเสนอโครงการที่สามารถได้งบประมาณง่าย และดำเนินการเสร็จเร็ว แต่ไม่สนองตอบความต้องการของประชาชน

(3) กลุ่มจังหวัด/จังหวัดควรพิจารณาทบทวนยุทธศาสตร์ให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง โดยกำหนดวิสัยทัศน์ในระยะยาวให้ชัดเจน สร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียมกัน และมีการบูรณาการแผนงาน/โครงการและงบประมาณอย่างสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน ส่วนการผลักดันแผนต้องมีความชัดเจนในด้านบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง และมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม

(4) การกำหนดยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัด ต้องคำนึงถึงความสมดุลทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถกำหนดจุดแข็งและจุดขายของแต่ละกลุ่มจังหวัด/จังหวัด ให้ความสำคัญกับการพึ่งพาระหว่างกัน ภาคเอกชนและภาคประชาชนต้องมีส่วนร่วมและสนับสนุน ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์จากการพัฒนา โดยคำนึงถึงความหลากหลาย ความแตกต่างของพื้นที่ ต้องผลักดันสู่การปฏิบัติภายใต้การบริหารจัดการทรัพยากรที่จำกัด และมีการจัดลำดับความสำคัญ

(5) ยุทธศาสตร์ระดับต่างๆ ต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับประชาชน โดยมีเงื่อนไขความสำเร็จของแผน ที่เกิดจากการได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างเหมาะสมต่อเนื่องและรวดเร็ว การมีส่วนร่วมจัดทำแผนและผลักดันแผนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน การสร้างความรู้ความเข้าใจกับทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึง เท่าเทียมกัน รวมทั้งการบริหารจัดการองค์ความรู้ทั้งการระดมความรู้จากผู้รู้ และการวิจัยเพิ่มเติม เสริมส่วนที่ขาดและการต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมเพื่อสนับสนุนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ การผลักดันแผน และการติดตามประเมินผล

(6) การสนับสนุนให้ทุกจังหวัดมีศูนย์ยุทธศาสตร์จังหวัดเป็นกลไกในการจัดทำยุทธศาสตร์ ผลักดันแผนสู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล

โดยสรุป การพัฒนาภาคกลางให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคกลางจะต้องมีทิศทางที่ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน และจำเป็นต้องจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อผลักดันยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ

บทที่ 5

ผลการพัฒนาภาคใต้ในระยะครึ่งแผนฯ 9

1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาภาคใต้

ในส่วนนี้เป็นการประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคใต้ ระยะตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) จนถึงครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (2545 – 2546) ว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่สำคัญอย่างไรบ้าง

1.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ

(1) ภาคใต้มีฐานเศรษฐกิจขนาดเล็กใกล้เคียงกับภาคเหนือ ภายหลังวิกฤตบทบาทการผลิตรวมของภาคใต้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่อัตราการขยายตัวมีแนวโน้มลดลงในปี 2545

- ภาคใต้มีสัดส่วนการผลิตเพียงร้อยละ 9.2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ เป็นภาคที่มีบทบาททางเศรษฐกิจเล็กใกล้เคียงกับภาคเหนือที่มีสัดส่วนร้อยละ 8.9 และเล็กกว่าภาคอื่นๆ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540-2541 เศรษฐกิจภาคใต้หดตัวเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2.5 ต่อปี นับเป็นภาคที่ได้รับผลกระทบน้อยกว่าภาคอื่นๆ ขณะที่เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศหดตัวถึงร้อยละ 5.9 ต่อปี แต่เมื่อเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวในช่วงปี 2542-2544 เศรษฐกิจภาคใต้ฟื้นตัวเร็วค่อนข้างช้า แต่ยังโตเร็วกว่าภาคเหนือ โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 1.7 ต่อปี ขณะที่เศรษฐกิจภาคเหนือขยายตัวเฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.9 ต่อปี อย่างไรก็ตาม ในปี 2545 เมื่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 5.4 แต่เศรษฐกิจภาคใต้กลับมีอัตราการขยายตัวเพียงร้อยละ 3.4 ต่ำกว่าทุกภูมิภาค ยกเว้นกรุงเทพมหานครที่ขยายตัวเพียงร้อยละ 1.8

- บทบาทการผลิตในแต่ละกลุ่มจังหวัดต่อการผลิตรวมของภาคใต้เปลี่ยนแปลงไม่มากนักในช่วงปี 2539 - 2545 โดยกลุ่มจังหวัดภาคใต้ 2 ภาคใต้ 1 และภาคใต้ชายแดน 2 เป็นฐานการผลิตสำคัญของภาคมีสัดส่วนการผลิตรวมกันเกือบร้อยละ 70 ของผลผลิตรวม ขณะที่เศรษฐกิจของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ 3 และจังหวัดภาคใต้ชายแดน 1 มีขนาดที่ใกล้เคียงกันมีสัดส่วนผลผลิตรวมเป็นร้อยละ 30 ของภาคใต้ ทั้งนี้ กลุ่มจังหวัดภาคใต้ 3 มีความสำคัญเพิ่มขึ้น โดยเป็นกลุ่มจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตน้อยที่สุด เศรษฐกิจหดตัวเพียงร้อยละ 0.9 เท่านั้น แต่ช่วงหลังวิกฤตกลับขยายตัวสูงสุดถึงร้อยละ 5.9 ต่อปี ในช่วงปี 2542-2544 ทั้งนี้เพราะกลุ่มจังหวัดภาคใต้ 3 มีโครงสร้างการผลิตที่หลากหลายมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งเกษตร อุตสาหกรรม และบริการที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว และการคมนาคมขนส่งทางอากาศ สำหรับภาวะเศรษฐกิจในปี 2545 พบว่าเศรษฐกิจของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ 1 ภาคใต้ 2 และภาคใต้ชายแดน 1 มีอัตราการขยายตัวสูงกว่ากลุ่มจังหวัดอื่นๆ

โดยมีขยายตัวร้อยละ 5.1 ร้อยละ 3.9 และ ร้อยละ 3.6 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากการขยายตัวของการผลิตภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการผลิตหลักที่มีบทบาทต่อการผลิตรวมของภาค

- สำหรับจังหวัดที่เป็นฐานการผลิตสำคัญของภาคใต้ประกอบด้วย สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ตรัง และปัตตานี มีสัดส่วนการผลิตรวมกันประมาณร้อยละ 68 ของผลผลิตรวมในภาค วิกฤตเศรษฐกิจส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจของเกือบทุกจังหวัดหดตัว ยกเว้นภูเก็ตและยะลาที่ยังมีการขยายตัว ในช่วงหลังวิกฤตปี 2542 – 2544 เศรษฐกิจเกือบทุกจังหวัดขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดที่มีความสำคัญด้านการท่องเที่ยวมีการขยายตัวค่อนข้างสูง เช่น กระบี่ (ร้อยละ 10) ภูเก็ต (ร้อยละ 8.3) เป็นต้น

(2) บทบาทการผลิตหลักยังคงพึ่งพิงภาคเกษตร ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีความสำคัญเพิ่มขึ้นแทนการค้า

- ฐานเศรษฐกิจของภาคใต้ค่อนข้างแคบ การผลิตพึ่งพิงกับภาคเกษตรเป็นหลัก โดยมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของการผลิตในภาคใต้ ในปี 2545 มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 35.7 ของผลผลิตภาค และมีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มผลผลิตการเกษตรมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 32.1 ทั้งนี้ การเกษตรในภาคใต้ขึ้นอยู่กับยางพาราและประมงเป็นหลัก ส่วนสาขาการผลิตที่รองลงมาคือ ภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนการผลิตร้อยละ 13.8 แม้ในช่วงวิกฤตการผลิตหดตัวถึงร้อยละ 6.6 แต่ในช่วงหลังวิกฤตกลับขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จนมีความสำคัญเพิ่มเป็นอันดับสอง ขณะที่ภาคการค้าที่เคยมีบทบาทต่อการผลิตรวมเป็นอันดับสองหดตัวตามภาวะวิกฤต ทำให้สัดส่วนการผลิตลดลงจากร้อยละ 14.8 ในปี 2539 เหลือร้อยละ 12.6 ในปี 2545 ลดความสำคัญลงเป็นลำดับสาม สำหรับการผลิตที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นคือสาขาการโรงแรมและภัตตาคารที่มีสัดส่วนการผลิตเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.0 ในปี 2539 เป็นร้อยละ 6.0 ในปี 2545 ทั้งนี้เนื่องจากการขยายตัวของการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาในระดับกลุ่มจังหวัด การผลิตภาคเกษตรมีความสำคัญในเกือบทุกกลุ่มจังหวัด สำหรับการผลิตอุตสาหกรรมกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน 2 ภาคใต้ 2 และภาคใต้ 1 ขณะที่ภาคใต้ 2 และภาคใต้ชายแดน 2 เป็นแหล่งการค้าที่สำคัญของภาคใต้ ส่วนการผลิตภาคบริการในสาขาโรงแรมและภัตตาคารกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ 3 ซึ่งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาค

- อุตสาหกรรมในภาคใต้มีความสำคัญในระดับประเทศน้อยมาก มีส่วนแบ่งเพียงร้อยละ 3.5 ของผลผลิตอุตสาหกรรมทั้งประเทศ อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมอาหารและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับผลผลิตการเกษตรของภาค เช่น ยางพารา อุตสาหกรรมอาหารทะเล น้ำมันพืช และอาหารสัตว์ ซึ่งกระจุกตัวอยู่ตามเมืองหลักในแต่ละกลุ่มจังหวัด เช่น สงขลา ที่มีส่วนแบ่งการผลิตอุตสาหกรรมในภาคสูงสุด รองลงมาคือ สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต และนครศรีธรรมราช ผลผลิตรวมกันประมาณร้อยละ 65 ของอุตสาหกรรมภายในภาค

- ในปี 2539 การค้าชายแดนภาคใต้มีมูลค่ามากกว่าร้อยละ 84 ของการค้าชายแดนทั้งประเทศ โดยจุดผ่านแดนชายแดน ไทย-มาเลเซีย บริเวณด่านสะเดา และปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา มีมูลค่าการค้ารวมกันมากกว่าร้อยละ 90 ของการค้าชายแดนในภาคใต้ ในช่วงวิกฤตส่งผลกระทบให้การค้าชายแดนหดตัวลง อย่างไรก็ตามเมื่อการค้าเริ่มเข้าสู่ภาวะปกติในช่วงหลังวิกฤต มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 12.9 แต่อย่างไรก็ตาม ในปี 2544 ภาวะการค้าชายแดนกับประเทศ

เพื่อนบ้านอื่นๆ ที่ขยายตัวสูงมากกว่า ทำให้การค้าชายแดนไทย-มาเลเซียมีแนวโน้มลดความสำคัญลงเหลือร้อยละ 77 ของทั้งประเทศ

- การท่องเที่ยวมีบทบาทในการขยายตัวของภาคบริการในสาขาโรงแรมและภัตตาคาร แต่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยในปี 2545 รายได้จากการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศประมาณ 1 ใน 4 มาจากภาคใต้ ขณะที่รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศมีสัดส่วนถึงร้อยละ 34.2 ของรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศทั้งหมด สูงเป็นอันดับสองใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ภูเก็ต กระบี่ หาดใหญ่ และเกาะสมุย อย่างไรก็ตามในช่วงหลังตั้งแต่ปี 2544 การท่องเที่ยวในภาคใต้ซบเซาลง เนื่องจากปัญหาจากสถานการณ์ในต่างประเทศ เช่น ปัญหาการก่อการร้ายในสหรัฐและสงครามอิรัก-สหรัฐ ตลอดจนสถานการณ์ในประเทศ เช่น การระบาดของโรคซาร์ส สถานการณ์ความไม่สงบชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

(3) สัดส่วนกำลังแรงงานต่อประชากรในภาคใต้ต่ำที่สุดในประเทศ ผู้มีงานทำเกือบครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานในภาคเกษตร และกำลังแรงงานกว่าร้อยละ 60 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ส่งผลให้ผลิตภาพแรงงานต่ำ ขาดหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน และยังมีปัญหาการว่างงานรุนแรงในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน 1

- ปัจจุบันกำลังแรงงานในภาคใต้มีจำนวน 4.5 ล้านคน สัดส่วนกำลังแรงงานต่อประชากรในภาคใต้ต่ำที่สุดในประเทศ โดยในปี 2546 มีสัดส่วนร้อยละ 52.4 ของประชากรภาค ทั้งกำลังแรงงานส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 60 หรือประมาณ 2.8 ล้านคน มีการศึกษาชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีเพียงร้อยละ 37.8 เท่านั้นที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป โดยกลุ่มจังหวัดภาคใต้ 3 (ภูเก็ต พังงา กระบี่) มีสัดส่วนกำลังแรงงานกลุ่มนี้สูงที่สุดคือร้อยละ 42.3 เมื่อพิจารณาในระดับจังหวัดพบว่า จังหวัดภูเก็ตมีสัดส่วนกำลังแรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปสูงที่สุดร้อยละ 57.3 รองลงมาได้แก่ สุราษฎร์ธานี และสงขลา ขณะที่จังหวัดนราธิวาสมีสัดส่วนต่ำที่สุด คือ ร้อยละ 28.9 เท่านั้น

- สัดส่วนผู้มีงานทำต่อกำลังแรงงานในภาคใต้สูงเป็นอันดับสองรองจากภาคกลาง โดยมีสัดส่วนร้อยละ 98.1 ในปี 2546 คิดเป็นผู้มีงานทำ 4.4 ล้านคน โดยจังหวัดชุมพรมีสัดส่วนผู้มีงานทำสูงสุดเท่ากับร้อยละ 99.2 ทั้งนี้ ผู้มีงานทำเกือบครึ่งหนึ่งหรือประมาณร้อยละ 49.4 ของผู้มีงานทำ เป็นแรงงานในภาคเกษตร รองลงมาเป็นสาขาบริการร้อยละ 17.2 สาขาการค้าร้อยละ 15.4 และสาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 10.2 ตั้งแต่ช่วงก่อนเกิดวิกฤตผู้มีงานทำในภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ผู้มีงานทำในสาขาบริการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7.1 สาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 4.9 และสาขาการค้าร้อยละ 4.7 ตามลำดับ

- สถานการณ์การว่างงานในภาคใต้ปรับตัวดีขึ้นหลังวิกฤตเศรษฐกิจ อัตราการว่างงานลดลงจากร้อยละ 2.8 ในปี 2541 เหลือร้อยละ 1.9 ในปี 2546 คิดเป็นผู้ว่างงาน 0.8 แสนคน แต่อัตราดังกล่าวยังสูงกว่าในช่วงก่อนเกิดวิกฤต อย่างไรก็ตาม หลังจากวิกฤต อัตราการว่างงานในทุกกลุ่มจังหวัดมีแนวโน้มลดลง ยกเว้นกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน 1 (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) กลับมีอัตราการว่างงานเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 1.9 ในปี 2541 เป็นร้อยละ 2.3 ในปี 2546 ซึ่งเป็นอัตราการว่างงานที่สูงที่สุด และในระดับจังหวัด นราธิวาสมีอัตราการว่างงานสูงที่สุดถึงร้อยละ 3.7

- ผลิตภาพแรงงานในภาคใต้สูงเป็นอันดับสองรองจากภาคกลาง จากการที่การผลิตสาขาเกษตรกรรมยังคงมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของภาค ซึ่งมูลค่าการผลิตต่อหน่วยต่ำกว่าสาขาอุตสาหกรรมและบริการ ขณะที่ผู้มีงานทำเกือบครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานในภาคเกษตร ประกอบกับกำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่าที่มีความรู้และทักษะฝีมือต่ำ ส่งผลให้ผลิตภาพแรงงานของภาคใต้ไม่สูงมากนัก มีผลิตภาพแรงงานเท่ากับ 68,860 บาทต่อคนในปี 2545 โดยจังหวัดภูเก็ตมีผลิตภาพแรงงานสูงที่สุด ขณะที่จังหวัดพัทลุงมีผลิตภาพแรงงานต่ำที่สุด ต่ำกว่าภูเก็ตมากกว่า 7 เท่า

- แรงงานในภาคใต้มีความไม่มั่นคงในการทำงานสูง เนื่องจากผู้มีงานทำส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตร ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบที่ไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานตามพระราชบัญญัติประกันสังคม ทำให้มีสัดส่วนผู้ประกันตนเพียงร้อยละ 11.5 ของกำลังแรงงานในปี 2546 คิดเป็นแรงงานเพียง 5.2 แสนคนเท่านั้นที่มีหลักประกันในการทำงาน โดยจังหวัดภูเก็ตมีแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคมมากที่สุดร้อยละ 75.3 ของกำลังแรงงาน ขณะที่พัทลุงมีสัดส่วนผู้ประกันตนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 3.2 เท่านั้น

(4) ครัวเรือนในภาคใต้มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำเพิ่มขึ้น แต่ยังต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยทั้งประเทศ ในช่วงหลังวิกฤต ขณะที่สัดส่วนคนจนลดลงเหลือร้อยละ 8.7 ของประชากรภาค โดยปัญหาความยากจนกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ 1 ได้แก่ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส แต่ปัญหาการกระจายรายได้ปรับตัวดีขึ้นใกล้เคียงกับช่วงก่อนวิกฤต

- แม้ว่ารายได้ต่อหัวของครัวเรือนในภาคใต้เพิ่มขึ้นจาก 3,394 บาทต่อคนต่อเดือนในปี 2543 เป็น 3,860 บาทต่อคนต่อเดือนในปี 2545 แต่ยังต่ำกว่ารายได้ต่อหัวของครัวเรือนทั้งประเทศที่เท่ากับ 4,446 บาทต่อเดือน โดยจังหวัดภูเก็ตมีรายได้ต่อหัวสูงที่สุดถึง 8,919 บาทต่อคนต่อเดือน รองลงมาคือจังหวัดสงขลา ขณะที่จังหวัดนราธิวาสมีรายได้ครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำที่สุดคือ 2,224 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่าภูเก็ตถึง 4 เท่า และต่ำกว่าภาคใต้โดยรวม 1.7 เท่า

- ภาคใต้มีปัญหาการกระจายรายได้น้อยเป็นอันดับสองรองจากภาคกลาง แม้ว่าในช่วงปี 2541-2543 ปัญหาการกระจายรายได้ของครัวเรือนในภาคใต้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยค่าสัมประสิทธิ์จินีเพิ่มขึ้นจากค่า 0.482 ในปี 2541 เป็น 0.519 ในปี 2543 เนื่องจากปัญหาการกระจายรายได้ในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาการกระจายรายมีแนวโน้มลดลง ในปี 2545 โดยค่าจินีลดลงเป็น 0.483 ตามการปรับตัวของสถานการณ์การกระจายรายได้ของครัวเรือนทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมที่มีทิศทางปรับตัวดีขึ้น ซึ่งเป็นระดับที่ใกล้เคียงกับช่วงก่อนวิกฤติ

- ในปี 2541-2545 ปัญหาความยากจนในภาคใต้มีแนวโน้มลดลง โดยในปี 2545 จำนวนคนจนลดลงเหลือ 0.7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 8.7 ของประชากรภาค ซึ่งต่ำกว่าสัดส่วนความยากจนของประเทศ โดยปัญหาความยากจนในภาคใต้กระจุกตัวที่กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน 1 ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส มีจำนวนคนยากจนรวมกันมากที่สุดในภาคใต้คือ 468,623 คน หรือมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 60 ของคนจนในภาค โดยจังหวัดนราธิวาส

มีคนจนมากที่สุดจำนวน 230,142 คน คิดเป็นสัดส่วนคนจนร้อยละ 34.0 ของประชากรจังหวัด รองลงมาคือ ปัตตานี และยะลา ตามลำดับ

1.2 สถานการณ์ด้านสังคม

(1) ประชาชนมีปัญหาสุขภาพอนามัยเบาบางกว่าภูมิภาคอื่น ภาวะเจ็บป่วยต่ำเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ผู้ป่วยโรคจิตกระจุกตัวในเมืองใหญ่ในขณะที่มารดาและทารกมีอัตราการตายสูงในเขตชายแดน แม้ว่าผู้มีหลักประกันด้านสุขภาพจะมีสัดส่วนสูง แต่การกระจายของแพทย์และอุปกรณ์ทางการแพทย์มีความเหลื่อมล้ำภายในภาคและอนุภาคค่อนข้างมาก

- ภาวะความเจ็บป่วยของประชาชนในภาคใต้ในปี 2546 มีอัตราร้อยละ 15.1 ของประชากรทั้งภาค ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นกว่าในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งมีอัตราเพียงร้อยละ 14.8 ของประชากรทั้งภาค ภาวะความเจ็บป่วยดังกล่าวมีอัตราต่ำสุดเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ สำหรับกลุ่มโรคที่มีสัดส่วนสูง 3 อันดับแรก คือ โรคทางเดินหายใจ ร้อยละ 42.1 โรคกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น และกระดูก ร้อยละ 14.2 และโรคระบบทางเดินอาหาร ร้อยละ 7.7 นอกจากนั้น การตายของมารดาที่มีอัตรา 38.4 คนต่อการเกิดมีชีพแสนคน และการตายของทารก 6.7 คนต่อการเกิดมีชีพพันคนในปี 2545 นั้นได้เพิ่มสูงขึ้นจากปี 2544 และเป็นสัดส่วนสูงสุดของประเทศโดยความรุนแรงของปัญหากระจุกตัวอยู่ในอนุภาคชายแดนภาคใต้

- ผู้ป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับสุขภาพจิต มีแนวโน้มเฉลี่ยสูงขึ้นต่อเนื่อง โดยในช่วง 5 ปี (ปี 2540-2545) เพิ่มขึ้นเกือบ 1.5 เท่าตัว จากผู้ป่วยจำนวน 358 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2540 เป็น 521 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2545 ทั้งนี้ ผู้ป่วยกระจุกตัวในอนุภาคใต้ 1 (สุราษฎร์ธานี ชุมพร ระนอง) โดยมีความรุนแรงที่สุด มีผู้ป่วยถึง 1,882 คนต่อประชากรแสนคน จังหวัดที่มีปัญหา***มากที่สุด*** คือ สุราษฎร์ธานี 2,909 คนต่อประชากรแสนคน รองลงมา คือ พังงา 1,418 คน ภูเก็ต 620 คนต่อประชากรแสนคน ส่วนจังหวัดที่มีปัญหาค่อนข้าง***น้อย*** คือ พัทลุง 38 คน ยะลา 97 คนต่อประชากรแสนคน

- ถึงแม้ภาคใต้จะมีผู้เข้าถึงหลักประกันสุขภาพในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 94.6 ของประชากรในภาคสูงสุดเท่ากับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการกระจายครอบคลุมทั่วถึงทุกอนุภาค ในอัตราร้อยละ 92.6 – 96.0 ของประชากรในอนุภาค ในปี 2545 แต่การกระจายบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์ต่อประชากร กลับมีความเหลื่อมล้ำกันภายในภาค โดยอนุภาคอนุภาคใต้ชายแดน 1 (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) และอนุภาคใต้ 2 (นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง) มีการกระจายตัวของแพทย์และพยาบาลเสียเปรียบอนุภาคอื่นๆ ที่เหลืออีก 3 อนุภาค กว่า 1.1 เท่าตัว โดยจังหวัดที่มีแพทย์ต้องบริการประชากรจำนวนสูงสุด คือ นราธิวาส 1 : 9,520 คน และปัตตานี 1 : 8,200 คน ในขณะที่จังหวัดที่มีสัดส่วนต่ำ คือ สงขลา 1 : 2,546 คน ซึ่งแตกต่างมากกับจังหวัดสตูลซึ่งอยู่ในอนุภาคเดียวกันถึง 2.7 เท่า คือ จังหวัดสตูล 1 : 6,896 คน

(2) คนภาคใต้มีการศึกษาดี จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย 6.9 ปี เท่ากับภาคกลาง สัดส่วนนักเรียนในทุกระดับชั้นเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง แต่กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีนักเรียนในระดับมัธยมปลายในสัดส่วนต่ำ และคุณภาพการศึกษามีปัญหารุนแรงในทุกอนุภาค

➢ ประชาชนภาคใต้มีจำนวนปีการศึกษา 6.9 ปี ซึ่งสูงสุดเท่ากับภาคกลาง แต่ระดับการศึกษาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี 2533-2543) มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเพียง 1.3 ปี ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของประเทศเท่ากับ 2.1 ปี นอกจากนั้นความเหลื่อมล้ำภายในภาคค่อนข้างสูง ในขณะที่อนุภาคใต้ 3 (ภูเก็ต พังงา กระบี่) มีระดับการศึกษา 7.4 ปี อนุภาคใต้ชายแดน 1 (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) มีเพียง 6.2 ปี เท่านั้น โดยจังหวัดที่มีการศึกษา***สูงที่สุด*** คือ ภูเก็ต 8.7 ปี รองลงมา คือ สงขลา 7.5 ปี สุราษฎร์ธานี 7.2 ปี ส่วนจังหวัดที่***ต่ำสุด*** คือ นราธิวาส 5.9 ปี ปัตตานี 6.0 ปี ยะลา 6.6 ปี และสตูล 6.7 ปี

➢ การขยายโอกาสของการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ครอบคลุมกลุ่มประชากรเป้าหมายในวัยเรียน โดยอัตราการเข้าเรียนในปี 2545 ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 92.9 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 83.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 53.4 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงใกล้เคียงกับภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ อย่างไรก็ตาม ยังมีเด็กอีกร้อยละ 8-17 ของประชากรอายุ 6-14 ปี ที่ยังเข้าไม่ถึงบริการการศึกษาภาคบังคับของรัฐ (9 ปี) และอีกเกือบร้อยละ 47 ของประชากรในช่วงอายุ 15-17 ปี ในระดับมัธยมปลาย ซึ่งรัฐต้องดูแล เนื่องจากเป็นการศึกษาในระดับพื้นฐาน 12 ปี ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ สำหรับจังหวัดที่มีอัตราการเข้าเรียนต่ำ***ในระดับประถมศึกษา*** คือ ภูเก็ต พังงา ปัตตานี เป็นต้น ***มัธยมศึกษาตอนต้น*** ที่นราธิวาส กระบี่ และ ***มัธยมศึกษาตอนปลาย*** ที่นราธิวาส ระนอง กระบี่ ตามลำดับ

➢ ด้านคุณภาพการศึกษา มีปัญหาค่อนข้างมากและรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยคะแนนทดสอบวิชาสำคัญๆ คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในปี 2544 อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ผ่านร้อยละ 50 ในเกือบทุกวิชา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น คะแนนลดลงกว่าในปีที่ผ่านๆ มาในทุกวิชา ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกอนุภาค สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ถึงแม้จะมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แต่คะแนนเฉลี่ยยังต่ำกว่าเกณฑ์ผ่านร้อยละ 50 ทุกวิชา โดยนักเรียนในพื้นที่เมืองใหญ่คะแนนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเมืองเล็กจะแตกต่างกันมากเป็นรายวิชา แต่โดยเฉลี่ยกลุ่มจังหวัดที่มีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา คือ ยะลา นราธิวาส ตรัง ส่วนในระดับมัธยมศึกษา คือ สตูล สงขลา นราธิวาส ชุมพร นครศรีธรรมราช เป็นต้น

(3) ปัญหาสัมพันธภาพของครอบครัวน้อยกว่าภาคอื่น ๆ การจดทะเบียนหย่ามีอัตราต่ำสุด ครัวเรือนชนบทที่สมาชิกอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันมีสัดส่วนสูง แต่ยังมีครัวเรือนอีกร้อยละ 50 ยังไม่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

➢ ถึงแม้หญิงชายในภาคใต้จดทะเบียนสมรสในปี 2545 ในสัดส่วนร้อยละ 16.9 คู่ต่อพันครัวเรือน ใกล้เคียงกับภาคเหนือซึ่งต่ำสุดเพียง 16.5 คู่ต่อพันครัวเรือน แต่การกระทบกระทั่งกันจนทำให้เกิดการหย่าร้างกันก็เกิดขึ้นน้อยที่สุดกว่าทุกภูมิภาค โดยมีอัตราการหย่าร้างในปี 2545 เพียง 3.3 คู่ต่อพันครัวเรือน จังหวัดที่มีปัญหาการหย่าร้าง***มากที่สุด*** ในปี 2545 ได้แก่ ภูเก็ต (10.7 คู่) ระนอง (4.6 คู่) และชุมพร (4.0 คู่) สำหรับจังหวัดที่มีอัตราการหย่าร้าง***ต่ำสุด*** คือ นราธิวาส เพียง 0.9 คู่ เท่านั้น

➢ สำหรับครอบครัวอบอุ่นในชนบทในภาคใต้ ซึ่งสมาชิกมีโอกาสอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกัน มีการปรึกษาหารือกัน และเด็กในครอบครัวไม่เคยหนีออกจากบ้าน จากการสำรวจตามเกณฑ์ จปฐ. จะมีสัดส่วนที่ลดลงจากระยะที่ผ่านมา แต่พบว่ายังมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 94.4 ของครอบครัวในชนบทภาคใต้ ซึ่งสูงเป็นอันดับ1 ของประเทศ และจังหวัดที่มีสัดส่วนครอบครัวอบอุ่น***สูงสุด*** คือ สงขลา ร้อยละ 100 และ***ต่ำสุด*** คือ สตูล ร้อยละ 90.0 รองลงมา ได้แก่ ระนอง ร้อยละ 91.5 นครศรีธรรมราช ร้อยละ 91.8 เป็นต้น

➢ ครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจโดยพิจารณาจากครัวเรือนที่มีรายได้ประจำสูงกว่ารายจ่ายร้อยละ 10 ขึ้นไป พบว่าสัดส่วนของครอบครัวที่สามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจลดลงจากร้อยละ 52.7 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ในปี 2541 มาเป็นร้อยละ 50.7 ในปี 2545 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 58.3 ของครัวเรือนทั้งประเทศ ดังนั้นจึงยังมีครัวเรือนอีกเกือบร้อยละ 50 ที่ยังไม่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ โดยจังหวัดที่มีสัดส่วนครัวเรือนที่สามารถพึ่งตนเองได้***ต่ำสุด*** คือ กระบี่ ร้อยละ 35.9 รองลงมาได้แก่ นครศรีธรรมราช ร้อยละ 38.7 ปัตตานี ร้อยละ 39.0 ยะลา ร้อยละ 41.8 และนราธิวาส ร้อยละ 42.7

(4) ครัวเรือนภาคใต้ ยังมีปัญหาที่อยู่อาศัย ผู้มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินมีสัดส่วนต่ำเป็นที่ 2 รองจากภาคกลาง ในขณะที่บริการไฟฟ้าขยายครอบคลุมพื้นที่ แต่ประปาให้บริการได้แค่ 1 ใน 3 ของครัวเรือนทั้งภาค

➢ ประชาชนในภาคใต้มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินมีสัดส่วนร้อยละ 81.1 ในปี 2545 ซึ่งต่ำเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลางที่มีสัดส่วน ร้อยละ 72.3 แต่ในภาพรวมเป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 และแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 ที่ผ่านมา โดยเพิ่มขึ้นเพียงอนุภาคเดียว คือ อนุภาคใต้ชายแดน 2 (สงขลา สตูล) มีสัดส่วนเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 3.4 ต่อปี ในขณะที่อนุภาคอื่นๆ ลดลงทั้งสิ้น สำหรับจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้มีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดิน***ต่ำสุด*** คือ ภูเก็ต เพียงร้อยละ 46.8 รองลงไป คือ พังงา ร้อยละ 72.7 และปัตตานี ร้อยละ 75.8

➢ ครัวเรือนในภาคใต้ได้รับบริการไฟฟ้าและน้ำประปาสูงขึ้นต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และมีอัตราส่วนร้อยละ 96.8 และร้อยละ 31.2 ของประชากรภาคใต้ในปี 2545 ตามลำดับ แต่ยังเป็นสัดส่วนที่ต่ำเป็นอันดับ 1 ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริการประปาครอบคลุมประชากรในสัดส่วนที่ต่ำกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีสัดส่วนสูงที่สุดของประเทศ (ร้อยละ 71.4) เกือบ 2 เท่า และเมื่อพิจารณาภายในภาคพบว่าอนุภาคที่มีสัดส่วนผู้ได้รับบริการไฟฟ้าในสัดส่วนต่ำสุดของภาค คือ อนุภาคใต้ 1 (สุราษฎร์ธานี ชุมพร ระนอง) เพียงร้อยละ 92.7 และประปาต่ำสุดที่อนุภาคใต้ชายแดน 1 (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ร้อยละ 32.0 ของครัวเรือนในอนุภาค สำหรับพื้นที่ในระดับจังหวัดที่ระบบบริการไฟฟ้ามีสัดส่วน***ต่ำสุด*** คือ ระนอง เพียงร้อยละ 87.2 ในขณะที่สัดส่วนผู้ได้รับบริการประปา***ต่ำสุด*** คือ นราธิวาส ร้อยละ 19.1

(5) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนภาคใต้มีแนวโน้มดีขึ้น แต่ยังเป็นสัดส่วนที่สูงเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลาง โดยปัญหารุนแรงอยู่ในเมืองใหญ่

- คดีอาชญากรรมมีแนวโน้มลดลงจาก 2.2 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2543 เป็น 2.0 คดีต่อประชากรพันคนในปี 2545 โดยอนุภาคใต้ชายแดน 1 (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) มีสัดส่วนคดีต่ำสุด โดยจังหวัดนราธิวาสมีอัตราคดีต่ำสุด 0.1 คดีต่อประชากรพันคน สำหรับอนุภาคที่น่าเป็นห่วงคือ อนุภาคใต้ 3 (ภูเก็ต พังงา กระบี่) ที่มีสัดส่วนคดีสูงสุดและเป็นอนุภาคเดียวที่คดีมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในขณะที่อนุภาคอื่นๆ ลดลงทั้งสิ้น

- คดียาเสพติดที่จับกุมได้ลดลงจาก 2.7 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2544 เป็น 2.2 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2545 โดยลดลงในทุกอนุภาคและเป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าภาคเหนือและภาคกลางค่อนข้างมาก

- อัตราการตายด้วยอุบัติภัยลดลงอย่างต่อเนื่องและมีอัตราการตาย 60.4 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2545 โดยลดลงในทุกอนุภาค และสัดส่วนดังกล่าวยังอยู่ในระดับต่ำเป็นอันดับ 2 รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (50.7 คนต่อประชากรแสนคน) โดยจังหวัดที่เป็นเมืองหลักของอนุภาคจะมีอัตราการตาย***สูงสุด*** ได้แก่ ภูเก็ต 109.4 คน รองลงมาคือ ชุมพร 85.5 คนต่อประชากรแสนคน ในขณะที่นราธิวาสมีอัตราการตาย***ต่ำสุด*** 26.6 คนต่อประชากรแสนคน

(6) ประชาชนในภาคใต้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดยใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุดเป็นอันดับ 1 ของประเทศ แต่ความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชนยังต่ำกว่าทุกภาค ขณะที่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะลดลงในช่วงแผนฯ 9 และอยู่ในระดับต่ำกว่าภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ประชาชนในภาคใต้ให้ความสนใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญปัจจุบัน ประชาชนมีความตื่นตัวไปใช้สิทธิเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 62.3 ในปี 2539 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งสุดท้ายภายใต้รัฐธรรมนูญเดิม เป็นร้อยละ 75.7 ในปี 2544 ซึ่งสูงเป็นอันดับ 1 ของประเทศ โดยพื้นที่อนุภาคที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุด คือ อนุภาคใต้ชายแดน2 (สงขลา สตูล) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิ***สูงสุด*** คือ สตูล ร้อยละ 82.2 ในขณะที่นครศรีธรรมราชใช้สิทธิ***ต่ำสุด***ร้อยละ 70.1

- แม้ว่าครัวเรือนในภาคใต้ที่สนใจเข้าร่วมในกลุ่ม/องค์กรชุมชนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ถึงปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (ปี 2545) โดยสัดส่วนครัวเรือนที่เข้าร่วมกลุ่ม/องค์กรชุมชนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 74.4 ของครัวเรือนในภาคในปี 2540 เป็นร้อยละ 82.5 ในปี 2545 แต่ยังคงเป็นสัดส่วนที่ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับทุกภูมิภาค นอกจากนี้ในปี 2545 อนุภาคที่ครัวเรือนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชนสูงที่สุด คือ อนุภาคใต้ชายแดน 2 (สงขลา สตูล) และต่ำที่สุดคือ อนุภาคใต้ชายแดน 1 (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ขณะที่จังหวัดที่มีครัวเรือนเข้าร่วมในกลุ่ม/องค์กรชุมชนในสัดส่วนสูงสุดคือ สงขลา (ร้อยละ 98.5) และสัดส่วนต่ำที่สุด คือ ยะลา (ร้อยละ 68.3)

- ครัวเรือนที่มีคนเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะในช่วงปีแรกของแผนพัฒนาฯฉบับที่ 9 มีสัดส่วนลดลงจากในช่วงปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยลดลงจากร้อยละ 89.1 ของครัวเรือนทั้งหมด ในปี 2540 เป็นร้อยละ 88.3 ในปี 2545 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ต่ำสุดเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลาง โดยอนุภาคใต้ 1 (สุราษฎร์ธานี ชุมพร ระนอง) มีสัดส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะต่ำสุดมาโดยตลอด และในระดับจังหวัดพบว่าจังหวัดที่มีสัดส่วน***สูงที่สุด***คือจังหวัดสงขลาร้อยละ 99.2 ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วน***ต่ำสุด***คือ สุราษฎร์ธานี ร้อยละ 82.0 ในปีเดียวกัน

1.3 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) พื้นที่ป่าไม้ของภาคใต้ต่ำกว่าระดับความเหมาะสมของระบบนิเวศน์

- พื้นที่ป่าไม้ภาคใต้มีจำนวน 7.5 ล้านไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17 ของพื้นที่ภาค ต่ำกว่าเกณฑ์ความเหมาะสมของระบบนิเวศน์ ที่กำหนดให้มีสัดส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ โดยระนองมีสัดส่วนพื้นที่ป่ามากที่สุด คือ ร้อยละ 32 ของพื้นที่จังหวัด รองลงไปเป็น ยะลา มีสัดส่วนร้อยละ 25 ในขณะที่ปัตตานีมีสัดส่วนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 2 ของพื้นที่จังหวัด

- การอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนและป่าชุมชนได้รับผลสำเร็จดีเพราะทำให้พื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้นจาก 9 แสนไร่ ในปี 2539 เป็น 1.3 ล้านไร่ ในปี 2543 โดยพังงามีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุดถึง 2.8 แสนไร่ หรือร้อยละ 22 ของป่าชายเลนทั้งภาค การสนับสนุนบทบาทชุมชนในการอนุรักษ์ป่าทำให้พื้นที่ป่าชุมชนเพิ่มขึ้นจาก 4,900 ไร่ ในปี 2543 เป็น 11,700 ไร่ ในปี 2545 โดยชุมชนที่เข้มแข็งและมีชื่อเสียงด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน คือ ชุมชน ต.ท่าอุแท อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี ที่รวมตัวกันรักษาป่าต้นน้ำคลองคราม จนสามารถฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์เป็นสินทรัพย์ที่มีความสำคัญของชุมชน และเป็นป่าต้นน้ำที่มีคุณค่า

(2) แหล่งน้ำร้อยละ 30 มีคุณภาพเสื่อมโทรม มลพิษทางเสียงในเมืองใหญ่มีระดับเกินเกณฑ์มาตรฐานในบางเวลา และการกำจัดขยะอย่างถูกหลักสุขาภิบาล ทำได้มากเป็นอันดับสองของประเทศ

- กรมควบคุมมลพิษตรวจสอบคุณภาพแหล่งน้ำของภาคใต้ จำนวน 12 แห่ง ในปี 2545 พบว่า แหล่งน้ำส่วนใหญ่ ร้อยละ 70 มีคุณภาพเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 30 เช่น แม่น้ำปากพนัง ทะเลหลวง และทะเลสาบสงขลา มีความสกปรกจากการปนเปื้อนของแบคทีเรียเกินเกณฑ์มาตรฐาน ขณะเดียวกันแม่น้ำปัตตานีบริเวณต้นแม่น้ำก็มีสารตะกั่วและสารหนูปนเปื้อน เกินเกณฑ์มาตรฐานเนื่องจากเหมืองแร่ดีบุกที่หมดสัมปทานไปแล้วได้กองทิ้งกากแร่ไว้โดยไม่มีสิ่งปกปิด ทำให้เกิดการชะล้าง พังทะลายลงสู่แม่น้ำ

- ความคับคั่งของการจราจรในเขตเมืองใหญ่ ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงเพราะจากการตรวจวัดความดังของเสียงเฉลี่ย 24 ชม. ระหว่าง พ.ศ.2539-2545 พบว่า ใน อ.เมือง จ.ภูเก็ต มีความดังอยู่ระหว่าง 60-74.8 เดซิเบลเอ และ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา อยู่ระหว่าง 56-82.4 เดซิเบลเอ เทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่ไม่ควรเกิน 70 เดซิเบลเอ ขณะที่มลพิษในอากาศ ได้แก่ ฝุ่นขนาดเล็ก และก๊าซโอโซน ที่กระจายอยู่ในบริเวณดังกล่าวยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

- ปริมาณขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาลเกิดขึ้นจำนวน 1,981 ตันต่อวัน สามารถกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลได้คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 62 ของทั้งหมด มากเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพมหานคร ที่กำจัดได้ถึงร้อยละ 99 ของทั้งหมด อย่างไรก็ตามการดำเนินงานในบางพื้นที่ โดยเฉพาะเตาเผาขยะของเทศบาลเมืองภูเก็ตและตำบลเกาะสมุย ยังมีค่าใช้จ่ายสูงและท้องถิ่นไม่สามารถแบกรับภาระได้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากส่วนกลางต่อไป นอกจากนี้ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมและชุมชนอีก 149,000 ตันต่อปี ยังกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลไม่ถึงร้อยละ 20 จึงเป็นประเด็นการพัฒนาที่สำคัญต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

1.4 ข้อสรุป

(1) ภาคใต้มีฐานเศรษฐกิจขนาดเล็กใกล้เคียงกับภาคเหนือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับระดับประเทศและภาคอื่น ฐานเศรษฐกิจค่อนข้างแคบพึ่งพิงกับภาคเกษตรเป็นหลักโดยขึ้นกับพืชไม่กี่ชนิดและการประมง หลังวิกฤตเศรษฐกิจโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนไปพึ่งภาคเกษตรและอุตสาหกรรมมากขึ้น กลุ่มจังหวัดภาคใต้ 1 ภาคใต้ 2 และภาคใต้ชายแดน 2 เป็นฐานการผลิตที่สำคัญของภาค แต่ในระยะหลังภาคใต้ 3 ซึ่งขยายตัวด้านการบริการในสาขาโรงแรมและภัตตาคารและท่องเที่ยวสูงมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้น ขณะที่กลุ่มภาคใต้ชายแดน 1 ยังคงมีขนาดทางเศรษฐกิจเล็กที่สุดไม่เปลี่ยนแปลง

อุตสาหกรรมในภาคใต้ยังมีความสำคัญไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมอาหารและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับผลผลิตการเกษตรของภาค เช่น ยางพารา อุตสาหกรรมอาหารทะเล น้ำมันพืช และอาหารสัตว์ ซึ่งกระจุกตัวอยู่ตามเมืองหลักในแต่ละกลุ่มจังหวัด ขณะที่การค้าชายแดนในภาคใต้มีความสำคัญสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยในอดีตมีมูลค่ามากกว่าร้อยละ 80 ของการค้าชายแดนทั้งประเทศ แต่เริ่มมีแนวโน้มลดบทบาทลงเนื่องจากมีการขยายตัวทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านอื่นมากขึ้น นอกจากนี้ ภาคใต้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวในหลายจังหวัด สามารถนำมาพัฒนาใช้เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันของภาคใต้สูงขึ้นได้ในอนาคต

การมีงานทำในภาคใต้มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ทำให้สถานการณ์การว่างงานปรับตัวดีขึ้น แต่ยังคงมีอัตราการว่างงานสูงกว่าในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน 1 ที่อัตราการว่างงานรุนแรงมากที่สุดและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามผู้มีงานทำส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นคงในการทำงาน เพราะมีผู้อยู่ในระบบประกันสังคมเพียงร้อยละ 11.5 ของกำลังแรงงาน เนื่องจากผู้มีงานทำเกือบครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานในภาคเกษตร และกำลังแรงงานส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 60 จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาที่มีความรู้และทักษะฝีมือต่ำ ส่งผลให้ผลิตภาพแรงงานไม่สูงมากนัก

ผลจากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในภาคใต้เพิ่มสูงขึ้น ในปี 2545 แต่ยังต่ำกว่ารายได้ต่อหัวของประเทศ 1.2 เท่า ขณะที่ปัญหาการกระจายรายได้มีแนวโน้มดีขึ้น อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับช่วงก่อนเกิดวิกฤต เนื่องจากการกระจายรายได้ทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีทิศทางดีขึ้น แม้ว่าปัญหาความยากจนมีแนวโน้มลดลง แต่ยังมีปัญหาความยากจนกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส โดยจังหวัดนราธิวาสมีสัดส่วนและจำนวนคนยากจนมากที่สุด

(2) การพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนถึงครึ่งแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้ทำให้ประชาชนภาคใต้มีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนกว่าร้อยละ 80.1 ของครัวเรือนทั้งหมด มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ชีวิตครอบครัวในชนบทมีสัมพันธภาพที่อบอุ่นในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 94.4 ในปี 2545 ประชาชนตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประเทศ โดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน พร้อมทั้งร่วมทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตอีก 4 ประการกลับยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ได้แก่

- ***ประการแรก*** สุขภาพอนามัยทั้งร่างกายและจิตใจ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นกว่าในช่วงของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7 และ 8 จากร้อยละ 15.8 ในปี 2539 และร้อยละ 14.8 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 15.1 ของประชากรภายในภาค ในปี 2546 และโรคสำคัญๆ ที่มีแนวโน้มผู้ป่วยเพิ่มสูงขึ้น คือ โรคระบบกล้ามเนื้อ เส้นเอ็นและกระดูก และโรคระบบประสาทจิตเวช ที่เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 60 ต่อปี โดยมีปัญหาหนาแน่นในพื้นที่ที่เป็นเขตเศรษฐกิจหรือการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันเมืองเล็กตามแนวชายแดน มารดาและทารกเกิดใหม่มีอัตราการตายเพิ่มขึ้น และสูงเป็นอันดับ 1 ของประเทศ โดยมีปัญหารุนแรงกว่าทุกอนุภาค

- ***ประการที่สอง*** การพัฒนาการศึกษาได้ช่วยให้ระดับการศึกษาของภาคใต้อยู่ในระดับค่อนข้างดีกว่าภูมิภาคอื่นๆ โดยอยู่ในระดับเดียวกับภาคกลาง คือ 6.9 ปี ในปี 2543 แต่ระดับการศึกษาดังกล่าวยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ 7.8 ปี และต่ำกว่ากรุงเทพมหานครค่อนข้างมาก ในขณะเดียวกัน โอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นต่อเนื่องนั้นยังมีปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่การศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าทุกอนุภาค โดยเฉพาะในระดับมัธยมปลายยังไม่ถึงครึ่งของประชากรในกลุ่มอายุ นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยผลการสอบวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ของนักเรียนในปี 2544 ยังมีคะแนนไม่ถึงร้อยละ 50 ในทุกระดับชั้นและทุกอนุภาค

- ***ประการที่สาม*** สัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัว โดยเฉพาะในเมืองใหญ่มีแนวโน้มลดลงมาก อัตราการหย่าร้างของภาคใต้อยู่ในระดับ 3.3 คู่ต่อพันครัวเรือน ซึ่งแม้ว่าจะต่ำสุดกว่าทุกภูมิภาคนั้นเพิ่มสูงกว่า 2.8 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2541 โดยจังหวัดที่เป็นเมืองหลักของอนุภาคมีอัตราหย่าร้างสูง เช่น ภูเก็ต สงขลา ฯลฯ ในขณะเดียวกันสัดส่วนครอบครัวอบอุ่นในชนบทในช่วงปี 2543-2545 มีแนวโน้มลดต่ำลงเฉลี่ยร้อยละ 1.4 ต่อปี และมีครัวเรือนอีกเกือบร้อยละ 50 ที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยมีสัดส่วนมากที่สุดที่อนุภาคใต้ชายแดน 1 (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส)

- ***ประการที่สี่*** แม้ว่าครัวเรือนภาคใต้ยังมีปัญหาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยที่มีสัดส่วนค่อนข้างต่ำเพียงร้อยละ 80.1 ของครัวเรือนภายในภาค ในปี 2545 โดยดีกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 93.2) และภาคเหนือ (ร้อยละ 87.4) ในขณะที่ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีแนวโน้มดีขึ้น ยกเว้นในเขตเมืองใหญ่และเมืองท่องเที่ยว เช่น ภูเก็ต สงขลา ฯลฯ ที่ยังมีความรุนแรง โดยมีคดีอาชญากรรม และคดียาเสพติดที่จับได้รวมทั้งการตายจากอุบัติภัยหนาแน่นที่สุด

(3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคใต้เสื่อมโทรมอยู่ในระดับวิกฤต ภาคใต้มีพื้นที่ป่าไม้ต่ำกว่าเกณฑ์ความเหมาะสมของระบบนิเวศน์ที่คุณภาพแหล่งน้ำสำคัญ 12 แห่งมีเชื้อแบคทีเรียปนเปื้อนเกินเกณฑ์มาตรฐาน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30 และแม่น้ำปัตตานีมีสารตะกั่วและสารหนูเกินมาตรฐาน การกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกหลักสุขาภิบาลทำได้เพียงร้อยละ 62 ของทั้งหมด และของเสียอันตรายทั้งจากอุตสาหกรรมและชุมชน ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 ยังกำจัดไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็ว

2 ผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

การพัฒนาภาคใต้เพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค ปัจจุบันได้มีการวางแผนในระดับพื้นที่ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส) ที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงในทิศทางการพัฒนาเดียวกัน โดยมุ่งลดความแตกต่างด้านรายได้ของคนในภาค ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่ทุกชุมชนท้องถิ่นในภาคใต้ รวมทั้งใช้ประโยชน์จากศักยภาพด้านที่ตั้ง และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตเดิม ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันมุ่งแก้ไขปัญหาความปลอดภัยและความหวาดระแวงของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

2.1 การใช้ประโยชน์ด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เพื่อเชื่อมโยงภาคใต้กับภูมิภาคเอเชีย

การพัฒนาภาคใต้ในระยะที่ผ่านมา ได้อาศัยประโยชน์จากศักยภาพด้านที่ตั้งซึ่งติดทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งทะเลอันดามัน ในการเชื่อมโยงการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวสู่นานาชาติ ขณะเดียวกันความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านภายใต้เขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย ก็ได้ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่ชายแดนภาคใต้ให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

(1) การพัฒนาโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ภาคใต้ได้ก้าวหน้าไปมาก เอื้อประโยชน์ต่อการเปิดประตูการค้าเชื่อมโยงภาคใต้กับภูมิภาคเอเชีย

(1.1) โครงข่ายการขนส่งทางทะเล ได้มีการเตรียมปรับปรุงและก่อสร้างท่าเรือทั้งฝั่งทะเลอันดามันและฝั่งอ่าวไทย เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งทางทะเลระหว่างภาคใต้กับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในภูมิภาคเอเชียเพิ่มขึ้น ที่สำคัญได้แก่ การปรับปรุงท่าเรือระนองให้สามารถรองรับเรือขนาด 5,000-8,000 DWT การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ท่าเรือน้ำลึกภูเก็ต การศึกษาความเป็นไปได้เพื่อก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกที่ อ.ละงู จ.สตูล การก่อสร้างท่าเรืออเนกประสงค์ที่ อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี และการปรับปรุงเรือน้ำลึกสงขลา ซึ่งอยู่ระหว่างการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและออกแบบรายละเอียด เป็นต้น

(1.2) โครงข่ายการขนส่งทางบก ขณะนี้ถนนสายกระบี่-ขนอม ขนาด 4 ช่องจราจร เขตทาง 100 เมตร ระยะทาง 133.85 กิโลเมตร เชื่อมโยงฝั่งทะเลอันดามันกับฝั่งอ่าวไทย ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จตั้งแต่เดือนกันยายน 2546 ซึ่งจะช่วยเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวภูเก็ต-อุทยานแห่งชาติเขาสก-เกาะสมุย เป็นวงจรการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งจะช่วยสนับสนุนการขนส่งสินค้า

ระหว่างสองฝั่งทะเลภาคใต้ได้สะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ส่วนทางรถไฟสุราษฎร์ธานี (คีรีรัฐนิคม)-พังงา (ท่านุ่น) ได้มีการเตรียมที่ดินและสำรวจออกแบบในเบื้องต้นแล้ว อยู่ระหว่างการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อเตรียมก่อสร้างต่อไป

(2) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ช่วยจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดนของภาคใต้ให้มั่นคงและเข้มแข็งขึ้น

(2.1) ด้านการค้าและการลงทุน ได้มีการขยายเวลาเปิดด่านชายแดนไทย-มาเลเซีย ออกไป 3 ชั่วโมงที่ด่านปาดังเบซาร์ (ไทย)-ปาดังเบซาร์ (มาเลเซีย) และสุไหงโกลก-รันตูปันยัง รวมทั้งขยายเวลาเปิดด่านสะเดา-บูกิตกายู ฮิตัม จนถึงเวลา 24.00 น. แล้ว ขณะเดียวกันอยู่ระหว่างการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณด่านศุลกากรสะเดา ปาดังเบซาร์ และตากใบให้ได้มาตรฐาน ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างกันได้มากขึ้น

(2.2) ด้านพลังงาน ได้มีความร่วมมือระหว่างไทยกับมาเลเซียเพื่อพัฒนาก๊าซธรรมชาติจากแหล่ง JDA โดยการดำเนินโครงการสะพานเศรษฐกิจปีนัง-สงขลา เพื่อพัฒนาการขนส่งทางถนน รถไฟ ท่อก๊าซและเขตอุตสาหกรรมรองรับก๊าซธรรมชาติจากแหล่ง JDA นั้น ขณะนี้กรมทางหลวงได้ปรับปรุงถนนสงขลา-สะเดา เป็น 4 ช่องจราจรแล้ว และกำลังศึกษาความเหมาะสมทางด่วนพิเศษหาดใหญ่-สะเดา ส่วนการก่อสร้างท่อก๊าซได้มีการร่วมลงนามระหว่าง ปตท. ของไทยและปิโตรนาสของมาเลเซีย เพื่อตั้งบริษัทร่วมทุนก่อสร้างท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย (TTM) เรียบร้อยแล้ว

(2.3) ด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้มีการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานบุคลากรด้านการท่องเที่ยวระหว่างไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยมีการสำรวจความต้องการและจัดหลักสูตรฝึกอบรมในสาขาเร่งด่วนแล้ว อาทิ การจัดการด้านการตลาดของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดการป้องกันไฟและความปลอดภัยและการพัฒนาคุณภาพของการบริการ ขณะเดียวกันมีการเผยแพร่ข้อมูลตลาดแรงงานและการส่งแรงงานไปต่างประเทศ ซึ่งได้อำนวยประโยชน์ด้านการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซียได้มากขึ้น

2.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ภาคใต้ และเชื่อมโยงการพัฒนาสู่พื้นที่ด้อยโอกาส

การดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา ได้เร่งรัดการพัฒนาภาคการผลิต เพื่อเพิ่มศักยภาพขีดความสามารถในการแข่งขัน และให้สามารถรองรับการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในภูมิภาคได้เร็วขึ้น โดยมีผลการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

(1) การพัฒนาภาคใต้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลในภูมิภาค มีความก้าวหน้า ดังนี้

(1.1) แผนปฏิบัติการกลุ่มจังหวัดอันดามันพัฒนากระบี่-ภูเก็ต-พังงา ซึ่งเป็นการดำเนินงานต่อเนื่องจากแผนปฏิบัติการภูเก็ตเมืองนานาชาติ (พ.ศ.2542-2544) ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ คือ การพัฒนาพื้นที่ควบคู่กับการรักษาสมดุลทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐาน การพัฒนาคนและสังคม การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการบริหารจัดการภูเก็ตเมืองนานาชาติ ขณะนี้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันผลักดันแผนปฏิบัติการดังกล่าว สู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง อาทิ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในภูเก็ตให้เป็นเมืองปลอดภาษี และการดำเนินโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาภูเก็ต หรือภูเก็ต IT City เป็นต้น

(1.2) การฟื้นฟูบูรณะแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อ่าวพังงา กระบี่ ภูเก็ต และทะเลโดยรอบเกาะสมุย โดย ททท. ได้ทำการศึกษาโครงการแผนปฏิบัติการฟื้นฟูบูรณะแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อ่าวพังงา กระบี่ ภูเก็ต และทะเลโดยรอบเกาะสมุยแล้วเสร็จ ซึ่งคณะกรรมการ ททท. พิจารณาเรียบร้อยแล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการแปลงสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 27 แผนงาน 80 โครงการ วงเงินงบประมาณ 2,818.18 ล้านบาท

นอกจากนี้ ททท. ยังได้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ทางทะเลที่จังหวัดชุมพร นครศรีธรรมราช พังงา สุราษฎร์ธานี สตูล และตรัง ตลอดจนจัดทำโครงการ Green Globe 21 Samui Destination เพื่อสมัครเป็นสมาชิกโครงการ Green Globe 21 ที่มุ่งพัฒนาพื้นที่นำร่องให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและได้มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมสากล

(2) การขยายฐานการผลิตมีความก้าวหน้า โดยเฉพาะการพัฒนาปัตตานีให้เป็นศูนย์กลางการผลิตอาหารฮาลาล มีความก้าวหน้าการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์อาหารฮาลาลทั้งในและต่างประเทศ การศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลจังหวัดปัตตานี การก่อสร้างท่าเทียบเรือประมงปัตตานี และการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาล รวมทั้งได้จัดทำร่างระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันมาตรฐานอาหารฮาลาล พ.ศ.....แล้วเสร็จ และได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเรียบร้อยแล้ว

2.3 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคใต้ รัฐบาลได้เร่งดำเนินการในหลายเรื่อง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เพื่อคืนสมดุลสู่ธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ต่อการเสริมสร้างรายได้ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในภาคใต้

(1) การฟื้นฟูทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และทรัพยากรชายฝั่งของภาคใต้ มีความก้าวหน้าอย่างมาก กล่าวคือ มีการส่งเสริมการอนุรักษ์ดินและฟื้นฟูปรับปรุงดินในพื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ปรับปรุงพื้นที่ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาทรัพยากรที่ดินระดับจังหวัด และแผนการใช้ที่ดินระดับไร่นา รวมทั้ง ได้ดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้โดยจัดทำโครงการต่างๆ อาทิ โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ โครงการป่าชุมชน ตลอดจนได้ดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรประมงทะเล เช่น การจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล การส่งเสริมการประมงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อาทิ โครงการพัฒนาประมงพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โครงการสาธิตและเพาะพันธุ์ปลาหน้าพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง และโครงการจุฬาภรณ์พัฒนา 6 นอกจากนี้ ยังได้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านการประมง

(2) การพัฒนาแหล่งน้ำ มีการพัฒนาแหล่งน้ำตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่เพื่อให้มีน้ำเพียงพอสำหรับส่งน้ำในพื้นที่เพาะปลูกของโครงการ 521,000 ไร่ ปัจจุบันมีความก้าวหน้าการดำเนินงานร้อยละ 79.1 นอกจากนี้ยังดำเนินโครงการชลประทานขนาดกลางในพื้นที่จังหวัดพังงา สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล และนราธิวาส ซึ่งจะช่วยทดน้ำและส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกในพื้นที่โครงการถึง 87,700 ไร่

(3) การจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนงานหลักการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กล่าวคือ อยู่ระหว่างดำเนินโครงการเร่งด่วน 4 โครงการ วงเงิน 20.93 ล้านบาท ประกอบด้วย โครงการฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โครงการปลูกป่าชายเลนและป่าพรุ โครงการจัดระเบียบเครื่องมือประมงในทะเลสาบสงขลา และโครงการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด โดยใช้มาตรการทางกฎหมายและสังคม นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2546 เห็นชอบกรอบวงเงินงบประมาณภายใต้แผนบูรณาการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในปีงบประมาณ 2547 จำนวน 18 โครงการ วงเงิน 287 ล้านบาท อีกทั้งได้มีการศึกษาจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการ

(4) การพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการดำเนินงานในหลายส่วน ได้แก่ การจัดทำผังเมือง การจัดทำโครงการเมืองน่าอยู่ และโครงการสวนสาธารณะน่ารื่นรมย์ การจัดตั้งหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่นระดับจังหวัด นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหามลพิษทางน้ำ ได้แก่ การติดตามตรวจสอบเพื่อเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ การก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลนครสงขลา ระยะที่ 2 การศึกษาออกแบบรายละเอียดระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเทศบาลนครยะลา และโครงการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด สำหรับการจัดการขยะมูลฝอย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ได้ดำเนินการในหลายรูปแบบ เช่น การก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาล การปรับปรุงสถานที่ฝังกลบขยะมูลฝอยเดิม การสร้างจิตสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอยภายใต้แผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดและท้องถิ่น เป็นต้น

2.4 การยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

(1) การเสริมสร้างสุขภาพด้วยตนเอง โดยได้มีการจัดทำโครงการส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ ซึ่งขณะนี้เกือบทุกตำบลในภาคใต้ตื่นตัวจัดตั้งชมรมและมีกิจกรรมออกกำลังกาย นอกจากนี้ การดำเนินโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค ก็ได้ช่วยให้ประชาชนภาคใต้ ร้อยละ 95 เข้าถึงหลักประกันสุขภาพ

(2) การฝึกอบรมและพัฒนาฝีมือแรงงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยผลการดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สามารถฝึกอบรมแรงงานในภาคใต้ได้จำนวน 61,843 ราย สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ 55,325 ราย หรือสูงกว่าเป้าหมายร้อยละ 11.78 ซึ่งจะช่วยสร้างโอกาสและความพร้อมของประชากรวัยแรงงานให้มีศักยภาพในการพัฒนาภาคใต้มากขึ้น

2.5 ข้อสรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภาคใต้ให้มีศักยภาพในการแข่งขันเพิ่มขึ้นในอนาคตยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ของคนในภาค โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิต การแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และการพัฒนาโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงพื้นที่ภายในภาค โดยอาศัยศักยภาพด้านที่ตั้งของภาคใต้และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านให้เป็นประโยชน์

ขณะเดียวกัน ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคใต้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขการพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งมีความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดมากขึ้นนั้น ยังจำเป็นต้องเพิ่มเติมประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(1) **การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคใต้เพิ่มเติม** โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคม เพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนในภาค และยุทธศาสตร์ด้านพลังงาน เพื่อสร้างความมั่นคงด้านพลังงานให้ประเทศ

(2) **การทบทวนการแบ่งกลุ่มการพัฒนาจังหวัดตามระบบบริหารงานผู้ว่า CEO** ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ ความเชื่อมโยงของฐานการผลิต และความเชื่อมโยงของการพัฒนาทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานด้านต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มพื้นที่ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ ภูเก็ต พังงา และกลุ่มพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย 5 จังหวัดชายแดนที่อยู่ภายใต้กรอบความร่วมมือเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย ไทย-มาเลเซีย-อินโดนีเซีย เป็นต้น

3 ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคใต้ในระยะต่อไป

การประเมินสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคใต้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ทั้งในช่วงวิกฤตและหลังวิกฤตในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยังไม่สมดุล และจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะต่อไป ขณะที่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคใต้ ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด แม้จะมีความสอดคล้องเชื่อมโยงในทิศทางเดียวกัน แต่ข้อเสนอยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมมิติทางด้านการพัฒนาศักยภาพคนและสังคมอย่างแท้จริง ดังนั้น การพัฒนาภาคใต้ให้มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคในระยะต่อไป จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของภาคใต้ให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ศักยภาพด้านที่ตั้ง และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานที่อยู่ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ยุทธศาสตร์ด้านการเกษตร ควรให้ความสำคัญกับ

- การพัฒนาเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยควรมีแผนสนับสนุนอย่างชัดเจนและจริงจัง

- การวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากภาคการเกษตรเป็นสาขาการผลิตหลักของภาคใต้ โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพการแปรรูปยางพาราอย่างครบวงจร และการแปรรูปปาล์มน้ำมัน เป็นต้น

- การสร้าง Brand name สินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับในตลาดโลก ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นครัวโลก และส่งผลให้สินค้าเกษตรมีราคาสูงขึ้น

- การจัดตั้งกลไกการตลาดสินค้าเกษตรเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองในการเปิดเสรีทางการค้าด้านการเกษตรกับต่างประเทศ เช่น การสนับสนุนให้เกษตรกรเป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตร การจัดตั้งสหกรณ์ผู้บริโภค ฯลฯ

- การปรับยุทธศาสตร์ให้พร้อมรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น การกำหนดยุทธศาสตร์การปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันในภาคใต้ และยุทธศาสตร์สินค้าเกษตรอื่นๆ เพื่อรองรับการเปิดเสรีทางการค้า (FTA)

(2) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญกับ

- การวางแผนการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน โดยคำนึงถึงการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว (Zoning) และกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying capacity) และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชน อาทิ การพัฒนาภูเก็ตให้เป็นศูนย์กลางแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลกเป็นต้น

- ไม่ควรคำนึงถึงการสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นด้วย

- ควรเน้นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพคล้ายคลึงกันทั้งภายในและภายนอกกลุ่มจังหวัด เช่น การเชื่อมโยงกลุ่มท่องเที่ยวทางทะเลระหว่างกลุ่มจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ กับจังหวัดตรังและสตูล

(3) ยุทธศาสตร์ด้านการค้า การลงทุน

- การกำหนดแผนงาน/โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์จังหวัด ควรคำนึงถึงศักยภาพที่แท้จริงของจังหวัดและความเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัด เพื่อการจัดสรรงบประมาณได้อย่างเหมาะสม และสามารถใช้ประโยชน์คุ้มค่ากับการลงทุน

- รัฐควรเร่งให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง FTA และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ภาคเอกชน โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม SMEs เพื่อเตรียมความพร้อมของภาคเอกชนที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

3.2 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน โดยพัฒนาศักยภาพคน และใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างเต็มประสิทธิภาพ มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) การพัฒนาศักยภาพคน ควรให้ความสำคัญกับ

- การพัฒนาการเรียนรู้ให้สามารถปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทัน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะความต้องการแรงงานด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการ

- การพัฒนาคนทุกมิติ ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม เพื่อสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างระมัดระวัง และพึ่งตนเองได้

(2) ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคม ทั้งทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้กับการพัฒนาคนและสังคมในภาคใต้ อาทิ การสนับสนุนการแพทย์แผนไทย

(3) สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะส่งเสริมให้เสนอเรื่องที่สร้างสรรค์การมีคุณธรรมของเด็กวัยรุ่น และกำกับดูแลไม่ให้นำเสนอในลักษณะส่งเสริมความรุนแรง

(4) ควรให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกรณีพิเศษ

3.3 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อคืนสมดุลสู่ธรรมชาติและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในภาคใต้ ควรกำหนดแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรที่ชัดเจน อาทิ การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อให้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติที่ดีที่สุด การมีแผนฟื้นฟูชายฝั่งทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง โดยสนับสนุนชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ

(2) การออกกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของภาครัฐ ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่เพื่อลดความขัดแย้งกับภาครัฐ ขณะเดียวกันชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน เช่น การประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ในทะเลน้อยทับซ้อนที่ทำกินของชาวบ้านที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน

(3) การพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจ ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน อาทิ การขนส่งแร่ยิบซั่ม ปัญหาน้ำเสียในลุ่มน้ำตาปี ทั้งนี้ภาครัฐ ผู้ประกอบการและชุมชน ควรร่วมกันหามาตรการที่ชัดเจนในการเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

3.4 การเสริมสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น ที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนในพื้นที่ มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์จะต้องดูแลทุกกลุ่มเป้าหมาย ต้องผนึกกำลังผู้มีส่วนร่วม มีการตรวจสอบความขัดแย้งระหว่างยุทธศาสตร์/นโยบายระดับต่างๆ ควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วนให้มากขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนทุกกลุ่ม

(2) การผลักดันยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติให้ได้ผลควรให้ความสำคัญกับ

- การบูรณาการแผนยุทธศาสตร์ทุกระดับและงบประมาณโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area-based)
- การจัดสรรงบประมาณต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัด
- การมีกลไกการบริหารจัดการเพื่อบูรณาการเชื่อมโยงแผนชุมชน แผน อบต. แผนอำเภอ แผนยุทธศาสตร์จังหวัด พร้อมทั้งการทบทวน/ปรับปรุงกฎระเบียบ ที่ยังเป็นข้อจำกัดต่อการผลักดันการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัดของผู้ว่า CEO
- ประสานการมีส่วนร่วมจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการผลักดันยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อลดความซ้ำซ้อน เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน พร้อมไปกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุกภาคีทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาชนเพื่อรองรับและสนับสนุนการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง
- การใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการผลักดันยุทธศาสตร์ระดับรากหญ้า โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการรวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการ/กิจกรรมตามความต้องการของชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเอง การพัฒนาทุนทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

(3) สนับสนุนให้ทุกจังหวัดจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นมาตรฐาน รวดเร็วและต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในการจัดทำยุทธศาสตร์และการติดตามประเมินผล

(4) การประเมินผลในระดับจังหวัด/พื้นที่กลุ่มจังหวัด ควรมีการวิเคราะห์อย่างเป็นองค์รวมในทุกมิติ รวมทั้งเลือกใช้วิธีการ เครื่องมือ ตัวชี้วัด ให้เหมาะสมสอดคล้องและสะท้อนกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น อาทิ พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้(ปัตตานี ยะลา นราธิวาส)

(5) ควรจะมีการกำหนดแนวทางสนับสนุนให้จังหวัดใช้ประโยชน์จากข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเพื่อพัฒนาจังหวัดในระยะต่อไป

โดยสรุป การพัฒนาภาคใต้ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานการปรับใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคใต้จะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีอยู่อย่างเต็มที่ โดยคำนึงถึงลักษณะพิเศษ และเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่ มีทิศทางที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีแนวทางการดำเนินงานและแผนปฏิบัติการเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมทั้งมีการผลักดันยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ตลอดจนกลไกติดตามประเมินผลและมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน

สรุปสำหรับผู้บริหาร

1 การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ระดับภาค

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นแผนฯ ที่ได้จัดทำขึ้นภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติ ที่ได้รวมพลังร่วมกันระดมความคิด กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของสังคมไทย และร่วมจัดทำรายละเอียดของแผนฯ โดยยึดหลัก ***"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง"*** เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ขณะเดียวกันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน ในการผลักดันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ให้บังเกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคขึ้นเพื่อรองรับสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ขณะเดียวกันรัฐบาลได้นำระบบการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการมาใช้ในการบริหารงานในพื้นที่ โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บริหารสูงสุดของจังหวัด (Chief Executive Office : CEO) ซึ่งได้นำไปสู่การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และมีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าวในทิศทางที่สอดคล้องกับวาระแห่งชาติ และยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคต่อไป

ปัจจุบันการดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ดังกล่าวดำเนินการมาเป็นระยะเวลาครึ่งแผนฯ แล้ว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงเห็นความจำเป็นที่จะมี ***"การติดตามประเมินผลการพัฒนาภาคในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9"*** เพื่อสร้างความชัดเจนของการดำเนินงาน 3 ประการ คือ

1.1 เพื่อประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภูมิภาคในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ว่าเป็นไปในทิศทางการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด

1.2 เพื่อติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานที่สำคัญในภาค ว่ามีความสอดคล้องและสนองตอบยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดได้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งความเชื่อมโยงกับการพัฒนาตามวาระแห่งชาติ

1.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญของการพัฒนาภาคในระยะครึ่งหลังของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

2 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

2.1 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540-2541 ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจของทุกภูมิภาคหดตัวลง และเริ่มเข้าสู่ภาวะฟื้นตัวและขยายตัวต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมา โดยเฉพาะภาคกลางที่ขยายตัวสูงกว่าทุกภาค ขณะที่ภาคเหนือฟื้นตัวช้าที่สุด ส่งผลให้ภาคกลางและกรุงเทพมหานครยังคงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรม การค้า การธนาคารและการบริการของประเทศ ส่วนการผลิตภาคเกษตรส่วนใหญ่อยู่ใน 3 ภูมิภาครอบนอก ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างภาคเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกันกับความยากจนและการกระจายรายได้ ที่แม้ความยากจนมีแนวโน้มลดลงแต่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ขณะที่การกระจายรายได้ปรับตัวดีขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค โดยค่าสัมประสิทธิการกระจายรายได้หรือค่าจินีลดลง จากร้อยละ 52.5 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 51.1 ในปี 2545 และช่องว่างระหว่างผู้มีรายได้สูงและรายได้ต่ำก็ลดลงจาก 14.8 ในปี 2543 เป็น 13.7 เท่าในปี 2545 อย่างไรก็ตาม ส่วนแบ่งรายได้ของคนที่มีรายได้สูงสุดและคนที่มีรายได้ต่ำสุดไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา สำหรับความแตกต่างการกระจายรายได้ระหว่างภาคเกษตรกับนอกภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงเกือบทุกพื้นที่ ยกเว้นกรุงเทพมหานครที่มีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น นอกจากนี้ ค่าจ้างแรงงานยังมีความแตกต่างระหว่างภาคและระหว่างพื้นที่ชนบทกับเมืองมากขึ้นด้วย

2.2 สถานการณ์ด้านสังคมในภูมิภาค

ในภาพรวมความอยู่ดีมีสุขของคนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมากกว่าช่วงก่อนวิกฤต อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสถานการณ์การพัฒนาสังคมในภูมิภาคในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนถึงครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 พบว่า สุขภาพอนามัยของประชาชนยังน่าเป็นห่วงทุกภูมิภาค อัตราการเจ็บป่วยของประชาชนมีแนวโน้มสูงขึ้นจากร้อยละ 15.1 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 18.7 ในปี 2546 โรคที่เจ็บป่วยกันมาก คือ โรคทางเดินหายใจ โรคกล้ามเนื้อเส้นเอ็นและกระดูก และโรคระบบทางเดินอาหาร แม้ว่าการมีหลักประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค จะทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพเพิ่มขึ้นในทุกภูมิภาค แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ระหว่างภูมิภาคยังมีอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีแพทย์ต่อประชากร 1 : 7,200 ขณะที่ภาคอื่นๆ มีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ 1 : 3,600 – 4,000 คน เมื่อเทียบกับกรุงเทพมหานครที่มีประมาณ 1 : 1,000 คน

สำหรับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชนระหว่างภูมิภาคยังมีอยู่มาก ขณะที่คุณภาพการศึกษาของนักเรียนโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าร้อยละ 50 ทุกวิชาและในทุกภูมิภาค โดยวิชาที่มีค่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำสุดคือ วิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ขณะเดียวกันสัมพันธภาพของครอบครัวเสื่อมถอยลงทุกภูมิภาค โดยมีปัญหาการหย่าร้างเพิ่มขึ้น กรุงเทพมหานครมีอัตราการหย่าร้างสูงกว่าทุกภาค รองลงมาคือภาคกลางและภาคเหนือ และครอบครัวกว่าร้อยละ 40 ที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือ ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่

ในภูมิภาคมีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและการเข้าถึงบริการพื้นฐานมีแนวโน้มดีขึ้น โดยเฉพาะไฟฟ้าและน้ำประปา ในขณะเดียวกันสถานการณ์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็มีแนวโน้มดีขึ้น โดยคดีอาชญากรรมลดลงเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและกรุงเทพมหานครที่มีคดีอาชญากรรมมากที่สุด คดียาเสพติดที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการประกาศสงครามกับยาเสพติดของรัฐบาล สำหรับปัญหาการตายด้วยอุบัติภัยยังมีอยู่ในระดับสูงทุกภาค

ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศพบว่าเพิ่มมากขึ้นในทุกภาค ทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชน และร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของชุมชน โดยภาคใต้มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุด รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

2.3 สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค

ผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการผลิตของประเทศตลอดเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศลดน้อยและเสื่อมโทรมลงไปมาก แม้จะมีการตื่นตัวและดำเนินการฟื้นฟูในหลายๆ ด้าน แต่ยังจำเป็นต้องเร่งดำเนินการแก้ปัญหาสำคัญที่ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ป่าไม้ โดยรวมเกือบทุกภาคลดน้อยลงจนอยู่ในเกณฑ์อันตรายต่อความสมดุลของระบบนิเวศ ภาคเหนือมีพื้นที่ป่าไม้เหลือมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 43 ของพื้นที่ภาค รองลงมาคือ ภาคกลางร้อยละ 22.7 ภาคใต้ร้อยละ 17.2 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ป่าไม้เหลือน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 12.4 ของพื้นที่ภาค สำหรับคุณภาพแหล่งน้ำส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี ยกเว้นภาคกลางที่แหล่งน้ำมีปัญหามาโดยตลอด ได้แก่ แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง และแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ส่วนภาคใต้มีปัญหาเฉพาะทะเลสาบสงขลาที่สกปรกเกินเกณฑ์มาตรฐาน ในด้านภาวะมลพิษทางเสียงในเขต กทม. และเมืองใหญ่ในภูมิภาคต่างๆ เป็นปัญหาน่าห่วงโดยเฉพาะริมถนนที่มีแนวโน้มเกินเกณฑ์มากขึ้น สำหรับคุณภาพอากาศยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากปัญหาฝุ่นละอองและก๊าซโอโซนมีแนวโน้มลดลงอยู่ในเกณฑ์ปลอดภัยต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ยกเว้นบางบริเวณในกรุงเทพมหานคร

โดยสรุปผลการพัฒนาที่ผ่านมา แม้จะพลิกฟื้นเศรษฐกิจของส่วนภูมิภาคได้ในระดับหนึ่ง แต่ปัญหาด้านความเป็นธรรมของการพัฒนาซึ่งเกิดความเหลื่อมล้ำของฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างภูมิภาคยังคงมีอยู่ แม้การกระจายรายได้ และกระจายผลการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคเริ่มมีแนวโน้มดีขึ้น ความยากจนและความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคได้ลดลง แต่ยังคงเป็นปัญหาพื้นฐานสำคัญที่ต้องเร่งแก้ไขอย่างต่อเนื่อง การกระจายบริการขั้นพื้นฐานช่วยให้ประชาชนในส่วนภูมิภาคเข้าถึงการศึกษา สาธารณสุขได้มากขึ้น ช่วยยกระดับสุขภาพอนามัย ความรู้ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในส่วนภูมิภาคดีขึ้นระดับหนึ่ง แต่ยังมีปัญหาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งยังคงแตกต่างจากส่วนกลางอย่างชัดเจน และเป็นข้อจำกัดในด้านการเจริญเติบโตของส่วนภูมิภาคในระยะต่อไป

3 การดำเนินงานในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9

ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ในภูมิภาคต่างๆ ขึ้น ซึ่งในภาพรวมมีทิศทางที่สอดคล้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนวทางยุทธศาสตร์ในระดับพื้นที่ดังกล่าว ยังให้ความสำคัญกับทิศทางการพัฒนาศักยภาพคนและสังคมค่อนข้างน้อย ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของแต่ละภูมิภาคได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ มีการดำเนินงานที่สำคัญในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ในภูมิภาคต่างๆ ดังนี้

3.1 ภาคเหนือ มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่มุ่งสร้างฐานเศรษฐกิจใหม่เชื่อมโยงเศรษฐกิจนานาชาติ มีการนำคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและธรรมชาติ เพื่อเป็นฐานสร้างรายได้ให้ภาคเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันได้ใช้ศักยภาพการผลิตของพื้นที่ และทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของฐานเศรษฐกิจและช่วยกระจายรายได้ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อคืนสมดุลให้กับทรัพยากรธรรมชาติของภาคเหนือ โดยมีโครงการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ โครงการพัฒนาประตูการค้าภาคเหนือกับเพื่อนบ้าน โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ โครงการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าหัตถกรรมภาคเหนือ และโครงการฟื้นฟูพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำและส่งเสริมการบริหารจัดการป่าชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

3.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญ ที่มุ่งลดความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภูมิภาคอื่น โดยการเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้ให้ประชาชนในภาคโดยเฉพาะคนยากจน ด้วยการยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าหลักของพื้นที่เชื่อมโยงกับฐานการผลิตหลักของประเทศ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อคงรักษาไว้ซึ่งสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน โดยอาศัยความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านช่วยเสริมสร้างทุนทางเศษฐกิจและสังคมที่มีอยู่ในภาค สำหรับโครงการพัฒนาหลักๆ อาทิ การผลิตข้าวหมอมะลิ การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจไหม การพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม การพัฒนาเมืองชายแดน และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น

3.3 ภาคกลาง ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ที่มุ่งยกระดับฐานเศรษฐกิจสู่แนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้ประโยชน์จากศักยภาพด้านที่ตั้งและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตภาคอุตสาหกรรมเดิมและการลงทุนขยายฐานอุตสาหกรรมใหม่ในพื้นที่ รวมทั้งการผลิตอาหารไปสู่การเป็นครัวของโลก การยกระดับธุรกิจการท่องเที่ยวสู่มาตรฐานโลก และการขยายความร่วมมือเศรษฐกิจชายแดน ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ สะอาด และยั่งยืน โดยมีโครงการพัฒนาหลักๆ อาทิ โครงการ Oil Trading Hub โครงการจัดตั้งศูนย์กลางการส่งออกผลไม้ภาคตะวันออก การพัฒนาโครงข่ายคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงตะวันออก-ตะวันตก และการฟื้นฟูป่าและลุ่มน้ำสายหลัก เป็นต้น

3.4 ภาคใต้ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค โดยใช้ประโยชน์จากศักยภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เพื่อเปิดประตูเศรษฐกิจของภาคใต้สู่นานาชาติ พร้อมกับการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่ชายแดนภาคใต้ให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติให้พื้นที่ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคส่วนต่างๆ และให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในภาค โดยมีโครงการพัฒนาที่สำคัญ อาทิ โครงการถนนกระบี่-ขนอม โครงการปรับปรุงขยายท่าเรือทั้งฝั่งทะเลอันดามันและฝั่งอ่าวไทย โครงการกลุ่มอันดามันพัฒนา การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และการพัฒนาปัตตานีให้เป็นศูนย์กลางการผลิตอาหารฮาลาล เป็นต้น

4 ประเด็นเสนอแนะการพัฒนาภาคในระยะต่อไป

4.1 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขันของภูมิภาคอย่างยั่งยืน โดยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและสมดุล สามารถปรับโครงสร้างการผลิตรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว มีการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพตามศักยภาพของพื้นที่และความได้เปรียบเชิงแข่งขัน ควบคู่กับการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างการมีงานทำที่มั่นคงและพัฒนาผลิตภาพแรงงานให้สูงขึ้น เพื่อให้มีรายได้สูงขึ้นพอเพียงต่อการดำรงชีวิต โดยมีประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค ดังนี้

- **ภาคเหนือ** ควรอาศัยศักยภาพและความได้เปรียบของพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือเพื่อขยายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ส่งเสริมการปลูกยางพารา เนื่องจากมีความพร้อมด้านตลาดที่ประเทศจีน พัฒนาเส้นทางคมนาคมและระบบ Logistics เพื่อสนับสนุนการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พัฒนาระบบการขนส่งทางรถไฟ เส้นทางเด่นชัย-เชียงราย และพัฒนาเส้นทางคมนาคมสู่เมืองหลวงพระบาง ประเทศ สปป.ลาว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ภาคเหนือเพิ่มขึ้น

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** เสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อขยายฐานเศรษฐกิจของภาค โดยกำหนดบทบาทการพัฒนาเมืองหลักๆ อาทิ ขอนแก่น มุกดาหาร และนครราชสีมา เป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้า ทั้งนี้ บทบาทในแต่ละเมืองจะต้องมีรายละเอียดในการดำเนินการให้ชัดเจน ทั้งประเภทสินค้า และวิธีดำเนินงาน อาทิ การพัฒนามุกดาหารเป็น Distribution Center ของสินค้าระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

- **ภาคกลาง** ควรอาศัยศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งโครงข่ายถนน ท่าเรือน้ำลึก สนามบินอู่ตะเภา และสนามบินสุวรรณภูมิที่จะเปิดใช้ในปี 2548 เพื่อเสริมศักยภาพของพื้นที่ให้ก้าวสู่การเป็นฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็น Internation Hub ของภูมิภาค

- **ภาคใต้** เร่งพัฒนาฐานการผลิตด้านการเกษตร ซึ่งเป็นฐานการผลิตหลักให้เข้มแข็งทั้งการพัฒนาเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน มีการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพการแปรรูปยางพาราครบวงจร และการผลิตอาหารฮาลาล การสร้าง Brand name สินค้าเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับในตลาดโลก ควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม อาทิ การพัฒนาภูเก็ตให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลในระดับโลก เป็นต้น

4.2 การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม โดยมุ่งกระจายความมั่งคั่งและผลตอบแทนการผลิตอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันมากขึ้น ให้คนในภูมิภาคส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของตน แก้ปัญหาความยากจนและเกิดความเท่าเทียมกันของรายได้มากขึ้น โดยมีประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค มีดังนี้

- **ภาคเหนือ** ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำระบบคุ้มครองคนยากจนในพื้นที่สูงเป็นการเฉพาะ

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นฐานความยั่งยืน โดยดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยลดการบริโภคนิยม และส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักช่วยเหลือตนเองให้มากขึ้น โดยใช้แผนงานโครงการของภาครัฐเป็นเครื่องมือ อาทิ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภค บริโภค และการจัดที่ดินทำกิน ขณะเดียวกันควรมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ภายใต้ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน

- **ภาคใต้** ให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนของคนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเร่งสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และเร่งแก้ปัญหาตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้จดทะเบียนคนจนให้บังเกิดผลโดยเร็ว

4.3 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยพัฒนาศักยภาพคนและสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตให้ครอบคลุมมิติการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้หรือการศึกษาให้มีทักษะความสามารถรู้เท่าทันโลก การมีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุขและอบอุ่น มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและเข้าถึงบริการสาธารณูปโภค มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยมีประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค มีดังนี้

- **ภาคเหนือ** เร่งเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัว โดยบูรณาการพัฒนาสถาบันครอบครัวร่วมกับสถาบันศาสนา มีการพัฒนาศักยภาพคน ทั้งด้านวิชาการ และศิลปวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของแรงงานของภาคในอนาคต ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้เข้มแข็ง

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** พัฒนาทักษะฝีมือแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการตลาดแรงงานในพื้นที่ มีการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน โดยให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาอย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันมุ่งพัฒนาคนให้มีคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้น โดยสอดแทรกไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ

- **ภาคกลาง** พัฒนาศักยภาพคนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และสามารถพึ่งตนเองได้ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนากำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคมให้เป็นประโยชน์กับการเสริมสมรรถนะทางเศรษฐกิจของพื้นที่ รวมทั้งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนและชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- **ภาคใต้** พัฒนาคนทุกมิติ ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่ทุกชุมชนท้องถิ่นในภาคใต้ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความปลอดภัยและความหวาดระแวงของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเน้นการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งเสริมสถาบันครอบครัว กิจกรรมกลุ่มเยาวชน และกลุ่มสตรี ตลอดจนการพัฒนาอาชีพของประชาชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

4.4 การจัดการคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ในปริมาณที่ระบบนิเวศน์สามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิม และปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศน์สามารถดูดซับและทำลายมลพิษได้ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของคนในภูมิภาคได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป โดยมีประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแต่ละภาค มีดังนี้

- **ภาคเหนือ** ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ มีการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษในภาคเหนือ ทั้งขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และควรดูแลผลกระทบจากควันไฟที่เกิดขึ้นมากในฤดูแล้ง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ป่าไม้และแหล่งน้ำของภาคเหนือถูกทำลาย

- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** จะต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ เพื่อดำรงไว้ซึ่งฐานทรัพยากรที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของภาค ขณะเดียวกัน ต้องเร่งเพิ่มพื้นที่ป่าและความอุดมสมบูรณ์ของป่าธรรมชาติ เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์

- **ภาคกลาง** พัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และเร่งฟื้นฟูดินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เกษตรปราณีต เพื่อใช้ทรัพยากรดินและทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- **ภาคใต้** อนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร มีแผนฟื้นฟูชายฝั่งทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ขณะเดียวกันการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ด้วย

4.5 การบริหารจัดการการจัดทำและผลักดันยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในพื้นที่ โดยมีประเด็นเสนอแนะการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

(1) การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค กลุ่มจังหวัด และจังหวัด จะต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยง และเกื้อหนุนกันระหว่างแนวทางแต่ละยุทธศาสตร์ อย่างไรก็ตามข้อเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับพื้นที่ที่มีอยู่ ยังไม่ครอบคลุมมิติการพัฒนาด้านศักยภาพคนและสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จของการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคได้อย่างยั่งยืน

(2) การผลักดันยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติให้ได้ผล ต้องให้ความสำคัญกับ

- การบูรณาการยุทธศาสตร์ทุกระดับและงบประมาณโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area-based) และการจัดสรรงบประมาณต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัด

- การมีกลไกการบริหารจัดการเพื่อบูรณาการเชื่อมโยงแผนชุมชน แผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนอำเภอ แผนยุทธศาสตร์จังหวัด พร้อมทั้งการทบทวน/ปรับปรุงกฎระเบียบ ที่ยังเป็นข้อจำกัดต่อการผลักดันการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด/จังหวัดของผู้ว่า CEO

- ประสานการมีส่วนร่วมจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการผลักดันยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อลดความซ้ำซ้อน เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน พร้อมไปกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุกภาคี ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาชน เพื่อรองรับและสนับสนุนการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

(3) การบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นหัวใจสำคัญของการผลักดันยุทธศาสตร์ในระดับพื้นที่ไปสู่การปฏิบัติให้ได้ผล โดยผู้บริหารจำเป็นต้องปรับวิธีคิด ทัศนคติในการทำงาน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการประสานงานที่ดีของทุกภาคส่วน มีการศึกษาวิจัยและมีระบบข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน รวมทั้งมีการสนับสนุนการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ในชุมชน เพื่อขยายความคิดและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(4) ให้ความสำคัญกับกลไกการกำกับ ติดตามประเมินผล ที่มีการพัฒนาตัวชี้วัดที่ชัดเจนทั้งในระดับพื้นที่ และผลกระทบที่มีต่อความอยู่ดีมีสุขของคน เพื่อวัดความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ และใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์ในระยะต่อไป

รายงาน : การสำรวจความคิดเห็นผู้เข้าร่วมสัมมนา
เรื่อง การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 : ระดับภาค

สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนาเรื่อง **"การติดตามประเมินผลครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 : ระดับภาค"** ขึ้น 4 ภาค ในช่วงระหว่างวันที่ 11มีนาคม – 8 เมษายน 2547 เพื่อประเมินผลความคุ้มค่า ความพึงพอใจต่อเนื้อหาสาระของการรายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด / จังหวัด รวมทั้งข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาภาค ซึ่งผลการสำรวจความคิดเห็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังนี้

สถานภาพของผู้เข้าร่วมสัมมนา

1. ผู้เข้าร่วมสัมมนา ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นรวมทั้งสิ้น 296 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.47 ของผู้เข้าร่วมการสัมมนาทั้งหมด (ไม่รวมเจ้าหน้าที่ สศช. และเจ้าหน้าที่ถ่ายทอดโทรทัศน์) แบ่งเป็นภาคใต้ร้อยละ 26.4 ภาคเหนือร้อยละ 25.0 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางร้อยละ 24.3 เท่ากัน โดยผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่ร้อยละ 77.36 เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ รองลงมาร้อยละ 8.45 คือภาคเอกชน ร้อยละ5.74 เป็นนักวิชาการ และร้อยละ 8.45 คือผู้นำชุมชน และอื่นๆ

ร้อยละ 88.2 ของผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นว่ามีความคุ้มค่า

2. ส่วนความคิดเห็นของ***ความคุ้มค่า***ในการเข้ามาร่วมการสัมมนา ปรากฏว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 88.2 เห็นว่า การเข้าร่วมสัมมนาในครั้งนี้ มีความคุ้มค่า เพราะได้รับความรู้อย่างหลากหลายทั้งด้านสถานการณ์และผลการพัฒนาของแผน ฯ 9 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด / จังหวัด รวมทั้งทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงงานได้ต่อไป โดย**ภาคใต้**เห็นว่า "*คุ้มค่า*" ต่อการเข้ามาร่วมสัมมนามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.0 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือตามลำดับ ทั้งนี้มีเพียงร้อยละ 2.0 เท่านั้นที่เห็นว่าการสัมมนามีความไม่คุ้มค่า

แผนภูมิที่ 1 ร้อยละของความคุ้มค่า / ไม่คุ้มค่าจากการเข้าร่วมสัมมนา

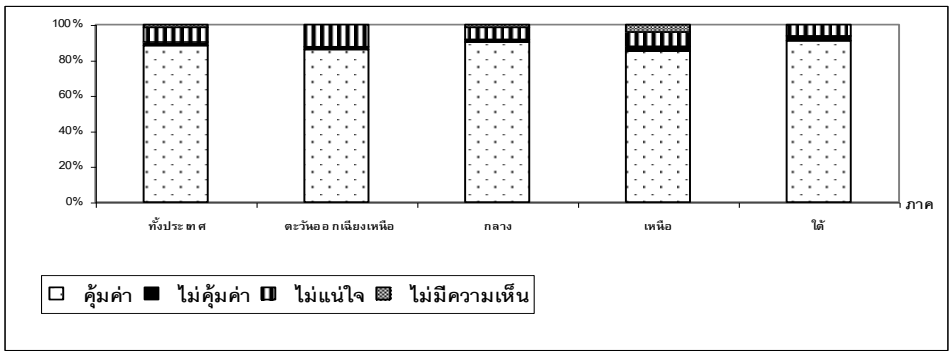

เอกสารประกอบการสัมมนา : ได้รับความพึงพอใจมากที่สุด

3. ทางด้าน***ความพึงพอใจ***ต่อการรายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคฯ การนำเสนอวีดีทัศน์ เอกสารประกอบการสัมมนา และการอภิปรายเรื่อง “การบูรณาการยุทธศาสตร์ภาค ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด / จังหวัด” พบว่าผู้เข้าร่วมการสัมมนาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจดังนี้

- ***ระดับมาก*** ได้แก่ เอกสารประกอบการสัมมนา ร้อยละ 50.3 และการรายงานสถานการณ์พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติฯ ร้อยละ 48.7

- ***ระดับปานกลาง*** ได้แก่ การนำเสนอวีดิทัศน์ “แผนฯ 9 รากแก้วแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน” ร้อยละ 49.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด / จังหวัด และการอภิปรายเรื่อง “การบูรณาการยุทธศาสตร์ภาค ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด / จังหวัด” มีสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 46.3 และการบรรยายเรื่อง บทบาทของ สศช. กับการพัฒนาภาค (เฉพาะที่ภาคกลาง) ร้อยละ 52.3

- ***ระดับน้อยและควรปรับปรุง*** มีอยู่ระหว่างร้อยละ 7.8 – 10.4 โดยการรายงานยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคและความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดมีความพึงพอใจระดับน้อยและควรปรับปรุงในสัดส่วนสูงสุด และน้อยที่สุดคือการนำเสนอวีดิทัศน์ “แผน ฯ 9 รากแก้วแห่งการพัฒนา”

แผนภูมิที่ 2 ร้อยละของความพึงพอใจระดับภาค

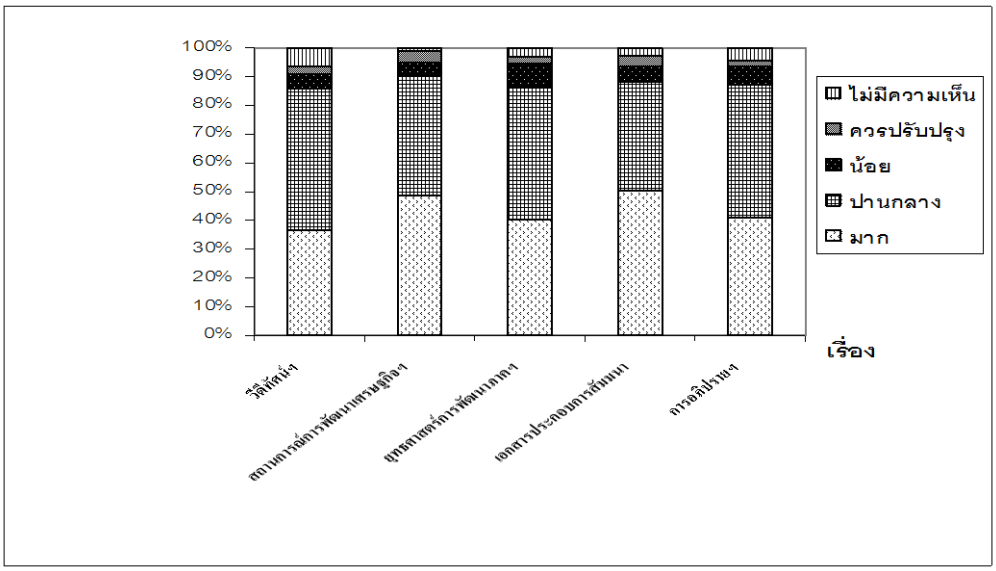

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ : เห็นด้วยมากที่สุด

4. สำหรับความเห็นเกี่ยวกับการ***รายงานสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาระหว่างภูมิภาค และสถานการณ์การพัฒนาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*** ที่นำเสนอในเอกสารประกอบการสัมมนา พบว่า ผู้เข้าร่วมการสัมมนาส่วนใหญ่ ***"เห็นด้วย"*** กับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้าน ดังนี้

ก. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาระหว่างภูมิภาค พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 89.2 เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ร้อยละ 80.4 ทางด้านสังคม และร้อยละ 70.1 ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย***ภาคใต้*** มีสัดส่วนที่ "*เห็นด้วย*"กับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.9 และ***ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*** มีสัดส่วน *"เห็นด้วย"*กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.5 และ 90.3 ตามลำดับทั้งนี้***ภาคกลาง*** มีสัดส่วนที่ *"เห็นด้วย"*น้อยกว่าทุกภาคทั้ง 3 ด้าน (มีสัดส่วนระหว่างร้อยละ 72.2 – 81.9)

ข. สถานการณ์การพัฒนาและผลกระทบของภาค พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 86.8 *"เห็นด้วย"*กับการพัฒนาและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ รองลงมา ร้อยละ 82.1 ทางด้านสังคม และร้อยละ 80.4 ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย***ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*** *"เห็นด้วย"*ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สูงกว่าทุกภาค (ระหว่างร้อยละ 87.5 – 90.3) ขณะที่***ภาคกลาง*** มีสัดส่วน *"เห็นด้วย"*น้อยกว่าทุกภาคทั้ง 3 ด้าน (ระหว่างร้อยละ 75.0 – 83.3)

ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นด้วยมากที่สุด

5. ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับ***ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค*** ในระยะครึ่งแผน ฯ ฉบับที่ 9 ของแต่ละภาคที่ผ่านมาพบว่า ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่ระหว่างร้อยละ 77.5 – 84.7 "เห็นด้วย" โดย***ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*** มีสัดส่วนเห็นด้วยมากที่สุด รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ตามลำดับ ทั้งนี้ ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ซึ่งแต่ละภาค "เห็นด้วย" ในสัดส่วนที่สูงสุดของภาคมีดังนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ได้แก่ความเชื่อมโยงของยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค พื้นที่กลุ่มจังหวัด/จังหวัด และยุทธศาสตร์หลักของภาค ในการยกระดับการผลิต การขยายของอุตสาหกรรม ในสัดส่วนที่เท่ากันคือ ร้อยละ 84.7

ภาคกลาง : ได้แก่ยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักของภาคสู่การขยายธุรกิจบริการการท่องเที่ยว การค้า การลงทุนที่เชื่อมโยงกับเพื่อนบ้าน และยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักของภาคสู่การพัฒนาศักยภาพคนให้พร้อมรับการเข้าสู่เศรษฐกิจฐานความรู้ ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือร้อยละ 79.2

ภาคเหนือ : ได้แก่ยุทธศาสตร์การนำคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และธรรมชาติเป็นฐานในการสร้างรายได้ ร้อยละ 86.5

ภาคใต้ : ได้แก่ยุทธศาสตร์การใช้ประโยชน์ด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เพื่อเชื่อมโยงภาคใต้กับภูมิภาคเอเชีย ร้อยละ 82.1

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นด้วยกับเนื้อหาสาระที่นำเสนอมากที่สุด

5. ในด้านการนำเสนอเนื้อหาสาระของ***วิทยากร*** เกี่ยวกับการรายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด/จังหวัด ฯลฯ ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่ระหว่างร้อยละ 47.1 – 50.3 "เห็นด้วย" กับการนำเสนอเนื้อหาสาระ โดย**ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** "เห็นด้วย" มากที่สุดในทุกเรื่อง ส่วน**ภาคกลาง** "เห็นด้วย" น้อยที่สุดในทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องรายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่ง**ภาคใต้** "เห็นด้วย" น้อยที่สุด

เนื้อหาสาระที่นำเสนอ	**เฉลี่ย (ร้อยละ)**	**สูงสุดของภาค (ภาค)**	**ต่ำสุดของภาค (ภาค)**
• สถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ	50.3	53.8 (ต.อ.)	45.7(ใต้)
• ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค	48.1	53.2 (ต.อ.)	41.0(กลาง
• ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด	47.4	57.0 ต.อ.)	38.0 (กลาง)
• ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด	47.1	53.9 (ต.อ.)	49.0(กลาง)

7. เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของกลุ่มที่เห็นด้วย และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการนำเสนอของวิทยากรในแต่ละหัวข้อเรื่องข้างต้น พบว่ากลุ่มที่ ***"เห็นด้วย"*** ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นเรื่องที่นำเสนอเกี่ยวกับ***ด้านเศรษฐกิจมากที่สุด*** โดย***ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ***เห็นด้วยมากที่สุด ในเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค และยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด ***ภาคเหนือ*** ในเรื่องรายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ***ภาคใต้*** ในเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

8. ส่วนในกลุ่มที่ ***"ไม่เห็นด้วย"*** ส่วนใหญ่เป็นประเด็นเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนไม่เห็นด้วยสูงสุดในทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องรายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งภาคใต้ มีสัดส่วนที่ไม่เห็นด้วยในเรื่องนี้สูงสุด

เนื้อหาสาระ	**เห็นด้วยมากที่สุด (ร้อยละ)**	**สูงสุดของภาค (ร้อยละ)**	**ไม่เห็นด้วยมากที่สุด (ร้อยละ)**	**สูงสุดของภาค (ร้อยละ)**
• สถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ	เศรษฐกิจ (39.7)	เหนือ (48.2)	สังคม (29.7)	ใต้(45.5)
• ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค	เศรษฐกิจ (48.5)	ต.อ. (59.0)	เศรษฐกิจ (44.6)	ต.อ.(68.8)
• ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด	เศรษฐกิจ (60.7)	ต.อ. (73.5)	เศรษฐกิจ (39.1)	ต.อ. (62.5)
• ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด	เศรษฐกิจ (62.7)	ใต้ (72.5)	เศรษฐกิจ (42.6)	ต.อ. (72.7)

9. ทั้งนี้เนื้อหาสาระการรายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด/จังหวัด ที่ผู้เข้าร่วมการสัมมนา “เห็นด้วย / ไม่เห็นด้วย” มากที่สุดร่วมกันตั้งแต่ 2 ภาคขึ้นไป มีดังนี้

1) รายงานสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางด้าน

ก. การพัฒนาเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ ***เห็นด้วย*** เรื่องการพัฒนาและผลกระทบทางเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาความยากจน และเรื่องการค้า/การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน และ ***ไม่เห็นด้วย/ต้องการแก้ไข*** เรื่องการเน้นเพิ่มรายได้ (GDP)สถิติข้อมูลผลิตภัณฑ์จังหวัด การพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

ข. การพัฒนาสังคม ผู้เข้าร่วมประชุม ***เห็นด้วย*** ในเรื่องสถานการณ์และผลกระทบ คุณภาพการศึกษาอ และ ***ไม่เห็นด้วย/ต้องการแก้ไข*** เรื่องการพัฒนาคน คุณภาพชีวิต

ค. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เข้าร่วมประชุม ***เห็นด้วย*** ในเรื่องสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ ***ไม่เห็นด้วย/ต้องการแก้ไข*** เรื่องการจัดการน้ำเสีย/ขยะ คุณภาพน้ำ ป่าชายเลนป่าชุมชน

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค ทางด้าน

ก. การพัฒนาเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ ***เห็นด้วย*** เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน/เปิดประตูการค้า การเพิ่มมูลค่าสินค้าอุตสาหกรรม/อุตสาหกรรมแปรรูป การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มศักยภาพการผลิตของพื้นที่ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการแก้ไขปัญหาความยากจน แต่ ***ไม่เห็นด้วย/ต้องการแก้ไข*** เรื่องการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจมากเกินไป ไม่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียง

ข. การพัฒนาสังคม ผู้เข้าร่วมประชุม ***เห็นด้วย*** เรื่องการยกระดับคุณภาพชีวิต การพัฒนาศักยภาพคน การพัฒนาการศึกษา และ ***ไม่เห็นด้วย/ต้องการแก้ไข*** เรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมไม่ชัดเจน ตัวชี้วัดภาวะสุขภาพน้อย

ค. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ ***เห็นด้วย*** เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดทางด้าน

ก. การพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้เข้าร่วมประชุม ***เห็นด้วย*** เรื่องการเปิดประตูการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการผลิต การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการสร้างฐานเศรษฐกิจใหม่

ข. การพัฒนาสังคม ส่วนใหญ่ ***ไม่เห็นด้วย/ต้องการแก้ไข*** เรื่องการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมน้อย

ค. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เข้าร่วมประชุม ***เห็นด้วย*** เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ทางด้าน

ก. การพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้เข้าร่วมประชุม ***เห็นด้วย*** เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน/ประเทศเพื่อนบ้าน การแก้ไขปัญหาความยากจน เกษตรอินทรีย์/เกษตรปลอดสารพิษ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาสินค้า OTOPการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาการเกษตร

ข. การพัฒนาสังคม ผู้เข้าร่วมประชุม ***เห็นด้วย*** เรื่องการพัฒนาศักยภาพคน การพัฒนาการศึกษา คุณภาพชีวิต และ ***ไม่เห็นด้วย/ต้องการแก้ไข*** เรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม และการพัฒนาการศึกษาไม่ชัดเจน ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้มีส่วนได้เสียในการแก้ไขปัญหา

ค. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่ ***เห็นด้วย*** เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมตอบสนองความอยู่ดีมีสุขได้มากที่สุด

10. สำหรับความเห็นเกี่ยวกับแนวทางยุทธศาสตร์ใด จะสามารถตอบสนองความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคได้มากที่สุดปรากฏว่า ร้อยละ 49.5 ของผู้เข้าร่วมการสัมมนาเห็นว่า แนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมทางด้าน***การพัฒนาศักยภาพและสร้างโอกาสของคนจน*** สามารถตอบสนองความอยู่ดีมีสุขของคนในภาคได้มากที่สุด โดย***ภาคกลาง*** เห็นด้วยกับแนวทางนี้มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 67.6 ของผู้เข้าร่วมการสัมมนาภาค รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ตามลำดับ ส่วนแนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ผู้เข้าร่วมการสัมมนาร้อยละ 32.6 เห็นว่ายุทธสาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง การยกระดับฐานการผลิตของพื้นที่ การท่องเที่ยว และการพัฒนาการเกษตร สามารถตอบสนองความอยู่ดีมีสุขได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

11. ผู้เข้าร่วมการสัมมนาได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาภาคทั้งทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และอื่นๆ ที่ค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งสามารถประมวลความคิดเห็นข้อเสนอแนะที่มีความสอดคล้องร่วมกันตั้งแต่ 2 ภาคขึ้นไปได้ดังนี้

- ***การพัฒนาเศรษฐกิจ*** ควรให้ความสำคัญต่อเศรษฐกิจพอเพียง เพิ่มบทบาทการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ

- ***การพัฒนาสังคม*** ควรเน้นเรื่องการสร้างจิตสำนึก คุณธรรม จริยธรรม และเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ได้เสียในการแก้ไขปัญหาเพิ่มมากขึ้น

- ***การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*** ควรมียุทธศาสตร์การจัดการแหล่งน้ำ (น้ำท่วม/ภัยแล้ง)

- ***การบริหารจัดการ*** ควรมีการบูรณาการการจัดทำแผนกลุ่มจังหวัด/จังหวัด การเพิ่มบทบาทของท้องถิ่นในการจัดทำยุทธศาสตร์มากขึ้น

<*ร่าง*> ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันภาคกลาง

1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 ภาพรวมการพัฒนา

ภาคกลางมีทำเลที่ตั้งล้อมรอบกรุงเทพฯ จึงได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของกรุงเทพฯ โดยตรง ซึ่งการขยายตัวของกรุงเทพฯ มีลักษณะกระจายตัวออกจากพื้นที่ชั้นในไปสู่พื้นที่ชานเมืองและปริมณฑล ส่งผลให้ปริมณฑลกลายเป็นพื้นที่รองรับธุรกิจการค้า โรงงานอุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัยเชื่อมโยงกับกรุงเทพฯ จนกลายเป็นเขตเศรษฐกิจเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ปริมณฑลก็มีขีดจำกัดทั้งในด้านการจัดระเบียบการใช้ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน และมลภาวะเกิดขึ้นตามมา จากการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและประชากร ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดนโยบายและแนวทางการกระจายอุตสาหกรรม และกิจกรรมบางประเภทออกไปยังพื้นที่อื่น โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก

พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) เป็นที่พื้นที่อันดับแรกที่รัฐได้จัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานรองรับอย่างเพียบพร้อม ทำให้เกิดการลงทุนพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่สำคัญของประเทศ

พื้นที่สระบุรี-พระนครศรีอยุธยา ได้มีอุตสาหกรรมกระจายออกจากกรุงเทพฯ และปริมณฑลเข้าสู่พื้นที่เช่นเดียวกัน จนกลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมใหม่ของประเทศ

พื้นที่กาญจนบุรี-ราชบุรี-เพชรบุรีตอนบน ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ได้แก่ อุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตร อุตสาหกรรมต่อรถโดยสารและรถบรรทุก และอุตสาหกรรมเซรามิกส์ ที่น่าสังเกต คือ ภาคเอกชนได้ลงทุนก่อสร้างอุตสาหกรรมเหล็กขนาดใหญ่และท่าเรือน้ำลึกขึ้นที่ อ.บางสะพาน จ.ประจวบคีรีขันธ์ จนกลายเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งทางฝั่งอ่าวไทย

ส่วน **พื้นที่อื่น ๆ ของภาคกลาง** ยังนับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีสภาพธรรมชาติเหมาะแก่การเกษตรอีกมาก ได้แก่ แหล่งผลิตผลไม้ที่ภาคตะวันออก แหล่งผลิตข้าวที่ภาคกลางตอนบน และพืชไร่ที่ภาคตะวันตก รวมทั้งภาคกลางยังมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่เอื้ออำนวยต่อการทำประมงและเพาะเลี้ยงชายฝั่งอีกด้วย นอกจากนี้ ภาคกลางยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมานาน เช่น พัทยา หัวหิน และชะอำ ขณะเดียวกันยังมีเขตชายแดนที่ติดต่อกับกัมพูชาและพม่าทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก

1.2 โครงสร้างเศรษฐกิจ

โครงสร้างเศรษฐกิจของภาคกลางได้แสดงผลยืนยันถึงรูปแบบการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ สัดส่วนการผลิตของภาคกลางเพิ่มขึ้นมาโดยตลอดจาก 34 % ในปี 2536 เพิ่มขึ้นเป็น 42 % ในปี 2545 โดยในช่วงเวลาเดียวกัน สัดส่วนการผลิตของกรุงเทพฯ ก็ได้ลดลงจาก 37 % เหลือเพียง 30 %

ลักษณะการผลิตของภาคกลางพึ่งพาภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่วนเกษตรกรรม การค้า และบริการมีความสำคัญอันดับรองลงไป โดยมีสัดส่วนการผลิตน้อยกว่าภาคอุตสาหกรรมค่อนข้างมาก คือ ในปี 2545 สัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรมมีสูงถึง 59 % .ในขณะที่ภาคเกษตร การค้า และบริการ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ 8.6 และ 6 ตามลำดับ

2 ศักยภาพการพัฒนา

2.1 จุดแข็งและโอกาส

(1) ภาคกลางมีข้อได้เปรียบเรื่องทำเลที่ตั้ง และโครงข่ายความเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่งหลัก ทั้งถนน ท่าเรือ รถไฟ และสนามบิน ที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม การค้า และบริการ ภาคกลางมีศักยภาพสูงในการยกระดับการพัฒนา จากการเป็นแค่ฐานการผลิตและประตูส่งออกทางทะเล ผ่านท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังและมาบตาพุดในปัจจุบัน เข้าสู่การเป็นประตูเศรษฐกิจสู่นานาชาติ รองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม และเปิดตลาดการค้าไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ของโลก

(2) ภาคกลางได้รับการพัฒนาไปสู่ระดับที่มีความเจริญเติบโตเป็นอันดับที่สองรองจากกรุงเทพฯ โดยปัจจุบันเป็นศูนย์รวมที่ตั้งของอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ ได้แก่

- ปิโตรเคมี ที่มาบตาพุด ระยอง
- กลั่นน้ำมันที่อ่าวอุดม (ชลบุรี) และมาบตาพุด (ระยอง)
- เหล็ก ที่มาบตาพุด บ่อวิน และบางสะพาน
- ยานยนต์ ที่สมุทรปราการ และพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (โตโยต้า ที่ฉะเชิงเทรา มิตซูบิชิ ที่แหลมฉบัง GM ฟอร์ด มาสด้า และ BMW ที่ระยอง) รวมทั้ง Honda ที่อยุธยา
- อิเล็กโทรนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชลบุรี-ฉะเชิงเทรา-ปราจีนบุรี-สระบุรี-พระนครศรีอยุธยา
- แปรรูปการเกษตร ที่ปราจีนบุรี-สระบุรี-อยุธยา-กาญจนบุรี-ราชบุรี-เพชรบุรี

(3) นอกจากนี้ ภาคกลางยังเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ ซึ่งมีการพัฒนาระบบชลประทานอย่างมากมาย โดยเป็นแหล่งข้าว ผัก ผลไม้ และประมง รวมทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทั้งด้านธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ ตลอดจนพื้นที่เขตชายแดนที่สามารถเชื่อมโยงการค้า และการลงทุนกับพม่า และกัมพูชาได้สะดวก

2.2 ปัญหาและข้อจำกัด

(1) ลักษณะการเติบโตของชุมชนและการใช้ที่ดินของปริมณฑลยังไม่มีระเบียบและขาดประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ทั้งในเขตเมือง ชุมชนและแหล่งอุตสาหกรรม ได้แก่ ปัญหาน้ำท่วมขัง ขยะตกค้าง น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ และกากสารพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม

(2) การขยายตัวของเมือง กิจกรรมด้านอุตสาหกรรม ท่องเที่ยว และเกษตรกรรมอย่างรวดเร็ว ทำให้มีความต้องการใช้น้ำจำนวนมาก ส่งผลให้มีการแย่งกันใช้น้ำระหว่างกัน หากไม่มีการวางแผนเตรียมการรองรับไว้อย่างพอเพียง ก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาภาคกลางในอนาคต

(3) การขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการเกษตร และอุตสาหกรรม ได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ ดิน และพลังงานไปเป็นจำนวนมาก และรวดเร็วเกินกว่าที่ธรรมชาติจะสามารถฟื้นฟูสภาพให้เกิดทดแทนกลับคืนดังเดิมได้ อาทิ การทำลายป่าไม้ได้ก่อให้เกิดภาวะฝนแล้ง และน้ำท่วมอยู่เสมอ เป็นต้น

3 ตำแหน่งเชิงยุทธศาสตร์

3.1 ปริมณฑล

ปริมณฑลจะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและจ้างงานรองรับการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากกรุงเทพฯ โดยจะเป็นทำเลที่ตั้งของที่พักอาศัย โรงงานอุตสาหกรรม และสถานพาณิชยกรรมที่เกิดใหม่และขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือปริมณฑลในอนาคตจะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงการติดต่อการคมนาคมขนส่งทางอากาศ อันเป็นผลต่อเนื่องจากการสร้างสนามบินสุวรรณภูมิเพิ่มอีกหนึ่งบทบาท (New Role)

3.2 ภาคตะวันออก

พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกซึ่งมีโครงข่ายบริการพื้นฐานที่เพียบพร้อม เป็นพื้นที่ศูนย์กลางอุตสาหกรรม และเป็นประตูของประเทศที่เปิดสู่นานาชาติ จึงมีตำแหน่งเป็นฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่พื้นที่สีเขียวสระแก้ว-จันทบุรี-ตราด ที่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติเหมาะแก่การเกษตรและท่องเที่ยว จึงมีตำแหน่งเป็นฐานการผลิตและจำหน่ายผลไม้เพื่อการส่งออกที่เชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและศูนย์การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

3.3 ภาคกลางตอนบน

ภาคกลางตอนบนมีความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ รวมทั้งมีระบบชลประทานมากมาย และเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับ ESB และปริมณฑล จึงมีตำแหน่งเป็นแหล่งผลิตอาหารและฐานอุตสาหกรรมใหม่ของประเทศ รวมทั้งเป็นศูนย์ขนถ่ายผลผลิตทางการเกษตร และแหล่งท่องเที่ยวระดับนานาชาติด้านประวัติศาสตร์

3.4 ภาคตะวันตก

ภาคตะวันตกมีการพัฒนาอุตสาหกรรมจากฐานเดิมที่มีอยู่ นอกจากนี้ภาคตะวันตกซึ่งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครและมีทรัพยากรธรรมชาติงดงามทั้งป่าไม้และทะเล จึงมีตำแหน่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การศึกษาวิจัย และฐานอุตสาหกรรมแปรรูปการเกษตร รวมทั้งโลหะและเซรามิกส์

4 ยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : ***ใช้ศักยภาพความพร้อมด้านทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอยู่ เสริมสร้างการพัฒนาภาคกลางให้ก้าวสู่การเป็นฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Leading Economy of South-east Asia) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศโดยรวมให้เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ โดยเฉพาะการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศและการส่งออก***

(1) **จัดวางระบบและระเบียบการขยายตัวของพื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจและชุมชนของปริมณฑลให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย** เพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอ รวมทั้งเป็นการปรับปรุงแก้ไขความแออัดคับคั่งของการจราจร การขนส่ง ปัญหามลพิษ น้ำท่วม และแผ่นดินทรุดที่ปริมณฑลกำลังประสบอยู่

(2) **ประสานเชื่อมโยงการพัฒนาปริมณฑลให้เชื่อมต่อกับพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก-สระบุรี-พระนครศรีอยุธยา และราชบุรี-เพชรบุรี เพื่อเป็นแกนพัฒนาทางเศรษฐกิจ** (Economic Magnet) ของประเทศรองรับการเป็นฐานเศรษฐกิจแนวหน้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป (Leading Economy of Southeast Asia) ดังนี้

- จัดวางระบบโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงพื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจของปริมณฑลเข้ากับพื้นที่ศูนย์กลางหลักของพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ภาคกลางตอนบน และภาคตะวันตก เพื่อให้สามารถเกื้อหนุนและติดต่อทางการพัฒนาระหว่างพื้นที่ได้โดยสะดวกและรวดเร็ว ในการเดินทางติดต่อเคลื่อนย้ายสินค้า และเชื่อมโยงด้านข้อมูลข่าวสาร

- พัฒนาระบบโครงข่ายใหม่ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสู่ระดับนานาชาติ อาทิ การพัฒนาระบบรถไฟทางคู่ ระบบรถไฟฟ้า ระบบทางด่วนระหว่างเมือง และระบบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (Intermodal Transportation)

- เตรียมการพัฒนาระบบเชื่อมโยงการขนส่งประสิทธิภาพสูงในอนาคต ได้แก่ การพัฒนาท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิที่ อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ ให้เป็นท่าอากาศยานที่ทันสมัยที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

(3) **ยกระดับฐานการผลิตทางอุตสาหกรรมและประตูส่งออกที่มีอยู่** ไปสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสมัยใหม่ควบคู่กับการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนี้

- จัดระเบียบและกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning) ให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ทั้งเขตอุตสาหกรรม เขตอนุรักษ์ และเขตชุมชน เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

- กำหนดมาตรการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันความขัดแย้งในพื้นที่ (Conflict of Interest) โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชน และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำโครงการสำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ เพื่อลดความขัดแย้งและการต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่

- เปิดตลาดใหม่ (Marketing) โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการผลิตและยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานระดับสากล รวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อประโยชน์ต่อการค้าและการลงทุน โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา (R&D) การออกแบบ และนวัตกรรม รวมทั้งการให้บริการด้านการทดสอบและรับรองคุณภาพ

- พัฒนาขยายฐานอุตสาหกรรม (Industrial Promotion) โดยการสร้างฐานอุตสาหกรรมใหม่และเพิ่มศักยภาพแหล่งอุตสาหกรรมเดิม ได้แก่ การเสริมสร้างขีดความสามารถและความแข็งแกร่งของกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในปัจจุบัน เช่น อุตสาหกรรมการประกอบรถยนต์และผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ (ปลวกแดง) และสร้างความเชื่อมโยงด้านการผลิตและขยายเครือข่ายอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เข้ากับศูนย์กลางอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม ควบคู่ไปกับการเพิ่มสิ่งจูงใจในการสนับสนุนพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรม

- เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์โครงข่ายบริการพื้นฐานหลักที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ (Infrastructure Utilization) เช่น เร่งรัดขยายท่าเรือแหลมฉบังขั้นที่ 2 พร้อมทั้งปรับปรุงด้านการบริหารจัดการให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันกับต่างประเทศและสนับสนุนบทบาทการเป็นประตูส่งออก-นำเข้าของประเทศ เพื่อดึงดูดการลงทุนมาสู่พื้นที่ให้มากที่สุด เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : *ป้องกันและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำไว้เพื่อเป็นทุนในการพัฒนาเป็นฐานการผลิตและส่งออกอาหารรายใหญ่ของโลก (World-Class of Food Production Base)*

(1) **สร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาการเกษตรกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** โดยการพัฒนาเกษตรยั่งยืนที่เพิ่มคุณภาพสินค้าเกษตรและลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

- การรักษาพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ไว้

- การส่งเสริมกิจกรรมการเกษตรที่รักษาระบบนิเวศวิทยาและแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ และเกษตรปลอดสารพิษ เป็นต้น

- การพัฒนาฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน การบริหารจัดการระบบจัดสรรน้ำให้มีประสิทธิภาพ

- การขยายความช่วยเหลือแก่เกษตรกร ทั้งการทำวิจัย การเงิน และการตลาด

(2) **ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพสูง** ให้สอดคล้องกับความต้องการและเป็นที่เชื่อถือและยอมรับในด้านมาตรฐานและคุณภาพของสินค้าเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรฐานสุขอนามัยที่ประเทศผู้นำเข้าที่สำคัญกำหนดไว้ โดยรัฐสนับสนุนด้านเทคโนโลยีการตรวจสอบรับรองคุณภาพ และการตลาด รวมทั้งบริการที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกอย่างเป็นระบบ คือ

- พัฒนาธุรกิจการค้าขายผลไม้ภาคตะวันออกให้ขยายฐานการตลาดไปยังต่างประเทศ (Tropical Fruit Center) โดยเน้นการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสินค้า ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตบรรจุหีบห่อ การแปรรูป และการจัดจำหน่าย
- รักษาและพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตอาหารของพื้นที่ภาคกลางตอนบน ซึ่งเป็นแหล่งอู่ข้าวอู่น้ำมาแต่ดั้งเดิมของประเทศ ให้สามารถเป็นฐานส่งออกอาหารรายใหญ่ของโลก
- ปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกพืชภาคตะวันตกให้ไปสู่พื้นที่มีมูลค่าสูงทางเศรษฐกิจและปลอดสารพิษป้อนตลาดเฉพาะ โดยเน้นการปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าและพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรมากกว่าการขยายพื้นที่เพาะปลูก

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ***พัฒนาคุณภาพและขยายฐานธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งการค้า และการลงทุนเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านเพื่อสร้างงาน กระจายรายได้และนำเข้าเงินตราจากต่างประเทศ (More Competitive Service Businesses)***

(1) **ยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวนานาชาติ** ซึ่งจะต้องดำเนินการคู่ขนานกันไปทั้ง 3 เรื่อง คือ

- ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและจัดระเบียบแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม
- พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ให้เพียงพอ และได้มาตรฐานในระดับนานาชาติตามชุมชนเมืองสำคัญและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
- พัฒนารูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวให้หลากหลายเพื่อเพิ่มทางเลือกในการท่องเที่ยว โดยสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทั้งด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการตลาดไปพร้อมกัน เพื่อพัฒนาไปสู่การเป็น International Tourist – Hub ต่อไป

(2) **จัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดนให้อยู่ในระบบที่ถูกต้องและได้มาตรฐานสากล** เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ ดังนี้

- ขยายการค้าชายแดน โดยมุ่งลดการเอารัดเอาเปรียบทางการค้าและการกีดกันทางการค้าระหว่างกัน
- สร้างฐานการผลิตชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการย้ายฐานการผลิต ไปยังประเทศเพื่อนบ้าน
- ยกระดับมาตรฐานการให้บริการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน
- พัฒนาพื้นที่จุดผ่านแดน เมืองชายแดน และระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับความต้องการการลงทุนของภาคเอกชน

- ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงิน ควบคู่ไปกับการจัดทำโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : ***พัฒนาศักยภาพคนให้รู้เท่าทันและพร้อมรองรับการก้าวสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน***

(1) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต โดย

- ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา การเมืองการปกครอง สิทธิมนุษยชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสาขาวิชาต่างๆ ควบคู่กับการเสริมสร้างสัมฤทธิผลของการเรียนการสอนในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่นๆ ที่ได้คุณภาพมาตรฐานสู่ความเป็นสากล

- ปรับปรุงการจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยเพิ่มเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ การวิจัยและพัฒนาเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

- กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ได้ทดลองปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ มีการฝึกฝนให้สามารถคิด วิเคราะห์ กลั่นกรอง เลือกรับข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมใหม่ๆ อย่างรู้เท่าทัน

(2) พัฒนาคุณภาพและทักษะฝีมือแรงงานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง โดย

- ยกระดับการศึกษาพื้นฐานของแรงงานในสถานประกอบการที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาให้มีความรู้อย่างน้อยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยนำระบบการเรียนการสอนนอกระบบการศึกษาเข้าไปใช้ในโรงงานหรือสถานประกอบการ และให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้ประกอบการในการนำค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาไปหักภาษีเงินได้

- จัดให้มีการศึกษาสำรวจข้อมูลแรงงานทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานของอุตสาหกรรมสาขาเฉพาะ(Niche Market) รวมทั้งสนับสนุนการเสริมสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา/สถาบันฝึกอบรม และสถานประกอบการ เพื่อร่วมกันวางแผนพัฒนาหลักสูตรและวิธีการฝึกอบรม ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถผลิตกำลังคนที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มอุตสาหกรรม ได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์ กลุ่มอุตสาหกรรมแฟชั่น กลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร และกลุ่มอุตสาหกรรมซอฟท์แวร์ เป็นต้น

- ส่งเสริมสนับสนุนสถาบันอาชีวศึกษาที่มีศักยภาพสูงในภูมิภาค นำร่องจัดการสอนวิชาชีพที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่ เพื่อพัฒนาให้เป็นสาขาความเป็นเลิศทางวิชาชีพ (Area of Excellence) ซึ่งขณะนี้ได้มีการดำเนินการไปบ้างแล้ว อาทิ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุพรรณบุรี มีสาขาความเป็นเลิศในด้านเทคโนโลยีอ้อย วิทยาลัยเทคนิคโพธารามในด้านเทคโนโลยีสิ่งทอ และวิทยาลัยเทคนิคสมุทรปราการในด้านช่างกลเรือและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

- พัฒนากำลังคนในภาคการเกษตรให้ได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพสินค้า เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงของอาชีพและรายได้ รวมทั้งเพื่อให้สินค้าเกษตรและอาหารสามารถแข่งขันในเวทีการค้าโลก

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1 ผลการพัฒนาที่ผ่านมา

- **เศรษฐกิจขยายตัวต่ำ :** ในช่วงก่อนวิกฤต(2537-2539)เศรษฐกิจของภาคได้ขยายตัวสูงเฉลี่ย ร้อยละ 8.5 ต่อปี แต่ในช่วงหลังวิกฤต(2540-2545)เศรษฐกิจขยายตัวเฉลี่ยเพียง ร้อยละ 0.2 ต่อปี

- **ภาคอุตสาหกรรมและการก่อสร้างเป็นตัวนำ :** ช่วงก่อนวิกฤตภาคอุตสาหกรรมและการก่อสร้าง มีมูลค่าการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กว่าร้อยละ 10 ต่อปี ส่วนหนึ่งมาจากมาตรการส่งเสริมการลงทุนและความได้เปรียบด้านการคมนาคมขนส่งที่สะดวก และแรงงานได้ช่วยดึงดูดให้อุตสาหกรรมย้ายฐานการผลิตมาสู่ภาคนี้

- **การผลิตพึ่งพาภาคการผลิตอื่น ๆมากขึ้น :** เศรษฐกิจลดการพึ่งพาภาคเกษตรลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 31.1 ในปี 2532 ได้ปรับสู่สมดุลมากขึ้นในปี2545 คือ สาขาการค้า บริการ เกษตรและอุตสาหกรรม ร้อยละ 20.1 19.4 18.7 และ17.1 ตามลำดับ

- **รายได้จากแรงงานที่ไปทำงานนอกพื้นที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของภาค :** ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา แรงงานที่ไปทำงานนอกภาคทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่งเงินกลับเข้าภาคเฉลี่ยเป็นเงินกว่า 4 หมื่นล้านบาทต่อปี

- **การค้ากับประเทศเพื่อนบ้านมีความสำคัญมากขึ้น :** ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (2535-2544) การส่งออกสู่ สปป.ลาว เพิ่มขึ้นกว่า 5 เท่า จาก 2,387.9 ล้านบาท เป็น 14,589.3 ล้านบาท และนำเข้าเพิ่มขึ้น 3 เท่า ส่วนการค้ากับกัมพูชาก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

- **การท่องเที่ยวเริ่มทำรายได้ให้ภาค :** รายได้จากการท่องเที่ยวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี 2544 มีมูลค่าใกล้เคียงกับการค้าชายแดน คือประมาณ 19,678 ล้านบาท

- **ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง :** พื้นที่ป่าไม้และป่าต้นน้ำลำธารได้ลดลงเหลือเพียง 13.1 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.4 ของพื้นที่ภาค เป็นการบุกรุกเข้าทำการเกษตรกว่า 1.5 ล้านไร่ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ อาทิ หนองหาร บึงละหาน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว ได้ถูกใช้ประโยชน์โดยขาดการบริหารจัดการที่ดี

- **ปัญหาการกระจายรายได้ยังคงรุนแรง :** แม้รายได้เฉลี่ยของคนในภาคจะเพิ่มสูงขึ้นและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น แต่รายได้เฉลี่ยของคนในภาคยังต่ำกว่าระดับประเทศ 3 เท่า ต่ำกว่า กทม. และปริมณฑล 8.9 เท่า และจังหวัดที่จนที่สุดในภาคมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าจังหวัดที่รวยที่สุดของภาค 2.5 เท่า ยิ่งกว่านั้น ในปี 2545 มีประชากรในภาคที่ตกอยู่ในฐานะยากจนถึง 3.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 61.3 ของคนจนทั้งประเทศ

2 ปัญหาและประเด็นท้าทาย

จากผลของการพัฒนาที่ผ่านมายังคงมีปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ลุล่วง ได้แก่

(1) ปัญหา***ความยากจน***และขาดความมั่นคงในชีวิต โดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งมีความรู้น้อย ขาดโอกาสเข้าถึงทุน ปัจจัยการผลิต และบริการพื้นฐานของรัฐ

(2) ปัญหา***ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ***และรายได้ระหว่างคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเองกับภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

(3) ปัญหา***ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ***และสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการใช้โดยขาดความรู้และความเข้าใจ

ประเด็นท้าทายที่ต้องดำเนินการ

(1) การสร้างโอกาสและรายได้เพิ่มให้กับคนจนในภาคจำนวน 3.8 ล้านคน ทั้งที่อยู่ในเมือง 0.4 ล้านคน และในชนบท 3.4 ล้านคน ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างพออยู่พอกินและหลุดพ้นระดับความยากจน

(2) การสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับเกษตรกรยากจนที่ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน 1.6 แสนครัวเรือน ให้สามารถมีรายได้พอที่จะหาที่ดินเป็นของตนเองได้ในอนาคต

(3) การลดปัญหาความแตกต่างของรายได้ระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภูมิภาคอื่นๆ โดยการสร้างการเติบโต per capita GRP ให้สูงกว่าค่าเฉลี่ยของระดับประเทศ

(4) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าไม้และแหล่งน้ำให้กลับมีสภาพสมบูรณ์ที่จะสามารถรักษาระบบนิเวศน์ไว้ได้ ควบคู่ไปกับเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

3 ศักยภาพการพัฒนาพื้นที่

จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	ภัยคุกคาม
1. พื้นที่เหมาะเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงไหมและ ข้าวหอมมะลิ และร้อยละ 90 ของเกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเอง 2. โครงข่ายถนนดี 3. จุดการค้ากับเพื่อนบ้านมากกว่า10จุด 4. แหล่งอารยธรรมโบราณ 5. เกลือหิน 18 ล้านล้านตัน / โปแตสมาก(2,500 ล้านตัน) 6. ฐานรายได้หลากหลาย	1. แห้งแล้ง ดินไม่ดี ภัยธรรมชาติบ่อย 2. พื้นที่รอปฏิรูป 15 ล้านไร่ 3. มีเส้นทางส่งออกหลักเพียงหนึ่งเส้น 4 Infrastructure ที่เมือง และด่านไม่พร้อม 5. สินค้าอุตสาหกรรมมีมูลค่าเพิ่มต่ำ 6. แรงงานฝีมือมีน้อย โยกย้ายสูง	1. เปิดภาคสู่ตะวันออกไกลได้โดยผ่านไปทางดานัง 2. เปิดภาคสู่ ESBได้เร็วขึ้น 3. เป็นฐานอุตสาหกรรมเชื่อมกับฐานผลิตหลักของประเทศ 4. ร่วมลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านเพื่อใช้สิทธิ GSP ร่วมกัน 5. ใช้ทรัพยากรร่วมกับเพื่อนบ้าน	1. สินค้าจีนและสินค้าผ่านแดนมีมากขึ้น 2. โรคติดต่อ 3. ความหวาดระแวงของเพื่อนบ้าน จากความได้เปรียบและไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ 4. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	ภัยคุกคาม
7. เป็นฐานอุตสาหกรรมเกษตร (อาหาร) ของประเทศ 8. มีเงินเข้าภาคมากกว่า 6 หมื่นล้านบาท/ปี 9. ระบบเศรษฐกิจล้ำหน้ากว่าอินโดจีน 10. แรงงานมาก ไม่ก้าวร้าว พูดง่าย อดทน ฝึกฝนได้ และมีทักษะเกษตรดี 11. มีกลุ่มและองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งดูแลท้องถิ่น 12. มีประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย 13 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูง	7. ส่วนใหญ่ยากจน ศึกษาน้อย ขาดเทคโนโลยี 8. บริการการแพทย์กระจุกตัว 9. การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ	6. ต่างประเทศยังต้องการแรงงานไทย 7. มีข้อตกลงความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม และการค้ากับอาเซียน และอินโดจีน 8. มีข้อตกลงทวิภาคีกับจีนเรื่องสินค้าเกษตร 9. กระแสความตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมสูง	

4 วิสัยทัศน์

"ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของภาคกับประเทศโดยยังคงรักษาไว้ซึ่งสมดุลของธรรมชาติและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน"

5 วัตถุประสงค์

(1) เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในภาคให้หมดไป

(2) เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

(3) เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตให้สินค้าของภาคสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก

(4) เพื่อยกระดับเศรษฐกิจของภาคให้ทัดเทียมกับประเทศและภูมิภาคอื่น

(5) เพื่อฟื้นฟูธรรมชาติและสภาพแวดล้อมให้ชุ่มชื้น

6. แนวคิดในการกำหนดยุทธศาสตร์

(1) ใช้ศักยภาพการผลิตของพื้นที่เชื่อมโยงกับฐานการผลิตหลักของประเทศ

(2) ใช้ความได้เปรียบด้านที่ตั้งเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับอินโดจีน

(3) ใช้การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

7 ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1: ยกระดับฐานการผลิตหลักของภาค

1 วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อยกคุณภาพมาตรฐานสินค้าการเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ

1.2 เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารของประเทศ

1.3 เพื่อกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกไปสู่พื้นที่ล้าหลังตอนในของภาค

2 เป้าหมาย

2.1 รายได้เกษตรกรที่ยกระดับการผลิตเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 20,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และเกษตรกรทั่วไปเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 4,500 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

2.2 มูลค่าการผลิตภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดตอนในของภาคโดยเฉพาะตามแนวถนน ESB-สระแก้ว-บุรีรัมย์-มุกดาหาร เพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ 8 ต่อปี

2.3 นักท่องเที่ยวเข้ามาในภาคเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ 8 ต่อปี

3 แนวทางการดำเนินงาน

3.1 ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตร จากสินค้าที่มีมูลค่าต่ำไปสู่สินค้าที่มีโอกาสทางการตลาดและมีมูลค่าเพิ่มสูง โดย

(1) เร่งปรับโครงสร้างการผลิตไปสู่การผลิตเมล็ดพันธุ์พืช ข้าวหอมมะลิ ปศุสัตว์ ประมง ไม้ผล ไม้ยืนต้น ยางพารา สมุนไพรและผักพื้นบ้าน

(2) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยสนับสนุนการวิจัยพัฒนาพันธุ์และปัจจัยการผลิตให้เพียงพอ

(3) พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์โดยพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ(Clustering) ในสินค้าจำพวกผ้าและผลิตภัณฑ์ไหม ข้าวหอมมะลิ ไม้ผล และปศุสัตว์

(4) ส่งเสริมระบบตลาดกลางสินค้าเกษตรและตลาดซื้อ-ขายล่วงให้ทั่วถึง

3.2 เพิ่มศักยภาพการแข่งขันอุตสาหกรรมของภาคโดยเชื่อมโยงกับฐานการผลิตหลักของประเทศและชายฝั่งทะเลตะวันออก โดย

(1) ส่งเสริมเอกชนจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมและศูนย์บริการขนส่งแบบตู้(Inland Container Depot: ICD) ที่นครราชสีมาและขอนแก่นเพื่อให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรม การค้าและ Logistic Center

(2) ส่งเสริมภาคให้เป็นเขตอุตสาหกรรมการเกษตรและสิ่งทอ มีนครราชสีมาเป็นศูนย์วิจัยด้านวิศวกรรมและทดสอบสมรรถนะยานยนต์ ขอนแก่นเป็นศูนย์ผลิตและฝึกอบรมด้าน ICT

(3) พัฒนาเส้นทาง ESB – สระแก้ว – บุรีรัมย์ – ยโสธร – มุกดาหาร เพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ตอนในของภาคกับ ESB และเร่งพัฒนาเส้นทางสาย East West Economic Corridor

(4) สนับสนุนสถาบันการศึกษาทำการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีเพื่อต่อยอดอุตสาหกรรมที่มีอยู่

3.3 เพิ่มศักยภาพในการสร้างรายได้ของภาคบริการทางด้านแรงงานและการท่องเที่ยว โดย

(1) ฝึกอบรมความรู้ ภาษา ทักษะ วิชาชีพให้แรงงาน พร้อมให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อไปทำงานต่างประเทศ และเพื่อการเป็นผู้ประกอบการ

(2) สร้างจุดขายโดยพัฒนาให้เห็นเรื่องราว(Story)และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวนั้นและเร่งพัฒนาให้อยู่ในสภาพดีเข้าถึงง่าย

(3) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ในเขตอุทยานแห่งชาติและปรับระบบบริการ กฎระเบียบ อัตราค่าบริการ ช่วงเวลาให้เหมาะสม

(4) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองท่องเที่ยวให้มีความน่าอยู่มากขึ้นโดยการขยายระบบสาธารณูปโภคให้พร้อม

(5) สนับสนุนเอกชนลงทุนสร้างสถานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวแบบ Long Stay ในลักษณะนักท่องเที่ยวทั่วไปและในลักษณะกลุ่มอาชีพ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ร่วมมือกับกลุ่มอินโดจีนขยายฐานอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจพื้นที่ชายแดนของภาค

1 วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับภาคโดยอาศัยความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีน

1.2 เพื่อสร้างประตูส่งออกของภาคสู่เอเชียตะวันออกไกลและแปซิฟิกอีกเส้นทางหนึ่งนอกจาก ESB

2 เป้าหมาย

2.1 ปริมาณหรือมูลค่าการค้าชายแดนผ่านด่านศุลกากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10 ต่อปี

2.2 นักท่องเที่ยวในกลุ่มเส้นทาง(Loop)การเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปี

3 แนวทางการดำเนินงาน

3.1 จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกันพร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือและเร่งรัดการดำเนินการตามข้อตกลง

(1) สนับสนุนการทำยุทธศาสตร์การพัฒนาร่วมกันในลักษณะทวิภาคี

(2) เน้นการร่วมมือและให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านทั้ง สปป.ลาว กัมพูชาและเวียดนาม ในด้านวิชาการ การเงิน การศึกษาและสาธารณสุข

(3) สนับสนุนการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้กับประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ ทางรถไฟไปเวียงจันทร์ ถนนจากช่องสะงำไปเสียมเรียบ สนามบินสะหวันนะเขตในลาว ท่าเรือดานังในเวียดนาม

3.2 การส่งเสริมการลงทุน (TOI) ในกลุ่มประเทศอินโดจีน โดย

(1) เร่งกระชับความสัมพันธ์และเจรจาแก้ปัญหาการค้าโดยเฉพาะความไม่สะดวกในการผ่านแดนและวางระบบบริหารแรงงานเพื่อนบ้านร่วมกัน

(2) สนับสนุน Co-production ด้านอุตสาหกรรมและด้านเกษตรจำพวกธัญพืชและพืชน้ำมัน ส่งเสริมการย้ายฐานอุตสาหกรรมจำพวก Resource Base สิ่งทอ เสื้อผ้าและรองเท้า

(3) ร่วมมือกับเพื่อนบ้าน เชื่อมเส้นทาง (LOOP) ท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน และเพิ่มความสะดวกในการผ่านแดน โดยมีบริการทำบัตรผ่านแดนที่ด่านหรือมีบริการ VISA on arrival กรณีด่านสากล

3.3 พัฒนาเมืองหลักชายแดนและด่านชายแดนให้เอื้อต่อการประกอบธุรกิจ การค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว

(1) เร่งพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานของ***เมืองหลักชายแดน***และเมืองสนับสนุน

(2) ส่งเสริมมุกดาหารเป็น Hub ด้านคมนาคมขนส่ง และศูนย์ผลิตและกระจายสินค้า (Distribution Center) ในกลุ่มอินโดจีน

(3) ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจลักษณะ Sister Cities ร่วมกับเพื่อนบ้าน อาทิ หนองคาย-เวียงจันทร์ นครพนม-คำม่วน มุกดาหาร-สะหวันนะเขต ช่องเม็ก-ปากเซ ช่องสะงำ-อัลลองเวง และช่องจอม-ภูสำโรง

(4) เร่งพัฒนาและยกระดับมาตรฐาน**ด่านชายแดน**ให้มีบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ สะพานที่ด่านท่าลี่ ท่าเทียบเรือที่บึงกาฬ ถนนช่องสะงำ และวางผังการใช้ที่ดิน

ยุทธศาสตร์ที่ 3: การสร้างศักยภาพและโอกาสให้คนจน

1 วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อยกฐานะคนจนด้วยการเพิ่มโอกาสให้มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ

1.2 เพื่อพัฒนาพื้นที่ยากจนให้เอื้อต่อการประกอบอาชีพ

1.3 เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความมั่นคงให้ทัดเทียมกับคนส่วนใหญ่

2 เป้าหมาย

2.1 เกษตรกรไร้ที่ดินทำกิน 1.6 แสนครอบครัว จากการสำรวจของ สปก. มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

2.2 คนยากจน 3.8 ล้านคนในภาค มีอาชีพ รายได้และคุณภาพชีวิตผ่านเกณฑ์พื้นฐานในการดำรงชีวิต 10 ประการ

3 แนวทางการดำเนินงาน

3.1 การสร้างโอกาสและความมั่นคงในอาชีพและรายได้

(1) สร้างโอกาสการมีงานทำในภาคเกษตร

- ส่งเสริมการทำเกษตรแบบยั่งยืน เกษตรทฤษฎีใหม่ Contract Farming และการเลี้ยงปศุสัตว์ โดยรัฐสนับสนุนทุน เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตที่จำเป็นให้ ***เกษตรกรที่มีที่ดิน*** และจัดสรรที่ดินทำกินในเขต สปก ในกรณี***เกษตรกรไม่มีที่ดิน*** หรือส่งเสริมเอกชนร่วมจัดรูปที่ดิน สปก.เพื่อทำการผลิตร่วมกับเกษตรกร

- พัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรและระบบซื้อขายล่วงหน้า โดยเฉพาะตลาดกลางข้าวเปลือก และเผยแพร่ข่าวสารเข้าถึงเกษตรกร

(2) การสร้างโอกาสการมีงานทำนอกภาคเกษตร

- พัฒนาหลักสูตรอาชีพอิสระระยะสั้น ส่งเสริมธุรกิจแฟรนไชส์ และสนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)

- ฝึกอบรมวิชาชีพพื้นฐาน ส่งเสริม Sub Contracting และการทำฟาร์มขนาดใหญ่เพื่อจ้างแรงงาน และเชื่อมการผลิตสินค้าชุมชนกับโรงงาน

- ปรับระบบการส่งแรงงานไปต่างประเทศให้มีต้นทุนถูกลง จัดฝึกอบรมทักษะฝีมือ ความรู้ด้านภาษา กฎระเบียบของประเทศนั้นๆกำหนดมาตรการด้านสินเชื่อให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของคนจนและเผยแพร่ข่าวสารแรงงานให้มากขึ้นเพื่อป้องกันการหลอกลวง

3.2 การยกระดับคุณภาพชีวิต ให้ได้ตามเกณฑ์พื้นฐาน 10 ประการ โดย

(1) เร่งพัฒนาระบบประปาหมู่บ้านให้ทุกครัวเรือนมีน้ำดื่มอย่างน้อย 5 ลิตร/คน/วัน และน้ำใช้อย่างน้อย 45 ลิตร/คน/วัน

(2) สนับสนุนให้เด็กยากจนได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี

(3) เร่งขยายโครงการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในภาคอีสาน

(4) เร่งสร้างหลักประกันการดำรงชีพให้คนจนผู้สูงอายุและแก้ไขปัญหาทุพโภชนาการในเด็ก โดยการเพิ่มประสิทธิภาพงานด้านอนามัยแม่และเด็ก

(5) เผยแพร่ข่าวสารความรู้ด้านอาชีพและสุขภาพอนามัยให้ทั่วถึงคนยากจน

3.3 สร้างความเข้มแข็งของชุมชน

(1) ส่งเสริมการทำ ***"แผนชุมชน"*** เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่อย่างบูรณาการ

(2) ส่งเสริมบทบาทองค์กรปกครองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความยากจนตามความต้องการของชุมชนนั้น

(3) สนับสนุนสถาบันการศึกษาทำการศึกษาวิจัยหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสนับสนุนการพัฒนา

3.4 บริหารจัดการแบบ AFP (Area Function Participation)

(1) ใช้การบริหารจัดการเชิงพื้นที่เป็นหลัก โดยเน้นพื้นที่ยากจนที่สุด 806 หมู่บ้าน และหมู่บ้านยากจนตามมติ ครม. 6,676 หมู่บ้าน ตามลำดับ

(2) เน้นการทำงานแบบบูรณาการในทุกระดับ (CEO)

(3) เร่งพัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานในระดับพื้นที่ ข้อมูลบัญชีคนยากจน

ยุทธศาสตร์ที่ 4: การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเพื่อคืนสมดุลสู่ธรรมชาติ

1 วัตถุประสงค์

1.1 เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

1.2 เพื่อพัฒนาและจัดหาน้ำให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้อง การทั้งการบริโภคและการผลิต

1.3 เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู

2 เป้าหมาย

2.1 ฟื้นฟูป่าจำนวน 15.9 ล้านไร่ เพื่อให้มีสภาพป่า ร้อยละ 25 ของพื้นที่ภาค

2.2 จัดหาน้ำประปาหมู่บ้านเพื่อการอุปโภคบริโภคในพื้นที่ขาดแคลนจำนวน 13,051 หมู่บ้าน จัดหาน้ำเพื่อการเกษตรจำนวน 33,038 แห่ง

2.3 ปรับปรุงบำรุงดิน 23.8 ล้านไร่

3 แนวทางดำเนินงาน

3.1 เร่งรัดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ อย่างเป็นระบบ

(1) จัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ โขง ชี มูล ทั้งระบบอย่างเป็นองค์รวม (Holistic) และกำหนดเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำและทำการฟื้นฟูป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นลุ่มน้ำ เพื่อเพิ่มพื้นที่สภาพป่าให้ได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 25 ของพื้นที่ภาคโดยการปลูกป่าเป็นลุ่มน้ำในเขตอนุรักษ์ ป่าสงวนเสื่อมโทรม พื้นที่ที่มีศักยภาพการแพร่กระจายดินเค็มและที่ดิน สปก.

(2) กำหนดเขต/วางมาตรการฟื้นฟูและคุ้มครองป้องกันพื้นที่ชุ่มน้ำ(Wet Land) ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างจริงจัง

(3) ส่งเสริมการผลิตการตลาดเกษตรอินทรีย์/เกษตรชีวอินทรีย์ให้มากขึ้นและให้เกษตรกรปรับปรุงดินโดยใช้ปุ๋ยพืชสด แกลบและปุ๋ยอินทรีย์

(4) เร่งศึกษาจัดทำแผนบริหารจัดการผลกระทบจากการทำเหมืองโปแตส ที่ชัยภูมิและอุดรธานี

3.2 พัฒนาและจัดหาแหล่งน้ำให้เพียงพอสำหรับการอุปโภค บริโภคและการผลิต ทั้งภาคเมือง ภาคเกษตร และภาคอุตสาหกรรม

(1) เร่งฟื้นฟูแหล่งน้ำเดิมและแหล่งน้ำผิวดินใหม่โดยการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กและระบบส่งน้ำในพื้นที่ที่มีศักยภาพ

(2) เร่งพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดินเพื่อการผลิตการเกษตรในพื้นที่ที่มีศักยภาพ อาทิ สะตึก คูเมือง ม่วงสามสิบ เขื่องใน อาจสามารถ

(3) เร่งกำหนดแนวทางและกลไกการบริหารจัดการน้ำให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรม

(4) ศึกษาความเหมาะสมและเป็นไปได้ของการผันน้ำจากลำน้ำโขง ลำน้ำมูลหรือลำน้ำอื่นที่มีปริมาณน้ำมากพอเข้าสู่ลำน้ำที่ขาดแคลน

(5) กำหนดมาตรการเข้มงวดในการดูแลรักษาคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งน้ำในเขตชุมชนเมืองและเขตอุตสาหกรรม

3.3 สร้างจิตสำนึกและกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) เร่งสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนให้มีความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

(2) เร่งจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในลักษณะลุ่มน้ำในทุกระดับ โดยมีผู้แทนจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน

(3) สนับสนุนบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ประชาชนและชุมชน ในการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการ

(4) ปรับปรุงระบบการติดตามประเมินผลให้มีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้

ยุทธศาสตร์ที่ 5: การสร้างคนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1 วัตถุประสงค์

1.1 เพื่อยกระดับการศึกษาและความรู้ให้ปรับตัวได้ทันต่อสถานการณ์และการเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้

1.2 เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการผลิตของกำลังแรงงานให้สามารถสร้างผลผลิตที่แข่งขันได้ในเวทีโลก

1.3 เพื่ออนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการยกระดับคุณภาพและขีดความสามารถของคนและการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก

2 เป้าหมาย

2.1 ประชากรในทุกหมู่บ้านเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการพัฒนาและเทคโนโลยี การประกอบอาชีพผ่านสื่อของรัฐ

2.2 ร้อยละ 30 ของแรงงานในระบบได้รับการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะฝีมือ

2.3 ชุมชนยากจน 806 แห่งพึ่งตนเองได้จากการผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาของรัฐ

3 แนวทางดำเนินงาน

3.1 การยกระดับการศึกษาและความรู้ (Knowledge) ของประชากรให้มีความพร้อมสำหรับสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้

(1) สนับสนุนการเตรียมความพร้อมเด็กก่อนวัยเรียนโดยรัฐสมทบงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดบริการนี้

(2) เพิ่มโอกาสการศึกษาเรียนรู้ในระดับสูงกว่าภาคบังคับทั้งนี้ต้องเน้นการผลิตกำลังคนให้ตรงกับความต้องการของตลาด(Demand Driven)

(3) จัดให้มีรายการที่เป็นสาระความรู้ในการดำรงชีพหรือในการประกอบอาชีพ ผ่านสื่อโทรทัศน์และวิทยุให้มากขึ้น

(4) สนับสนุนสถาบันการศึกษาทำวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับวิถีชีวิตและการผลิตของคนในพื้นที่

(5) เร่งพัฒนาและส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาคให้มีความพร้อมในการให้บริการเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาในภูมิภาคอินโดจีน

3.2 การยกระดับทักษะฝีมือ(Skills) และผลิตภาพของกำลังแรงงานเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภาค โดย

(1) สนับสนุนอุตสาหกรรมชนบท (ส.อ.ช.) และร่วมมือกับสถานประกอบการฝึกอบรมแรงงานในรูปแบบ On – the – job Training หรือ Learning Factory ให้สอดคล้องกับตลาด ส่งเสริมระบบเทียบโอนประสบการณ์ของแรงงาน(Certificate) ในภาคอุตสาหกรรม

(2) ส่งเสริมให้ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรเป็นแหล่งกลางในการพัฒนาความรู้และทักษะของเกษตรกรและสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกัน

3.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องและการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคุณภาพคน และเศรษฐกิจฐานราก

(1) ส่งเสริมการเรียนรู้ต่อเนื่องโดยสร้างเครือข่ายของกลุ่ม/ องค์กร/ สมาคม/สถาบันต่างๆ ขยายแหล่งความรู้ภายในภาค อาทิ ห้องสมุดชุมชนสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดยพัฒนาระบบ Internet ในองค์กร

(2) ส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวบรวม สังเคราะห์และจัดระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนสถาบันการศึกษาคิดค้นเพื่อผสมผสานเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม ให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพคนรวมถึงใช้สร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน

****

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคใต้

1 กรอบแนวคิดในการจัดทำยุทธศาสตร์

การพัฒนาภาคใต้มีกรอบความคิดที่จะใช้ประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์และศักยภาพที่มีอยู่เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันและความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ ดังนี้

1.1 พัฒนาภาคใต้ให้มีความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับภูมิภาคเอเซียทั้ง 4 ด้าน คือ ***ด้านตะวันตกและด้านเหนือ*** สร้างความเชื่อมโยงทางด้านอันดามันและมหาสมุทรอินเดีย โดยระบบขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (Multi-model Transportation) เชื่อมโยงการขนส่งทางทะเลกับประเทศในเอเซีย ขณะเดียวกันเชื่อมโยงการขนส่งทางบกจากท่าเรือน้ำลึกด้านทะเลอันดามันผ่านภาคเหนือไปยังจีนตอนใต้และตอนกลาง ***ด้านตะวันออก*** ปรับปรุงประสิทธิภาพของท่าเรือน้ำลึกสงขลา และใช้ประโยชน์ท่าเรือน้ำลึกของเอกชนที่บางสะพาน เพื่อเปิดเส้นทางเชื่อมโยงสู่ภูมิภาคอินโดจีนและเอเซียตะวันออก และ***ด้านใต้*** เสริมสร้างความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงค์โปร์ โดยเฉพาะการร่วมมือภายใต้แผนงานพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMT-GT)

1.2 เสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ภาคใต้และเชื่อมโยงการพัฒนาสู่พื้นที่ด้อยโอกาส โดยเชื่อมโยงการพัฒนาระหว่างภาคใต้ตอนบนและภาคใต้ตอนล่างเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ภาคใต้ ควบคู่กับการใช้ข้อได้เปรียบด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ภาคใต้

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ภาคใต้ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาออกเป็น 3 ยุทธศาสตร์ และแบ่งแนวทางพัฒนาเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะเร่งด่วน (ปีที่ 1-2) เน้นการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ตลอดจนปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องให้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา และระยะปานกลาง (ปีที่ 3-5) ซึ่งต้องมีการเตรียมความพร้อมหรือมีการศึกษาความเหมาะสมของแผนงานและโครงการ

ส่วนพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่มีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านความไม่สงบเรียบร้อย จึงต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินการอย่างชัดเจน ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่

2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคใต้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : ใช้ประโยชน์ด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เพื่อเชื่อมโยงภาคใต้กับภูมิภาคเอเซีย

ภาคใต้มีพื้นที่ติดทะเลทั้งด้านอ่าวไทยและอันดามัน ส่วนด้านใต้ติดต่อกับประเทศมาเลเซียและด้านเหนือสามารถเชื่อมโยงโดยโครงข่ายถนนผ่านภาคเหนือไปยังจีนตอนใต้และตอนกลาง ซึ่งจีนกำลังจะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอีกประเทศหนึ่งของโลก ในขณะที่ทางด้านตะวันตกอินเดีย มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 12 ของโลก ดังนั้น ศักยภาพที่ตั้งของภาคใต้จึงมีความได้เปรียบในการเชื่อมโยงทางการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว กับภูมิภาคเอเซียโดยการพัฒนาระบบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (Multi-model Transportation) ทั้งทางบกและทางน้ำ เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน และขับเคลื่อนเศรษฐกิจของพื้นที่ภาคใต้ นอกจากนี้ จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเป็นพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือตามแผนงาน IMT-GT จึงทำให้มีโอกาสในการพัฒนาความร่วมมือทางด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างฐานเศรษฐกิจของภาคใต้ให้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยมีแนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 : ปรับปรุงโครงข่ายพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบการคมนาคมขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (Multi-model Transportation) และพัฒนาฐานการผลิตให้เชื่อมโยงพื้นที่ภาคใต้กับภูมิภาคเอเซีย

(1) เสริมสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจของภาคใต้ตอนบน โดยดำเนินการ ดังนี้

ระยะเร่งด่วน

- **การขนส่งทางทะเล**
  - ปรับปรุงประสิทธิภาพและใช้ประโยชน์ท่าเรือน้ำลึกและท่าเรือชายฝั่งที่มีอยู่เดิม เช่น ท่าเรือภูเก็ต ท่าเรือสงขลา และท่าเรือระนอง พร้อมทั้งปรับปรุงโครงข่ายถนนเชื่อมโยงระหว่างท่าเรือ เขตประกอบการและเขตชุมชนให้สมบูรณ์
  - สนับสนุนการลงทุนโครงข่ายเดินเรือชายฝั่งด้านทะเลอันดามัน ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน พม่า-บังคลาเทศ-อินเดีย (ตะวันออก)
  - เร่งรัดการศึกษาความเหมาะสมเชิงเศรษฐกิจด้านการตลาดและทำเลการก่อสร้างเรือน้ำลึกฝั่งอันดามันที่สามารถรองรับเรือสินค้าขนาดใหญ่ เพื่อเชื่อมโยงการขนส่งทางทะเลกับพม่าและเอเซียใต้ ตลอดจนการเชื่อมโยงการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบระหว่างทางน้ำกับทางบก ผ่านภาคเหนือไปยังประเทศจีนตอนใต้และตอนกลาง

ระยะปานกลาง

- **ฐานการผลิต** พัฒนาเขตเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่หลังท่าเรือน้ำลึกที่มีอยู่เดิม และที่จะสร้างขึ้นใหม่ เพื่อให้เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรม การค้า และการบริการ โดยการจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกแก่ผู้ลงทุนและให้สิทธิประโยชน์จูงใจภายใต้กฎหมายที่มีอยู่ ได้แก่ กฎหมายศุลกากร พรบ. การนิคมอุตสาหกรรม พรบ.โรงงานอุตสาหกรรม พรบ.ส่งเสริมการลงทุน ควบคู่กับการใช้มาตรการผังเมืองและการจัดการสิ่งแวดล้อม

- **การขนส่งทางทะเล** ปรับปรุงท่าเทียบเรือของบริเวณปากแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้เป็นท่าเทียบเรือสินค้าชายฝั่ง สำหรับการเปิดเส้นทางการเชื่อมโยงการขนส่ง การค้า และการท่องเที่ยวระหว่างไทย กัมพูชา และเวียดนาม

(2) เสริมสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจภาคใต้ตอนล่าง โดยดำเนินการ ดังนี้

ระยะเร่งด่วน

- **ฐานการผลิต**

  - ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน และเร่งรัดการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ (ฉลุง) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ให้มีความพร้อมรองรับการลงทุน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางพาราครบวงจร และอุตสาหกรรมอื่นๆ เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ควรเร่งแก้ไขปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินให้ได้ข้อยุติโดยเร็ว

  - พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่ชายแดนสะเดา-ปาดังเบซาร์ ให้เป็นฐานการผลิตและการค้าชายแดน รวมทั้งเอื้อประโยชน์และเกื้อกูลต่อการลงทุนของภาคเอกชน โดยให้สิทธิประโยชน์จูงใจภายใต้กฎหมายที่มีอยู่ เช่น กฎหมายศุลกากร พรบ. ส่งเสริมการลงทุน เป็นต้น

ระยะปานกลาง

- **การขนส่งทางทะเล** ปรับปรุงขีดความสามารถของท่าเรือสงขลาและท่าเรือกันตัง (ตรัง) ทั้งด้านการรองรับปริมาณสินค้าเพิ่มขึ้น และการจัดการให้สามารถดึงดูดการขนส่งสินค้าเข้า-ออกเชื่อมโยงกับท่าเรือปีนังได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการเดินเรือชายฝั่งอ่าวไทยไปยังภาคใต้ตอนบน และภาคตะวันออก (ท่าเรือแหลมฉบัง) เพื่อเชื่อมโยงระบบขนส่งทางทะเลระหว่างประเทศ

- **ฐานการผลิต** ศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่อุตสาหกรรมใหม่ พร้อมทั้งส่งเสริมการลงทุนในเขตอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร อุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และ อุตสาหกรรมอื่นๆ ที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางธรณีวิทยา อุทกวิทยา ชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่

แนวทางที่ 2 : เสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง

(1) พัฒนาความร่วมมือด้านการลงทุนโครงการขนาดใหญ่กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเร่งรัดการพัฒนาพื้นที่สะพานเศรษฐกิจสงขลา-ปีนัง-เมดาน ให้เป็นแนวพื้นที่ประธานด้านการค้า การลงทุน และการคมนาคมขนส่ง โดยให้หาดใหญ่เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าเชื่อมโยงและกระจายสู่เมืองอื่นๆ และสะเดาเป็นประตูออกที่สำคัญ โดยมีแนวทางดังนี้

ระยะเร่งด่วน

- **พลังงาน** เร่งรัดการดำเนินการจัดหาพลังงานในราคาต้นทุนที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานในพื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการผลิตที่มีอยู่เดิม และใช้แหล่งพลังงานเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการลงทุนเพิ่มขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้ให้มีการจัดทำแผนผังการพัฒนาแนวพื้นที่สะพานเศรษฐกิจสงขลา-ปีนัง โดยเน้นการจัดระเบียบการใช้ที่ดิน เพื่อรองรับการพัฒนาการเกษตร การอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำและแหล่งการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การพัฒนาชุมชนเมืองและชนบทอย่างยั่งยืน และการพัฒนาอุตสาหกรรมให้สัมพันธ์สอดคล้องกับแผนป้องกันอุทกภัยพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา จังหวัดสงขลา

- **การลงทุน** ส่งเสริมความร่วมมือด้านการลงทุนอุตสาหกรรมที่ไม่มีปัญหาด้านมลพิษระหว่างไทย-มาเลเซียและประเทศที่สาม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลการเกษตรและอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) ส่งเสริมการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยปัจจุบันการค้าชายแดนระหว่างไทยกับมาเลเซียมีมูลค่าสูงถึงประมาณปีละ 100,000 ล้านบาท ผ่านด่านชายแดนหลัก ได้แก่ สะเดา ปาดังเบซาร์ เบตง สุไหงโก-ลก ตากใบ และวังประจัน โดยเฉพาะด่านสะเดาและปาดังเบซาร์ มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงถึงร้อยละ 90 ของมูลค่าการค้าชายแดนไทย-มาเลเซียทั้งหมด และปริมาณดังกล่าวมีผลต่อรายได้และการจ้างงานในพื้นที่โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

ระยะเร่งด่วน

- **ด่านชายแดน**
  - ปรับปรุงที่ทำการของส่วนราชการชายแดนที่เกี่ยวข้องบริเวณด่านพรมแดนให้มีมาตรฐานระดับสากล โดยเฉพาะที่ด่านสะเดาและด่านสุไหงโก-ลก
  - ศึกษาการจัดทำแผนผังพัฒนาพื้นที่ชายแดนบ้านประกอบ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เพื่อรองรับการเปิดด่านชายแดนแห่งใหม่ ตลอดจนดำเนินการปรับพื้นที่ การก่อสร้างอาคารด่านพรมแดน โครงข่ายคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานอื่นๆ

- **พิธีการศุลกากร** เจรจากับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อส่งเสริมการค้าชายแดนให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการยกระดับจุดตรวจด่านวังเกลียนเป็นด่านศุลกากร การปรับปรุงพิธีการศุลกากรที่ด่านสะเดาให้มีมาตรฐานเดียวกัน โดยเฉพาะการตรวจปล่อยร่วมจุดเดียว (Single Stop Inspection) การใช้แบบฟอร์มสำแดงแบบเดียวกัน (Single Declaration Form) และการเพิ่มเพดานการขนส่งสินค้าเน่าเสียง่ายผ่านมาเซียไปยังสิงคโปร์

ระยะปานกลาง

- **เมืองชายแดน** พัฒนาเมืองชายแดนสะเดา ปาดังเบซาร์ เบตง สุไหงโก-ลก และตากใบ โดยมีการวางผังเมืองจัดระเบียบตลาดชายแดน และระบบการขนส่ง ตลอดจนประสานมาตรการตามกฎหมายที่มีอยู่ เพื่อสนับสนุนการค้าชายแดน การลงทุนและการท่องเที่ยวในเมืองชายแดน ทั้งนี้ใช้แนวความคิดการพัฒนาเมืองน่าอยู่เป็นกรอบการพัฒนา

- **การขนส่งทางบก** ปรับปรุงโครงข่ายคมนาคมขนส่งชายแดนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะถนนเชื่อมสตูลกับด่านวังประจันเพื่อเชื่อมโยงการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ถนนสายรัตภูมิ-ท่าเรือน้ำลึกสงขลาเพื่อเชื่อมต่อฝั่งอันดามัน-อ่าวไทยให้สมบูรณ์ ถนนสายหาดใหญ่-สงขลา (สายเดิม) เพื่อเชื่อมโยงชายแดน สะเดา-หาดใหญ่-สงขลา ถนนสายเบตง-ยะลา-ปัตตานี ถนนเชื่อมแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย กาบัง-บันนัง สตา-ศรีสาคร-สุคิรินทร์-แว้ง และก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก ที่บูเก๊ะตาและตากใบ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : เสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ภาคใต้และเชื่อมโยงการพัฒนาสู่พื้นที่ด้อยโอกาส

เร่งรัดการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในพื้นที่ภาคให้มีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิต เพื่อรองรับการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในภูมิภาค ในการนี้ให้เน้นการพัฒนากลุ่มพื้นที่หรือกลุ่มจังหวัดเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและเชื่อมโยงพื้นที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคใต้ โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

แนวทางที่ 1 : พัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวและปรับปรุงการบริการให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อให้พื้นที่ภาคใต้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติทางทะเลในภูมิภาคเอเชีย

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวม

ระยะเร่งด่วน

- **สิ่งอำนวยความสะดวก** ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานสากล เช่น ป้ายบอกทาง แผนผังเมือ งและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การคมนาคมขนส่ง ท่าเทียบเรือท่องเที่ยว ระบบการสื่อสารโทรคมนาคม และระบบการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- **สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมต่อเนื่อง**

  - สนับสนุนให้ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชนร่วมกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงสภาพไม่เสื่อมโทรมทั้งหาดทรายน้ำทะเล และสภาพภูมิทัศน์ ควบคู่ไปกับการจัดระเบียบสังคมและกำหนดเขตสำหรับกิจกรรมด้านบันเทิง เช่น บาร์ ดิสโก้เธค เป็นต้น

  - พัฒนากิจกรรมต่อเนื่องกับการท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหารไทย ร้านอาหารฮาลาล ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น โดยเน้นคุณภาพและราคาอย่างมีมาตรฐาน

  - การแปลงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวภาคใต้ไปสู่การปฏิบัติ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประสานการส่งเสริมการตลาด และการปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวให้สัมพันธ์สอดคล้องกัน

(2) การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน

ระยะเร่งด่วน

- **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**

  - ส่งเสริมเกาะภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติทางทะเลในภูมิภาคเอเชีย โดยการพัฒนาและอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเลที่มีความงามระดับโลก รวมทั้งมีการบริการที่มีมาตรฐานระดับสากล มีศูนย์ประชุมนานาชาติ มีระบบการสื่อสารและสารสนเทศที่ทันสมัย และระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพเพื่อบริการนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจ

  - พัฒนาสุราษฎร์ธานี-เกาะสมุย ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติทางทะเลที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน โดยจัดระเบียบชุมชน ผังการใช้ที่ดิน พัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และเร่งรัดการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาสุราษฎร์ให้เป็นศูนย์กลางการเดินเรือท่องเที่ยวฝั่งอ่าวไทย เพื่อเปิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่เชื่อมโยงกลุ่มประเทศอินโดจีน

- **การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ** สนับสนุนระนองเป็นเมืองท่องเที่ยวในลักษณะทัวร์สุขภาพอย่างครบวงจร โดยเน้นกิจกรรมการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพ ควบคู่กับกิจกรรมเสริมสุขภาพอื่น ๆ เช่น การนวดแผนโบราณโดยใช้สมุนไพร การอบไอน้ำสมุนไพร การเดินป่าศึกษาธรรมชาติเพื่อออกกำลังกาย การจัดชุดอาหารท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ เป็นต้น

(3) การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง

ระยะเร่งด่วน

- **ศูนย์และโครงข่ายการท่องเที่ยว**

  - ส่งเสริมสงขลา-หาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนล่างที่เชื่อมโยงจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พัทลุง ตรังและสตูล เน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวจาก

ประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย จีน ฯลฯ โดยการจัดรายการท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (Package Tour) และรณรงค์การประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวาง

- พัฒนาหมู่เกาะตะรุเตา-อาดัง-ราวี-หลีเป๊ะ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อุทยานทางทะเล โดยสนับสนุนการเดินเรือเชื่อมโยงกับเกาะลังกาวีของมาเลเซียและเกาะสุมาตราของอินโดนีเซีย เพื่อขยายการท่องเที่ยวในพื้นที่ภายใต้แผนงาน IMT-GT สู่ตลาดโลก

- เร่งรัดการปฏิบัติตามแผนความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวภายใต้แผนงาน IMT-GT เพื่อพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวระหว่าง 3 ประเทศ โดยการเชื่อมโยงการขนส่งทางอากาศระหว่างเมืองศูนย์กลางความร่วมมือ ได้แก่ สงขลา-ปีนัง-เมดาน และเชื่อมโยงเมืองข้างเคียง เช่น หาดใหญ่-ปัตตานี-ยะลา-นราธิวาส (ทางบก) และปีนัง-ลังกาวี-ตะรุเตา-ล๊อกสุมาเว-เมดาน (ทางเรือ) เป็นต้น

(4) พัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างภาคใต้ตอนบนและภาคใต้ตอนล่างตามแนวสุราษฎร์ธานี-ภูเก็ต-พังงา-กระบี่-ตรัง-สตูล

ระยะเร่งด่วน

โครงข่ายการท่องเที่ยวอ่าวไทย-อันดามัน

- พัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงสุราษฎร์ธานี (เกาะสมุย) กับฝั่งอันดามัน ภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง และสตูล ตามแนวถนน 4 ช่องจราจร กระบี่-ขนอม โดยเฉพาะโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเขื่อนรัชชประภา อุทยานแห่งชาติเขาสก และหมู่เกาะชายฝั่งทะเลอันดามัน โดยให้มีการศึกษาเพื่อวางแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการด้านท่องเที่ยวและใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ตามแนวเกาะสมุย-ภูเก็ต และพังงา-กระบี่-ตรัง-สตูล

- พัฒนาเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเลระหว่าง ภูเก็ต-พังงา-กระบี่-ตรัง-สตูล รวมทั้งเกาะลังกาวี (มาเลเซีย) โดยปรับปรุงท่าเรือท่องเที่ยวรองรับอย่างมีมาตรฐาน ควบคู่กับการปรับปรุงถนนเลียบชายฝั่งทะเลอันดามันให้สะดวก ตลอดจนส่งเสริมภาคเอกชนลงทุนการท่องเที่ยวทางทะเลด้วยเรือขนาดใหญ่และเรือท่องเที่ยวส่วนตัว

แนวทางที่ 2 : ปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เพื่อขยายฐานเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งและมั่นคง

(1) ปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรและอุตสาหกรรม

(1.1) ภาคเกษตร

ระยะเร่งด่วน

- เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโดยการสนับสนุนการศึกษาวิจัยกิจกรรมทางการเกษตรเดิมและกิจกรรมใหม่ รวมทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมกับภาคใต้ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน โค แพะ แกะ เป็นต้น และการแปรรูปผลผลิตโดยความร่วมมือของภาคเอกชน สถาบันการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

- สนับสนุนการใช้ทรัพยากรดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยการกำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจของพืชที่สำคัญ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการส่งเสริมอย่างจริงจัง นอกจากนี้ส่งเสริมให้มีการใช้ที่ดินว่างเปล่า เช่น ที่นาร้าง เหมืองร้างซึ่งมีพื้นที่กว่า 100,000 ไร่ ให้เกิดประโยชน์ทางการผลิต ตลอดจน การใช้ผลการศึกษาวิจัยของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองและโครงการพัฒนาการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น โครงการฟาร์มตัวอย่าง โครงการแกล้งดิน โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรขนาดเล็ก เป็นต้น เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงบำรุงดิน โดยเฉพาะดินเปรี้ยวซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ฝั่งอ่าวไทย

- ส่งเสริมการใช้กลยุทธ์การตลาดแนวใหม่ในการซื้อขายผลผลิตการเกษตรทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยการผสมผสานกลยุทธ์การตลาดต่าง ๆ เช่น การใช้ E-Commerce การใช้เทคนิคการซื้อขายล่วงหน้า การค้าต่างตอบแทน และการค้าระบบหักบัญชี เป็นต้น เพื่อลดขั้นตอนและพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งเพิ่มหลักประกันในการซื้อและการขาย

- เร่งรัดโครงการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าขายส่งชายแดน เพื่อเป็นกลไกการบริหารการตลาดและอำนวยความสะดวกด้านการค้าชายแดน เนื่องจากปัจจุบันมีปัญหาด้านขาดศูนย์รวบรวมและกระจายสินค้าขาดระบบการเก็บรักษาผลิตผลเกษตรที่ถูกต้อง และขาดการเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรกับตลาดทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค โดยเฉพาะที่สะเดาและสุไหงโก-ลก รวมทั้งศึกษาการเชื่อมโยงตลาดกลางสินค้าขายส่งชายแดนในพื้นที่ภายใต้แผนงาน IMT-GT

ระยะปานกลาง

- เร่งรัดการปรับโครงสร้างการผลิตการเกษตรของภาคใต้และสร้างเสถียรภาพด้านราคาสินค้า ให้สามารถรองรับความผันผวนของราคาในตลาดโลก รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเฉพาะในผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของภาค คือ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล ประมงทะเล กุ้งกุลาดำ และปศุสัตว์

(1.2) **ภาคอุตสาหกรรม** สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีจังหวัดปัตตานีเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากปัตตานีเป็นที่รู้จักของประเทศมุสลิมเป็นอย่างดี สามารถสร้างความเชื่อถือต่อผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาล โดยมีมาตรการดังนี้

ระยะเร่งด่วน

- สนับสนุนการจัดตั้งกลไกการรับรองมาตรฐานอาหารฮาลาล ให้มีความเป็นเอกภาพ และสามารถตรวจสอบรับรองมาตรฐานตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้องค์กรศาสนาอิสลาม คือ สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณในระยะเริ่มแรก เพื่อให้กลไกสามารถดำเนินการด้วยตัวเองได้ในระยะต่อไป

- ปรับปรุงท่าเรือประมงปัตตานี โดยเฉพาะด้านสุขอนามัยและการบริหารท่าเรือประมงปัตตานีให้ได้มาตรฐานสากล

- จัดหาพื้นที่เขตอุตสาหกรรมใหม่ในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากปัจจุบันเขตอุตสาหกรรมปัตตานีมีพื้นที่เหลือเพียงประมาณ 70 ไร่ ไม่เพียงพอสำหรับรองรับอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลในอนาคต จึงควรเร่งรัดการลงทุนจัดตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารฮาลาลขึ้น ภายใต้การกำกับดูแลของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

- ให้กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงต่างประเทศส่งเสริมการเปิดตลาดใหม่ในประเทศมุสลิมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และยุโรปตะวันออก

- กำหนดสิทธิประโยชน์ในการลงทุนอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อเพิ่มข้อได้เปรียบและแรงจูงใจนักลงทุน โดยเฉพาะสิทธิประโยชน์ด้านภาษีในลักษณะอุตสาหกรรมเฉพาะทางให้เกิดการลงทุนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้และสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้

- ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอาหารฮาลาล เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการตลาด โดยการสนับสนุนสถาบันการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ

- เร่งจัดตั้งธนาคารตามหลักศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อส่งเสริมการออมและสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการลงทุนอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล

ระยะปานกลาง

- ปรับปรุงพื้นที่เขตอุตสาหกรรมปัตตานี โดยเฉพาะการจัดระบบการจัดการด้านน้ำเสียและของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมให้ได้มาตรฐานไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่

- เร่งส่งเสริมการผลิตวัตถุดิบโดยเฉพาะการเลี้ยงปศุสัตว์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ โค แพะ แกะ และสัตว์ปีกในจังหวัดชายแดนภาคใต้และจังหวัดใกล้เคียง เพื่อสนับสนุนการผลิตอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลให้ครบวงจร

(2) **ส่งเสริมอุตสาหกรรมแปรรูปยางพาราครบวงจร** เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของยางพาราและแก้ปัญหาราคายางพาราตกต่ำ โดยมีมาตรการ ดังนี้

ระยะเร่งด่วน

ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ (ฉลุง) ซึ่งมีความพร้อมและสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วในพื้นที่ประมาณ 1,100 ไร่ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่อื่นที่มีความเหมาะสมในการเป็นเขตอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางพาราครบวงจร

(3) เร่งรัดการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มการจ้างงาน

ระยะเร่งด่วน

- สนับสนุนสินเชื่อเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางตลอดทั้งการทำวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความเป็นที่นิยมของตลาดและส่งเสริมการลงทุน ตลอดทั้งสนับสนุนนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
- ส่งเสริมให้จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะนราธิวาส ยะลา และปัตตานี เป็น "แหล่งออกแบบและผลิตเครื่องแต่งกายโลกมุสลิม" โดยการออกแบบผลิตและส่งออกหมวก ผ้าคลุมผม ผ้าละมาด เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ ตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมุสลิม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

แนวทางที่ 1 : ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ระยะเร่งด่วน

- สนับสนุนการจัดทำแผนการบริหารทรัพยากรธรรมชาติรายพื้นที่ และบูรณาการเป็นแผนจังหวัดโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยการปลูกเพิ่มป่าชายเลนในพื้นที่เสื่อมโทรม การอนุรักษ์ปะการังธรรมชาติและการสร้างปะการังเทียม การเข้มงวดตรวจตราการทำประมงให้เป็นไปตามกฎหมายรวมทั้งการขยายผลรูปแบบชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เช่น กรณีของจังหวัดสตูล ให้แพร่หลายอย่างเป็นรูปธรรม
- พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยการฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิมที่เคยอุดมสมบูรณ์มากที่สุดโดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะเร่งด่วน ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ประชาชนเดือดร้อนและสามารถดำเนินการได้ทันทีโดยไม่ส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ต่อเนื่องอีก ส่วนระยะยาวให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดำเนินการจัดทำแผนแม่บท (Master Plan) การพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแบบบูรณาการ มียุทธศาสตร์ทั้งระยะเร่งด่วน ระยะปานกลาง และระยะยาว โดยจัดทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

- เร่งจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการพื้นที่อ่าวปัตตานีและชายฝั่ง โดยการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียจากชุมชนและอุตสาหกรรม และกำหนดมาตรการที่เคร่งครัดในการจัดทำ Zoning ในพื้นที่ 12 ไมล์ทะเลเพื่อกำหนดเขตการทำประมงประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะเขตห้ามใช้เครื่องมืออวนรุนอวนลาก

- ปรับปรุงการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเกาะสมุย เกาะภูเก็ต เกาะพีพี และเกาะพงัน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแลรักษา ทั้งจากผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว

ระยะปานกลาง

- กำหนดมาตรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด ตามแนวพื้นที่สะพานเศรษฐกิจสงขลา-ปีนัง โดยประสานมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เช่น พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม พ.ร.บ. ควบคุมมลพิษ พ.ร.บ. โรงงานอุตสาหกรรม พ.ร.บ.ผังเมือง พ.ร.บ.การนิคมอุตสาหกรรม และ พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน เป็นต้น

- ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และความต้องการใช้ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กระดับไร่นา การก่อสร้างเหมือง ฝาย ทำนบ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ในลำน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำเทพา-นาทวี ซึ่งกรมชลประทานได้ทำการศึกษาไว้แล้ว

- ทำการศึกษารูปแบบรวมทั้งความเหมาะสมเชิงเศรษฐกิจและการบริหารจัดการในการกำจัดขยะของนิคมอุตสาหกรรมภาคใต้ (ฉลุง) ร่วมกับชุมชน/เมืองในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น หาดใหญ่-สงขลา พัทลุง สตูล เป็นต้น

แนวทางที่ 2 : ปฏิรูประบบการศึกษา พัฒนาฝีมือแรงงาน และการสาธารณสุขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ระยะเร่งด่วน

- บูรณาการหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนอิสลามศึกษาและการเทียบโอนสู่ระบบสามัญศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

- การปรับปรุงการบริหารจัดการด้านการศึกษาในลักษณะเชิงรุกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกำหนดให้จัดการศึกษาในลักษณะพิเศษเนื่องจากมีปัญหาแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ โดยการปรับปรุงและส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย การส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และภาษาประเทศเพื่อนบ้าน การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรผู้สอน และปรับปรุงสวัสดิการ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรด้านการศึกษา

- พัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานให้มีคุณภาพ และมาตรฐาน เพื่อเตรียมแรงงานให้สามารถรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น อุตสาหกรรมยางพารา อุตสาหกรรมประมง อุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และการท่องเที่ยว เป็นต้น

และให้เป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงานทั้งภายในและต่างประเทศโดยการฝึกอบรมตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน การใช้ภาษาต่างประเทศ และคอมพิวเตอร์

- เร่งรัดให้กระทรวงสาธารณสุขจัดระบบการป้องกันโรคที่จะมีความรุนแรงในพื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะไข้มาเลเรียตามแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย โรคเอดส์ และโรคติดต่อที่เข้ามากับแรงงานต่างด้าว ตลอดจนประสานการแก้ไขปัญหาสิ่งเสพติดในหมู่เด็กและเยาวชน

ระยะปานกลาง

- ขยายการศึกษาในระดับต่าง ๆ ให้ทั่วถึง โดยจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นที่จังหวัดนราธิวาส ขยายการจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน (Community College) เพิ่มการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย และสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างด้านจิตวิทยามวลชน

- ปฏิรูปการจัดการศึกษา โดยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชน และการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสามัญในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : เร่งแก้ปัญหาความจำเป็นพื้นฐานและขจัดความยากจนกลุ่มคน/พื้นที่เป้าหมาย

เพื่อขจัดความขาดแคลนบริการความจำเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตในทุกพื้นที่และครัวเรือน ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของภาคใต้ ยกระดับการพัฒนาอาชีพและการสร้างงาน/สร้างรายได้แก่ผู้ว่างงานในท้องถิ่น

(1) **เพิ่มเติมบริการพื้นฐานด้านการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่ขาดแคลนอย่างทั่วถึง** โดยพัฒนาถนนชนบทให้ได้มาตรฐานทุกสายทาง พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค/บริโภค ตามความเหมาะสมของพื้นที่ พัฒนาบริการโครงข่ายโทรศัพท์และสื่อสัญญาณเพื่อการติดต่อสื่อสารและการให้บริการข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึง ตลอดจน เร่งขยายโครงการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด

(2) **แก้ไขปัญหาความยากจนตามสภาพปัญหาและความต้องการของคนจน กลุ่มอาชีพยากจน/เสี่ยงจน และพื้นที่ยากจน 287 หมู่บ้าน** โดยแก้ไขปัญหาตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ลงทะเบียนคนจน ฟื้นฟูที่ดิน แหล่งน้ำ และทรัพยากรชายฝั่งเพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ และให้การสนับสนุนทุน เทคโนโลยี และปัจจัยพื้นฐานที่จำในการประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างมั่นคง ควบคู่กับการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบตามนโยบายการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ช่วยเหลือและพัฒนากลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนยากจนและด้อยโอกาส สนับสนุนการจัดทำ “แผนชุมชนให้ครบทุกตำบล ตลอดจนส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนตามความต้องการของชุมชน

(3) **สร้างงาน/สร้างรายได้เร่งด่วนแก่ประชาชนท้องถิ่นโดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับการจ้างแรงงานในโครงการพัฒนาของรัฐ** โดยให้ความสำคัญกับการจ้างแรงงานท้องถิ่นแทนการใช้เครื่องจักรกลในโครงการพัฒนาของรัฐ จ้างบุคคลทั่วไป/เยาวชน/บัณฑิตในท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานรัฐตามความเหมาะสมควบคู่กับการฝึกอบรมด้านอาชีพและทักษะฝีมือแก่เยาวชนที่สอดคล้องกับโอกาสการทำงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การสร้างเศรษฐกิจใหม่และยกฐานเศรษฐกิจเดิมให้เข้มแข็งและยั่งยืน

เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งบนฐานทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้ศักยภาพของแหล่งที่ตั้งซึ่งติดกับชายแดนมาเลเซียและทะเลฝั่งอ่าวไทยในการเชื่อมโยงฐานการผลิตกับประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนสร้างศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตสินค้าป้อนตลาดในภูมิภาคและตลาดโลก

(1) **เพิ่มประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าที่มีศักยภาพ โดยเน้นการพัฒนาแบบครบวงจร** โดยขยายพื้นที่เพาะปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่ใหม่และในนิคมสหกรณ์ ขยายพื้นที่การปลูกผลไม้ที่มีศักยภาพ เช่น ลองกอง สนับสนุนจัดตั้งตลาดกลางเพื่อรวบรวมและกระจายสินค้าโดยเอกชน ส่วนภาครัฐจัดโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุน เพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงปศุสัตว์ ที่มีอยู่เดิมและขยายการเลี้ยงในพื้นที่ที่มีศักยภาพ เพื่อเป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ตลอดจนพัฒนาความร่วมมือทางด้านการค้า การลงทุน การขนส่งและการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะกับรัฐกลันตันและรัฐเปรัค

(2) **สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างโอกาสในการส่งออก**โดยพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกายมุสลิม สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงอุตสาหกรรมสิ่งทอในพื้นที่และจัดหาสถานที่เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแสดงและกระจายสินค้าทั้งภายในและต่างประเทศส่วน สินค้า OTOP ให้จัดหาสถานที่จำหน่ายและเสริมสร้างความรู้ด้านการตลาด

(3) **วางฐานการผลิตผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูปอาหารฮาลาลของโลกเพื่อการส่งออก โดยการเชื่อมโยงการพัฒนาอย่างครบวงจรตั้งแต่ วัตถุดิบ การแปรรูป การตลาด การสร้างตราสินค้า โดยให้ผู้ประกอบการมีต้นทุนการผลิตที่แข่งขันได้** เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกในการลงทุน โดยรัฐร่วมลงทุนกับภาคเอกชน ให้ความสำคัญกับสินค้าเป้าหมาย ได้แก่ ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูปปศุสัตว์ ส่งเสริมอุตสาหกรรมสนับสนุนทั้งธุรกิจขนาดใหญ่และ SMEs สร้างสิ่งจูงใจเพื่อให้ผู้ประกอบการมีต้นทุนต่ำ สามารถแข่งขันได้

(4) **เพิ่มศักยภาพการสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศและวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักทั้งภายในประเทศและระดับโลก** โดยพัฒนาการท่องเที่ยว นำศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น(ป่าดิบชื้น) เช่น บริเวณป่าบาลาฮาลา ป่าพรุโต๊ะแดง สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับภูมิภาคและระดับโลก ตลอดจนสร้างวงจรการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : พัฒนาเครือข่ายการคมนาคมขนส่งเชื่อมสู่ภายนอก

เพื่อพัฒนาโครงข่ายการขนส่งภายในพื้นที่ (Network) และเชื่อมสู่ประตูการค้าการส่งออก (Gateway) ให้สามารถสนับสนุนยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจใหม่ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และการพัฒนาตลาดสินค้า OTOP

(1) **เร่งพัฒนาโครงข่ายถนน โดยการขยายช่องจราจรทางหลวงสายสำคัญและก่อสร้างเส้นทางใหม่ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานทางหลวงแผ่นดิน เพื่อเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์เชื่อมโยงการเข้าถึง (Access) แหล่งวัตถุดิบ แหล่งผลิต/ตลาด และพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ทั้งในระดับหมู่บ้าน/อำเภอ/จังหวัด** โดยการขยายช่องจราจรบนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 410 จาก จ.ยะลา-อ.เบตง ให้เป็น 4 ช่องจราจร เพื่อให้สามารถขนส่งสินค้าเชื่อมโยงสู่ประเทศเพื่อนบ้านได้สะดวก ก่อสร้างทาง อ.กาบัง-บูเก๊ะตา เพื่อเป็นเส้นทางเศรษฐกิจเชื่อมแนวตะวันออก-ตก ก่อสร้างเส้นทางเลียบแนวชายแดนเบตง-ภูเขาทอง และ เบตง-สะเดา เพื่อการท่องเที่ยวและความมั่นคง ติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างบนทางหลวงเพื่อรักษาความปลอดภัย ตลอดจนก่อสร้างสถานีขนส่งจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสเพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งผู้โดยสาร

(2) **พัฒนาด่านชายแดนและปรับปรุงขยายโครงข่ายการขนส่ง เช่น ระบบรถไฟ ท่าเรือ เชื่อมโยงประตูการค้า (Gateway)** โดย พัฒนาด่านชายแดนตากใบ เบตง และบูเก๊ะตา ให้มีความสะดวกในการให้บริการ ปรับปรุงขยายถนนบริเวณด่านชายแดนเพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในอนาคต ปรับปรุงสถานีรถไฟและโครงข่ายถนนเชื่อมโยงให้มีความทันสมัย สะดวกและปลอดภัย ขยายสะพานลันตูบันยัง แก้ปัญหาคอขวดในการเชื่อมโยงด่านชายแดนสุไหงโก-ลก การปรับปรุงร่องน้ำการเดินเรือบริเวณท่าเทียบเรือสำคัญในพื้นที่ให้สามารถทำการเดินเรือได้สะดวกตลอดทั้งปี ตลอดจนกำหนดให้มีการเร่งเจรจากับประเทศเพื่อนบ้านในการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำตากใบเพื่อเชื่อมโยงระหว่างอำเภอตากใบกับอำเภอตุมปัต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

(3) **ส่งเสริมการใช้ระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Utilization)** โดยส่งเสริมการใช้ประโยชน์ท่าอากาศยานนราธิวาส โดยใช้มาตรการจูงใจสายการบิน เช่น การยกเว้นค่าธรรมเนียมการขึ้นลง (Landing Fee) และค่าธรรมเนียมการเก็บอากาศยาน (Parking Fee) ควบคู่ไปกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพื้นที่

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การพัฒนาคนและสังคม

เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ประชาชนมีโลกทัศน์กว้าง ปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เพิ่ม Productivity ของประชาชนทั้งด้านความมั่นคงทางอาชีพ รายได้ ตลอดจนขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านสุขภาพและพลานามัยตลอดจนเสริมสร้างความสงบสุขของสังคม โดยเน้นเชิงวัฒนธรรมและกระบวนการยุติธรรม

(1) **ปรับแบบแผนและพัฒนาบริการการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความต้องการของท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ** โดยเร่งกระจายบริการและพัฒนาความพร้อมของเด็กเล็ก/ก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สนับสนุนการจัดหาครู-อาจารย์ วัสดุ ครุภัณฑ์ และปัจจัยพื้นฐานจำเป็นอื่นๆ แก่โรงเรียนสอนจริยธรรมนอกเวลาเรียน(ตาดีกา) และปอเนาะที่จดทะเบียน พัฒนาคุณภาพและปรับปรุงหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมและอาชีวศึกษาเพื่อให้มีความรู้ มีโลกทัศน์กว้างควบคู่การศึกษาหลักศาสนา เร่งขยายและพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ โดยเน้นหลักสูตรนานาชาติสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เร่งบรรจุ ครู–อาจารย์ในโรงเรียนในพื้นที่ เน้นการฝึกอบรม การสร้างขวัญกำลังใจและความปลอดภัย เร่งขยายทุนการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสในการศึกษาทุกระดับ ขยายการฝึกอบรมด้านอาชีพในสาขาที่สอดคล้องความต้องการของตลาดแรงงานควบคู่ไปกับการสร้างหลักประกันในการมีงานทำ

(2) **พัฒนาระบบบริการสาธรณสุขให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยมีบุคลากรที่เพียงพอและเข้าใจวิถีวัฒนธรรมของพื้นที่** โดยเร่งบรรจุแพทย์ พยาบาลในทุกพื้นที่ ให้มีระบบจูงใจ และหลักประกันด้านความปลอดภัย เร่งฝึกอบรมพยาบาลและผดุงครรภ์โบราณให้มีความรู้ที่ทันสมัย ยกระดับมาตรฐานบริการสาธารณสุขทุกระดับ ให้ทัดเทียมกันระหว่างจังหวัด/พื้นที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมตระหนักถึงสำคัญในการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพของตนเอง

(3) **ลดปัญหาสังคมควบคู่ไปกับการสร้างสังคมสันติสุข** โดยพัฒนาอาสาสมัครเพื่อสังคมและการส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาครอบครัวเพื่อลดปัญหาทางสังคม พัฒนาบุคลากรและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อลดปัญหาอาชญากรรม ส่งเสริมการพัฒนาด้านวัฒนธรรมและการกีฬาให้เป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมสมานฉันท์ ตลอดจน สนับสนุนองค์กรท้องถิ่นและองค์กรชุมชน จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ดีให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป

ยุทธศาสตร์ที่ 5 : การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน

เพื่อฟื้นฟูและคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงความอุดมสมบูรณ์เป็นฐานการผลิตทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง สร้างชุมชนให้มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ปลอดจากขยะและมลพิษ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและความเป็นเมืองน่าอยู่ตลอดจนสร้างจิตสำนึกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการ รวมทั้งยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(1) **เร่งฟื้นฟูและคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์** โดยควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรสัตว์น้ำให้สมดุลกับศักยภาพการผลิตตามธรรมชาติ เร่งสร้างปะการังเทียมบริเวณชายฝั่งทะเล เพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำ พัฒนาแหล่งน้ำที่มีศักยภาพให้เพียงพอกับความต้องการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฟื้นฟูพื้นที่ที่มีปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็มและดินทรายจัดให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้ดีขึ้น ตลอดจนขยายผล

การแก้ไขปัญหาคุณภาพดินตามแนวผลการศึกษาโครงการพระราชดำริฯ ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาพิกุลทอง

(2) **แก้ไขปัญหาและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี** โดย เร่งฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่ดีในเมืองหลักให้เป็นเมืองน่าอยู่ เพื่อขยายไปสู่ชุมชนเมืองอื่น ๆ ในพื้นที่ 3 จังหวัด วางระบบการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ วางระบบการจัดการทรัพยากรน้ำ เน้นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ และการลดมลพิษในลุ่มน้ำสายหลัก เร่งแก้ไขปัญหาและรักษาระดับคุณภาพน้ำในแม่น้ำ น้ำทะเล ชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะแม่น้ำปัตตานี และอ่าวปัตตานี ตลอดจนสนับสนุนให้ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรโดยใช้สารอินทรีย์ทดแทน และสนับสนุนให้มีองค์กรชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อควบคุมและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนด้วยตนเอง

(3) **เสริมสร้างจิตสำนึกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** โดยเร่งสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนให้มีความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น สนับสนุนบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ตลอดจนสนับสนุน รวบรวมและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ

1 การกำหนดบทบาทของภาคเหนือ

การพัฒนาภาคเหนือที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาภายใต้กระแสการพัฒนาเชิงพาณิชย์เพียงมิติเดียว ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติของภาคจากการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ทำกิน ประกอบกับความผันผวนของสภาพสังคม วัฒนธรรม และการดำรงชีวิต ขณะเดียวกันภายใต้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศ ระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศ บทบาทและทิศทางหลักในการพัฒนาภาคเหนือจึงต้องเร่งการเสริมศักยภาพและการเชื่อมโยงฐานทางเศรษฐกิจหลักที่มีแตกต่างกันในเชิงพื้นที่ โดยควรกำหนดบทบาทการพัฒนาเชิงพื้นที่มีความชัดเจน ดังนี้

1.1 ภาคเหนือตอนบน

ใช้ฐานแข็งแกร่งในสาขาบริการ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเป็นฐานหลัก ควบคู่กับการพัฒนาหัตถอุตสาหกรรม เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมที่ปราศจากมลพิษและอุตสาหกรรมที่มีโอกาสใหม่ เช่น อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ใช้ศักยภาพและที่ตั้งของพื้นที่เป็นฐานด้านการค้า ซึ่งเป็นประตูเชื่อมโยงกับประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงทั้งทางน้ำ ทางบก และทางอากาศ และการพัฒนาเกษตรปราณีตเพื่อส่งออก

1.2 ภาคเหนือตอนล่าง

ใช้ฐานแข็งแกร่งด้านการเกษตรที่มีระบบชลประทานดี สร้างรายได้และสร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้อุตสาหกรรมอาหารเป็นตัวนำ และพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ เมล็ดพันธุ์ วิทยาการเก็บเกี่ยวให้ครบถ้วนและเป็นระบบ พร้อมทั้งเพิ่มการผลิตประมงน้ำจืด ควบคู่กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโบราณสถานระดับมรดกโลกเป็นสิ่งดึงดูด และพัฒนาการค้าจากการเป็นสี่แยกอินโดจีนที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน และการพัฒนาอุตสาหกรรมรับช่วงจาก กทม. และพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก

2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ จะมุ่งเน้นการใช้ศักยภาพของที่ตั้งซึ่งเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (GMS) และแหล่งฐานเศรษฐกิจหลักของประเทศ คือ Eastern Seaboard และ กทม. ในแนว North-South Economic Corridor และ East-West Economic Corridor ประกอบกับการมีโครงสร้างบริการพื้นฐานในด้านต่างๆ ที่สมบูรณ์ การมีฐานทางทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของถิ่น ผนวกกับกิจกรรมภาคบริการ เช่น การท่องเที่ยว

บริการสุขภาพ การศึกษาและการผลิตภาคเกษตรในพื้นที่ชลประทานที่เป็นฐานการพัฒนาที่มีอยู่ จะเป็นศักยภาพในการผลักดันการพัฒนาภาคเหนือ รวมถึงโอกาสที่จะได้รับความร่วมมือทางเศรษฐกิจของ GMS การเปิดโอกาสมากขึ้นของจีนที่เป็นสมาชิก WTO นโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ ซึ่งประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก โดยมีแนวทางการพัฒนาในแต่ละยุทธศาสตร์ เป็น 2 ระยะ คือ ***ระยะเร่งด่วน*** (พ.ศ. 2546-2547) ที่เน้นการใช้ฐานและทุนที่มีอยู่เดิมให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้จำเป็นต้องมีการปรับปรุงด้านระเบียบและสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงการที่จำเป็น สำหรับ ***ระยะปานกลาง*** (พ.ศ.2546-2550) เป็นแผนงานและโครงการที่สามารถเสริมศักยภาพการพัฒนาโดยมีความจำเป็นที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินงาน หรืออาจมีความจำเป็นต้องศึกษาความเหมาะสมของแผนงานและโครงการก่อน

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : ใช้ศักยภาพแหล่งที่ตั้งและความพร้อมของโครงสร้างบริการพื้นฐานที่มีอยู่สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่เชื่อมโยงเศรษฐกิจกับนานาชาติ

(1) ขยายฐานทางเศรษฐกิจด้านการค้าของภาคเหนือ โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- พัฒนาท่าเทียบเรือที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย และปรับปรุงระบบโครงข่ายถนนที่เชื่อมโยงระหว่างท่าเรือกับโครงข่ายหลักเพื่อสร้าง อ.เชียงแสน ให้เป็นเมืองท่าทางการค้าในแม่น้ำโขงของประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน (สหภาพพม่า สปป.ลาว จีนตอนใต้)
- พัฒนา อ.แม่สอด จ.ตาก เพื่อให้เป็นเมืองประตูการค้าทางบกระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหภาพพม่า และเชื่อมโยงกับประเทศบังคลาเทศและอินเดีย

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- เร่งรัดจัดทำแผนการใช้ที่ดินและผังเมืองเฉพาะในเขต อ.เชียงแสน จ.เชียงราย และ อ.แม่สอด จ.ตาก เพื่อรองรับการขยายตัวด้านเศรษฐกิจของเมืองในอนาคตอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งจัดทำแผนการจัดระเบียบด้านสังคมของเมือง เพื่อป้องกันปัญหาชุมชนแออัดและปัญหาสังคมในอนาคต
- จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษที่รวมทั้งด้านอุตสาหกรรม และด้านบริการที่ จ.เชียงรายและ อ.แม่สอด จ.ตาก โดยเร่งรัดพัฒนาเมืองชายแดนต่าง ๆ ได้แก่ อ.แม่สาย อ.เชียงของ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย อ.แม่สอด จ.ตาก และ จ.น่าน เสริมการเป็นประตูการค้าและฐานการผลิตร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน
- ศึกษาเพื่อจัดตั้งศูนย์การเดินเรือ ต่อเรือและซ่อมบำรุง สำหรับเรือสินค้าในแม่น้ำโขงที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย เพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพการเดินเรือในแม่น้ำโขงของไทย

- ขยายถนน เป็น 4 ช่องทางการจราจรในช่วงที่ยังไม่ดำเนินการจาก อ.เชียงแสน มาถึง อ.แม่จัน จ.เชียงราย เพื่อเชื่อมเส้นหลักสำหรับการขนส่งสินค้า

(2) เสริมสร้างศักยภาพด้านอุตสาหกรรมบริการให้สามารถเป็นแหล่งรายได้ใหม่ของภาค โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- เร่งพัฒนาให้เกิดอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ - ลำพูน เป็นการนำร่อง เนื่องจากมีความพร้อมทางด้านบุคลากร โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การคมนาคมสะดวกและบรรยากาศที่น่าอยู่และเหมาะสม

- จัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับภาคเหนือในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พร้อมทั้งกระตุ้นให้สถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้ความสนใจปรับปรุงหลักสูตร คุณภาพบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดพิษณุโลก

- จัดตั้ง IT KNOWLEDGE PARK เพื่อเป็นตัวเชื่อมด้านธุรกิจอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ระหว่างภูมิภาค ประชาชนและนานาชาติ และถ่ายทอดความก้าวหน้าการเข้าสู่มาตรฐานโลกกับสถาบันการศึกษาผู้ผลิตและผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์

- ส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันการศึกษาในด้านการศึกษาหลักสูตรสำหรับนานาชาติ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ด้านการบริหารธุรกิจ เป็นต้น

- ส่งเสริมการบริการทางด้านสาธารณสุขให้เป็นศูนย์รองรับการรักษาจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยพัฒนามาตรฐานการบริการให้เป็นสากล โดยเฉพาะจังหวัดที่มีศักยภาพคือ จ.เชียงใหม่ จ.พิษณุโลก

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- ส่งเสริมให้มีการสร้างนวัตกรรมและการวิจัยสำหรับอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์

- สนับสนุนการรวมกลุ่มธุรกิจ(Cluster) ของอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับนานาชาติ

(3) พัฒนาหลักสูตรในการสร้างผู้ประกอบการใหม่ และแรงงาน เพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ของภาคเหนือ โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- สร้างหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับด้านการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน ด้านการเดินเรือในแม่น้ำโขงแก่ผู้ประกอบการใหม่ที่ จ.เชียงราย

- ปรับปรุงหลักสูตรสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ให้ทันสมัยตรงกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และสามารถสนับสนุนอุตสาหกรรมหลักของท้องถิ่น อาทิ หัตถกรรม อุตสาหกรรมท่องเที่ยว การบริการด้านสุขภาพและอุตสาหกรรมเซรามิค

- จัดตั้งศูนย์อบรมบ่มเพาะความรู้เพื่อต่อยอดให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีใหม่ๆ ของอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ที่ จ.เชียงใหม่

- เร่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาทักษะของแรงงานไร้ฝีมือ เพื่อเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ของภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : นำคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ทั้งด้านการท่องเที่ยวและหัตถอุตสาหกรรม

(1) เร่งฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นให้เข้มแข็งเพื่อใช้เป็นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- เร่งฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้เข้มแข็งเพื่อใช้เป็นฐานของการพัฒนาท่องเที่ยวและเป็นจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวของภาคเหนือ

- สนับสนุนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่ทำลายความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

- เร่งสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ล้านนาและส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชน นำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรมล้านนา ให้สามารถคงคุณค่าอยู่ได้ตลอดไป

- เร่งศึกษาจัดทำแผนบูรณะพัฒนาเมืองโบราณเชียงแสน จ.เชียงราย ให้เป็นแหล่งเสริมการท่องเที่ยวใหม่ในด้านอารยธรรมของอาณาจักรล้านนา เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาควบคู่กับเมืองธุรกิจการค้าชายแดนเชียงแสนอย่างกลมกลืนกัน โดยได้ประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่และไม่ขัดแย้งผลประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เมือง

- ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมสุโขทัยและเทศกาลให้หลากหลายเพื่อสร้างแรงดึงดูดการท่องเที่ยวตลอดปี

- พัฒนาภาพลักษณ์ความเป็นมรดกโลกของกำแพงเพชร สุโขทัย ศรีสัชนาลัย ให้สามารถสร้างแรงดึงดูดด้านการท่องเที่ยว

- จัดทำแผนการประชาสัมพันธ์และการตลาดด้านการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวจาก กรุงเทพฯและภาคกลางเชื่อมกับมรดกโลกของกำแพงเพชร สุโขทัย และศรีสัชนาลัย และต่อเนื่องไปสู่ล้านนา และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และผจญภัยในภาคที่มีหลากหลาย เช่น เขาค้อ ทุ่งแสลงหลวง ห้วยขาแข้ง ฯลฯ

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- ปลูกสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ประเพณี และโบราณสถาน ให้แก่ชุมชน

- ส่งเสริมวงจรการท่องเที่ยวภายในประเทศและเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในประเทศกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) อาทิ การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว 5 เชียง คือ เชียงใหม่ – เชียงราย – เชียงตุง (สหภาพพม่า) – เชียงรุ่ง (จีน) – เชียงทอง (หลวงพระบาง สปป.ลาว)

- จัดทำแผนการประชาสัมพันธ์และการตลาดด้านการท่องเที่ยวโดยยกระดับความเป็นล้านนาให้เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติเช่นเดียวกับภูเก็ต

(2) เร่งพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเพื่อเข้าถึงแหล่งวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและธรรมชาติ โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- เร่งรัดพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ภายใต้โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้น โดยสนับสนุนให้ จ.เชียงใหม่เป็นจุดศูนย์กลางคมนาคมทางอากาศ และ จ.เชียงรายเป็นจุดเชื่อมโยงการคมนาคมทางน้ำ

- ปรับปรุงคุณภาพของระบบขนส่งสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ รถประจำทางระหว่างจังหวัดและเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญ

- พัฒนาระบบอำนวยความสะดวกในการผ่านเข้าเมืองเพื่อการท่องเที่ยวตามเมืองชายแดนที่สำคัญ เช่น อ.แม่สาย อ.เชียงแสน จ.เชียงราย และ อ.แม่สอด จ.ตาก

- ขยายถนนเป็น 4 ช่องทางการจราจร จากจังหวัดพิษณุโลกไปจังหวัดสุโขทัย เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายการคมนาคมเชื่อมโยงการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

- เร่งรัดดำเนินการตามแผนการขยายถนนจาก จ.นครสวรรค์ ถึง จ.พิษณุโลกให้เป็น 4 ช่องทางการจราจรโดยตลอดเส้นทาง

(3) พัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์และการบูรณะโบราณสถานเพื่อเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- พัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้คงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองศูนย์กลางล้านนา โดยการปรับปรุงแหล่งโบราณสถาน และกิจกรรมประเพณีของล้านนาให้มีการสืบทอดต่อไปได้อย่างยั่งยืน และโครงการอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมของเมืองเก่า เช่น เมืองเชียงแสน จ.เชียงราย

- พัฒนาเมืองเก่าในเชิงอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานต่างๆ ใน จ.เชียงใหม่ จ.ลำพูน เพื่อคงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเชื่อมโยงกับเมืองมรดกโลกสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ให้เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยว

- จัดทำผังเมืองเฉพาะในเขตเมืองเก่าที่สำคัญและนำมาบังคับใช้อย่างจริงจัง

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานและเข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์และปกป้องโบราณสถานของท้องถิ่น

(4) **ส่งเสริมการใช้ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนาและสุโขทัยในการสร้างเอกลักษณ์และมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าหัตถกรรม** โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ. 2546-2547)

- พัฒนาสินค้าหัตถกรรมของภาคเหนือให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด โดยใช้แนวโน้มรูปแบบสีสันเอกลักษณ์ล้านนาและสุโขทัย

- สนับสนุนสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ด้านหัตถกรรมให้สามารถใช้คุณค่าของศิลปะล้านนาและสุโขทัยในการพัฒนาเป็นจุดขายของสินค้า

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- พัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรมให้เป็นสินค้าที่มีมาตรฐานและมีความแตกต่างที่มีเครื่องหมายการค้าเป็นของตนเอง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ใช้ศักยภาพการผลิตของพื้นที่และทรัพยากรมนุษย์สร้างประสิทธิภาพ และเพิ่มความเข้มแข็งฐานเศรษฐกิจเดิมและช่วยการกระจายรายได้

(1) **เร่งปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตทางด้านการเกษตรและปรับเปลี่ยนไปสู่การปลูกพืชที่มีมูลค่าสูงขึ้น** โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- ให้ความรู้และสร้างความร่วมมือกับเกษตรกรเพื่อวางแผนระบบการผลิตทางการเกษตรที่เหมาะสม ตามศักยภาพของสภาพพื้นที่

- ดำเนินการส่งเสริมการผลิตทางการเกษตรตามแนวพระราชดำริแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพไม่สมบูรณ์มาก
- ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตจากพืชไร่ไปสู่การผลิต ผักสด ไม้ดอก และไม้ผลเพื่อเพิ่มมูลค่าที่สูงกว่าและมีตลาดรองรับ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดตาก
- ส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกไม้ผลให้หลากหลายมากขึ้นจากเดิมที่มีลำไย ลิ้นจี่ ส้ม เป็นพืชหลัก
- ส่งเสริมและพัฒนาเขตเกษตรชลประทานของภาค โดยเฉพาะพื้นที่ชลประทานขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำน่าน และพื้นที่ชลประทานของภาคเหนือตอนล่าง ให้เป็นแหล่งอาหารของภาคเหนือและประเทศ โดยเน้นให้เป็นแหล่งผลิตข้าวคุณภาพดี เช่น ข้าวหอมมะลิ เพื่อการส่งออกสู่จีนตอนใต้

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- ปรับโครงสร้างการผลิตจากเกษตรดั้งเดิมสู่เกษตรเพื่อการส่งออกและเกษตรแปรรูป เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การแข่งขันภายใต้กติกา WTO และความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน
- สนับสนุนสถาบันการศึกษาในการวิจัยเพื่อนำเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการเกษตรในด้านการผลิต การเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษา

(2) สร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องในการผลิตภาคการเกษตร โดยดำเนินการ ดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมการเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร
- สร้างเครือข่ายการเชื่อมโยงด้านการผลิตสินค้าเกษตรให้ครบวงจร
- พัฒนาคุณภาพอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรให้หลากหลายจากลำไย ผักและผลไม้ เช่น การทำอาหารกระป๋อง น้ำผลไม้ อาหารพร้อมปรุง และการแปรรูปอื่นๆ
- เร่งศึกษาวิจัยพืชชนิดใหม่ที่มีอนาคตทางการตลาดและสามารถผลิตได้ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เนื่องจากมีสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม อาทิ แตงกวาญี่ปุ่น ข้าวโพดหวาน ถั่วอาสุกิ เป็นต้น
- สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องจักรกลทางการเกษตร อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรมอาหารสัตว์
- เพิ่มศักยภาพการเป็นศูนย์กลางทางการค้าสินค้าเกษตร โดยเฉพาะข้าว และพืชไร่ใน จ.นครสวรรค์ และ จ.พิษณุโลก

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- ส่งเสริมการรวมกลุ่มการผลิตการแปรรูปใหม่ เช่น ไวน์ผลไม้ ฯลฯ และการแปรรูปสินค้าการเกษตรแบบครบวงจร (Cluster) การบรรจุหีบห่อ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในทางการเกษตร โดยเฉพาะผลผลิตที่สำคัญของภาค เช่น ลำไย ลิ้นจี่ ส้ม มะม่วง เป็นต้น

(3) เร่งสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- ประเมินผลการพัฒนาพื้นที่สูงเพื่อหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและยั่งยืน
- จัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยด้านการพัฒนาพื้นที่สูง (Highland Excellent Center) เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ในการพัฒนาพื้นที่สูงของประเทศและเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ
- นำผลการศึกษาวิจัยจากโครงการพัฒนาดอยตุง โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ มาดำเนินการขยายผลไปสู่ราษฎรในพื้นที่ที่เหมาะสม

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- ประสานความร่วมมือระหว่างงานด้านการพัฒนาพื้นที่สูงทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสถาบันการศึกษา และภาคประชาชนในพื้นที่สูงเพื่อจัดทำแผนการพัฒนาพื้นที่สูงที่สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่า และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

(4) พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก โดยดำเนินการ ดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- สนับสนุนการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับการผลิตของอุตสาหกรรม เช่น สิ่งทอ อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสามารถแข่งขันและขยายตลาดสู่กลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- ปรับปรุงคุณภาพ ประสิทธิภาพของแรงงาน โดยให้สถาบันการศึกษามีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะแรงงานด้านการผลิต
- กำหนดแนวทางการบริหารจัดการแรงงานอพยพต่างชาติให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมในจังหวัดชายแดน

- เพิ่มขีดความสามารถทางเทคโนโลยี โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีเป็นรายสาขาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาในด้านเกษตร อุตสาหกรรมการผลิต สุขภาพ พลังงานสิ่งแวดล้อม พาณิชย์และบริการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม และการวิจัยเพื่อสนับสนุนในด้านต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น โดยใช้สถาบันการศึกษาในภาค

(5) ส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพของอุตสาหกรรมขนาดกลางและย่อม และสนับสนุนการขยายตัวของอุตสาหกรรมการรับช่วงการผลิต โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- สนับสนุนผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดกลางและย่อม ในด้านการตลาดและเทคโนโลยีการผลิต ภายใต้ความร่วมมือกับองค์กรภาคเอกชนที่เข้มแข็ง เช่น หอการค้า สภาอุตสาหกรรม และชมรมธนาคาร และสถาบันการศึกษา

- ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อมและธุรกิจชุมชน เพื่อการสร้างงานและขยายฐานการผลิตให้มั่นคงและยั่งยืน โดยสนับสนุนการรับช่วงและเชื่อมโยงการผลิตระหว่างภาคกลางและประเทศเพื่อนบ้าน

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- สนับสนุนการศึกษาและวิจัยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ของธุรกิจชุมชน โดยเฉพาะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าให้กับชุมชนท้องถิ่น

- มีมาตรการที่จะสนับสนุนสถาบันการเงินให้สามารถให้กู้ยืมเงินทุนแก่กลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีศักยภาพ

(6) พัฒนาพื้นที่มีศักยภาพเพื่อสนับสนุนการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- พัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ เช่น เชียงใหม่-เชียงราย-ลำพูน-แม่สอด-ตาก-สุโขทัย-พิษณุโลก เพื่อรองรับการผลิต การค้า และการลงทุนร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศสหภาพพม่า สปป.ลาว และจีน (ยูนนาน และเสฉวน)

- พัฒนาเมืองพิษณุโลกให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงการพัฒนาแนวตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) และการพัฒนาแนวเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) โดยจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบเชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจของกลุ่มจังหวัดสี่แยกอินโดจีน ได้แก่ จ.พิจิตร จ.กำแพงเพชร จ.สุโขทัย จ.อุตรดิตถ์ และ จ.เพชรบูรณ์ ให้สอดคล้องกับอัตราการเจริญเติบโตของเมือง

- ขยายถนนเป็น 4 ช่องทางการจราจรจาก จ.เชียงใหม่ ไป จ.เชียงราย เพื่อสร้างเครือข่ายการคมนาคม ทั้งด้านการค้า และเพื่อการท่องเที่ยว

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- สนับสนุนให้มีการเชื่อมโครงข่ายคมนาคมในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ ทั้งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ เพื่อสนับสนุนการขนส่ง การค้า และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และส่งผ่านไปกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก ยุโรป และอเมริกา

(7) เร่งสนับสนุนด้านความรู้ ด้านการผลิตและการตลาดในการประกอบอาชีพเสริมของประชาชนในชุมชน โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- ส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจชุมชน อาทิ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยสนับสนุนด้านเงินทุนหมุนเวียน และเทคโนโลยีด้านการผลิต
- ส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้าและการตลาด
- สร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างธุรกิจภาคเอกชนและธุรกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพด้านธุรกิจสมัยใหม่แก่ธุรกิจชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : เร่งฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อคืนทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ให้กับภาคเหนือ

(1) สร้างกระบวนการในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ โดยดำเนินการดังนี้

ระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2546-2547)

- เร่งจัดทำแผนการใช้ที่ดินให้ละเอียดและสมบูรณ์ในภาคเหนือ เพื่อการใช้ประโยชน์สำหรับการพัฒนาที่สูงและพื้นที่การเกษตรอื่นๆ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและใช้ที่ดินอย่างถูกต้อง
- กำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์และมาตรการป้องกันรักษาป่าอย่างเคร่งครัด โดยด้านตะวันตกประกอบด้วย ป่าในเขต จ.แม่ฮ่องสอน จ.เชียงใหม่ จ.ลำพูน จ.ลำปาง จ.ตาก จ.กำแพงเพชร จ.อุทัยธานี และด้านตะวันออก ประกอบด้วย ป่าในเขต จ.เชียงราย จ.พะเยา จ.น่าน จ.พิษณุโลก จ.เพชรบูรณ์
- เร่งรัดการจัดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำยม และลุ่มน้ำสาขาเพื่อป้องกันอุทกภัยและเพื่อใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง

- เร่งดำเนินการมาตรการในการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่ป่าด้านตะวันออกของภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดน่านและพะเยา เนื่องจากปัจจุบันมีการบุกรุกทำลายในอัตราที่สูง

ระยะปานกลาง (พ.ศ.2546-2550)

- เร่งรัดการจัดทำแผนบริหารจัดการลุ่มน้ำภาคเหนือ โดยเฉพาะลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำสาขาที่สำคัญ เพื่อประโยชน์ในการวางแผนบริหารจัดการการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ ของลุ่มน้ำให้มีความยั่งยืน
- เร่งรัดฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารของภาคโดยให้ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนมีส่วนร่วม อาทิ โครงการป่าชุมชน โครงการหมู่บ้านป่าไม้พัฒนาเชิงอนุรักษ์พื้นที่ภาคเหนือตอนบน
- เร่งรัดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับสมรรถนะของดินและกำหนดการใช้มาตรการภาษีเป็นกลไกในการรักษาพื้นที่เกษตรที่มีระบบชลประทานในพื้นที่ จ.เชียงใหม่ จ.ลำพูน จ.พิษณุโลก จ.พิจิตร และ จ.นครสวรรค์
- ขยายพื้นที่เกษตรปลอดสารเคมี พร้อมทั้งบริหารจัดการแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพใน จ.พิษณุโลก จ.พิจิตร
- เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสร้างกลไกเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์
- เร่งศึกษาและจัดทำแผนความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อใช้เป็นฐานการวิจัยเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะในเขตป่าด้านตะวันตกของภาคเหนือ